

РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
ИМПЕРАТОРСКОЕ ПРАВОСЛАВНОЕ ПАЛЕСТИНСКОЕ ОБЩЕСТВО

**ПРАВОСЛАВНЫЙ
ПАЛЕСТИНСКИЙ
СБОРНИК**

ВЫПУСК
104

К. Н. ЮЗБАШЯН

АРМЯНСКИЕ РУКОПИСИ
В ПЕТЕРБУРГСКИХ СОБРАНИЯХ

Каталог

С.-ПЕТЕРБУРГ
2005

Каталог содержит описание армянских рукописей, хранящихся в Российской Национальной библиотеке, Санкт-Петербургском филиале Института востоковедения РАН, Санкт-Петербургском государственном университете, Государственном Эрмитаже, Санкт-Петербургском отделении Архива РАН и в Институте русской литературы (Пушкинский Дом) РАН.

Православный Палестинский сборник. Вып. 104 (41): Юзбашян К. Н. Армянские рукописи в петербургских собраниях. Каталог. — СПб.: «Дмитрий Буланин», 2005.— 344 с.

ISBN 5-86007-457-3

*Издание осуществлено при финансовой поддержке
Российского гуманитарного научного фонда (РГНФ)
проект 04-02-16297д*

ISBN 5-86007-457-3

© К. Н. Юзбашян, 2005
© «Дмитрий Буланин», 2005

ВВЕДЕНИЕ

Настоящий каталог содержит описание армянских рукописей, хранящихся в Российской национальной библиотеке (РНБ), Санкт-Петербургском филиале Института востоковедения Российской Академии наук (ИВ), Санкт-Петербургском Государственном университете (СПбГУ), Государственном Эрмитаже (ГЭ), Санкт-Петербургском отделении Архива РАН (АРАН) и Институте русской литературы РАН (ИРЛИ).

Рукописный отдел РНБ — бывшей Императорской, затем Государственной Публичной библиотеки им. М. Е. Салтыкова-Щедрина — был образован в самом начале XIX в. и таким образом явился почти ровесником крупнейшего в России книгохранилища. Основу Рукописного отдела (или, как он назывался в старину, Депо манускриптов) составили материалы знаменитой коллекции Петра Петровича Дубровского. П. П. Дубровский и стал первым хранителем Депо.¹ К 1812 г. в Депо хранились манускрипты на 38 языках, при этом восточные рукописи были представлены во всем своем многообразии и с достаточной полнотой. Согласно официальной ведомости, в Депо манускриптов уже тогда имелись две армянские рукописи.² Как явствует из Отчета Публичной библиотеки, в 1814 г. «армянин Араратский подарил армянский молитвенник, называемый по-армянски *шар-акан*, со многими миниатюрными украшениями и позолотой».³ В Отчете за 1815 г. имеются сведения, что директор Библиотеки, т. е. А. Н. Оленин, принес в дар армянский молитвенник в восьмую долю листа.⁴ Через два года А. Н. Оленин подарил Библиотеке еще один молитвенник, рукопись на бумаге, в двенадцатую долю листа.⁵ В том же 1817 г. были приобретены две рукописи из собрания Фролова.⁶ В 1818 г. Библиотека получила в дар рукописи Лазарева и И. Иоаннисяна. В 20—30-е гг. в

¹ Императорская Публичная Библиотека за сто лет. 1814—1914. СПб., 1914. С. 23.

² Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою, представленный... Олениным, за 1808, 1809, 1810, 1811 и 1812 года. СПб., 1813. Ведомость (7).

³ Отчет... за 1814 г. С. 23. Подстрочное примечание.

⁴ Отчет... за 1815 г. Ведомость «О разных приношениях...».

⁵ Отчет... за 1817 г. СПб., 1818. С. 16.

⁶ Dorn B. Catalogue des manuscrits et xylographes orientaux de la Bibliothèque Impériale publique de St. Pétersbourg. St. Pétersbourg, 1852. С. XI.

Библиотеку поступает ряд богатых собраний восточных рукописей, но армянских среди них немного. Несколько рукописей было приобретено в 1831 г.⁷ Когда подготавливался к печати сводный каталог восточных рукописей Б. Дорна, Рукописный отдел насчитывал всего 11 армянских рукописей, учтенных в каталоге под № 631—641.

Дошли ли до нас старейшие памятники собрания, т. е. те две рукописи, которые хранились в Библиотеке к 1812 г.? Можно попытаться выяснить это методом исключения.

№ 631. Это гимнарий (*Шаракноц*), который, согласно «Отчету», преподнес «армянин Арагатский»;⁸

№ 632—634 переписаны в 1816—1817 гг. Они, очевидно, входили в число рукописей, приобретенных в 1831 г.

№ 635 подарен Лазаревым в 1818 г.

№ 636 — дар Оленина.

№ 638 и 640 — дар Фролова.

№ 641 — дар И. Иоаннисяна.

Остаются № 637 и 639. № 637 из собрания П. П. Дубровского, так что в 1812 г. рукопись уже принадлежала Библиотеке и вполне могла входить в число упомянутых под этим годом рукописей. Под номером же 639 числится послание католикаса Давида Александру I. Мало вероятно, что документ был передан в Библиотеку еще при жизни царя. Следует думать, что № 639 поступил в Библиотеку позднее, а вторая из упомянутых в «Отчете» рукописей утрачена. Известно, что при П. П. Дубровском в Библиотеке случались хищения.

Собрание армянских рукописей росло медленно, за счет единичных, зачастую случайных приобретений, о чем в литературе имеются лишь краткие упоминания. Крупное собрание поступило в 1891 г. — 44 памятника, приобретенных через посредство Н. Я. Марра. Это были рукописи, переписанные в армянских колониях Польши и Украины, главным образом в Каменце-Подольском, преимущественно литургического содержания.⁹

Пополнение собрания происходило и после революции, но также за счет единичных поступлений: армянские рукописи сосредоточивались в Азиатском музее.

В настоящее время армянские рукописи Российской национальной библиотеки хранятся в составе трех коллекций:

⁷ Dorn B., Catalogue... С. XV.

⁸ Это известный Артемий Арагатский (Аракек Астуацатреан Араратеан), под именем Богданова-Арагатского он упоминается и в каталоге Б. Дорна, (с. X). В 1815 г. коллежский секретарь подарил Библиотеке русскую арифметику в рукописи XVII в. (см.: Отчет... за 1815 г. Ведомость «О разных приношениях...»). А в 1950 г. Публичная библиотека приобрела переписанную им «Историю Армении» автора Х в. Йовханнэса Драсханакертци, см. № 53 настоящего каталога. См. также: Жизнь Артемия Арагатского / Изд. подгот. К. Н. Григорян, при участии Р. Р. Орбели. Л., 1980.

⁹ См.: Отчет... за 1891 г. СПб., 1894. С. 11—16.

а) Рукописи, учтенные в сводном каталоге Б. Дорна¹⁰ — 11 единиц. Их описание было выполнено М. Броссе при директоре Библиотеки А. Н. Оленине;

б) Армянская новая серия. Начало коллекции было положено 5 рукописями из числа 109, вывезенных Л. Ф. К. Тишендорфом в 1859 г.¹¹ Насчитывает 57 единиц, которые значатся под № 1—55, 60, 61, при том, что сама рукопись № 28 утрачена, сохранилась аннотация Н. Я. Марра, которая составляет под этим же номером отдельную единицу хранения. В «Отчетах» Библиотеки имеются краткие упоминания об их поступлении. Имеется также старый карточный каталог, содержащий сведения и об источниках поступления;

в) Армянская особая коллекция. Насчитывает 44 единицы. Состоит из рукописей, приобретенных через Н. Я. Марра в 1891 г. В «Отчете» за этот год опубликованы составленные им же краткие аннотации к 12 рукописям.

Помимо этого одна армянская рукопись значится в собрании разноязычных рукописей РНБ, и таким образом общее количество армянских рукописей составляет 113 единиц (№ 1—113 настоящего каталога).¹²

Собрание армянских рукописей Санкт-Петербургского филиала Института востоковедения РАН ненамного моложе собрания РНБ. Рукописи начали поступать с первых лет существования Азиатского музея, основанного в 1818 г. и в 1930 г. преобразованного в Институт востоковедения. История собрания ИВ разработана Р. Р. Орбели, которая на протяжении многих лет была куратором армянских и грузинских рукописей. Ниже приводится соответствующая часть статьи Р. Р. Орбели, посвященной армянским рукописям ИВ:

«Собрание армянских рукописей Института востоковедения Академии наук СССР создавалось на протяжении почти столетия. Начало его образования близко к году основания самого Азиатского музея (1818). Первое приобретение армянской рукописи отмечено в протоколах Академии наук еще в 1828 г., последнее обширное поступление состоялось в 1919 г., а остальные рукописи и небольшие коллекции поступали вплоть до 1939 г. <...>

По своему составу, в сравнении с другими более богатыми коллекциями армянских рукописей, собрание Института востоковедения занимает довольно скромное место. Тем не менее оно содержит ряд рукописных материалов, представляющих несомненный научный интерес. Некоторые из них легли в основу исследований по арменоведению, но многие еще не изучены

¹⁰ См. примеч. 6.

¹¹ Подробности см.: Императорская Публичная Библиотека... С. 246.

¹² Историю поступления в РНБ восточных рукописей, в частности армянских, см.: Васильева О. В. Христианские рукописи Востока в Российской Национальной библиотеке // Россия и Христианский Восток. СПб.: Индрик, 2004. Вып. 2—3. С. 524—537.

и при специальных разысканиях могли бы оказаться ценными для современного исследователя.

Источники, из которых собрание пополнялось, разнообразны: они состоят из нескольких частных коллекций, быть может, не во всей их полноте, но со следами известного подбора, и из отдельных поступлений. Над изучением и описанием некоторых списков работали в свое время ведущие ученые. Их занятия оставили научный след и в научной литературе, и на страницах наших рукописей.

Пополнение собрания с самого момента его образования шло как за счет покупок рукописей у владельцев, так и за счет дарственных поступлений. Некоторые тома имеют печать библиотеки Учебного отделения восточных языков Министерств иностранных дел. Эти экземпляры поступали в Академию наук через посредство Азиатского департамента, куда они попадали первоначально. Кроме того, ряд рукописей был приобретен Академией наук в итоге специальной экспедиции, отправленной для спасения памятников от гибели (Ванская коллекция).

История собрания армянских рукописей Азиатского музея восходит к имени первого его директора академика Х. Д. Френа (1782—1851). Интерес этого ученого к памятникам культуры Востока распространялся и на армянские письменные источники. Многие армянские рукописи, приобретенные Музеем в период деятельности Френа, хранят на себе его автографы — перевод заглавий сочинений, регистрационные номера и другие записи. В 1844 г. Френ составил каталог армянских рукописей Азиатского музея, содержащий перечень 22 рукописей. В 1846 г. каталог Френа был напечатан в сборнике академика Б. А. Дорна *Das Asiatische Museum* по автографу, хранящемуся и поныне в нашем фонде.

Но наиболее последовательным и многолетним собирателем армянских рукописей для Азиатского музея был академик М. И. Броссе (1802—1880), прежде всего грузиновед, но также и арменист, кавказовед в широком смысле слова. Действительный член С.-Петербургской Академии наук — М. И. Броссе стремился создать в ней центр русского научного кавказоведения и поставить его на должную высоту. Поддерживая длительную связь с учеными и собирателями древностей в Армении и Грузии, зная ценнейшие хранилища и частные коллекции рукописей Востока, Закавказья и Западной Европы, М. И. Броссе за время своих путешествий и с помощью местных деятелей неустанно приобретал материалы для собраний Азиатского музея. То были как оригиналы, так и копии, снятые по заказу М. И. Броссе с интересовавших его списков.

Трудами М. И. Броссе собрание армянских рукописей не только пополнялось на протяжении многих лет, но и закреплялось в его исследованиях как целостное собрание источников. После смерти М. И. Броссе армянское и грузинское собра-

ния пополнились (1884) рукописями его личной коллекции, тогда же в Азиатский музей был передан и его научный архив.

Затем, после довольно длительного перерыва, с 1893 г., собрание снова начало пополняться, работа над ним возобновилась и стала находить свое отражение в исследовательской литературе. Этим собрание обязано нашим ученым кавказоведам. Отдельные экземпляры и обширные коллекции приобретались Азиатским музеем при деятельном участии и по их представлению. Многие в пополнении собрания было сделано археологом кавказоведом С. В. Тер-Аветисяном. Ценные приобретения 1912 и 1916 гг. неразрывно связаны с его именем.

Собрание армянских рукописей комплектовалось на протяжении десятков лет. Но работа по описанию его велась главным образом в плане интереса отдельных ученых к тем или иным сочинениям. Единственный каталог 1844 г., даже после его составления, мог иметь только историческую ценность. Только в 1934 г. С. В. Тер-Аветисян предпринял составление карточного каталога армянских рукописей нашего собрания. Полное отсутствие каталога до тех пор вынуждало составителя сосредоточить свое внимание в первую очередь на регистрации томов, иногда лишь по названию первого сочинения или по обобщенному заглавию, например „Книга проповедей“. Кроме того, в каталоге регистрировались краткие сведения палеографического характера. К сожалению, дело, начатое С. В. Тер-Аветисяном, знатоком армянских письменных источников, не было доведено до конца им лично, а продолжено и закончено лицами, недостаточно подготовленными. Материалы же, оставленные С. В. Тер-Аветисяном, в виде кратких записей на листочках, вложенных в рукописи, очевидно, в большей части утеряны.

Было положено начало и научным описаниям отдельных коллекций. Так, с большой подробностью были описаны рукописи Н. Н. Муравьева-Карского. Однако эта работа осталась незаконченной. Позднее, в 1935 г., Р. Шаумян осуществил очень сложную работу — описание пергаменных фрагментов из коллекции К. А. Костянина.¹³ Если отдельные списки получили освещение в ряде специальных исследований и некоторые упоминаются с краткой их характеристикой в протоколах заседаний Историко-филологического отделения Академии наук, то о фонде в целом в печати было опубликовано очень мало¹⁴ <...>

¹³ Р. Р. Орбели имеет в виду, по-видимому, собрание фрагментов, которые хранятся в Санкт-Петербургском отделении Архива РАН.

¹⁴ Можно назвать: сборник Б. А. Дорна «Das Asiatische Museum der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu St. Petersburg», SPb., 1846, с каталогом Френа и несколькими краткими сообщениями о поступлениях рукописей; К. П. Патканова «Библиографический очерк армянской исторической литературы», со сведениями об объеме фонда армянских рукописей Азиатского музея — 1880 г. и, наконец, краткий очерк Н. Я. Марра «Кавказ», в сборнике «Азиатский музей Российской Академии Наук», 1818—1918. Краткая памят-

Собрание армянских рукописей состоит из девяти неравных по объему коллекций и отдельных экземпляров, поступавших одновременно и из различных источников. Часть нашего собрания, сложившаяся при жизни Х. Д. Френа, как старейшая названа „основным фондом“. Создание рук М. И. Броссе, эта часть носит на себе в известной мере отпечаток и его личных интересов: в ней преобладают сочинения исторического характера. В состав „основного фонда“ помимо отдельных поступлений входят две коллекции: П. П. Сухтелена — 1837 г. (11 томов) и М. И. Броссе — 1884 г. (17 томов), а в целом „основной фонд“ содержит 67 экземпляров. Эта часть сложилась за время с 1828 по 1884 г.

Дальнейшие поступления хронологически распределяются следующим образом: Н. Я. Марра — 1893 г. (5 томов), Г. Агаяна — 1912 г. (79 томов), К. А. Абрамяна — 1914 г. (13 томов), Ванская коллекция — 1916 г. (26 томов), К. И. Костаняна — 1919 г. (2304 единицы),¹⁵ И. А. Орбели — 1923 г. (6 томов), Н. Н. Муравьева-Карсского — 1905—1917 гг. (15 томов). Кроме того, 27 единиц поступили из неустановленного источника, но есть основания думать, что они вывезены из Вана. Таким образом, „Ванская коллекция“, видимо, состоит из 53 рукописей. Помимо коллекций с 1884 и по 1939 г. собрание армянских рукописей пополнялось отдельными экземплярами; их насчитывается шестнадцать».¹⁶

К сказанному нужно добавить следующее. В 1953 г. армянское собрание пополнилось рядом рукописей, которые до этого числились в грузинском. Часть этих манускриптов ранее находилась в архиве М. И. Броссе,¹⁷ но есть среди них и такие, которые хранились в Азиатском музее раньше. Далее, в 1976 г. в собрание поступили 2 рукописи, принадлежавшие А. Н. Акулянцу. Наконец, в 1980 г. в армянское собрание влились 24 рукописи, которые до этого находились в библиотеке Н. Я. Марра (сама библиотека поступила в Ленинградское отделение Института востоковедения в 1960 г.). В отличие от коллекции Н. Я. Марра,

ка (Пг., 1920), где характеристике армянских рукописей посвящен один абзац. (Примеч. Р. Р. Орбели).

¹⁵ Рукописи и документы — 78 рукописей и 2226 документов. (Примеч. Р. Р. Орбели).

¹⁶ Орбели Р. Р. Собрание армянских рукописей Института востоковедения Академии наук СССР // Уч. зап. Института востоковедения. 1953. Т. 6. С. 104—107. См. также: Орбели Р. Р. Кавказоведение // Азиатский музей — Ленинградское отделение Института востоковедения. М., 1972. С. 468—499. Р. Р. Орбели проделала трудоемкую работу по выявлению коллекций и по выяснению обстоятельств поступления отдельных рукописей. Результаты ее изысканий отражены не только в названных выше статьях, но и в составленном ею карточном каталоге и в материалах формуляра фонда, переданных мне в процессе подготовки настоящего каталога.

¹⁷ Manuscripts, Correspondance et Ouvrages de feu Mr. M. Brosset, в издании: Musei Asiatici Petropolitani Notitiae IV.V.VI. Petropoli, 1904.

которая, как было сказано, вошла в собрание в 1891 г., эти рукописи составляют отдельную коллекцию (в каталоге обозначена как «Библ. Н. Я. Марра»).

В настоящее время собрание армянских рукописей Санкт-Петербургского филиала Института востоковедения РАН состоит из 410 единиц хранения, распределенных по форматам: ИВ, А — 128 единиц (описания А 114—А 116, А 117 и А 118 воссоединены); ИВ, В — 175, под № В 70 рукописи не числятся, описания В 136—В 167 и В 174—В 176 воссоединены; ИВ, С — 107 единиц (каталог, № 114—457).

Как было сказано выше, 22 рукописи отражены в каталоге, составленном Х. Д. Френом.¹⁸ Имеется также два печатных каталога 7 рукописей, поступивших из Учебного отделения восточных языков Министерства иностранных дел, первый из них выполнен К. П. Паткановым,¹⁹ второй — Н. Я. Марром.²⁰ Наконец, цитированная выше статья Р. Р. Орбели «Собрание армянских рукописей Института востоковедения Академии наук СССР» также выполняет некоторые функции каталога. Упомянутые же в этой статье прочие описания не изданы и хранятся в формуляре фонда. Р. Р. Орбели составлен также карточный каталог, который продолжает сохранять свое значение (здесь, в частности, даются более подробные, чем в настоящем каталоге, сведения о поступлении рукописей).

Собрание Санкт-Петербургского государственного университета (№ 458—462 настоящего каталога) насчитывает 5 рукописей, одна из которых хранится в отделе редких книг Научной библиотеки университета (СПбГУ, ОРК), остальные же — в библиотеке восточного факультета (СПбГУ ВФ). Рукопись отдела редких книг значилась в инвентаре 1888 г.,²¹ время и источники поступления прочих рукописей неизвестны.²²

Рукопись отдела редких книг (Книга канонов) описана и использована С. Тиграняном (см. № 458 настоящего каталога). Среди рукописей восточного факультета список «Толкований грамматики» Йовханнэса Ерзнкаци, выполненный по оригина-

¹⁸ См.: *Dorn B.* Das Asiatische Museum der kaiserlichen Academie der Wissenschaften zu St.Petersburg. St.Petersburg, 1846. P. 742—744.

¹⁹ Les manuscrits arabes (non compris dans le N° 1), karchounis, grecs, coptes, éthiopiens, arméniens, géorgiens et babys de l'Institut des Langues Orientales, décrits par MM. D. Günzburg, V. Rosen, B. Dorn, K. Patkanof, J. Tchoubinof, 2-e fascicule в издании: Collections scientifiques de l'Institut des Langues Orientales du Ministère des affaires étrangères. Saint-Pétersbourg, 1891. P. 260—266. Описание выполнено К. П. Паткановым.

²⁰ *Ե. Մարր.* Հայկական ձեռագիրք ճեմարանի Արևելեան Լեզուայ Ի Պետերբուրգ // Հանդես Ամսօրեայ. 1892. С. 45—54, 80—85, 111—117.

²¹ Ms. E.I.37.

²² Ms. Caus. N° 1—3 и 5; N° 4 — грузинская рукопись. В статье А. Т. Абрамова «Восточный отдел Научной библиотеки им. А. М. Горького Ленинградского государственного университета им. А. А. Жданова (Востоковедные фонды крупнейших библиотек Советского Союза. М., 1963) наличие армянских и грузинских рукописей не оговорено, ср. с. 227.

лу, хранящемуся в Парижской национальной библиотеке. В докторской диссертации профессора факультета Н. Г. Адонца²³ этот список почему-то не учтен, при том, что для сбора материала ученому приходилось выезжать в Эчмиадзин, Вену и Венецию. Карандашные пометки на рукописи свидетельствуют о том, что список кем-то внимательно читан.

Собрание Государственного Эрмитажа насчитывает в настоящее время 8 рукописей (№ 463—470 каталога).²⁴ Собрание коллекции началось в 1909 г. Эти рукописи представляют особый художественный интерес, они подробно описаны и исследованы таким знатоком армянской средневековой миниатюры, каким была Т. А. Измайлова.²⁵ Это обстоятельство позволило в настоящем каталоге ограничиться самыми общими сведениями, с соответствующими отсылками к трудам Т. А. Измайловой, также и ее преемницы А. С. Мирзоян.

В Санкт-Петербургском отделении Архива Российской Академии наук, в фонде Н. Я. Марра имеется подборка фрагментов, разобранных и разнесенных по номерам Р. А. Шаумяном (№ 471 каталога).

В Дрвлекхранилище Института русской литературы хранится одна рукопись (№ 472 каталога).

Всего в каталоге учтено 537 реальных единиц хранения.

Значительная часть армянских рукописей, охваченных настоящим каталогом, имеет сборный характер,²⁶ и тематическое описание весьма усложнило бы представление о рукописи в целом, не говоря уж об известной условности разделения материала. В данном случае сочтено целесообразным в качестве основной единицы описания взять рукописную книгу как таковую (а не отдельное сочинение) и следовать порядку, в котором числятся, соответственно и хранятся, рукописи. Описание дается в следующей последовательности:

²³ Адонц Н. Г. Дионисий Фракийский и армянские толкователи. Пг., 1915.

²⁴ В 1958 г. 10 рукописей Эрмитажа, не представлявших художественной ценности, были переданы Матенадарану (Институт древних рукописей им. Маштоца, Ереван). Рукопись AP 1610 (№ 470 наст. каталога) поступила в 2001 г.

²⁵ Измайлова Т. А. 1) Армянская рукопись, написанная в Генуе в 1325 г., и ее серебряный оклад 1347 г. // Византийский временник. 1961. Т. 20; 2) Киликийская рукопись 1290 г. и ее мастер Торос Философ // Сообщения Государственного Эрмитажа. 1962. Т. 23. С. 45—49; 3) Армянские иллюстрированные рукописи Государственного Эрмитажа // Труды Государственного Эрмитажа. 1969. Т. 10. С. 110—141.

²⁶ Строго говоря, следует различать сборники, содержащие однородный материал, и сборные рукописи со смешанным содержанием. На практике, однако, подобное деление носит зачастую условный характер. Ср., напр., Акимушкин О. Ф. и др. Персидские и таджикские рукописи Института народов Азии АН СССР (Краткий алфавитный каталог) / Под ред. Н. Д. Миклухо-Маклая. М., 1964. Ч. 1. С. 10—12.

1. Сквозной номер описания.
2. Шифр единицы хранения.
3. Заглавие описания соответственно содержанию данной рукописной книги.

4. Название сочинения по данному списку. Если заглавие отсутствует, то название воспроизводится по другим источникам с соответствующей оговоркой. Здесь же приводится название сочинения по колофонам или прочим заметкам данной рукописи.

5. Определение сочинения — описательно или переводом заглавия (в кавычках), с отсылками к каталогам, специальной литературе, изданиям и пр.

Сочинения описаны соответственно с их порядком в рукописной книге и, в зависимости от их близости по характеру, выделены условно или римскими, или арабскими цифрами.

6. Сведения, относящиеся к художественному оформлению рукописи: наличие лицевых изображений, заставок, маргиналий и пр.

7. Сведения о времени и месте создания рукописной книги, имена переписчиков, получателей (заказчиков), переплетчиков и других лиц, причастных к появлению и дальнейшему бытованию манускрипта.

8. Внешнее описание рукописи дается в следующей последовательности: коллекция, размер в сантиметрах, количество листов, количество столбцов текста, количество строк на листе, материал, письмо, переплет.²⁷

9. Библиография, относящаяся к данному списку (но никак не сочинению).

Дефектность отмечена лишь у наиболее поврежденных рукописей.

При воспроизведении текста рукописи аббревиатуры под титлами раскрываются, идеограммы переданы буквенным написанием. Орфография подлинника сохранена повсеместно. В некоторых случаях искажения рядом указывается правильное чтение, поясняющее смысл. Бросающиеся в глаза описки в тексте выделены жирным шрифтом. Собственные имена и термины приводятся, как правило, в транслитерации на русской графической основе (см. таблицу на с. 15). Пунктуация в текстах на армянском языке приведена в соответствие с современной практикой, равно как и употребление заглавных и строчных букв.²⁸

Следуя давней традиции описания армянских рукописей, и в данном каталоге воспроизводятся все более или менее значитель-

²⁷ В ряде случаев материал исключал возможность столь подробного описания каждого памятника в отдельности.

²⁸ В армянском тексте правила переноса в ряде случаев нарушены. Учитывая, что настоящий труд адресован прежде всего специалистам, для которых это обстоятельство не может быть препятствием к пониманию текста, издательство отказалось от правки, обеспечив точность воспроизведения текста в целом.

ные колофоны, приписки, пометки (арм. *йишатакаран* и *йишатакагрутюн*, т. е. памятные записи и памятные приписки; термин «ишатакаран» получил распространение в русской научной литературе). Ишатакараны составляют характерную черту значительной части армянских рукописей. Записи могут появиться не только при создании манускрипта, но и много позднее. В армянской книжной культуре они выступают в качестве своеобразного литературного жанра и нередко представляют больший интерес, чем основное содержание рукописи.²⁹ Текст записи приводится полностью, за исключением трафаретного словословия, которое после заглавного слова обычно опускается. В каталоге приводятся все записи, представляющие хоть какой-то научный интерес. Исключение составляют лишь ишатакараны, которые уже опубликованы в известной, близкой к завершению серии «Памятные записи армянских рукописей» (см. раздел «Библиография»).³⁰ В ряде случаев жирным шрифтом выделено написание, которое явно противоречит армянской орфографии и более-менее устоявшейся форме написания имен.

Памятные записи изучаются не только применительно к данной рукописи, но и как массовый материал, относящийся к истории и культуре средневекового армянского общества. В связи с этим автор каталога счел возможным нарушить традицию: колофоны публикуются не в качестве составной части отдельных описаний, но в особом приложении «Памятные записи армянских рукописей в петербургских собраниях» в общей для них хронологической последовательности со своими указателями. Отдельные номера основной части каталога и приложения снабжены перекрестными ссылками. Издание текста следует правилам, которые приняты в упомянутой выше серии «Памятные записи армянских рукописей».

Ссылки на литературу даются в сокращении и раскрываются в разделе «Библиография». Основная часть каталога и приложение снабжены собственными указателями. Прилагается таблица знаков армянской транслитерации на основе современного русского алфавита и таблица условных знаков и сокращений.

Терминология, принятая в каталоге, носит в целом общий характер, и лишь термины, относящиеся к отдельным видам шрифта, нуждаются в пояснениях.

²⁹ Подробнее см.: *Хачикян Л. С.* Памятные записи армянских рукописей XIV в. Ереван, 1950. С. V и сл. [на арм. яз.]; *Бахчинян Г.* Памятные записи рукописей // *Жанры армянской средневековой литературы.* Ереван, 1984. С. 395—414 [на арм. яз.]; *Юзбашян К. Н.* 1) Армянские рукописи // *Рукописная книга в культуре народов Востока.* М., 1987. Кн. 1. С. 145—175; 2) *Собирательный образ переписчика в колофонах армянских рукописей // Литература и искусство в системе культуры.* М., 1988. С. 69—75.

³⁰ Серия началась изданием записей XIV в. (см. предыдущую сноску). Опубликованные в ней записи относятся к V—XVII вв. (до 1660 г.). Собрание ишатакаранов XVI в., начатое в 1950-х гг., пока не завершено.

Армянская графика являет собой яркий пример фонетического письма. Созданный Маштоцем алфавит (ок. 405 г.) состоял из 36 знаков, соответствующих фонемному строю языка. Этот алфавит дошел до нас без существенных изменений. Лишь в XII—XIII вв. появляется знак о [o] для передачи сочетания ш в закрытом слоге, когда тот становится простым звуком. Тогда же алфавит пополнился знаком ф, с помощью которого в заимствованных словах передавали европейское f. С течением времени образовалась гибкая система пунктуации, число знаков которой в рукописях доходит до шести. Текст образуют горизонтальные строки, следуя от верхней к нижней, письмо слева направо. Распространены аббревиатуры и сокращения под титлом. В поздних рукописях применяются идеограммы.

Армянское письмо, так же как и греческое, латинское, грузинское, славянское, делится на маюскульное и минускульное.

К маюскульной группе (где письмо определяется двумя воображаемыми параллельными линиями и не выбрасывает или почти не выбрасывает за их пределы элементы букв), относится в первую очередь «заглавный», «округлый» или «собственно месроповский» *еркатагир*; в литературе он обозначается также как унциальное, лапидарное и пр. письмо. В настоящем каталоге принят термин еркатагир. Это, по-видимому, древнейший из армянских шрифтов, торжественное письмо как рукописей, так и надписей на твердом материале, прежде всего на камне. Округлый еркатагир образуется сочетанием вертикальных осей и соединяющих их дуг. Связи между буквами нет, словораздел отсутствует. Округлый еркатагир удержался до XII—XIII вв. (позднее он применялся лишь при написании заглавных букв или заглавий и заглавных строк).

Другой разновидностью еркатагира является «прямолинейный», который в научной литературе обозначается также как «среднемесроповский» или полуунциал. Как показывает само название, дугообразные связи в этом письме уступают место прямолинейным. Прямолинейный еркатагир выводится вертикально или с наклоном вправо. Как и в предыдущем случае, связи между буквами и последовательный словораздел отсутствуют. Датированные памятники этого письма восходят к X в., оно удержалось до XII—XIII вв.

Округлый еркатагир и прямолинейный еркатагир образуют две основные группы маюскульного письма. Наряду с ними в качестве разновидности часто выделяется «мелкий еркатагир». Это довольно четко определяемая группа, но она не содержит конструктивных отличий от прямолинейного еркатагира, за исключением размера. Вряд ли целесообразно рассматривать мелкий еркатагир как самостоятельный вид письма.

Письмо минускульной группы определяется четырьмя параллельными линиями, между которыми располагаются отдельные элементы букв. Основной элемент помещается между

двумя средними линиями; он может иметь выбросы вверх и вниз или в одном лишь направлении.

Минускульная группа представлена тремя видами письма. В первую очередь это *болорагир*, «круглое письмо», которое вопреки своему названию образуется почти исключительно сочетанием прямолинейных частиц. Буквы выписываются обычно с наклоном вправо, появляется некоторая тенденция к вязи. Между группами слов, а позднее и отдельными словами, появляется дистанция. Древнейшие датированные памятники восходят к XII в. Болорагир послужил основой для шрифтов, которые до недавнего времени доминировали в типографской практике.

Нотрагир, «нотариальное письмо» (в литературе зовется также курсивом), образуется сочетанием прямолинейных, округлых и волнистых элементов. Нотрагир меньше болорагира, при пользовании этим шрифтом достигалась известная экономия писчего материала. При переписке канонических книг (Ветхого и Нового Заветов) и некоторых других этим письмом обычно не пользовались. Древнейшие образцы нотрагира восходят к XIV в.

Шлагир, скоропись, образуется сочетанием прямоугольных, ломаных и округлых элементов. Сравнительно широкое распространение шлагир получает начиная с XVII—XVIII вв. Это письмо послужило основой для современной скорописи.

Разумеется, в пределах каждого из указанных видов возможны многочисленные вариации. Углубленное изучение армянского письма приведет, безусловно, к более подробной классификации, чем предложенная выше. В настоящем же каталоге при определении письма автор остается, как правило, в границах двух видов маюскульной группы (еркатагира и прямоугольного еркатагира) и трех видов минускульной (болорагира, нотрагира и шлагира).

Настоящий каталог следует в целом общим принципам, принятым в практике Санкт-Петербургского филиала РАН с конца 1950-х гг., когда начали издаваться описания отдельных коллекций восточных рукописей. Каталог был завершен к 1970 г., затем он долгое время находился в Матенадаране, где главный хранитель рукописей О. Еганян проделал кропотливую работу по его редактированию. Эта работа была завершена к 1981 г. Составитель учел большинство исправлений и уточнений, которые были внесены таким замечательным знатоком армянских рукописей, каким был О. Еганян. Лишь в некоторых случаях я счел возможным отказаться от чрезмерно подробной росписи содержания манускрипта. С другой стороны, в первоначальном варианте памятные записи, по техническим причинам, были опущены. В настоящем варианте, как было отмечено, они воспроизводятся текстуально.

В принципе ни один каталог не может считаться совершенным, никакое описание не способно заменить знакомство с самим манускриптом. В данном случае мы имеем дело с каталогом, где зафиксированы главные особенности рукописей применительно к требованиям современной науки, но отсутствие подручной справочной литературы заставило в ряде случаев дать более общее, чем это желательно, описание памятника. Каталог призван служить гидом при ознакомлении с собранием в целом и с отдельными рукописями с той степенью подробности, которая оказалась возможна в условиях Петербурга. Следует отметить, что в настоящее время микрофильмами большинства охваченных описанием памятников располагает также и Матенадаран с его богатейшей научной библиотекой. Таким образом ответы на многие вопросы, которые в условиях Петербурга остались нерешенными, можно будет получить и за его пределами.

В заключение мне хочется поблагодарить издательство «Дмитрий Буланин», выразившее готовность принять к печати нелегкий для издания текст, и особо редактора Ирину Роальдовну Нордстрем за ее внимание к автору и поразительное умение преодолевать трудности, которые возникали в работе над публикацией текстов на древнеармянском языке.

Пользуясь случаем отмечу, что традиция академических изданий древнеармянских текстов была прервана в Петербурге в начале 20-х гг. прошлого столетия, и ее возрождение является одним из достижений издательского дела в нашем городе.

Транслитерация знаков армянского алфавита:

ш	а	ժ	ж	ճ	ч	п	р
р	б	ի	и	մ	м	ւ	с
գ	г	լ	л	յ	й	վ	в
դ	д	խ	х	ն	н	տ	т
ե	е	օ	о	շ	ш	ր	р
զ	з	կ	к	օ	о	ւ	ц
է	э	հ	х	չ	ч	ի	в
թ	э	ճ	<u>дз</u>	պ	п	փ	п
ր	т	ղ	л	ջ	<u>дж</u>	ֆ	к
		օ	о	ֆ	ф		

пн передается через у, һн в закрытом слогe через ю, և через ев. Точно такие же диакритические знаки предусмотрены и для передачи заглавных букв.

Некоторые термины, воспроизводящие армянское написание, в транслитерации и в тексте выделены курсивом:

вардапет — почетный титул, который прилагался к ученому монаху (см. также *рабунапет*);
гандзаран — сборник церковных гимнов, которые исполняются применительно к церковному календарю;
ерэц, эрэц — титул, прилагаемый к духовному лицу;
каханай — священник;
кондак — грамота, послание армянского католикоса или патриарха;
махдаси, махтаси — лицо, совершившее паломничество в Иерусалим;
манрусмунк — сборник песнопений во время церковной службы;
Оскэторик — «Златочрев», сборник проповедей Григора Татеваци;
парзатомар — календарь подвижных праздников;
парон — господин;
рабунапет — почетный титул, который прилагался к ученому монаху (см. также *вардапет*);
тэр — букв. «господин». Титул прилагался к светскому лицу, но одновременно был обычным обозначением для духовного лица, священника и выше;
устай — «мастер» как почетный титул;
ходжай — почетный титул;
чашоц — минея;
шаракноц — сборник церковных гимнов, *шараканов*;
шаракноц-дзайнкал — сборник шараканов, сгруппированных по отдельным дням церковного календаря.

Список сокращений:

Доп. свед. — дополнительные сведения
Изд. рук. — издание рукописи
Изд. соч. — издание сочинения
Изд. сп. — издание списка
Исп. рук. — использование рукописи
Иссл. рук. — исследование рукописи
Иссл. соч. — исследование сочинения
Оп. рук. — описание рукописи
Пер. рук. — перевод рукописи
Пер. соч. — перевод сочинения
Уп. рук. — упоминание рукописи

ОПИСАНИЕ РУКОПИСЕЙ

1

РНБ, Дорн 631

Шаракноц

В ишатакаране названо: երգս ժամակարգութեան որ կոչի Շարակնոց (л. 400 б—401 а).

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы с применением золота.

Переписана в 1645 г., Кафа, переписчик, художник и переплетчик Николайос.

Принесена в дар Публичной библиотеке в 1814 г., даритель Йарутюн Валаршапатци (он же Артемий Араратский).

Записи: л. 118 б, 155 б, 248 а, 318 б, 342 б, 400 б—402 б (ПЗ 1641—1660, № 284), 402 б (Приложение, № 112).

13.7×9.7; 402 л.; текст в один столбец; строк 23; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 631, *ул. рук.:* Отчет 1814, с. 23, Dorn, с. X.

2

РНБ, Дорн 632

Григор Либананеанц. Нравственное богословие

Բարոյական սալոածարանութիւն, յօրինեալ Արօնսօս Աեկոթի ի Բիվարդէ, յԱնդովնէ, ի Թօվմայէ և այլոց երևելի և հասարակոն հեղինակաց: Թարգմանութեամբ ի լոյս ածեալ ի լարինական լեզուէ ի հայ բարբառ արժանապարհի ի Գրիգոր վարդապետէ Լիբանանեանց, եւ օրինակեալ աշխատասիրութեամբ յեզին պաշտօնէի Անտօն արեւաիսկոպոսի Բուրաղեան Զոթաթիսցի, յամի Տեառն 1816 ի մայիսի 10, ի հայրապետութեան երիցս երանեալ և սալոածընդիր տեառն տեառն Գրիգորի սրբապան կաթողիկոսի վեցերորդ: Ի Լիբանան, ի սուրբ աթոռ փոխման սրբոյ Կոստին, ի փառս Յիսուսի և մօր նորա Կոստին Մարիամո, ի ծայրագոյն պապրիարգարան Հայոց ուղղափառաց (л. II а).

Григор Либананеанц переложил с лат. на арм. сочинение католического автора, имя которого транскрибировано Албонсос Лекуорэ. См. также № 3, 4.

Закончена перепиской 10 мая 1816 г., Ливан, переписчик Антօն Бурадեан Կոտայիսցի.

Запись переписчика от 2 января 1816 г.: л. 75 а.

24×16.5; 188 л.; текст в один столбец; строк 29, 30, 31; бумага; шлагир; крышки деревянные; обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 632.

3

РНБ, Дорн 633

**Андреас Либананеанц.
Нравственное богословие**

Բարոյական սպրտածարանութիւն, յօրինեալ ի Պօղոսէ Գաբրիէլեանց Մնորվնոյ յընկերութենէ յիսուսեանց:

Թարգմանութեամբ ի լոյս ընծայեալ ի լատինական լեզուէ ի հայ բարբառ արժանապատիւ ի յՄնորեսս վարդապետէ Լիբանանեանց, հրամանաւ գերերջանիկ տեսոն տեսոն Գրիգոր հինգերորդ կաթողիկոսի, յամի Տեառն 1790, ի նոյեմբերի 3, եւ օրինակեալ աշխատասիրութեամբ յեզին պաշտօնէի Մնրոն արեւախկոպոսի Բուրաղեան Բութայիսցի, յամի Տեառն 1817, ի յունվարի 17, ի հայրապետութեան երիցս երանեալ և սպրտածընկիր տեսոն տեսոն Գրիգորի երկրորդի արժանածառանգ սրբապան կաթողիկոսի վեցերորդի:

Ի Լիբանան, ի սուրբ աթոռ փոխման փառատրեալ Կուսի, ի փառս Յիսուսի և մօր նորա Կուսին Մարիամու, ի ծայրագոյն Պատրիարքարանի Հայոց ուղղափառաց (լ. 1 ա). *Нач.:* Բարոյական առաքինութիւնք են այնք... (լ. 4 ա).

Андреас Либананеанц переложил с лат. на арм. сочинение католического автора, имя которого транскрибировано Պօղոսի Գաբրիէլեանց. *См.* также № 2, 4.

Закончена перепиской 17 января 1817 г., Ливан, переписчик Антон Бурадеан Кутайисци.

22.3×16.3; 266 л.; текст в один столбец; строк 29, 30; бумага; шлагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 633.

4

РНБ, Дорн 634

**Андреас Либананеанц.
Нравственное богословие**

Բարոյական սպրտածարանութիւն, յօրինեալ ի Պօղոսէ Գաբրիէլեանց Մնորվնոյ յընկերութենէ յիսուսեանց:

Թարգմանութեամբ ի լոյս ընծայեալ ի լատինական լեզուէ ի հայ բարբառ արժանապատիւ յՄնորեսս վարդապետէ Լիբանանեանց, հրամանաւ գերերջանիկ տեսոն տեսոն Գրիգոր հինգերորդ կաթողիկոսի, յամի Տեառն 1790, ի նոյեմբերի 3, եւ օրինակեալ աշխատասիրութեամբ յեզին պաշտօնէի Մնրոն արեւախկոպոսի Բուրաղեան Բութայիսցի 1817, ի յապրիլի 10, ի հայրապետութեան երիցս երանեալ և սպրտածընկիր

դեանն Վեանն Գրիգորի երկրորդի արժանաժանանգ կաթողիկոսի վեցերորդի:

Ի Լիբանան, ի սուրբ աթոռ փոխման փառատրեալ Կուսի, ի փառս Յիսուսի և մօր նորա Կուսին Մարիամո, ի ծայրագոյն պարբիարգարանի Հայոյ ուղղափառս (լ. 1 ա).

Андреас Либананец переложил с лат. яз. на арм. сочинение католического автора, имя которого транскрибировано Պօղոս Գարրիլէանս. См. также № 2, 3.

Закончена перепиской 10 апреля 1817 г., Ливан, переписчик Антон Бурадеан Кутайисци.

20.3×14.8; 347 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 634.

5

РНБ, Дорн 635

Служебник

Заглавие на рус. яз. (приводится в совр. орфографии): «О изъяснении армянской литургии, которая с армянского на российский диалект переведена государственной коллегии иностранных дел посольства дворянином и переводчиком Львом Петровым сыном Залеевым в царствующем великом граде Москве в лето спасительное 1740 году, месяца мая».

Далее следует текст служебника (Պշարարաճանաչոյս) с параллельным рус. переводом. См. также № 12.

Переписана в мае 1740 г., Москва, переводчик и переписчик (?) Лев Петрович Залеев.

Принесена в дар библиотеке 21 января 1818 г., даритель коллежский ассесор и кавалер Христофор Якимович Лазарев.

Запись дарителя: л. I б.

30.5×19.5; 52 л.; текст в два столбца; строк 25, 28; бумага; болорагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 635, *ул. рук.:* Dorn, с. X, Отчет 1857, с. 88.

6

РНБ, Дорн 636.

Часослов

Без заглавия (начало и конец утрачены). Обиходное наименование: Աղօրածանոյս или Ժամագիրք. Заглавия на кипчакском языке, переданные арм. графикой, напр.: Էփնչի սէրէմ-ննիս, Արոլնի արղը էրմախկայ, էր դուկի Աղրըղա, խայսիփ դուկալանի նիր, Օղոլ թէ նկրիկայ խարըի... (л. 17 а).

Пометы на рус. и польск. яз.

Переписана в XVII—XVIII вв., Польша.

Принесена в дар библиотеке А. Н. Лениным.

14.8×9.5; 329 л.; текст в один столбец; строк 15, 16; бумага; нотрагир; переплет новый.

Оп. рук.: Dorn, № 636, *уп. рук.:* Отчет 1815, ведомость «О разных приношениях...».

7

РНБ, Дорн 637 и Арм. н. с. 2

Заклинания

Первоначально обе рукописи составляли одно целое.

В записи названо: Շիւրիւնի (Арм. н. с. 2, л. 4 б).

Содержит молитвы, часть учебника (Չիւր բժշկութեան տեղեւորութիւնը — Дорн 637, л. 34 б), заклинание от головной боли и др.

Переписана в 1663 г., Константинополь, владелец Сэргис.

Записи с благопожеланиями Нортуку (имя вписано позднее): Dorn 637, л. 49, 55 а, 65 б, 70 б.

Поступила в библиотеку в составе собрания П. П. Дубровского.

Dorn 637: 10.0×7.0; 72 л.; текст в один столбец; строк 15, 17; бумага; нотрагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 637.

Арм. н. с. 2. Поступила в библиотеку от почетного корреспондента библиотеки Малышевича.

10×7; 8 л.; текст в один столбец; строк 15; бумага; нотрагир; без переплета.

Уп. рук.: Отчет 1852, с. 57.

8

РНБ, Дорн 638

Календарь церковный Տօնացի

Ташьян, № 201.

Переписана 8 декабря 1714—2 марта 1715 гг., переписчик Давит.

Записи: л. 2 а (Приложение, № 91), 268 а.

Поступила в библиотеку из собрания Петра Фролова.

9.8×7.7; 268 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 638, *уп. рук.:* Dorn, с. XI.

РНБ, Дорн 639

**Послание католикоса Дави́та У Энеге́тци.
императору Александру I**

Содержит просьбу признать автора послания католикосом. Отправлено 4 мая 1801 г. из Эчмиадзина. На пакете пометка: «Бывшаго патриарха Давида грамота къ Государю с переводомъ».

Орнаменты, миниатюры.

Печать Дави́та от 1801 г.

62×45; 1 л. (в пакете); бумага; нотрагир.

Оп. рук.: Дорн, № 639.

РНБ, Дорн 640

Сборник

I. Л. 3 б. Перечисление 12 пыток, нач.: Առաջին. շառաշեղս աղի՝ է օր / Երկրորդն. կախել գլխավայր՝ է օր...

II. Л. 4 а—38 а. Մրարեալ է Աշխարհացոյս նորոգ թարգմանչին և երկրորդ լուստորչին Վարդանա վարդապետի պարզ և համառար րեսութեամբ. Нач.: [Ն]ախսան պամենայն խնդրեսցոմ...

Вардан Аревелци. География. — Сопубеаре, № 118; *изд. соч.*: Берберян 1960, *иссл. соч.*: Антабян 1962.

III. Л. 38 б—42 б. Պատմութիւն սուրբ գեղարդեանն և այլ րնարինականայն Քրիստոսի. Нач.: Վասն սուրբ և պարուական րնարինականայն սրբութեանցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերո այսպէս գտաք ի գործոց ոսկէ գրով ի պարմագիրք թագաորութեան ի հաղախ Կոստանդինուպոլիս...

О разграблении Константинополя крестоносцами в 1204 г.

IV. Л. 43 а—50 б. Աշխարհացոյս համառար: Նախասկիւրն նորա, որ հաղաք է հիսիսական, Բոխարի ասեն նմա...

Карапет Балишеци. Краткая география. — Каталог Матена-дарана, № 527, л. 148 б.

V. Л. 52 б—151 а. Григор Татեւаци. Проповеди. Нач.: Բարրախօսն Փիլաղոս ըսր բնութեան բարոց սասայ...

VI. Л. 153 а—181 б. Կարգ և կանոն աղօթից զոր խնդրեալ է հոգեկիր արանց յումեմնէ միայնացելոյ արթուն և զուարթուն հոգոյ Գրիգորոյ որ և ցուցանէ նախադրութիւն բանիս... Нач.: Աստուածային առաքեալն Պօղոս անօրն ընկրութեան...

Григор. Порядок и правила молитвы.

VII. Л. 181 б—186 б. Վասն խնդրոյն, որ եղև ի մէջ քրիստոնէից վասն Հոգոյն Սրբոյ՝ թէ ի Հօրէ միայն պարզ է ասել թէ ի Հօրէ և յՈրդոյ. Нач.: Ի Հոռմայեցոց ազգաց շարժեսալ այս խնդիր...

Об исхождении Св. Духа — от Отца или от Отца и Сына?

VIII. Լ. 201 ա—222 ա. Երանելոյն Եփրեմի ասայեալ յաղագս ապաշխարութեան. Կարգ. : [Այս էրանելի մարգարէն Եփեկիէլ անօրէն էր էրարսի ի յանօրէնութեանս...

Ефрем Сирин. О покаянии.

IX. Լ. 222 ա—233 6. Յայլմէ քարոյ մեծի ուրբաթու. Կարգ. : Սովորութիւն է մարդկան յորժամ մեռանի ոք ի յայլ տեղիս...

Проповедь в Великую Пятницу.

Переписана в XVII в., л. 1—150 и 51—233 записаны разными почерками.

Записи на арм., польск. и тюрк. яз., приписка переписчика: л. 42 б.

На защитных листах в начале и в конце послание вардапета Оноприоса Ереванци и его печать от 1852 г.

Поступила в библиотеку из собрания Петра Фролова.

15.2×10; 236 л.; текст в один столбец; строк 17 и 21, 22; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Օր. րոյս. : Dorn, № 640, տր. րոյս. : Dorn, ս. XI.

11

РНБ, Дорн 641

Сборник

I. Լ. 6 ա—95 6. Է Սիմէոնի վարդապետի Ջողապետայ արարեալ տրականութիւն ըստ լեզուի մերում Հայկապանս. Կարգ. : Քերականութիւն է գիրութիւն տառիս և ասութեանս...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Լ. 96 ա—226 6. Սիմէոնի վարդապետի Ջողապետայ արարեալ վրամարանութեան հասմունս. Կարգ. : Ի սկզբան վրամարանութեանս արար է...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

III. Լ. 227 ա—252 6. Ի թոյն Հայոց ՌՃԽՍ Յովհաննէս վարդապետի Իսպահանսայ արարեալ համառօտ վրամարանութիւն ի վառս Քրիստոսի Կարգ. : Եւ արդ շնորհօք սուրբ Հոգոյն յեր մեծի խաւանս...

Йовханнэс Испаханци. Логика. — Философские труды, с. 428—429 (значится под именем Йовханнэс Мркүз Джулайеци).

IV. Լ. 253 ա—262 6. Յաղագս վանապան նշանակութեանս տառիս Կարգ. : Գոյութիւն և էութիւն մի են. որ հասարակարար ասեն ի վերայ գոյապութեան...

Словарь синонимов.

V. Լ. 263 ա—282 6. Պորփիրի ներածութիւն. Կարգ. : Եւ յը Հարկաւորի...

Порфирий. Введение к «Категориям» Аристотеля. — Философские труды, с. 439—441.

VI. Լ. 283 ա—320 ա. Ստորոգութիւնս Սրիստոսի. Կարգ. : Հոմանունք ասին որոյ անուանս...

Аристотель. Категории. — Философские труды, с. 394—395.

VII. Л. 320 б—340 а. Սկիզբն և նախադրութիւն գրոյն որ ասի ըստ յունարէն Պերիարմենիաս և հայերէն Յաղազս մեկնութեան, արքայադեալ ի մեծ իմաստնոյն Արիստոտելէ, թարգմանեալ և մեկնեալ ի Գաբէ. Нач.: Նախ արժան է դնել...

Давит. Начало и преддверие книги, называемой по-гречески «Периармениас», а по-армянски «Об истолковании». — Философские труды, с. 397.

VIII. Л. 340 б—346 б. Արիստոտելի Յաղազս առաջինութեանց աս Աղէմանոր թագաւոր. Нач.: Գովելի են գեղեցիկն...

Аристотель. О добродетели — царю Александру. — Ташьян, № 263. 11. 2, Философские труды, с. 398—400.

IX. Л. 347 б—361 а. Նորին Գրիգորի աշակերտի Յովհաննոս մեծի Համառօտ լուծումն Առաջինութեանց Արիստոտելի. Нач.: Զի յետ Աշխարհաց գրոյ...

Григор Татеваци. Краткое толкование сочинения Аристотеля «О добродетели».

На л. 364 а—368 а изображение философского древа (Բմապրասիորութեան ծառն) Аристотеля. На л. 368 а его принадлежность Аристотелю отрицается.

Переписана в 1693 г., Шóш (Аспахан, переписчик Астуацатур Фахрапатци, имя которого значится и на переплете).

Записи: л. 3 а (запись дарителя), л. 320 а (приписка Давита принадлежит, по-видимому, оригиналу давнего списка), л. 361 б—362 б (Приложение, № 82).

Принесена в дар Публичной библиотеке 25 декабря 1818 г., даритель дьякон Йовсэі Йóханнисеан.

15×10.5; 373 л.; текст в один столбец; строк 20, 21; бумага; ногагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, на верхней крышке надпись по ободу: Ի ԹՎԻԻՆ ՌՃԽԲ [1142/1693 г.] ԳԲԵՏԱՄ ԶԵՌԱՄԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՂԱՂԵՏԷ ՅԻՐՇԱՍԱԿ ԻԻՐ ԾՆՕՂԱՅՆ ՅԱՆՔԱՆԻՆԵՍԻԱՆ ԵԹԱՐԻՆ. Окончание имени отца автора надписи допускает варианты, об имени матери см. САЛИ, т. II, с. 99—100.

Оп. рук.: Дорн, № 641, ул. рук.: Дорн, с. X.

Требник

Заглавие на рус. яз. (приводится в совр. орфографии): «О изъявлении армянского крещения, которое с армянского требника и языка на российский диалект государственной коллегии иностранных дел посольства дворянином и переводчиком Львом Петровым сыном Залеевым в царствующем граде Москве в лето спасительное 1742 года сентября 18 дня переведено».

Далее следует текст требника (Մշրչոյ), содержащий чин крещения, с параллельным рус. переводом. См. также № 5.

Завершена перепиской 18 сентября 1742 г., Москва, автор и переписчик (?) Лев Петрович Залеев.

Поступила в библиотеку в 1857 г.

30.3×19.4; 83 л.; текст в два столбца; строк 24, 31; бумага; болорагир; переплет дерматиновый, новый.

Ул. рук.: Отчет 1857, с. 88.

13

РНБ, Арм. н. с. 1.

Четвероевангелие

В настоящем виде рукопись содержит Евангелие от Марка и Евангелие от Луки.

Заставки, маргиналии, инициалы, на л. 1 б изображение евангелиста Иоанна.

Переписана в 1688 г., [Нор Джула], переписчик Хо́чик, заказчик Гаспар Чу́лайеци.

Запись переписчика: л. 87 б (Приложение, № 78), запись заказчика: л. 88 а (там же).

Принадлежала генеральному консулу в Лейпциге А. Н. Schmidt'-у.

29×19.5; 88 л.; текст в два столбца; строк 27; бумага; болорагир; переплет бумажный, новый.

14

РНБ, Арм. н. с. 2

Продолжение рукописи РНБ, Дорн 637, см. описание под № 7.

15

РНБ, Арм. н. с. 3

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

13×9; 302 л.; текст в один столбец; строк 14; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

16

РНБ, Арм. н. с. 4

Манрусмунк

В ишатакаране названо: եղանակաւոր լիաւն, որ կը շի Մանրսմունկ (л. 230 б).

Нач.: Յիշխսյոյնի զիշերի... (л. 2 а).

Ташьян, № 183.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1331 г., пúстынь Андреасанц, переписчик Карапет.

Запись: л. 230 б—232 б (Приложение, № 9).

На л. 1 б и 232 б — печать *тэр* Саргиса.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

11.2×7.8; 233 л.; текст в один столбец; строка 16; пергамен; болорагир; верхняя крышка деревянная, обтянута кожей с тиснением, нижняя крышка отсутствует.

17

РНБ, Арм. н. с. 5

Псалтырь

Ташьян, № 153

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

9.5×6.5; 239 л.; текст в один столбец; строка 17; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

18

РНБ, Арм. н. с. 6

Шаракноц

В ишатакаране названо: շարակոց (л. 337 б)

Ташьян, № 142.

Переписана в 1595 г., Ерзэнкай, переписчик Петрос.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

Записи: л. 1 а (от 1685 г., Степанос Каменци), 337 б—338 а (Приложение, № 36), 338 б.

13.7×10; 340 л.; текст в один столбец; строка 22; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (первоначально переплет принадлежал печатной книге).

19

РНБ, Арм. н. с. 7

Сборник

I. Л. 1 а—70 а. Без заглавия, в др. рукописях: Բանի իմաստարականի և աստուծարանականի, համառարար իրր սահմանորէն արդագրեալի և հաստեալի ըստ այրորենիս, աշխատարութեամբ Լեհայի Ստեփաննոսի բանասիրի. Нач: Արրահամ է առաջին օրինակ հասարոյ...

«Термины философские и богословские, записанные кратко и по правилам и расположенные в алфавитном порядке любителем слова Степаносом Лехаци». — Философские труды, с. 449.

II. Л. 70 б—83 б. Հուլանախայ բանս թարգմանեցաւ ի լարինս արարաւոյ ի Հայոց լեզու ի ձեռն ուրումն Լեհայի Սրեմիանսու վարդապետի, որ աւի Պարճառայ գիրք... Нач.: Ամենայն պարճառ է նախկին...

Степанос Лехаци. Книга причин. — Ташьян, № 483.3.

III. Л. 84 а—116 а. Подборка апологетических сочинений: 1. Առաջին գլուխ ընդդէմ նոցա, որք ասեն ոչ զոյ Աստուած, нач.: Վարդապետն հեթանոսայ և քարոզն ճշմարտութեան... 2. Երրորդ ճառ՝ թէ մի է Աստուած. 3. Ընդդէմ կռապաշտիցն չորրորդ գլուխ. 4. Գլուխ Ե ընդդէմ Մանայ. 5. Այլ արդ Քրիստոս յարուցեալ է ի մեռելոց, առաջին պարտոյ ննջեցելոց...

IV. Л. 118 а. Сентенция о правосудии Александра Македонского: Գրեալ է պատմութիւնս աշխարհակալին Ալէքսանդրի, թէ յորժամ բերէին ընծայս յամենայն կողմանց, բերէին և նմա ակն մի պարտական որ յարկութիւն էր այս...

На л. 118 б карта с Иерусалимом в центре и подписью: Աշխարհս երեք բաժին է. կէս բաժինն որ է արևելեան կողմն և անուանի Ասիա. կէսն այլ՝ երկու բաժին է. մինն անուանի Էրրոպա և միւսն այլ որ կոչի Աֆրիկայ: Դարձեալ այսպէս գիրեն երեք բաժին է աշխարհս. հարաւային կողմն արևմտիւմ է Լիբիայ. հիւսիսային կողմն արևմտիւմ Երոպայ է. հիւսիս և հարաւ արևելեոք Ասիայ է.

V. Л. 118 б—129 б. Աշխարհացոյց սահմանեալ ի Լարինացոյց ումենն Յոհանիսի Անկիրացոյ յաղագս բոլոր հողեղէն տիեզերաց. Нач.: Աշխարհս յերկուս են բաժանեալ... (л. 119 а).

Йоханэс Анкюраци. География.

VI. Л. 129 б—133 б. Այս է աշխարհացոյց արարեալ ի վարդապետաց ոմանց. Нач.: Նախ քան վամենայն խնդրեսցուք յեղեալս...

Вардан Аревелци. География.

VII. Л. 134 а—145 б, 213 а—222 б. Ի Սիմէօնէ Ջուղայեցոյ Հայոց վարդապետէ: Արարողութիւն վասն անձին մարդոյ: Համառօք հաստատումն վասն մարմնոյ և հոգոյ և յորոց բաղկանայ մարմին. Нач.: Հասարակաց մտաց ըզձալի...

Симэон Джулайеци. О человеческой душе. Философские труды, с. 445.

VIII. Л. 223 б. Без заглавия, нач.: Դահեկանն մի ոսկի է, որոյ կշիռս յամենայն ապինս միևնոյն է...

IX. Л. 201 а. Ընդ այնտսիկ և առաջիկայ բան իմաստնոյս՝ Ամենայն չար տանջելի...

Давит Анялт. Всякое зло наказуемо. Философские труды, с. 416.

X. Л. 202 б—212 б. Դարթի փիլիսոփայի առածք Ե, թէ պինչ արդեօք իցէ սահման կամ պինչ բնատրական սահման, ստորագրութիւն և ստորադրական սահման և կամ ոյք ի սոցանէ

տյա ոմանս վիճակեցան ի գոյիսն. Нач.: Արդ, սահման է բան համառօտ յայտնիչ գոյացութեան...

«Пять притч философа Дави́та о том, что такое определение и естественное определение, описание и описательное определение, или о том, какое из этих [определений] какому из сущих выпало на долю». — *Философские труды*, с. 413.

XI. Мелкие сочинения философского, грамматического, космологического и др. содержания:

1. Մ. 189 ա—6. Հարս. զի՞նչ է կէտ կամ գիծ, մակերևոյթ և մարմին: Պատասխանի. կէտ, գիծ... 2. Մ. 189 6—190 6., нач.: Յաղագս բոլորակին քառանկիւնութեան, нач.: Արդ, ամենայն բոլորակ թէ ըստ ուսումնականին, որ է քրամախոյութիւն տպաւորեալ... 3. Մ. 190 6—191 6. Ասեն բժիշկի, թէ ամենայն կենդանութիւն մարդոյ ի սրտէ ելանէ... 4. Մ. 191 6—192 ա. Յաղագս ետոյն քոր ի հետմն մարգարէն օժանէին քթագաւորսն, нач.: Արդ, իտոյն որակութիւն վանազան է... 5. Մ. 192 6—193 6. Երեւ եղանակաւ Բ ինչ կամ բազում ինչ մի՛ լինին, нач.: Առաջին՝ մի ինչ բաղկացեալ լինի ի բազում կատարեալ իրաց... 6. Մ. 193 6—194 6. Վասն երկրիս, թէ որոյ վերայ կայ... нач.: Տեսցոյ՛ թէ վերկիրս յեր վերայ հաստատեաց Աստուած. 7. Մ. 194 6—195 6. Տեսցոյ՛ թէ արտաքին իմաստասէրնս զմի ունէին դիտաւորութիւն թէ այլ և այլ յաղագս երկրի, нач.: Արտաքին իմաստասէրնս այլ և այլ սրացան կարծիս... 8. Մ. 195 6—196 6. Յաղագս ասարիոնի, շերտոնի և դանկի՝ Անանիայ Շիրակացոյն համարողի յաղագս կշռոյ և կշռորդաց. Анасян, Библиология, I, стб. 740—743. 9. Մ. 196 6—197 6. Յաղագս չափոյ չափոյ. Անանիայ Շիրակացոյ համարողի յաղագս չափոյ և չափոյ և պարարաց, յաղագս Քսեստոսի (там же). 10. Մ. 197 6—200 ա. Անու՛մ ականս և գունատրութիւնն նոյնի (там же, стб. 755). 11. Մ. 200 ա—6, 177 ա—6. Յաղագս Դիս քարերաց, нач.: Ասեն ստոյիկեաննս վարերսս տմանս արարողականս... 12. Մ. 177 6. Խրար իմն ուսուցանէ հեզական, որ պիտոյ է ամենայն ուսումնասիրաց. нач.: Որք հարցանեն և որք պատասխանեն այսպէս... 13. Մ. 178 ա—180 ա. Մեկնութիւն այբուրենին, թէ զի՞նչ տեղիս պիտոյանաւ: Արարեալ է սա Միմէօն քաջ հռետորի, սակս անվարժից յաղագս այբի. Нач.: Յառաջին մասն բանի... 14. Մ. 180 ա—6. Նորին դարձեալ յաղագս խակավարժիցն, թէ քանիք են արծարծմունք անուան, ընդ նմին և զմեկնութիւնն ևս և վասն առասականացն, թէ ոյք են որ միմեանս համեմատին և ոչ վանազանին. Нач.: Հոյովք են անուանս Թ... 15. Մ. 181 ա—182 6. Նորին մեկնութիւն յաղագս բայից խոնարհմանս ի խնդրոյ դեռարոյս աշակերտացն իւրոյ. Нач.: Բայ՝ սահմանական, ներգործական...

XII. Մ. 182 6—188 6, 165 ա. Մովսէսի Խորենացոյ Բան իմաստութեան. нач.: Յաստուծոյ խորհրդով և իմաստութեամբ հաստատեցաւ...

«Мовсеса Хоренаци Слово о мудрости».

XIII. Л. 165 б—172 б. Մեկնութիւն Դարթի Ֆիլիսոֆայի, որ ի կապարումն նորին տառի որ վասն փորձանալ իմաստութեան, առաջեալ տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի, ի խնորոյ ոսնենն Ստեփաննոսի, սիրողի իմաստութեան. նաչ.: Ջխնդիր հոգևորական հաւատով...

Нерсэс Шнорхали. Толкование слов философа Давита, содержащихся в конце его книги об определениях философии. — Философские труды, с. 435.

XIV. Л. 158 а—164 б, 146 а—156 б. Фрагменты философских сочинений, проповедей, послания Дионисия Ареопагита и др.

Переписана в 1676 г., Эчмиадзин.

Запись: л. 172 б.

При вторичном переплетении тетради XIII—XIX оказались расположены в обратном порядке (описание следует первоначальной последовательности тетрадей).

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

20×14; 233 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; переплет картонный, новый.

20

РНБ, Арм. н. с. 8

Астрология

Список без заглавия (листы утрачены), обычное наименование Ռանգիրք, начинается со второй главы: Բ. Այս են անորք և ժամք քոր անորք է անորոց անան և այլ ոչ ևւ, նաչ.: Բ լուսնին անաջին օրէն մինչև ի Դ օրն հանապազ անորք... (л. 8 а).

Содержит астрологические предсказания.

Многочисленные записи родственного содержания.

Переписана в XVII в.

На л. 8 а печать вардапета Давита от 1681 г.

15.8×10.8; 163 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

21

РНБ, Арм. н. с. 9

Сборник

I. С. 01. Оглавление книг Ветхого и Нового Заветов.

II. С. 1—74. Список без заглавия, в др. рукописях: Այս անորք անան և կանանոց. Нач: Կրկնի և իր անորոց մանկան է...

Знаки зодиака и объяснение их влияния на судьбы человечества.

III. С. 54—70. Без заглавия, в др. рукописях: Վիճակարան. Жребий.

IV. С. 71—72. Без заглавия, в др. рукописях: Ջորութիւնք ականց պարտականաւսյ.

Определение свойств драгоценных камней, напр.: ոսկէֆարն պարողոնի ոսկէգուն է, օգրակար է սրամոխի և որովայնա ցաի. նաապեպք և նաապիք ի սմանէ լինէին.

V. С. 73. Таблица с объяснением изображенных знаков, напр.: և է այս թի առաջին հանդիսին Կոր արարին Մովսէս և Ահարոն.

VI. С. 74—86. Список без заглавия (листы утрачены), нач.: Յուն[ուար] ԲԱ.

Календарь астрономический.

VII. С. 86—98. Календарь астрологический с заметками и предсказаниями на дни недели. На с. 86 ключ к пользованию календарем: Բանալիք գրոցս փոմարական արուեստիս որ կոչի ըրվէմի: Տումար արեգական և լուսնի... Нач.: Առաջին գաապան կենդանակերպն են...

VIII. С. 99—130. Տանուրէր փարոյն ամենայն պարտուաւսի, нач.: Յորժամ Խոյն լինի փանուրէր փարոյն, գարուն ապնի գա ամենայն իրաւս...

Трактат о стихийных явлениях, болезнях и пр. — в зависимости от расположения небесных светил.

IX. С. 132—153. Ագաթոնի իմաստասիրի ասացեալ վասն վերջին ժամանակին և սուրբ թագաւորացն յայտնելոց, և վասն ներողաւ կործանման, և դարձեալ յայտնելոց աճումք և գապանք և լեկ կոչեն, և վասն պիղծ և անմահուր նեռին յայտնելոց են և դարձեալ կործանելոց է Կորութեամբ սուրբ Խաչին, և վասն ահեղ և սոսկալի գալստեան Տեառն մերո Յիսուսի Քրիստոսի Որդոյն Աստուծոյ, և վասն հալոցման արդարոց և մեղաւորաց. Нач.: Յայնժամ թագաւորեսցէ մեծն Կոստանդիանոս...

Агафон. Видение. Анасян, Библиология, 1, стб. 144—149.

X. С. 154—161. Կանոնք սուրբ հայրապետացն է այս... нач.: Բ դամբարանէ արքոյն Լուսաւորչի՝ սուրբ վարդապետէ Մովսէսէ...

Мовсэс Ерзнкаци. Всеобщее послание.

XI. С. 162—170. Без заглавия, в др. рукописях: Թուրթ երկնառաք. Нач.: Բ մեծ քաղաքն Հռոմ[...] յորժամ մրի ի փաճարն, րեսի քթախրա...

«Небесное послание».

XII. С. 172—174. Տեսիլ առախելոյն Պօղոսի, нач.: Ել յորժամ փարան ԿՊօղոս...

Видение апостола Павла.

XIII. С. 194—201. Յոհաննու վարդապետի [Կոպոան] ասացեալ վասն աւերման աշխարհիս, վասն գալստեանք ի դափարան առնելո, нач.: Մեք ակն ունիմք գալստեան Քրիստոսի...

Вардапет Йоханнэс Козерн. О разрушении мира.

XIV. С. 202—209. Հարսմոնի արքայն Գրիգորի և Բարսեղի վարդապետի, нач.: Բարսեղ ասէ՛ Յորժամ ոչ էին յերկինք...

XV. С. 210—250. Выписки из Евангелий, молитвы и пр. (поздние записи).

Переписана после 1615 г., см. с. 85, где помечена эта дата.

Поступила в библиотеку в 1878 г.

20×14.5; 127 л.; текст в два столбца; строк 29, 31; бумага; болорагир; без переплета.

После реставрации рукопись состоит из отдельных листов, последовательность в ряде случаев нарушена.

Оп. рук.: Отчет 1878, с. 87—89, Brosset 1878.

22

РНБ, Арм. н. с. 10

Четвероевангелие

На л. 17 б—18 а Послание Евсевия Карпиану, на л. 19 б—26 а — каноны согласия.

Евангельский цикл, хораны, изображения евангелистов, заставки, маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в 1688 г., Шюш (Аспахан), переписчик Йовхан-нэс.

Записи: л. 333 б—334 б, 335 а—336 а (Приложение, № 79 и 99), 15 б.

Поступила в библиотеку в 1882 г.

11.3×7.3; 336 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1882, с. 74—75.

23

РНБ, Арм. н. с. 11

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану (л. 29 б—30 а), каноны согласия (л. 31 б—36 а), объяснения к канонам, составленные Нерсэсом Шнорхали (л. 37 а—42 а): Տիեզերալոյս և աշխարհալոյս վարդապետի և հոգէնուագ երգօղի րեւանս Ներսեսի Հայոս կաթողիկոսի Կայսերոյ արարեալ զՊատմաւ Ժ խորանայն [ս]րքոյ Աւերարանի... Нач.: Առաւելապէս հրաշիս արժանի...

Евангельский цикл, хораны, изображения Иисуса, Марии, евангелистов, заставки, маргиналии, инициалы. В изображениях Иисуса и Марии заметны портретные черты реальных лиц (художника и заказчицы Мариам?).

Переписана в 1635 г., Балэш, переписчик и художник Са-хак Балишеци.

Записи: л. 25 б, 26 а, 230 а, 284 а—287 б (Приложение № 45, также ПЗ 1621—1640, № 911).

В 1856 г. находилась в книжной лавке Аветика Энфиачеанца (л. 3 а).

Принесена в дар библиотеке в 1887 г., даритель действительный статский советник А. В. Звенигородский.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

16.2×11.5; 292 л.; текст в два столбца; строк 23; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1887, с. 102, изд. рук.: Стасов 1887. № 23 (воспроизведены миниатюра и орнамент).

24

РНБ, Арм. н. с. 12

«Картины любви божественной и человеческой»

Печатная книга, сброшюрована из листов с гравюрными изображениями и текстом на фр. и лат. языках, с вписанным арм. переводом.

Титульный лист: Les emblemes d'amour divin et humain ensemble. Expliquez par les vers françois Par un Père Capucin A Paris chez Pierre Mariette rue S. Jacques à l'Esperance Avec Privilège du Roy.

Арм. заглавие: Առաջիկ նկարեալի կամ Պատկերի Սիրոյն աստուածայնոյ և մարդկայնոյ համանգամայն, պարզարանեալի և բողոքարիւի չափեալ յունեմնէ Քաթուչին վարդապետի ի Բաղնիս Փարիզու (л. 1 б).

Книга подготавливалась в качестве образца для напечатания арм. варианта.

XVIII в.

Записи: л. 120 б (дарственная дьякона Георга), 121 а, 121 б.

Принесена в дар библиотеке в 1891 г., даритель Н. А. Шляпкин.

15.5×9.5; 121 л.; нотрагир; переплет фр. издания.

25

РНБ, Арм. н. с. 13

Четвероевангелие

В настоящем виде сохранилась часть Евангелия от Марка, полностью — Евангелия от Луки и от Иоанна.

Маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в XII—XIII вв. Архаичность написания сказывается в перебоях Ե и Է.

На л. 33 а, 90 а, 99 а грузинские приписки, согласно которым рукопись в 1840 г. была приобретена в Телави Михаилом Мамаджановым.

В 1891 г. рукопись поступила в библиотеку от А. Н. Грена. 27.8×20.5; 128 л.; текст в два столбца; строка 21; пергамен; еркатагир; переплет утрачен.

Рукопись повреждена огнем, многие листы разорваны или отрезаны.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 247—248.

26

РНБ, Арм. н. с. 14

Сборник

I. Л. 1 б—4 б. Եռափարժումն գրուի երրորդ համարողութան որ կռի Բազմապարիկ վասն մանկանց կրթութան.

Анания Ширакаци. Таблицы умножения (автор назван на л. 4 б). — Анасян, Библиология, I, стб. 735—740.

II. Л. 5 а. Без заглавия, в др. рукописях: Յաղագս րատի Դարի փիլիսոփայի. Нач.: Քիր է երեսուն և վեց, այր է մինչև ի րէ...

Классификация звуков арм. языка.

III. Л. 6 а—172 б. Без заглавия, в колофоне названо: Բաղրանուագ և հոգեշունչ մարեանս Դարի աստուածիմաստ մարգարէին (л. 254 а).

Псалтырь. — Ташьян, № 153.

IV. Л. 173 а—186 б. Без заглавия, в записях (л. 5 б, 154 б) названо: Տումար. Нач.: Կրկնակ ամսոց այսպէս արմ. Կալ վճառաւորի ամիսն... Руководство по календарю.

V. Л. 187 б—254 а. Աղաթամարոյ (в записях, л. 5 б, 254 б: Վճանմարերն), нач.: Ջարթոյեալս ամենեւեան ի հանգրուանէ րայ...

Часослов.

VI. Л. 217 а—232 а. Без заглавия, в тексте названо: Պարարարարարարար (л. 217 а).

Литургия.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1554 г., Марас, переписчик Степанос.

Записи: л. 4 б, 5 б, 172 б, 179 а (ПЗ 1621—1640, № 647 и 979), 254 а—б (Приложение, № 26).

Поступила в библиотеку в 1897 г.

Весь сборник на палимпсесте (об этом говорится и в записи, л. 254 а), смытый текст местами отчетлив, письмо еркатагир. Частью рукописи-палимпсеста является и обрывок защитного листа в конце рукописи в ее нынешнем состоянии

20.5×15.5; 254 л.; текст в два столбца; строка 25, 26; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Отчет 1897, с. 161—162.

РНБ, Арм. н. с. 15

Синаксарь

Обычное наименование: Յշուիւնարք

Счисление ведется от 1 навасарда (11 августа).

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в 1427 г., Вараг (?), переписчик Карапет.

Записи: л. 507 а—б (ПЗ 1401—1450, № 740), в конце отдельных житий краткие записи переписчика и отдельно за-казчика.

На л. 27 а, 33 а печать *тэр* Мартироса, на л. 508 а печать с легендой, записанной арабицей.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в 1898—1899 гг.

35×27; 508 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Отчет 1889, с. 87.

РНБ, Арм. н. с. 16

Синаксарь

Обычное наименование: Յշուիւնարք.

Счисление ведется от 1 навасарда (11 августа).

Ташьян, № 7, 10 и др.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв., по заказу *махдеси* Григора и его семейства.

Записи: краткие приписки в конце житий.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в библиотеку в 1898—1899 гг.

37×23; текст в два столбца; строк 37; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, изнутри обклеены набойкой.

Оп. рук.: Отчет 1899, с. 87—88.

РНБ, Арм. н. с. 17

Шаракноц

Ташьян, № 142.

На л. 333 а правила для певчих: Երբ արարին ձայն լինիս, որի իջ արար...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик (?) *ерэц* Алекан.

Запись: л. 169 а.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в библиотеку в 1898—1899 г.

14.5×10.3; 333 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Оп. рук.: Отчет 1899, с. 88.

30

РНБ, Арм. н. с. 18

Евангелие отрочества Иисуса

Պատմութիւն յաղագս մարդկութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ մարմնացելոյն ի սրբոյ Կուսէն Մարիմայ, զոր ասացել է սրբոյն Յակոբայ եղբար Տեանն, որ սկզբանէ ականայդէս և ըսպասատր եղև Բանին Աստուծոյ. Нач.: Արդ, սկիզբն արարելալ նախ խորհրդով... (л. 1 а). В иштатакаране названо: Անկարանս մանկութեան (л. 193 а).

Каталог Матенадарана, I, № 1520.

Переписана в 1681 г., Атана, переписчик эСтепаннос.

Записи: л. 193 а—б (Приложение, № 70), 193 б, 194 а—б.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в библиотеку в 1898—1899 гг.

15×10.5; 194 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, изнутри оклеены набойкой, металлические украшения утрачены.

Оп. рук.: Отчет 1899, с. 88.

31

РНБ, Арм. н. с. 19

Четвероевангелие

В настоящем виде содержит 1 лист Евангелия от Иоанна (12:46—13:10), сложенный вдвое и обрезанный поперек, был использован в качестве защитных листов рукописи.

На л. 2 б маргиналия в виде розетки.

Не позже XI—XII вв.

На полях оттиски пуансонов, повторяющие орнаментацию переплетов.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

18.2×13; 4 л.; текст в два столбца; строк 11 (первоначально не менее 20); пергамен; еркатагир.

Уп. рук.: Отчет 1914—1939, с. 260.

РНБ, Арм. н. с. 20

Гандзаран

Ташьян, № 132.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV в.

Запись: л. 17 б (заказчики *каханай* Мхитар, *каханай* Григор, Церун, Карапет).

Поступила в библиотеку в 1916 г.

26×7.2, 170 л.; текст в два столбца; строк 26; бумага; боло-рагир; без переплета.

Уп. рук.: Отчет 1914—1939, с. 260.

РНБ, Арм. н. с. 21

Сборник

I. Л. 1 а. Хронологические подсчеты: Յադամա մինչև ի քրիեղէն ամբ ՄՄԽԹ (2249)...

II. Л. 2 а—16 б. Без заглавия, нач.: Արդ, զառանելոյ ժամանակայ և զեղերութիւն իրացն որ ի նոսայ, ի հրարուն մարեանս գրանելով...

На нижнем поле запись карандашом: Գործ և նշանք Տեանն Յիսուսի.

III. Л. 16 б—130 б. Слова, наставления, проповеди *vardapeta* Саргиса, Нила, Анании, Григора Татеваци, Георга Банасэра и др.:

1. Л. 16 б—31 б. Մեկնութիւն Կերունական աղօթիցն[...] Հայր մեր, որ յերկինս ես[...] Ջասպրուածային աղօթս ի Փրկչէն մեր ասանելալ...

2. Л. 31 б—38 а. Սարգսի վարդապետի ասացելալ Յորդորակ], нач.: Մեծ են հաւաքոք...

3. Л. 38 б—42 а. Նորին Սարգսի վարդապետի ասացելալ, нач.: Իսկ զլեզու մարդոյ ոչ ոք կարէ հնազանդել...

4. Л. 42 б—44 б. Նորին Սարգսի վարդապետի ասացելալ, нач.: Բարկացօղն ոչ ճանաչէ զԱսպրուած...

5. Л. 44 б—47 б. Նորին Սարգսի վարդապետի ասացելալ Յորդորակ], нач.: Լոր նմին...

6. Л. 47 б—70 б. Սուրբ հօրն Նեղոսի յաղագս Ը խորհրդոյ: Առաջինս վասն որովամորութեան, нач.: Սկիւբն պղղաբերութեան ծաղիկ է...

7. Л. 70 б—94 а. Գրիգոր Եռամեծի[...], Ջարոզ վասն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, нач.: Առաւելան հեթանոսաց և քարոզն աշխարհի...

8. Л. 94 б—105 а. Նորին Գրիգորի[...], Քարոզ վասն աղօթից, нач.: Վարդապետին սանն, թէ աղօթքն յոյժ] օգուր է...

9. Л. 105 б—114 а. Վերջայ բանի սիրողի Քարոզ[...], нач.: Եւ արդ, գիտելի է, զի Նախախնամութիւնն...

10. Л. 114 б—117 а. Վասն սիրոյ պարտիրանայն Սստուծոյ..., нач.: Լուարոք վրանն կենայ...

11. Л. 117 а—120 а. Վասն առակի Սողոմոնի[...], нач.: Փառք Սստուծոյ ծածկեն վրանս...

12. Л. 120 а—124 б. Վասն աղօթից որ առնեն..., нач.: Յամենայն ժամ արհնել զՍստուած...

13. Л. 125 а—127 б. Վասն մկրտութեան քրիստոնէից..., нач.: Վասն որոյ պարտ է մեզ համեմարել արհնակա...

14. Л. 127 б—130 б. Խրատ վասն ապաշխարութեան..., нач.: Եւ արդ, եկայք ամենայն հաւարացեալք...

IV. Л. 131 а—176 б. Պարմութիւն Յովասափո թագաւորին և Բար[ա]ղամու ճգնատրին. нач.: Արդ, ի մարդ եղանիլն Սստուծոյ Բանին...

Повесть о Варлааме и Иоасафе. Ташьян, № 10. У, 19.

V. Л. 176 б—190 б. Молитва, плачи вардапета Беника и иерея Саргиса.

Переписана в XVI в., переписчик Ованэс.

Записи: л. 37 б—38 а, 81 а (переписчик), 63 б—65 а (поздний владелец *танутэр* Мкртич, от 1691 г.), 1 б.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

18.5×13.5; 190 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1914—1939, с. 260.

34

РНБ, Арм. н. с. 22

Сборник

I. Л. 1 а—53 б. Այս բառք գերողական վասն չափոյ մերական տառիցն, վասն զի քրիստոնական արուեստին չափաբերականն են և չափով վարին և են որ գեղջուկն են, որով ճարտարասանն վարին, զի յաճախապէս փոխաբերին սակս զարդու տաճասանիցն և հարկ է յոխտամար եղանիլ. բառք վանական լուծումն է դժուար.

Нач.: Սստուածապան — աստուածապարդ է...

Кон.: Ֆրէր — եղբայր.

На л. 53 а поздним почерком приписаны слова, начинающиеся на ш (о).

Толковый словарь определенного набора арм. слов.

II. Л. 53 б—58 б. Արիստակէս, *вардапет* из Толата (поздним почерком) — высказывания о браке. Нач.: Սստուծոյ և Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ Արիստակէս[...], ժամանեալ հասցէ աղօթք առաքելական...

III. Л. 59 а—219 б. Толковый словарь (включает также географические названия), нач.: Անտրեայ երկիրն՝ Երուսաղէմ է...
кон.: Քամէղոն՝ գեղաշիւծն է.

IV. Л. 219 б—222 а. Словарь старых и новых географических названий, нач.: Հնդուրան քաղաքն Ճալիլա հէջարն: Ազն Ճաղաթիւ, քաղաքն Թաւաթու...

Переписана в XVII в.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

14.7×10.5; 222 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

35

РНБ, Арм. н. с. 23

Житие св. Марины

В настоящем виде сохранилось 2 листа, нач.: ...սեն այն ւրը
արարի:

Սորբն Մարիանէ ասէ. ոչ պարտ է ինձ ասել և ոչ արժանի
ես դու լսել...

Переписана в XII в., повсеместно ш, է (вм. և), болорагир со-
храняет черты маюскульного письма.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

24.5×16.3; 2 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага.

36

РНБ, Арм. н. с. 24

М. Горький. Песня о Соколе

На обложке (старой орфографией): М. Горький. Песня о Со-
коле. Перев. на армянский яз. Г. Айкуни.

Великому певцу свободы и света, дорогому автору труд свой
посвящает перев[одчик].

Нач.: Երգ քաղցի մասին. I. Վերև սարն ի վեր սողայ
Իժը...

На плотной серой бумаге, сложенной вдвое, на л. 1 а загла-
вие вписано в пейзаж, текст в орнаментальной рамке.

Подарена М. Горьким библиотеке в 1919 г.

35.3×24; 2 л.; текст в один столбец; скоропись.

37

РНБ, Арм. н. с. 25

Чин бракосочетания

Հանոն յորժամ կամենան ամուսնանալ՝ քահանայն խրաղէ
վիեայն, նոյնպէս և զհարսն...

Часть требника (Մաշտոց).

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XIV—XV вв.
Поступила в библиотеку в 1916 г.
26.4×17.5; 1 л.; текст в два столбца; строк 24; бумага;
болорагир.

38

РНБ, Арм. н. с. 26

Աճետիս. Гимн Եչմիածնին

Տաղ ի յԱւերիս վարդապետէ յոգեալ
Նաչ.: Յարմար ձևով պարուական, պարուական / Խորհրդով
կերպեալ խորան...

Ташьян, № 412. 6.

На л. 2 а *шаракан*, нач.: Էջմիածի[ն]ն ի չօրէ և լոյս փառայ...

Переписана в XVII в.

16.5×11.5; 2 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; нот-
рагир.

39

РНБ, Арм. н. с. 27

Маргар Хоченц.

Сокращенное изложение Ветхого и Нового Завета.

Յանկ Կրակարանայ՝ արոհեալ յերիս մասունս, յորս
պարունակին նախ համառօտիւ հարկաւոր գիտելեայ չնոյ
Կրակարանի, ապա վասն գալստեան և տնօրէնութեան Փրկչին
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ես և վասն շնորհական օրինայ
և սահմանի հաւատոյ ընդհանրական սրբոյ եկեղեցոյն
Քրիստոսի [...]: Աշխատասիրութեամբ Գեղամեան Մարգար
Ջահարեայ Խօճենց Երևանցոյ, վասն յիշատակի տեառն
Դանիէլի սրբապանակապար կաթողիկոսի ամենայն չայոյ ի
1808 ամի Տեառն[...] եւ ի լոյս ածեալ տպեցմամբ ի հայրապե-
տութեան լուսանկար սրբոյ Էջմիածնի տեառն Եփրեմայ
սրբապանաւորք ազգարնփիր կաթողիկոսի ամենայն չայոյ
ազգի եւ յառաջնորդութեան տեառն Յօհաննու առաքելաշափղ
սրբապան արեւայիկոսոսի ամենայն չայոյ Ռոսաստանեայց,
ի տպարանի Յովսէփայ Ի Յօհաննիսեան, ի Սանկտ
Պետերբուրգ: Յամի Տեառն 181[1] և չայոյ ՌՄԿ (1811):

Типографский экземпляр.

22×17.5; 124 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нот-
рагир.

40

РНБ, Арм. н. с. 28

Евангелие от Иоанна (фрагмент)

Рукопись утрачена, сохранилось описание Н. Я. Марра: «Фраг-
мент из двух листов XV—XVI вв. Евангелие от Иоанна, гл. XX,
24—31, XXI, 3—25. Материал — бумага. Количество листов —

2. Размер — 27×18 см. Без переплета. Письмо — круглое, в два столбца. Заголовки красным. Имеются инициалы и украшения на полях. Сохранность — листы испорчены червями, края обтерты. Имеется запись другим почерком, гласящая, что писец Тер Степанос и заказчик Тер Сион».

41

РНБ, Арм. н. с. 29

Псалтырь

Обычное наименование: Սաղմոս Դափի.

Ташьян, № 153.

Переписана в XVII в.

11.5×8; 165 лл.; текст в один столбец; строк 15; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

42

РНБ, Арм. н. с. 30

Йоваким. Подборка духовных стихов и гимнов

Մրթութիւն եւ տաղարան ըստ արարողութեան հոգեւոր րանաստեղծից մերոյ, հաւաքեալ ընդիր ընդիր օրինակայ և զանազոյ ձեռագրայ, զժագրեալ ի ձեռն սրբոյ ծառայի յաշակերտութենէ տեառն Ներսեսի աստուածարան ֆահանայի նուաստ Յովակիմայ յամի վրկութեան մերոյ Քրիստոսի 1814, յունիսի սկսբանն սկսեալ, ի փառս Տեառն Աստուծոյ և ի պարի ամենօրինեցելոյ Կուսին Մարիմո և ամենայն սրբոյ և ի տալ[ը]ձութիւն մանկանց սրբոյ եկեղեցոյ հարսին Քրիստոսի, ընդ հովանեալ Սրբոյ Նիկողայոսի եկեղեցոյն, որ ի յԱմասիա (լ. 1 а). Нач.: Ըջ անտեղոֆ սուրբ հրեշտակին...

Переписана в 1814 г., Амасия, автограф. На л. 2 а повторяется в краткой форме заглавие, *ժուր* (чтец) Йоваким просит помянуть ряд лиц.

16.3×10.2; 98 лл.; текст в один столбец; строк 23, 27, 29; бумага; болорагир; переплет картонный.

43

РНБ, Арм. н. с. 31

Григор Татеваци. Книга вопрошений

Գրիգորի աշակերտի [եռամե]ծի Յոհաննու Որորնեցոյ [ե]ռամեծի հարցմունք, պատասխանիք եւ ազգակարք գրոյ աշակերտեալ անձանց. Нач.: Որպէս ամեն հերձուածողք...

В иштатакаране названо: Հարցմունք (л. 388 б).

Каталог Матенадарана, I, № 921.

Заставки, инициалы.

Переписана в 1419 г., Екелеад (монастырь Хермон), переписчик Григор, переплетчик Карапет.

Записи: л. 152 а, 388 б—390 а (ПЗ 1401—1450, № 739 ш).
На л. 1 а печати вардапета Лазара (?).
18.2×13.5; 392 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

44

РНБ, Арм. н. с. 32

Псалтырь

Обычное наименование Սաղմոս Գիրքի.
Ташьян, № 153.
Переписана в XVI—XVII в.
10.2×7.4; 141 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты дерматином (переплет новый).

45

РНБ, Арм. н. с. 33

Гандзаран

Ташьян, № 132.
Переписана в XVII в., (Астрахань ? — на внутренней стороне нижней крышки переплета запись: Չոթիւր տիւրման փրիշուր Օսկարի [h pr]իի Կաշարեւ Սշարիւնեցի).
20×16; 72 л.; текст в один столбец; строк 32, 35; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

46

РНБ, Арм. н. с. 34

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангелистов.
Переписана в 1430 г., Бердакай Ванк (Халтик), заново переплетена в 1676 г.
Записи: л. 283 а—285 б (ПЗ 1401-1450, № 742, 1430 г.), 286 а, 1 а.
В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.
23×16; 286 л.; текст в два столбца; строк 20; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

47

РНБ, Арм. н. с. 35

Таларан

Л. 1 а—2 б. Без заглавия (начальные листы утрачены), нач.: [րար]ճրեալ քան փրեղէն, մայր, մայր, մայր Կոյս...

Л. 3 а—5 б. Տաղ սուրբ Աստուածածնի, нач.: Յանունդ օրհնեալ յաւէր սուրբ Կոյս զովելի...

Л. 5 б—8 б. Գովասան սուրբ Աստուածածնի, нач.: Յանի լուսոյ դու երևեալ...

Л. 9 а—11 а. Տաղ սրբոյն Գրիգորի մեր Լուսաորչին, нач.: Յործամ այցել մեզ Յիսուս...

Л. 11 б—13 а. Տաղս կանխեալ իղաբերի գունն աւէ, нач.: Յործամ պրաղանդ պատուիրանին պահանջես...

Л. 13 а—16 а. Տաղ ի վերայ աշխարհի, нач.: Յանունդ աշխարհ կոչեցեալ է...

Л. 16 а—18 а. Տաղ հալածանայ, нач.: Յիմ (?) մեծի թշուառութեանս...

Л. 18 б—20 а. Տաղ պղծման, нач.: Յանձն իմ ընթեր հեղգայեալ ես...

Л. 20 б—22 б. Տաղ ի վերայ կափաեցի մահտեսի Թէմիրին կանխեալ իղաբերի գանձն ասա, нач.: Յայնծամ կայցէ արդարն համարձակապէս

Л. 23 а—26 а. Տաղ ի վերայ մահտեսի Թէմիրին, нач.: Տէրունական մեծ հրաման...

Л. 26 б—31 а. Աւերիս. Ամասիայի Յակոբ ֆահանայէ ասայեալ, нач.: Է սանրվ էվել սրընդան, Աւերիս...

Л. 31 б—33 а. Տաղ Մխիթար Արբայէ ասայեալ ի պարի սուրբ Աստուածածնի, нач.: Ջարմանալի վերնոց սուրբ Կոյսն Մարիամ...

Л. 33 а—35 а. Տաղ Փիլիպոս վարդապետէ՝ աշակերտ արբայէ, нач.: Բ հեռանալս պատուիրանայ՝ անկա ի մէջ բազմայ մեղայ...

Л. 35 а—36 б. Без заглавия, нач.: Մէն դալպինի եօջայը կոր...

Л. 36 б—37 б. Տաղ եօթն ամր արարչութեան, нач.: Եարէլէն տալիան պլահա մալիմար... (незаконченное).

Содержит сочинения Якоба, Мхитар Себасти, Аветиса, Пилипоса и др., некоторые на тур. яз.

Переписана в XVIII в.

10.8×8.3; 37 лл.; текст в один столбец; строка 14; бумага; нотрагир; переплет кожаный.

РНБ, Арм. н. с. 36

Գալարան

Без заглавия, начальные листы утрачены, нач.: ...մարեալ Պետրոսին ի գերեզմանին / տեսեալ վարմանայր զվարջամակն ատանց մեռելին...

Содержит стихотворения и песни духовного содержания.

Переписана в XVIII в.

15.3×10.5; 37 лл.; текст в один столбец; строка 15; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут дерматином, новый.

РНБ, Арм. н. с. 37

Сборник

I. Л. 1 а—102 б. Без заглавия, в приписке названо: Փիլոն գիրքս (л. 106 б), нач.: Յորո՞ւմ կարարեցաւ Փիլոն. Ղ[արա-սխանի]. Պրոխորն ի Պարմոս, ի Ջահատր քաղաքի յիշե[ա]լ է, թէ Փիլոն ասէ ցՅոհաննէս՝ Վի՞նչ է Սարուած...

Содержит толкования на сочинения Василия Кесарийского, Филона Александрийского, Григория Назианзина. — Каталог Матенадарана, I, № 1919.

II. Л. 103 а—106 б. Отрывок: Հայեաց ի քել, զգուշ լեր անձին քում, զույլ լինիցի բան ի ծածուկ ի սրբի քում անարէն, нач.: Արդ, մեծին Սուխի է բան...

III. Л. 107 а—117 а. Молитва, нач.: Ո՞ր փայր զլսոյ իմոյ ջոր և աչաց իմոյ արբերս արքայաւոյ, և լա[յի] զժողովորդս զայս Վրի և զգիշեր... [Иер. 9: 1].

IV. Л. 118 а—133 а. Դասանութին և խոստովանութին ի սուրբ Երրորդութին, ասացեալ Եսաի վարդապետի ի յեր վիրապին ի հասարակութին ողորպարաց և յանդիմանութին շարափարաց, нач.: Սարուածային բնութին... Вардапет Есаи. Почитание Св. Троицы, для утверждения правоверных и порицания иноверных.

V. Л. 134 а—207 а. Սուրբ հարն Վարդանայ ասացեալ, нач.: Եւ արդ, բազում անգամ խորհեցայ ողորմելիս Վարդան որ ի Մարաթայոյ ի միայնատր խցիս ի սահմանս աստուածարնակ յիսրիս, որ կոչի Գրապարկ...

Вардан Айгекци. Двадцатидвухглавное послание. — Марр, Притчи Вардана, I, с. 325—328.

VI. Л. 208 а—214 б. Խրատական թուղթ ի ձեռն մեր վարդապետին Վարդանայ, нач.: Որպէս թէ ես եմ եկեալ...

Костандин Бардзрбердци. Назидательное послание. — Хачикян, Назидательное послание.

VII. Л. 215 а—229 а. Աշխարհալոյս վարդապետին Վարդանայ ասացեալ Գովասանութին, нач.: Տիեզերաց ծաղիկ և տունկ տենչալիք...

Вардан. Похвальное слово.

Переписана в XIV—XV вв.

Записи: л. 106 б, 330 а.

Поступила в библиотеку в 1950 г.

17.5×12; 231л.; текст в один столбец; строк, 26, 30, 32; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1950—1951, с. 73.

РНБ, Арм. н. с. 38

Повесть об Александре Македонском

Պարմութին մեծի աշխարհակալի Ալեքսանդրի Մակեդոնացոյ, կեանք վարոյ քաջութեան մինչ ի վախճան նշանօք (լ. 1 6). Нач.: Իմաստունն Եղիպրայոյ երկրի... (լ. 2 а).

Содержит перевод с греческого «Деяний Александра Македонского» Псевдо-Каллисфена в его краткой (начальной) редакции.

Переписана в 1653 г., переписчик Йован.

Запись: л. 154 б.

Поступила в библиотеку в 1950 г.

13.5×9.7; 155 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нот-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Симонян 1989, с. 64, *уп. рук.:* Отчет 1950—1951, с. 73.

РНБ, Арм. н. с. 39

Сборник

I. Л. 1 а—27 б. Без заглавия, в др. рукописях: Օրնէյ յաթթոյ թագաւորս իրիւտնէիւ Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի և Լևոնի թագաւորս չոռմայեցոյ, нач.: Չարէնս բարի...

Сиро-ромейский судебник.—Bruns-Sachau 1880, с. 95—141.

II. Л. 27 б—72 а. Без заглавия, в тексте названо: Քրիստիանականի (л. 36 а).

Мхитар Гош. Судебник. Содержит редакцию с кратким введением (10 глав, X и XI главы слиты), без деления на разделы церковных канонов и светских законов. — Торосян 1975.

III. Л. 72 б—75 б. История Марии и Марфы, нач.: Եւ կր ոմն հիւանդ Գալարու ի Բիթինիայ...

Переписана в 1404 г., переписчик Тума.

Записи: л. 27 б, 36 а (ПЗ 1401—1450, № 733), 77 б (от 1622 г.).

Поступила в библиотеку в 1950 г.

18.3×13.8; 77 л.; текст в один столбец; строк 36, 42; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Торосян 1975, с. 110—111, *уп. рук.:* Отчет 1950—1951, с. 73.

РНБ, Арм. н. с. 40

«Книга о сотворении мира в шесть дней»

Քիրք յաղագս վեցօրեայ գործոյ արարչութեանն, нач.: Մեանչելի եղև զիւտութիւն ին, ասէ սաղմուսերգուն Գաիթ. — Каталог Матенадарана, I, № 8922.

Перевод с лат. (л. 142 б).

Переписана в XVI—XVII вв., в 1743 г. обновлена Абрахамом, переплетена Соломоном.

Запись: л. 142 б.

Поступила в библиотеку 1950 г.

18.2×13.7; 143 л.; текст в один столбец; строк 29; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

53

РНБ, Арм. н. с. 41

Йовханнэс Драсханакертци. История Армении

Յովհաննու կաթողիկոսի Պարմագիրի հանր Հայաստանի, յերիրեալ հեկորապանձ համառօտաշարիղ ոճով և արուեստագործ ճոխ պերճաբանութեամբ, զոր սկզբնատրեալ ի Նոյէ աւարտեալ կապարէ ցատորս իր, այն է՝ մինչև ցերկորդ Աշոտ Արեայ Արեայութեանն Բագրատունեայ՝ ցթուսկան Տեանն իրր 920 և Հայոց ՅԷԹ (369/920 ց.)

Ташьян, № 39.

Переписана в 1831 г., Тифлис, переписчик Аракеал Астуацатреан Араратеан, он же Аркадий Арагатский (л. 3 б). Образцом послужила эчмиадзинская рукопись, сличенная с другой рукописью. Разночтения указаны на л. 3 а—б, см. предисловие, л. 3 б.

Записи: л. 3 а—б, 142 б («Не тронь меня, я не твоя, где ни лежу, Аркадию Араратову принадлежу»).

Поступила в библиотеку в 1950 г.

20.7×16.5; 144 л.; текст в один столбец; строк 24, 27; бумага; скоропись; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1950—51, с. 73.

54

РНБ, Арм. н. с. 42

Симэон Ереванци. Проповеди

Ի Միսթօնէ յանարդին վարդապետէ Երևանայոյ և ի պաշտօնեայէ Սրբոյ Էջմիածնի, ի մեծ մայրաքաղաքն Կոստանդնուպօլիս, ի գործս նորակութեան, ՌՄԷ (1207/1758 ց.) թուոջն մերում (լ. 2 ա). Введение: Յառաջաբանութիւն, нач.: Առաւարտարգևն Աստուած որ ի յրպտեղմանէն վարարածու... (л. 1 а).

Каталог Матенадарана, I, № 2115.

Переписана в 1758 г., Константинополь.

Поступила в библиотеку в 1941 г.

29.8×21.1; 50 л.; текст в два столбца; строк 42; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Уп. рук.: Отчет 1950—1951, с. 68.

55

РНБ, Арм. н. с. 43

Подшивка грамот, посланий, писем

Содержит переписку Лазаревых с католиками эчмиадзинским и иерусалимским, их печатные грамоты и послания и пр. На л. 21 — письмо епископа Гавриила Айвазовского из Феодосии от 18 сентября, с упоминанием М. Налбандяна, И. К. Айвазовского (на фр. яз.).

Принесена Лазаревыми в дар библиотеке (запись на внутренней стороне верхней крышки).

36×24; 19 л.; картонный переплет.

56

РНБ, Арм. н. с. 44

Послание католикаса Лукаса

Адресовано епископу Московскому и Калужскому Платону, с изъявлением благодарности за прием, оказанный архиепископу Йовсеа́пу [Аргутинскому], от 31 января 1782 г.

45×31; бумага; нотрагир.

57

РНБ, Арм. н. с. 45

Папка декоративная

Папка картонная, обе крышки украшены миниатюрами, перс. школа, подписи арм. На внутренней стороне верхней створки запись: «Портфель этот, в восточном вкусе, полученный действительным статским советником, камергером Христофором Екимовичем Лазаревым, из столицы Персии, Тегерана, представляется в дар Императорской Публичной Библиотеке. 1858 года.

Лица, изображенные на сем портфеле, представляют бывших арм. царей: Гайка, Арама, Великого Тиридата и Ваг[арш]ака. На портфеле еще одно изображение — Эчмиадзина, первопрестольного монастыря Армении основанного в 307 году по Р. Х.».

43.5×25; папка, изнутри отделана муаром.

58

РНБ, Арм. н. с. 46

Послание католикаса Е́према

Адресовано П. П. Сухтелену, с выражением признательности, от 3 мая 1828 г., из Тифлиса.

42×25.5; бумага; скоропись.

РНБ, Арм. н. с. 47

3 фрагмента из богослужебной рукописи и молитвенника; бумага; нотрагир; XVII—XVIII вв.

РНБ, Арм. н. с. 48

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, изображения евангелистов.

Переписана в 1319 г., Нахиджаван, переписчик Йовсэб, переплетчик Йохан, обновлена и заново переплетена в 1677 г., переплетчик Влас.

На л. 242 а печать вардапета Власа от 1672 г.

Поступила в 1967 г.

Записи: л. 240 а—241 а, 242 а, (Приложение, № 5, 65), 110 б (запись переплетчика Йохана), на верхней створке надпись переплетчика Власа: ՎԱԶՄԵՑԱԲ ԶԵՌԱՍԲ ՎԱՍՍ ՎԱՐՎԱՊԵՏԻՆԵ ՌՃԻ ԵՒ ՎԵՐԻ Թ. [1677 г.]

Поступила в библиотеку в 1967 г.

30×23; 242 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением и надписью, с внутренней стороны оклеены набойкой.

РНБ, Арм. н. с. 49

Окружное послание католикоса Мкртича Хримяна

Копия, от 26 сентября 1904 г., исходящий № 918. Здесь же приписка о резне армян в Баку в феврале 1905 г.

35×22; 6 л.; скоропись.

РНБ, Арм. н. с. 50

Четвероевангелие

На л. 283 а—288 а сказание о кончине евангелиста Иоанна — Հանգիւր երանելոյն Յովհաննոս Աւերարանչին, нач.: Էր ընդ երարսն...

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангелистов.

Переписана в 1597 г., переписчик Петрос.

Записи: л. 288 б—289 а (Приложение, № 38), л. 289 б (приписка от 7 апреля 1735 г., имя владельца и его близких тцательно выскоблены).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

Поступила в 1968 г.

24.5×17.5; 290 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

63

РНБ, Арм. н. с. 51

Четвероевангелие

В настоящем виде содержит Евангелия от Луки и от Иоанна. Инициалы.

Переписана в XI—XII вв., обновлена Барселом в 1262 г.

Запись: л. 129 б (Приложение, № 3).

Поступила в 1969 г. (была обнаружена в развалинах дома С. А. Мелик-Каракозяна, г. Шуша).

28.5×22.5; 129 л.; текст в два столбца; строк 17; пергамен; прямоугольный еркатагир.

64

РНБ, Арм. н. с. 52

Имитация пергаменного листа с обгорелыми краями, с изображением ангела, в цвете, с применением бронзы, с арм. надписью. Современная поделка.

15×18; 1 л.

65

РНБ, Арм. н. с. 53

Аннотации Н. Я. Марра к 6 арм. рукописям (№ 1—4 аннотаций соответствуют № 17, 13, 19, 20 настоящего каталога).

6 л.

66

РНБ, Арм. н. с. 54

Аннотации Н. Я. Марра к 4 арм. рукописям (№ 27—30 аннотаций соответствуют № 27—30 настоящего каталога).

4 л. См. Отчет 1899, с. 87—88.

67

РНБ, Арм. н. с. 55

I. Л. 1—7. Кондаки арм. католикосов Киликии (24 декабря 1818 г.—21 февраля 1841 г.).

Записи: ч. I², л. 193 а и ч. I¹, л. 281 а (Приложение, № 12, а и б, от 1349 г.), ч. I¹, л. 281 а (Приложение, № 17, от 1394 г.), ч. I¹, л. 281 б, запись повторяется на л. II а (Приложение, № 90, от 1711 г.), ч. I¹, л. 1 б (Приложение, № 104, от 1767 г.) Записи переписчика имеются также в конце отдельных разделов. На л. 193 б (ч. I²) записи Минаса о неверных исчислениях дня Пасхи. Приписки на лат. и польск. яз.

36.5×24; 198 (ч. 1²) и 289 (ч. 1¹) л.; текст в два столбца; строк 33; бумага, пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 11—12.

71

РНБ, Арм. о. к. 2

Синаксарь

В иштатакаране названо: Յշյւմաւորք (л. 604 б).

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1620 г., Каменец-Подольский, переписчик Янакоб.

Записи: л. II б, III а, 592 а, 603 б, 605 а (ПЗ 1601—1620, № 1001), л. II а (посетившие Каменец-Подольский отмечают, между прочим, что в церкви множество небрежно кинутых армянских книг и рукописей).

41×28; 608 лл.; текст в два столбца; строк 41; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 12—13.

72

РНБ, Арм. о. к. 3

Синаксарь

В иштатакаране названо: Յշյւմաւորք (л. 661 а).

Заставки, инициалы.

Переписана в 1635 г., Каменец-Подольский, переписчик Затик.

Записи: л. 660 а—661 б (ПЗ 1621—1640, № 870), 664 а (от 1689 г.), записи переписчика также в конце многих житий.

41.3×27; 664 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, надпись: ANNO DOMINI 1635.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 13.

73

РНБ, Арм. о. к. 4

Вардан. Толкование на Ветхий Завет

Без заглавия, в др. рукопиях: Մեկնութիւն Արարածոյ

Содержит толкования на Пятикнижие и книги: Иисуса Навина, Судей, Руфь, Царств, Паралипоменон, Ездры, Иеремии, Юдифь, Товит, Эсфирь, Маккавеев.

На л. 393 б—396 б: «О царях армянских, как сочинил Мовсэс Хоренаци» — Վիսի բազմաբան Վաչու, սրբ կարգեալ Սոսիս Խորենացի, нач.: Սոսիս Խորենացիս զշարս բազմաբանս Վաչու արարի կարգէ՝ Յարեթ որդի Նոյի...

Переписана в XVI—XVII вв., Польша (?).

В начале пергаменный защитный лист, письмо прямоугольный еркатагир, инициалы.

22×15; 510 л.; текст в один столбец; строк 40, 42; бумага; нотрагир; переплет новый (сохранены остатки старого — кожа с тиснением).

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 13.

74

РНБ, Арм. о. к. 5

Վաշոյ

Обычное наименование: Ճաշոյ.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1572 г., Львов, переписчик Йовханнэс.

Записи: л. 188 а, 313 а—б (Приложение, № 31), 314 а.

39.5×26; 314 л.; текст в два столбца; строк 43; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, с внутренней стороны оклеены набойкой.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 13.

75

РНБ, Арм. о. к. 6

Մոլիտենիկ

В иштатакаране названо: Աղաթախաղաթոյ. Нач.: Ջարթոյեալիս ամենեւեան ի հանգութենէ քոյ...

Переписана в 1630 г., Себастья, переписчик Авети́к.

Запись: л. 159 б—160 б (ПЗ 1621—1640, № 568).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

11×7.3; 162 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

76

РНБ, Арм. о. к. 7

Տրեբնիկ

Обычное наименование: Մաշոյ.

На л. 4 а—7 б чин и молитва при втором бракосочетании, на л. 296—300 молитва и часть чина (листы приплетены позднее).

Заставка.

Требник переписан в 1568 г., Львов, заказчик ходжа эСкандар Камахци.

Записи: л. 114 а—115 б, 235 б—236 б (Приложение, № 29), 300 б (приписка нотариуса Тороса, 1610 г.), 7 а (от 1634 г., ПЗ 1621—1640, № 802).

На л. 1 б—3 б, 7 б поздние записи на арм. и польск. яз. арм. графикой, напр.: Բօզրուկ րօվինօսյի մօյի Բարլայնակի... (л. 2 а).

21.3×14.2; 303 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (переплет хранится отдельно, рукопись переплетена заново).

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

77

РНБ, арм. о. к. 8

Словарь армяно-кыпчакский

Без заглавия, нач.: Մ խորխոսան քմսա շահրուսայ: Արանա՝ աղանընկ աղըըը... кон.: Օրդու՝ եօվ, լէշէր եա շէրափ:

Весь текст армянской графикой, в переводах армянских слов встречаются польские.

Переписана в XVI—XVII вв. (до 1646 г.).

Записи: л. 1 а (на лат. яз., о подношении рукописи церкви Григория Просветителя в Каменце-Подольском, 10 января 1714 г.), 141 а: L[exi ?] 1648 septembris и монограмма.

31×19.5; 141 л.; текст в два и три столбца; количество строк неопределенное; бумага; нотрагир; переплет прежде принадлежал печатной книге — картонный, обтянут кожей с тиснением, надпись REGESTVM и портреты с подписями: Ferdi[nandus], Carolus, Ludovi[us].

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

78

РНБ, Арм. о. к. 9

Сборник

Черновая тетрадь, содержит словарь географических названий, словарь с переводом древнеармянских слов на новоармянский разговорный, начала арифметики, нравоучения, формулы завещаний, рецепты и пр. На л. 49 б—50 а исповедание веры: Դավանութիւն Յակոբայ և ամենայն Հայոց կաթողիկոսի от 1680 г. На л. 51 б запись о рукоположении Соломона, сына *махтеси* Азарии, Львов, 1710 г.

XVI—XVII вв., Львов.

20.3×15.8; 72 л.; текст в один и в два столбца; строк 30; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

79

РНБ, Арм. о. к. 10

Вардан. Послание к армянам г. Евдокии

Без заглавия, в др. рукописях: Թողը Բագալերական առ ուղղափառ մերազնեայս, որք ի Բաղաֆին Էվդոկիայ. Нач.: Միքեյելոս արքոս մերոս ի Քրիստոս...

Ташьян, № 12.

В конце рукописи: Նուսար ծառայ ձեր ի Քրիստոս՝ Վարդան արեւախիկոսոս Լեւոնլոսյ и роспись, возможно автора сочинения (послание составлено в 1703 г.).

20.4×16.2; 40 л.; текст в один столбец; строк 26, 27; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

80

РНБ, Арм. о. к. 11

Сборник

I. Л. 10 а—206 б. Без заглавия, список с печатного издания: Տեառն Ներսէսի Հայոս կաթողիկոսի նուէր մաղթանայս ներշնչական րատիի, որքումն հեծութեան ի խորոս արլէ խոսք ընդ Սարտոնոյ, Վենեդիկ, 1643 (Газикиян, II, стб. 223—225).

Л. 209 а—271 б. Դրունք փիլիսոփայութեան առաջեալ ըստ Յունայ և ըստ Լաթինայոս լոճիգա և ըստ Հայոս թարգմանի րրամարանութին, որ է ներածութին յամենայն իմաստասիրութին Արիստոտելի: Շարակարգեալ ի կարգէ թեաղիտոսայ Կղեմէս ապրտածարան վարդապետէ: Յամի Տեառն ՌՌԽԵ (1645), ի Հոսմ: Список с печатного издания: Քերական և րրամարանական ներածութին առ իմաստասիրութինն շահելոյ. Grammaticae et logicae institutiones linguae literalis Armenicae, Armenis traditae a D. Clemento Galano... Romae, MDCXLV (Газикиян, I, стб. 1326).

Переписана в 1713 г., Каменец-Подольский, переписчик Петрос Астуацатуреан Դոխաբեци.

Записи: л. 200 б, 271 а.

15.7×9.5; 275 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

81

РНБ, Арм. о. к. 12

Сказания об Иисусе

Начальные листы утрачены, нач.: ...րիան Բահանայն և Կիսկի
իւ՛ Սյոր սուգ մեծ է Եղիշիւսիս...

Содержит беседу Иисуса с Матерью, плач Богоматери и др.
Переписана в XVI в.

16.5×10.5; 45 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; пла-
гир; в бумажной обложке (новой).

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

82

РНБ, Арм. о. к. 13

**Образцы посланий к духовным лицам
и восхвалений, в стихах и прозе**

Обычное наименование: Օրիշարք. Нач.: Ձեր սիրելիք միշտ
քրիստի / յորոր կենսիք և անխորհրդի...

Переписана в XVI—XVIII вв.

16×10.8; 73 л.; текст в один столбец; строк 19, 21; бумага;
нотрагир; переплет замшевый.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

83

РНБ, Арм. о. к. 14

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в XVI—XVII вв.

12.5×8.5; 159 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага;
нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

84

РНБ, Арм. о. к. 15

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в XVII—XVIII вв.

15×9.5; л. 234; текст в один столбец; строк 19; бумага; нот-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

85

РНБ, Арм. о. к. 16

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в XVII в.

Запись: л. 1 а (от 1709 г.).

13.3×8.6; 206 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; переплет коленкорový (новый).

86

РНБ, Арм. о. к. 17

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в 1687 г.

Запись: л. 271 а.

14.7×9.5; 272 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

87

РНБ, Арм. о. к. 18

Служебник

Շարճ պաշարազի ի մեծազոյն փառս Աստուծոյ, գրեալ յամի Տեառն 1680 (л. 1 а).

Заставки, лицевые изображения (гравюры).

Переписана в 1680 г.

Запись: л. 129 б (на польск. яз.).

23.3×9.3; 129 л.; текст в два столбца; строк 29; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

88

РНБ, Арм. о. к. 19

Служебник

Պաշարագամարոյց ըստ ծիսին ուղղափառայ Հայոց եկեղեցոյ ի վայելումն գրծողիս, Յիսուս Քրիստոսի անարժան ծառային տէ[ր] Օսկնարիոսի: Յամին մարմնացելոյ Բանին Աստուծոյ, որ է պենումն և օժեալ գառն և երկնաոր հայ, քահանայապետ և պաշարագ. 1755 և թվին Հայոց ՌՄԴ (1204/1755 г.). Нач.: Յորժամ քահանայ կամի պաշարագե...

Переписана в 1755 г., Каменец-Подольский (?), переписчик О́ксэнтиос.

Запись: л. 67 б (Приложение, № 100).

23.5×18.5; 70 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; болорагир, шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

89

РНБ, Арм. о. к. 20

Служебник

Պաշարագապետը հայկապեան ի մեծազոյն փառս Աստուծոյ, գրեալ յամի Փրկչին մերոյ ՌՌՀԶ (1676) և Հայոց ՌՃԻԵ (1676).

Раскрашенные от руки гравюры.
Переписана в 1676 г., Польша.
Записи: л. 16 б, 103 б (на польск. яз.).
27×18; 103 л.; текст в два столбца; строк 29, 30; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

90

РНБ, Арм. о. к. 21

Календарь церковный

Տօնաշարչյւ.

Нач.: Ի՛՛՛ (24) դէկտեմբերի Ճրագաշարչյւ ծննդեան Տեանն...
На л. 1 а—2 б церковный календарь (Պարզապոմար) на
1764—1858 гг.

Переписана в 1764 г., Каменец-Подольский, переписчик
Мкртич.

Записи: л. 1 а—б, 214 б, 215 а—б (на арм., польск. и лат. яз.).
Принадлежала армянской церкви в Каменце-Подольском.
15.2×9.6; 215 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

91

РНБ, Арм. о. к. 22

Календарь церковный

Տօնաշարչյւ.

Переписана в 1764 г. (л. I а), Каменец-Подольский.
Записи: л. 128 б, 129 б (на польск. и лат. яз.)
Принадлежала армянской церкви в Каменце-Подольском.
16×9.5; 129 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; но-
трагир; переплет картонный, обтянут кожей.

92

РНБ, Арм. о. к. 23

Календарь церковный

Տօնաշարչյւ Շարչյւ ուղղափառաշյւ.

Нач.: Տօնաշարչյւ աշխարհիստ ըստ կարգի փարեգրաշարչյւ...
(л. 1 а).

Переписана в 1759 г. (л. II а).
15×9.2; 138 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; но-
трагир; переплет картонный, обтянут кожей.

93

РНБ, Арм. о. к. 24

Календарь церковный

Տօնաշարչյւ Շարչյւ...

Нач.: Տարեգիրք Ա, Ը, Կ, Ն, Ս, Զ. Էջարթի՝ Թղիպարութիւն Տեան... (л. 1 а).

Переписана в XVIII в.

15.5×9.5; 35 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

94

РНБ, Арм. о. к. 25

Молитвенник

Обычное наименование: Աղօթանախոյս (Ժամագիրք).

Начальные листы утрачены, нач.: Տէր, ով կայսլէ ի խորանի քով...

Переписана в XVIII в.

15.5×9.4; 234 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

95

РНБ, Арм. о. к. 26

Молитвы

Молитвы Василия Кесарийского, Ефрема Сирина, Григория Просветителя и др., нач.: Աղօլք տորք վարդապետ Մեղարկո (вм. Մեղրական). Արհնեալ է ամենատորք Երրորդութիւն յամենայն արարածոյ իրոյ... (л. 1 а).

Переписана в XVII в.

14.5×9.6; 109 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

96

РНБ, Арм. о. к. 27

Молитвенник

Начальные листы утрачены, нач.: ...Այսօր մարդիկ արբարանն զրեւ...

Переписана в XVIII в.

18.3×11; 56 л.; текст в один столбец; строк 22, 24; бумага; болорагир, в бумажной обложке (новой).

97

РНБ, Арм. о. к. 28

Требник

Գիրք հանդիսարութեան ի ժամակարգութիւն Հայաստանեայ եկեղեցոյ (л. 11 а).

Переписана в 1715 г., Венеция.

16.5×11.7; 250 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

РНБ, Арм. о. к. 29

Шаракноц

Շարական լյորինեսեալի ի վարդապետաց Հայոց, այլև լիթանիայի և նոսազ ատանեսեալի ի յաթինականէն, յամի Տեառն 1707, նոյեմբերի ԺԱ (11), ի փառս մեծազոյն Աստուծոյ: Կանոն յորթեան Աստուածամօր ի Յովակիմա և Աննայէ ...

Переписана в 1707 г.

Принадлежала церкви св. Николая в Каменце-Подольском.

На л. 1 а—6 б записи гимнов на польск. и лат. яз.

15.4×9.5; 113 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; переплет картонный.

РНБ, Арм. о. к. 30

Шаракноц

Переписана до 1680 г.

Записи: на листах, приклеенных к крышкам переплета.

23.3×15.2; 265 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

РНБ, Арм. о. к. 31

Молитвы, псалмы, духовные песни

Переписана в XVII—XVIII вв.

17.7×14; 76 л.; текст в один столбец; строк 19, 23; бумага, болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

РНБ, Арм. о. к. 32

Требник

Ծիսարան հռովական, Ղօղոսի հինգերորդի ֆահանայապետին ծայրագունի հրամանան ւղագրեսեալ, թարգմանեալ այժմ ի հայկական քարթառ, յամի Տեառն ՌՌՂԷ (1697), ի փետրվարի ԺԷ (17), ի Լջօփոլիս...

Переведен с лат. яз. на арм. яз. в 1697 г., Львов.

30×18.7; 157 л.; текст в один столбец; строк 34, 35; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

РНБ, Арм. о. к. 33

Требник

Переписана в XVIII в.

30.5×18; 56 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

103

РНБ, Арм. о. к. 34

Требник

Начальные листы утрачены, нач.: Ի վերահալ յինն ամրոյ ինոյ...

Переписана в 1736 г.

Записи: л. 70 а, крышки переплета с внутр. стороны (на польск. яз.).

18.6×15.6; 70 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; шлагир; переплет картонный.

104

РНБ, Арм. о. к. 35

Требник

Нач.: Կերպ օրհնել զքորն հանապարհապէս...

Переписана в XVIII в.

На л. 82 а—б два плана и фасад двухэтажного дома с черепичной крышей, экспликации на польск. яз.

20×16; 82 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; шлагир; переплет картонный.

105

РНБ, Арм. о. к. 36

Требник

Начальные листы утрачены. По определению О. Еганяна, л. 272 а—295 б составляют часть *Чашоца* и взяты из др. рукописи (нач.: ...բերի և յամենարէ փրկեսայ զիս..., кон.: ...սամհեստ խորն և բօրհ...), с сохранением прежней пагинации, с. 160—201...

Переписана в XVIII в.

36×23; 296 л.; текст в один столбец; строк 16, 24, 25; бумага; болорагир; 10 тетрадей различной толщины, подготовленных для переплетения, необрезанных.

106

РНБ, Арм. о. к. 37

Служебник

Կարգ պարարագի (л. 1 а) Ծննդեան և Յայտնութեան...
нач.: Քանզի երևեսայ շնորհն Աստուծոյ... (л. 2 а).

Переписана в XVIII в.

31×19; 21 л.; текст в один и в два столбца; строк 32, 39; бумага; нотрагир и болорагир; переплет картонный (новый).

107

РНБ, Арм. о. к. 38

Служебник

Խորհրդարևուրդ վասն ննջեցելոյ (լ. 1 6) Нач.: Յորժամ կամիյի քահանայ պարարագ մարուսանել... (լ. 2 а).

Переписана в 1737 г., Чуанчай, переписчик *тэр* Դարտյոն.

Запись: л. 19 а—20 а.

26.6×20.5; 23 л.; текст в два столбца; строк 28; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

108

РНБ, Арм. о. к. 39

Չափոյ

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVIII в.

29.3×19.7; 325 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага; нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

109

РНБ, Арм. о. к. 40

Служебник

Սրբազնասրբոյ խորհրդոյ պարարագի մարուսարևուրդը, շարակարգեալ ըստ ծիսի եկեղեցոյն Հայոց, ի յօգուտ սրբակրօն և պարկեշտավար հոշակողաց փոքրաշխարհ գրչագրութեամբ հասարակի վայելման, արարեալ ի մեծագոյն փառս ամենաբարոյն ամենամեծին Աստուծոյ եւ ի գերազանց պարի ամենայարգելի սրբազնութեանն: Յամի Տեառն 1767.

Ср. № 110.

Переписана в 1767 г.

30.4×19.5; 197 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

110

РНБ, Арм. о. к. 41

Служебник

Սրբազնասրբոյ խորհրդոյ պարարագի մարուսարևուրդը, շարակարգեցեալ ըստ ծիսի եկեղեցոյ Հայոց, ի յօգուտ սրբակրօն և պարկեշտավար հոշակողաց փոքրաշխարհ գրչագրութեամբ հասարակի վայելման, արարեալ ի մեծագոյնս փառս ամենաբարոյն ամենամեծին Աստուծոյ եւ ի պարի մենայարգելի ամենայարգելի սրբազնութեանն յամի Փրկչին 1753 եւ ի թուարերութեան Հայոց ՌՄԼԲ (1232/1753 г.).

Ср. № 109.

Ср. № 109.

Переписана в 1753 г.

32.6×20.1; 304 л.; текст в два столбца; строк 33; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

111

РНБ, Арм. о. к. 42

Չափոց

Переписана в 1699 г., Станислав, переплетена в 1700 г.

Записи: крышки переплета с внутренней стороны (на арм. и польск. яз.).

35.6×23; 178 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

112

РНБ, Арм. о. к. 43

Չափոց

Missale eclesiae Camenecensis armenorum Sancti Nikolai (л. II б).

Переписана до 1736 г., Каменец-Подольский.

Запись: л. III а (об исправлении рукописи, произведенной Августинем Маскутовичем в 1736 г., на лат. яз.).

27×18; 64 л.; текст в два столбца; строк 25, 32; бумага; потрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

113

РНБ, Арм. о. к. 44

Молитва Иоанна Златоуста и Послание Кирилла Иерусалимского императору Константину

I. Л. 1 а—5 б. Աղօթք արքայն Յոհանու Ոսկերերանի ի փօնի Կանանչ կիրակի[է]ի..., нач.: Ամենակալ անարար Աստուած...

II. Л. 6 а—8 а Թողթ Կիրոյի Եպիսկոպոսի Երուսաղէմայայ առ Կոստանդիանոս արքայ վասն երևելոյ Նշանի սուրբ Խաչին յերկնիս..., нач.: Թագաւորի աստուածասիրի և բարեպաշտի...

Переписана в XVIII в.

17.3×11; 8 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; болорагир; в бумажной обложке (новой).

114

ИБ, А 1

Сборник

I. Л. 1 а—55 б. Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Միմէնի վարդապետի արարեալ

հերականութիւն ըստ լեզուի մերում Հայկական. Нач.: Կ. մ. երկրորդ...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Л. 56 а—130 б. Համառօտ հասաւումն զրամարանութեանն արարեալ ի Սիմէոնէ քաջ բարունապետէ Քուղայեցոյ: Յաղագս զրամարանութեան. Нач.: Բ սկզբան զրամարանութեան...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

III. Л. 131 а—231 б. [Յ]աղաքս հերականութեան համառօտ լուծումն ի ղէր Առաքել Մինեայ եպիսկոպոսէ... Нач.: [Ն]ախ պարզ է գիտել, զի ամենայն խորագիր...

Араке́л Сюнеци. Толкование грамматики. — Каталог Матенадарана, I, № 2380; Джаукян 1954, с. 298—321.

IV. Л. 232 а—254 б. Արարեալ է աշխարհայոցս նորոգ թարգմանչին և երկրորդ լուսարշին Վարդանա վարդապետի պարզ և համառօտութեամբ. Нач.: Նախ քան զամենայն...

Вардан Аревелци. География. — Сопубеаре, № 118; Берберян 1960; Антабян 1962.

V. Л. 254 б—255 б. [Վասն սուրբ և պարտական անարինականացն] արքութեանցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերո այսպէս գրաւ ի գործոց ոսկէ գրով ի պարմագիրք թագաւորութեան ի քաղաքն Կոստանդնուսոյիս. Нач.: Յորժամ առին զթագաւորութեան քաղաքն...

О разграблении Константинополя крестоносцами в 1204 г. (восполнение заглавия см. № 10, разд. III).

VI. Л. 256 а—258 б. Կարապետ Բալիսեցի. Краткая география. Отрывок, нач.: ...է պապն ի նոցա միջին որ գոլիս թագաւորութեան, եպիսկոպոսոք ընկրեալ և յերկրասան կարգիայն...

См. № 10, разд. VI.

VII. Л. 259 а—260 а. Список географических пунктов Армении и сопредельных областей с указанием их нового наименования. Без заглавия, в др. рукописях: Անուանք քաղաքաց և գիւղոքից Հայաստանեայց. Нач.: ...Եկեղեցաց գաւառ, որ է Եզնկան. Կարանաղեայ՝ Կամախ է...

Анасян, I, стб. 1018—1019. 39.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 187 б смытая печать и печать Петроса.

14×10; 260 л.; текст в один столбец; строка 22; бумага; потрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Содержит проповеди, жития, толкования и др., всего 57 сочинений. Нач.: Սյս է պարմութիւն և պարճառ մարդէտութեանն Քրիստոսի...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в.

Приписки в конце большинства сочинений.

На л. 51 б, 149 б, 223 б печать Маттэоса от 1792 г.

Колл. Г. Аганяна (в список С. В. Тер-Аветисяна не внесена).

15×10; 237 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Начало, конец и отдельные листы утрачены, от переплета сохранилась часть одной из крышек, рукопись наполовину расшита, поражена грибком.

116

ИБ, А 3

Вардапет Йакоб

Краткое наставление об исповеди

Список без заглавия, заглавие в тексте: Համառօր խրատ խոստովանութեան (л. 1 а). Введение: Յառաջարանութիւն հեղինակի գրոյս ան մերազնեայ ընթերցող անձինս, нач: Որովհետև պատուէր Փրկչին մերոյ Յիսուսի ան աշակերտս իր...

Трактат об исповеди, предназначенный для священников.

Каталог Матенадарана, I, № 3369.

Переписана в XVIII в.

Колл. К. А. Абрамова.

15,3×10,0; 103 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир; переплет картонный.

117

ИБ, А 4

Шаракноц

Ташьян, № 142.

На л. 377 б—379 б — сочинение Йовханнэса Ерзнкаци: Յառարս վերջին ժամանակի / Շինեայ իր Կուն զեկեղեցի ...

Переписана в XV—XVI вв.

Колл. К. Костанянца.

11×8; 379 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

118

ИБ, А 5

Шаракноц—Дзайнкал

В ишатакаране названо: Չայնալ (л. 330 а).

Нач.: Երգեստով երգ նոր Աստուծոյ Փրկչին մերոյ...

В заключительной части: Քարոզ հայրապետացու եւ վարդապետացու (л. 328 б), Քարոզ մարտիրոսացու եւ ճրգնատրոսացու (л. 329 а).

Ташьян, № 528. Большинство *шараканов* следует сплошным текстом, без выделения заголовков.

Заставки.

Переписана в 1583 г., Севастия (д. Чанчи), переписчик Ми-
нас.

Записи: л. 163 а, 228 б, 326 б, 329 б (Приложение, № 33).

Л. 145 и 146 из старопечатного издания, с заголовком: Շիննի
Սրբոյն Քրիստոսի Հայրս լիւսնարսի (соответствует утраченным
листам рукописи).

На л. 12 б, 17 а — печать Степаноса.

Колл. К. Костанянца.

13.2 × 9; 330 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; бо-
лорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

119

ИБ, А 6

Шаракноц

Ташьян, № 142.

На л. 375 б—399 а — начальные слова и краткие извлечения
из 79 *шараканов*: Քաղրածի արինութեանս րօնիս րէրունա-
լանսս և ամէնայն սրբոս ըստ իրանանչիրոս աստուծոսի.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1682 г., д. Авэнданц, переписчик Вардан, ху-
дожник и переплетчик Йованэс.

Записи: л. 374 б—375 а (Приложение, № 72), 389 а (на оборо-
те текст почти не читается).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо ер-
катагир.

Колл. К. Костанянца.

12.8×8.5; 390 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага;
болорагир и нотрагир; пергаменные защитные листы, письмо
крупный еркатагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с
тиснением, с внутренней стороны наклеена набойка.

120

ИБ, А 7

Шаракноц

Ташьян, № 142, Сопубеаре, № 47.

Переписана в XIV—XV вв.

На л. 1 а пометка К. Костанянца о приобретении рукописи в
Александрополе в 1891 г.

Колл. К. Костанянца.

13.5×8.5; 316 л.; текст в один столбец; строк 22; пергамен,
болорагир и нотрагир, переплет утрачен.

121

ИБ, А 8

Шаракноц — Дзайнкал

В ишатакаране названо: Չայնիսի (л. 272 б), երգարնի
(л. 147 б).

Начальные листы утрачены, нач.: Որ գերազանցեալ գրար արարել քան արարելի մարդկան...

Ташьян, № 528.

Переписана в 1452 г., пúстынь Аменап́ркич, переписчик Йа-
коб.

Записи: л. 1 а, б, 147 б, 272 б—274 а, 339 б—348 б (ПЗ 1451—
1480, № 33).

Колл. К. Костанянца.

9.2×6.8; 357 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; бо-
лорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

122

ИВ, А 9

Повесть об Александре Македонском

Պարմութիւն մեծի յաշխարհակալին Աղէսանդրոյ Մակեդոն-
այոց, կեանք վարոյ քաջութեան եւ գործք արիականք, նաև
վախճան նշանօք. Нач.: Բմապրուննն եզիպրայոց երկրի և
ծովոյ շախոյ հասեալ...

Содержит перевод с греческого «Деяний Александра Маке-
донского» Псевдо-Каллифена в его первоначальной редак-
ции. — Симонян 1989, с. 13—16.

Переписана в XVII—XVIII вв., многочисленные утраченные
листы восполнены в 1792 г. в Карине переписчиком Йо́ханнэ-
сом.

Запись: л. 85 а (Приложение, № 111).

Колл. К. Костанянца.

14.6×10; 85 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нотра-
гир и шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Оп. рук.: Симонян 1989, с. 63—64, *изд. соч.*: Симонян 1989,
с. 364—445.

123

ИВ, А 10

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Переписана в XVI—XVII вв.

Начало и конец утрачены.

12×7.5; 282 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

124

ИВ, А 11

Календарь церковный

Список без заглавия, обычное наименование: Տօնայոցյ.

Нач.: Քարոյ ամսոց Հայոց ի Ա և դեկտեմբերի Հոռմայեցոյ
Թ և երրայեցոյ ի ԲԳ Անտիփ է Մննայի և Յովակիմայ...
(л. 3 а).

Текст на л. 1 а—б и 2 а совпадает с л. 181 а—б и 182 а (на л. 1 а помечена XVIII тетрадь, на л. 6 б — I, хотя л. 1 и 6 принадлежат одной тетради).

Переписана в XVIII в., переписчик Мартирос.

Приписка на л. 7 б, на л. 192 а, приклеенном к створке переплета — начало ишатакарана.

Колл. К. Костанянца.

9.6×6.2; 192 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; боло-рагир; переплет кожаный, с тиснением.

125

ИВ, А 12

Сборник

I. Л. 1 а—31 б. Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Վիպասանութիւն նախնի ըստ Հոմերի սկսեալ ի վերուստ. Нач. ...Ջօրս բազումս գումարեալ / Ջիւսիսականսն նուաճեալ...

Нерсэс Шнорхали. «Гомеровская поэма». — Ташьян, № 185.

II. Л. 32 а—50 а. Նորին տեսնոն Ներսէսի ուրնաչափեալ վՆերբողեան կենսապոռ սուրբ Խաչին, ասայեալ ի Դաթէ անյաղթ փիլիսոփայէ.

Нерсэс Шнорхали. Стихотворное переложение похвального слова Дави́та Аниа́лта животворному Кресту. — Ташьян, № 185.

III. Л. 51 а—63 б. Արքայոյ թոռսս ի սոյն կարգ յարմարեալ բան բարասնական ոգեալ դիմառնարար ի դիմայ Վաղարշապատ Սուրբ Կաթողիկէին Ողբ առողականք և ձայն աշխարականք լեալ անհուն հեծեծանաւ վասն աներման աշխարհիս Հայոց և բնաին սպառելոյ հայրապետութեանն և թագաորութեանն համագունդ իշխանութեան շարեալ չափարան բերմամբ հոմերական ա[ր]իեստիս ի Սյրեփաննոսէ Մինեայ այսելով խնդրոյ շնորհապարդ վարդապետի Խաչատրոյ Կեչառեցի.

Степаннос Орбелеан. Плач об опустошении Армении. — Марр 1892, № 88, *изд. сп.*: Костанянц 1885.

IV. Л. 64 а—71 б. Կարապետի եռամեծի վարդապետի ասայեալ Խրափս պիտանի մանկանց եկեղեցոյ ողանատր տառիւք.

«Карапета, трижды великого *варданета*, полезное назидание...»

Ташьян, № 66. *Изд. сп.*: Костанянц 1903, с. 44—54.

V. Л. 72 а—161 а. Список без заглавия (листы утрачены), в др. рукописях: Տեսնոն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի նուր մաղթանայ ներչափական տաղի տրուողին բանից յրդձումն աղօթից ներանձնական ոգոս վարթուելոս մտօք ի թմրութենէ կրօնից...

Нерсэс Шнорхали. Иисус, Сын...

Ташьян, № 185.

VI. Л. 161 а—162 а. Сентенции о сознании и непризнании собственного незнания (нач.: Չորս են կարգ գիտութեան գիտնականայ...) и стихотворное толкование Аветика Огостина, написанное, как это явствует из текста, 29 февраля 1381 г.

Изд. сп.: Костанянц 1903, с. 54—56.

VII. Л. 163 а—196 б. Список без заглавия, в др. рукописях: *Բան հասարկոյ սրբանաոր փառի շարատր.*

Нерсэс Шнорхали. Слово о вере.

VIII. Л. 200 а—215 б. Нерсэс Шнорхали. Наставления ученикам, применительно к алфавитному порядку букв. — *Сопубеаре, № 106.*

IX. Л. 218 а—220 б. [Թուղթ մխիթարական րեանն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի, ասայեալ ի ոմն իշխանի] արևելեան վասն որդոյ իր[ոյ] փարածամ մեռելոյ.

Нерсэс Шнорхали. Стихотворное послание некоему восточному правителю по поводу кончины его сына. — Ташьян, № 194.

X. Л. 221 а—222 б. Տեանն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի հոմերական ասայեալ յիշատակարան առակայն Սողովմոնի ըստ փառիս.

Нерсэс Шнорхали. Стихотворное толкование на притчи Соломона. — Ташьян, № 194.

К. Костанянц датирует рукопись условно 1381 г., руководствуясь, повидимому, датой сочинения Аветика Огостина (VI), эта датировка вошла в литературу.

Приписка на л. 162 б.

Колл. К. Костанянца.

10×7.5; 222 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; боло-рагир; переплет утрачен.

126

ИВ, А 13

Сборник

I. Л. 1 а—71 б. Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Միմէնի վարդապետի արարեալ երականութիւն ըստ լեզուի մերում Հայկազանս, нач.: ...ասին, զի ի միում հեկի երկձայնս երևին...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Л. 71 а—89 а. Ի թվինն Հայոց Մեծայ ՌՃԽԲ (169Յ) յամսեանն դեկտեմբերի ԻՉ (26) անարժան յամենայնի Յոհաննէս վարդապետի՝ յորդոյ Չափարիայի Բսպահանսոյ արարեալ Քերականութիւն՝ ժողովեալ ի երթողայ. Нач.: Քերականութիւն է արհեստը իմն հմտութեան փառիս...

Йоханнэс Варданет. Грамматика.

III. Л. 91 а—203 а. Միմէնի վարդապետի Ջուղայեցոյ արարեալ վգրամարանութեան հաստումնս... Нач.: Ի սկզբան ցրամարանութեանս...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

IV. Л. 206 а—219 а. Մեկնութիւն բառիս երականին ծանցական յայլմէ ածեալ կամ անցուցեալ օրինակ. Нач.: Ամանակ՝ մասն, նուազ ժամանակ / Աղօտ՝ նուազ կամ փոքր...

Толковый словарь грамматических терминов, в алфавитном порядке. — Каталог Матенадарана, I, № 2016, Амалян 1966, с. 154 сл.

V. Л. 220 а—221 б. Список без заглавия, нач.:

Արհիական գեղ,
արեգնափայլ ջահ,
անշիջանելի լուսովն լյեալ:
Բարունակ բարի,
բուրաւորան ծաղկեալ,
բուրովառ ոսկեղէն հաշտարար խնգաւf...

Стихотворение из 36 строф, в каждой строфе 3 строки, начинаются словами на одну и ту же букву, строфы расположены в алфавитном порядке. На другой бумаге, записано другой рукой.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Окончена перепиской 24 января 1693 г., переписчик Йованэс Испаханаци из д. Джулаоц, правщик Закариай.

Записи: л. 88 б—89 б. (Приложение, № 83).

Колл. К. Костанянца.

16.5×11.5; 226 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; бо-
лорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

127

ИБ, А 14

**Սօլոս Դարօնացի.
Послание против сочинения
диофизита Феофиста**

Թարթ երանելոյն Պօղոսի Տարօնացոյն յաղթօղ փխոյեան վարդապետի՝ ընդդէմ գրոյն Թէոփիստեայ երկադրան հայհոռոմ փիլիսոփային (լ. 1 б). Нач: Գոչեալ կաթողիկէ... (л. 2 а).

Каталог Матенадарана, I, № 670.

Переписана в XVII в.

Приписки: л. 1 а, 153 б.

Колл. К. Костанянца.

14.8×10.6; 153 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага;
вотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

128

ИБ, А 15

**Գրիգոր Նարեկացի.
Книга скорбных песнопений**

Список без заглавия (начальные листы утрачены). В др. рукописях: Գրիգորի Նարեկացոյ փայտեալ խաւաւ ընդ Սաւրմոնյ.

Ташьян, № 323.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Колл. К. Костанянца.

13.2×9.8; 200 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир; обложка коленкоровая (новая).

Начало и конец утрачены, большая часть листов повреждена, рукопись поражена грибком.

129

ИБ, А 16

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Нерсэс.

Записи: л. 116 а, б, 263 а (Приложение, № 119).

Колл. К. Костанянца.

12.6×9; 296 л.; текст в один столбец; строк 23; пергамен; болорагир; переплет кожаный с тиснением.

130

ИБ, А 17

Шаракноц

Ташьян, № 142. Сопубеаре, № 47.

Л. 325—335, содержащие отдельные *шараканы*, принадлежали др. рукописи, подшиты при вторичном переплетении. Тогда же, по-видимому, вся рукопись была умело реставрирована.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв., поздний переплетчик Григор.

Записи: л. 278 б (анонимная, принадлежит основной рукописи), 334 а (Приложение, № 120), здесь же приписка с именем священника Мкртича, двумя почерками, одинакового содержания.

Колл. К. Костанянца.

15×10; 335 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; болорагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

131

ИБ, А 18

**Տօ՞ւմա Մեծօրօ՞ւցի. Իստորիա Կիմուրա
ու ԻժտաԿարան օբ օնօւոնի ՇԿիմիադձիգնա**

I. Լ. 1 ա—40 Բ. Տիօսիկ Բեզ ձաղաւիյա, Ե ճր. ձրօօսիյախ: Պաշտօնօրհն համաթօւր ածօրհն Թաւմօրհն, որ Ելեալ յաշխարհէն Խորասանու Ե զնայ մինչև ի ծովն Ովկիանոս, արարեալ ի Թումայ վարդապետի.

Տօւմա Մեծօրօւցի. Իստորիա Կիմուրա. — Կաշիյան, № 65.

II. Լ. 40 Բ—46 Բ. Տիօսիկ Բեզ ձաղաւիյա, Ե ճր. ձրօօսիյախ: Թումայի վարդապետի Մեծօրհայ վանականի Յիշարակարան վասն նորոգութեան Ս. Էջմիածնի.

Товма Мецоѳеци. Ишатакаран об обновлении Эчмиадзина. — Ташьян, № 65.

Переписана в XVII в.

Колл. К. Костанянца.

15.5×10.5; 46 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; пот-рагир; переплет картонный (поздний).

132

ИВ, А 19

Сборник

I. Л. 1 а—32 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Օրէնք յարթող թագաորայ ֆիսպոնէից Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի և Լևոնի թագաորայ հռոմայեցոյ

«Законы Константина, Феодосия и Льва» — армянская версия «Сиро-ромейского судебника». Содержит: оглавление (л. 1 а—5 б), введение и 150 статей (л. 6 а—32 б). — Bruns-Sachau, 1880, с. 95—141.

II. Л. 32 б—147 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Երանելի վարդապետին Մխիթարայ արարեալ Վօհրո դարաստանի, ի ինորոյ փեսան Սրենիանոսի Աղուանից կաթողիկոսի.

Судебник Мхитара Гоша, содержит редакцию с кратким введением (10 глав, X и XI главы слиты, без деления на разделы церковных канонов и светских законов). Содержит: оглавление введения (л. 32 б), введение, 10 глав (л. 33 а—48 б), оглавление Судебника (л. 48 б—54 а), 251 статью Судебника (л. 54 а—147 а). — Торосян 1962.

III. Л. 147 б—182 б. Նոսալ վարդապետ Յոհանէս Եզնկապետոյ իրաւր հասարակայ ֆիսպոնէից, ֆահանայից և ժողովրդոց ի կանոնական սահմանայ առաւելոց սրբոց և հայրապետայ և վարդապետայ և հարն մերոյ Վարդան վարդապետի, յոր յամենայնի ժողովեցի և գրեցի (л. 148 б).

Йовханнэс Ерзнкаци. Поучение всем христианам — священникам, народу. Содержит: оглавление (л. 147 б—148 б) и 50 глав Поучения (л. 148 б—182 б). — Тигранян, Книга канонов, с. 86—88.

IV. Л. 182 б—190 б (текст обрывается). Սահմանք և կանոնք սուրբ առաւելոցն ի ձեռն Կղեմայ, առաւել հեթանոսայ. երկրորդ կանոնք.

Правила второапостольские — через Климента. Тигранян, Книга канонов, с. 48.

V. Л. 191 а—192 б. Отрывок из Учения апостолов, главы 3—31. Нач.: Ի յսոցին կանոնայ առաւելոց: Վարգեսին առաւելսն և եղին հասկալորթեամբ...

Тигранян, Книга канонов, с. 48.

VI. Л. 192 б—193 а. Отрывок из Правил апостола Фаддея, нач.: Ի կանոնայ սուրբ առաւելոցն Թադէոսի. Հարսումն առաջին. Եպիսկոպոսն եղիցի անառաւր...

Тигранян, Книга канонов, с. 48.

VII. Л. 193 а—197 б. Կանոնք երկրորդ նիկիական, Կոր եղին ՅժԸ եպիսկոպոսն կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ. գրվիս ՃԺԸ.

Второникейские правила, статьи 1—114. — Тигранян, Книга канонов, с. 52.

VIII. Л. 197 б—202 б. Ներսէս կաթողիկոսի երբար տեանն Քրիզոստոմի Հայոյ կաթողիկոսի. Կանոնք ֆահանայից համափարն է.

Краткие правила о бдительности священнослужителей, написанные Нерсэсу Шнорхали. Слитно следуют статьи «О бдительном служении Св. Таинству» (Վասն զգոյութեամբ սպասարկելոյ սուրբ խորհրդոյն, л. 199 а—202 б), со сквозной нумерацией. — Тигранян, Книга канонов, с. 90—91.

IX. Л. 203 а—212 б. Различные правила, касающиеся службы, церковного обихода и пр. На л. 203 а—204 б правила против мышей, приписанные Кириллу (Չիրղի).

Л. 147 б—202 б (разделы III—VIII) содержат одну из редакций Книги канонов, ту же редакцию см.: Karamianz, Verzeichniss, № 56.

Л. 203—312 (IX) записаны др. рукой и подшиты к основной части рукописи.

Переписана в XIV—XV вв.

Записи: л. 01 б, 89 а (на рус. яз.: Въ шушинскому архимандрита Гасанджалалов), 212 б. На л. 02 а—б перечисление 15 пыток Григория Просветителя.

Колл. К. Костанянца.

18×13; 214 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Рукопись поражена грибком, последние листы весьма повреждены.

133

ИВ, А 20

«Лисья книга»

Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Առաջամբ բանք պիպանիք և խրատք ոգէշահ յիմաստնոյ. Обычное наименование родственных сборников — Աղոնաազիրք — рукописной традицией не подтверждается.

Нач.: [և ասուցանայն վազեց և.] ի ճանն ելաի և ասէ կրիայն... (Обезьяна и черепаха).

Заключительная притча: Մուկն մի ի յուղն ի մօր գնաւ... (л. 65 а, Мышь и верблюд).

Марр, Притчи Вардана; Анасян, Библиология, I, стб. 1060—1087.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 67 а печать Лазара от 1717 г.

Колл. К. Костанянца.

14.2×8.3; 67 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; коленкоровая обложка (новая).

ИВ, А 21

Словарь к Ветхому и Новому Заветам

Список без заглавия (начальные листы утрачены), нач.: Պարկեր՝ կերպ կամ տեսակ: / Կարարել՝ բովանդակել կամ ատարել...

Объяснения слов не в алфавитном порядке, а соответственно отдельным книгам Библии, от кн. Бытия до Второго послания к коринфянам.

Ачарян, Рукописи Тавриза, раздел VI, №40.

Переписана в XVII в.

На л. 5 б печать Йованэса от 1706 г.

Колл. К. Костанянца.

13×9.6; 143 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; бумажная обложка (новая).

ИВ, А 22

Григор Карнеци. Стихотворения

Без общего заглавия. На л. 1 а заглавие цикла: Երգ աղերսական զոհարանութեան ի վերա տնօրէնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ. այբբենական շարի սասայեալ ի Գրիգոր այրի արեղայէ Կարնեցոյ, որ երգի որպէս Առաօտ լուսոյն սրբոյն Ներսէսի Շնորհարոյն, ոչ երկու գրով մի տուն որպէս նորայն, այլ մի գրով մի տուն կարարեալ: Յետ աւարտման այբբենից վերստին սկսանին յիրաբանչիր բառից ըսկիւբն նոյն տառք, և մնայեալ տանց սկսբնարտք բաղօղեն վայս ինչ: Արթուն անուն արեղայք սասայեալ տոյն այս բան ի փառս Միածնին. Нач.: Անեղ անծին Հօր անմարմին ծնունդ...

На л. 12 а заглавие другого цикла: Բան դարձեալ նորին Գրիգորի արեղայի մաղթողական զոհարանութիւն ի վերա տնօրէնութեանն Քրիստոսի, յայբէն ի ինն, զոր յառաջ առանց այբբենական շարի ընդարձակ սասայեալ է, այժմ արթութայ ի շարի համառօտեալ. Нач.: Անմարմին բանըղ Հօր մարմնաւոր...

Содержит стихотворения духовного содержания.

Переписана в XVIII в., автограф (?).

Колл. К. Костанянца.

18×11; 24 л.; текст в один столбец; строк 19, 20, 21; бумага; шлагир; бумажная обложка (новая).

ИВ, А 23

Шаракноц

В иштатакаране названо: եղանակաւոր փառս շարականայ (л. 431 а).

На л. 435 а—451 б указатель чтений по праздникам: Բարոնածոյք շարականայ ասայեալ կարգաւ.

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1669 г., Гандзасар, переписчик Йоханэс Глухой.

Записи: л. 123 а, 154 а, 162 а (приписка зачеркнута), 269 б, 431 а—432 а (Приложение, № 56), 433 а, 452 а (на груз. яз.).

Колл. К. Костанянца.

12×9,3; 452 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

137

ИБ, А 24

Шаракноц

В ишатакаране названо: շարակնոց (л. 431 а).

Ташьян, № 142.

На л. 408 а—411 б отрывок из *шаракана* (?) — восхваление Богоматери.

На л. 412 а—419 а *шараканы* Киракоса Ерэнкаци, записанные обновителем рукописи Мартиросом.

1. Л. 412 а—415 б список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Անձինք սրբոյն Չրիգոր Լուսաորչի [ի Յովհաննէս վարդապետի աստուծայ], нач.: Այսօր զուարճաստեղծս քննծայ Եկեղեցի...

Сопубеаре, № 46, ср. рукопись Матенадаран, № 1580, л. 343 а.

2. Л. 415 б—419 а. Անձինք սրբր Աստուածայծնի Չիրակոր վարդապետի աստուծայ է. Нач.: Արևելք գեր արմին...

Ташьян, № 142, Сопубеаре, № 46.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения (иногда незавершенные).

Переписана в 1483 г., Балэш, переписчик Йовсэй, обновлена и переплетена в 1628 г., в 1637 г. приобретена Маркосом, в 1687 г. — Нурхагун.

Записи: л. 104 а, 142 б (Приложение, № 77), 276 а, 411 а (ПЗ 1481—1500, № 47), 419 а, 419 б (ПЗ 1621—1640, № 458, 1033).

Колл. К. Костанянца.

13×9; 421 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир и шлагир, переплет утрачен.

Многие листы вырваны, несколько листов вшиты и записано Мартиросом.

138

ИБ, А 25

Шаракноц

В ишатакаране названо: եղանակաւոր լիտ (л. 230 б).

Ташьян, № 202.

На л. 237 б—262 а церковный календарь: Անկտարանասոյս եւ լիտանասոյս և կարգաորոշին եւ հրահանգ տէրունական տանիս, զոր եղեալ է և սահմանեալ սրբոյն Սահակայ հայրա-

սելիին, нач.: Սարուածայայրնութեան ճրագարույին առաջին խաւարն...

Ташьян, № 274.

Переписана в 1564—1566 гг., монастырь Амирдул, переписчик Йовсэц.

Записи: л. 44 а, 230 б, 185 а (Приложение, № 28), 191 а, 129 а—б (от 1796 г.). На л. 230 б запись в память *тэр* Вардана и родственников, без даты.

Колл. К. Костанянца.

13.8×9; 262 л.; текст в один столбец; строк 29; бумага; боло-рагир; переплет кожаный.

Некоторые листы вырваны, рукопись поражена грибком.

139

ИВ, А 26

Словарь к Ветхому и Новому Заветам

Բառք սարուածայրնչ գրքս (л. 3 а).

Содержит объяснения слов в алфавитном порядке. При каждой букве алфавита фонетическая характеристика соответствующего ей звука.

Нач.: Այր առձայնաւոր և երկամանակ ըսկիւրն գրքս... (л. 2 б).

Սարուածոյ անուն յաւարիս ածել կամ սար էած / Սարուած վեսօղ թարգմանի / Սներևոյթ՝ անվէս...

Переписана в XVII—XVIII вв.

Приписки на л. 02 а (от 1795 г.), 1 а, 162 б.

Колл. К. Костанянца.

14.5×10; 164 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

140

ИВ, А 27

Прокл Диадок. Богословские элементы

Պրոկիի Գիաղոյնուի սրարանական իմաստասիրի Շաղկապ սարուածարանականք (л. 7 а).

Нач.: Ամենայն բազմութիւն հաղորդի միոյն...

Сочинение переведено с груз. яз. в 1248 г. Симеоном из Пльндзаханка, на л. 184 б—185 а ишатакаран переводчика.

Ташьян, № 372, Философские труды, с. 442.

На л. 3 а—5 а — толкование Симеоном Гарнеци: Միմէնի Գաննայ եպիսկոպոսէ արարեալ Մեկնութիւն գրքսն Պրոկիի. Нач.: Բ թարգմանչայն մերքս առաջնոյն... На л. 5 б—6 б оглавление.

Переписана в 1757 г., переписчик Йару́тюн Полосеан.

Записи: л. 1 а (на груз. яз.), 2 а (от 1894 г.), 2 б, 185 а — 186 а (Приложение, № 101), 187 б, 188 б—189 а.

Колл. К. Костанянца.

16.2×11; 189 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага западная; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

141

ИВ, А 28

Сборник

I. Л. 1 а—33 а. Вардан Айгекци. Поучения. Начальные листы утрачены, нач.: ...նս ազահութեան շրջիս, քի այսար եմք և ի վաղին ոչ երևիմք... Марр, Притчи Вардана, I, с. 310—312.

II. Л. 33 а—58 б. Անանիայի հոգեւորագ իմաստասիրի Խրատք ոգեշահի վրդման և արվատաւս.

«Душеполезные поучения философа Анании о раскаянии и слезах». — Анасян, Библиология, I, стб. 789—791.

III. Л. 59 а—66 а. Поучения о наиболее важных обязанностях верующего, особенно монаха, и о праведности. Без заглавия, нач.: Հաւարոյ դասնութիւնն ծանաթութիւն է առ Աստուած... См. Матенадаран, № 108: Մովսէսի վարդապետի ասացեալ ի խնդրոյ Յակոբայ (Օ. Еганян).

IV. Л. 66 а—70 а. Հարցումն Աշուրոյ որդոյ Սմբատայ Հայոյ թագաւորի և պապասխանի Եզնկայ Հայոյ վարդապետի.

«Вопрошение армянского царя Ашота, сына Смбата, и ответ армянского *вардапета* Езнака». — Ташьян, № 364.

V. Л. 70 б—80 б. Տեսիլ արքայն Ներսէսի Հայոյ հայրապետին.

Видение Нерсэса о нашествии племени стрелков — из «Жития Нерсэса Великого» Месропа Ерэца. — Ташьян, № 364.

VI. Л. 80 б—93 а. Տեսիլ սուրբ վարդապետին Յոհաննիսի որ մականունն Կոպեռն կոչի.

Видение Йовханнэса Козерна. — *Изд. рук.*: Марр 1895.

VII. Л. 93 а—98 б. Заголовок: Խորովոյ, в др. рукописях: Մեծին Խորովոյ ասացեալ հորդորակ խրատական յոյժ պիտանի. Нач.: Յայսմ տեղ ասի, որպէս յարձակել զժողովորդ[եա]նն...

Наставление Хосрова Андзеваци. — Ташьян, № 324.4.

VIII. Л. 98 б—101 а. Заголовок: Մովսէսի շար, нач.: Չար է քանասրկուն և դարձեալ շարագոյն շար...

IX. Л. 101 а—109 б. Заголовок: Նորին ի խնդրոյ Յոհան[իս]ի, нач.: Ամենայն որ խնդրէ ի քէն՝ տնոր, ասէ տէրունական հրաման...

X. Л. 109 б—177 б. Вардан Айгекци. Поучения. — Подробно: Марр, Притчи Вардана, I, с. 313—320.

XI. Л. 178 а—182 а. Покаянное слово, начальные листы утрачены, кон.: ...Արդ, ով անձն, գրեք զբժշկոյ նոյն և զԱստուած բռուն հար վորիցն և մի թողոր քի մի խաւար քեզ հասցէ...

XII. Л. 182 а—184 б. Սրբոյն Գրիգորի Հայոյ Լուսատրչի[...], нач.: Արդ, որք կենդանի մարմնով մեղաւք յաշխարհի վարին... Поучение (?) Григория Просветителя.

XIII. Л. 184 б—191 б. Յաղագս որ անխտիր հաղորդին ի մարմին և յարին [Գրիսպոսի], нач.: Որոյ հոգիքն թոպացեալ են յերկնատր առաքինութենէ, յորժամ տղալանաւք են՝ աներկեղ կան ի կեանս իրեանս այնպիսիք...

«О тех, что беспорядочно приобщаются к плоти и крови [Христа]». Содержит сведения о гадальщиках, сказителях и пр., важные в этнографическом аспекте. — Марр, Притчи Вардана, I, с. 288, примеч. I, к.

XIV. Л. 191 б—192 а. Աղաթփ Յոհաննու անվարանչի, զոր ասասյն յառոր վախճանի ֆն.

«Молитва евангелиста Иоанна, которую произнесешь в день своей смерти».

XV. Л. 192 а—193 а. Կիրղի ասասյն վասն պարարագայ որ մարուսանն վասն ննջեցելոյն.

«Слово Кирилла [Иерусалимского] о службах, совершаемых в [память] усопших».

XVI. Л. 193 а. Отрывок о сорокоусте для усопших, с заголовком: Յնկեղեցոյ պարմութենէ.

XVII. Л. 193 а—194 а. Յոհաննու Ոսկերերանի ասասյն վասն աղաթից և պարարագայ ննջեցելոյ.

«Слово Иоанна Златоуста о молитвах и службах, по усопшим».

XVIII. Л. 194 а—200 б. Պարմութին սրբոյն Գրիգորի Հայոյ լուսաորչին զոր եհարս զիրեշտակն Տեան մինչ է[ր] ի յայրին Մանես. Нач.: Յառոր միում, յորում շրջէր յանապարի սորք Գրիգորիոս, յանկարծակի զմտաւ ած...

«История о том, как Григорий, просветитель армян, спросил ангела Господня, пока был в пещере Манийской».

XIX. Л. 200 б—213 а. Սրբոյն Եղիշէի ասասյն ի յարութին Զրիստոսին Սսրուծոյ մերոյ. Нач.: Այլ Տէրն մեր Յիսուս Զրիստոս զառ ի ներնոյ արեգականն զամենայն փրկագործութինս կարարէր...

Елишэ. Слово о воскресении Христа.

XX. Л. 213 б—218 б. Երթներորդ առորն Պրոկղի արեւախակոպոսի Կոստանդինուպալ[սոյ]ն /// և ի սորք Կոյսն Մարիամ Սսրուածածինն.

Прокл. Слово о благовещении Богоматери.

XXI. Л. 218 б—220 б. Տեանն Յոհաննու Ոսկի բերանի ասասյն յաղագս ողորմութեան և ապաշխարութեան.

Иоанн Златоуст. Слово о милости и покаянии.

XXII. Л. 221 а—223 б. Նորին Յոհաննու ասասյն վասն մեղաորսոյ դարձի.

Иоанн Златоуст. Слово об обращении грешников.

XXIII. Л. 223 б—235 б. Վկայարանութին սրբոյն Կիրղի Երուսաղէմի հայրապետին, որ յառաջն Յովաս էր, որ և վխաչն եգ[իպտ].

Мученичество Кирилла Иерусалимского. — Ташьян, № 2.44.

XXIV. Л. 235 б—240 б. Տեսիլ Աթանասի Աղէսանորոյ հայրապետին զոր եղես ի սորք խորհորդն ի սորք եկեղեցոջ Սսրուծոյ. Нач.: Ամենեցունց Սսրուած սֆանչելի տէսի երևեցոյ մարգարէիսն. Афанасий Александрийский. Видение во время таинства.

XXV. Л. 240 б—246 а. Գերգեա վարդապետի աստուծայ վասն սուրբ հաղորդութանն ի խնորոյ Յոհանիսի ֆահանայի. Нач.: Արեամբն Քրիստոսի փրկեալ եղբարք իմ ի Քրիստոս...

Варданет Георг. Слово о причащении, сказанное по просьбе иерея Йоѳанэса.

XXVI. Л. 246 а—247 б. Отрывок с заголовком: Այլ կարճ թէ արիւոյ իսկ («Кратко [о том же предмете], если будет нужно»).

Переписана в 1320 г., переписчик Якоб.

Записи: л. 58 б (Приложение, № 6), 182 а, 184 а, 194 а.

Колл. Н. Я. Марра.

16.8×12.3; 247 л.; текст в один столбец; строки 17, 19, 20; бумага; болорагир; сохранились деревянные крышки переплета.

Оп. рук. (общее): Марр, Притчи Вардана, I, с. 288, прим. 1.

142

ИБ, А 29

Сборник

Без общего заглавия, содержит разнородные материалы: образцы тайнописи, молитвы, богословские сочинения, словарь условного языка, предсказания, врачебные советы и пр. Рукопись предназначалась для личного пользования и носит характер черновика. Случайные записи в описании опускаются.

I. Л. 1 а. Алфавит тайнописи, согласован с армянским алфавитом, от ш до ֆ, далее և, օ, ֆ, аббревиатура шօ իմ и образец тайнописи.

II. Л. 2 а. Таблица умножения, цифры арабские.

III. Л. 3 б—31 б. Հարսմունք երկարնակաւ առ ժողովս ուղղափառաւ նախ ի յԱդամայ, և պարտախանիք նոյին ընդհանրեանս (л. 5 а), в предисловии названо: Ծարիկ ցանկարի (л. 3 б), нач.: Հարս. Որպէս սրեղծեալ Տէր Աստուած Ադամ...

Опровержение заблуждений диофизитов, в виде вопросов—ответов. Авторы сочинения Якоб и Григор (л. 21 а—б — акростих, л. 23 а — приписка). Ссылки на труды Григора Татеваци, Псевдо-Дионисия Ареопагита, Кирилла Александрийского и др.

IV. Л. 3 а—34 а. Բանք ոմանք խրթինք, нач.: Դիւսպնական՝ հոշակատր և կամ յոյժ փառատր...

Толкование отдельных «трудных» слов.

V. Л. 37 а—44 а. Այլակն լեզու որ և ասի ուղղունի, нач.: Ռշարունի՝ Հայոյ: Մէրարայ՝ աստուած...

Алфавит и словарь условного языка *Քуштуни*. Текст издан: Аганян 1894, стб. 845—852.

VI. Л. 44 б—49 а. Алфавит тайнописи и тексты медицинского и иного содержания. То же письмо на л. 2 б, 63 б—64 а, 67 а, также на переплете. Ср.: Абрамян 1973, с. 244—280, с илл.

VII. Л. 50 а—62 б. Предсказания, медицинские советы, начало толкового словаря, объяснения некоторых философских терминов и др.

VIII. Л. 64 б—65 а. Արորենք բոլոր գրոյ Հայոյ և ուսոյ, нач.: ш — А а.

Сравнительная таблица рус. и арм. алфавитов, с названиями рус. букв — шц, рпцѣ, џѣѣ и т. д.

Рукопись представляет собой конволют из двух частей, на белой бумаге (л. 1—36) и голубой. Переписчики первой части Йакоб и Григор (?).

Наклейки с грузинским текстом на переплете и некоторые др. признаки указывают на происхождение рукописи из среды грузинских армян.

На л. 3 б печать Григора (переписчика?) от 1792 г., рукопись переписана около этой даты.

Колл. Г. Аганяна.

17.3×10.5; 67 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; шлагир, нотрагир; переплет картонный, сохранилась верхняя створка.

·143

ИВ, А 30

Габриэл Патканьян. С Новым годом!

Տնորիսը նոր փարի, нач.: Արծիի պէս սիւսնիսը. հին փարին / Թրուի սնուի, ընկաի սնհեւ գոբ խորին...

Стихотворение из 116 строф, по 4 строки в каждой. Автограф, 1873 г., С.-Петербург (см. запись К. Костанянца на внутренней стороне обложки).

Колл. К. Костанянца.

16.7×10.4; 10 л.; текст в один столбец; строк 29, 23; бумага; скоропись; обложка из плотной бумаги.

144

ИВ, А 31

Товма Мецоџеци.

Йишатакаран об обновлении Эчмиадзина

I. Л. 1 а—18 б. Թովմայի վարդապետի Մեծովայ վանականի Յիշափափարան վասն նորոգութեան Ս. Էջմիածնի (л. 01 а).

Каталог Матенадарана, I, № 1486.

II. Л. 19 а—26. Պատմութիւն մեծի րարունապետին Թումայի, վր արարեալ Շիրակու Բանասէր վարդապետի.

Киракос Банасэр, *вардапет*. Житие Товмы Мецоџеци.

Каталог Матенадарана, I, № 1486.

На л. 28 а—29 б выписки К. Костанянца, относящиеся к биографии Товмы Мецоџеци.

Копия, выполненная К. Костанянцем в 1883 г. с эчмиадзинской рукописи 1597 г. (л. 01 а), ныне Матенадаран, № 1486.

Колл. К. Костанянца.

17.5×10.9; 35 л.; текст в один столбец; строк 24, 25; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

ИВ, А 32

**Маргар Хóчэнц.
«Краткое определение Церкви»**

Համառոտ որպիսութիւն եկեղեցւոյ, աշխարհասիրեալ և համաժողովեալ ի սրբոյ անկարանական վարդապետութենէ պարզ և դիրքմաս ոճի: Եարադրեալ ի Մարգար Ջախարիայ Խօճէնց Երևանեայ կոչեցեալ դպրէ ի փառս Աստուծոյ և ի պարի սրբոյ եկեղեցւոյ Քրիստոսի և յօգուտ նորին սինտրեալ հայկասեռ մանկանց, յամի Տեառն 1799 հունվարի 20-ին, ի Սան Պէտրբուրգ (լ. 1 ա).

Каталог Матенадарана, I, № 3597.

Автограф (приписка на л. 70 а), закончена перепиской 20 января 1799 г., С.-Петербург.

В 1855 г. находилась в книжной лавке Энфиаджянца.

Колл. Г. Аганяна.

17.3×10.5; 73 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

ИВ, А 33

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Мкртич.

Приписка: л. 150 б (Приложение, № 127).

14.2×9; 179 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; боло-рагир; переплет утрачен.

Начальные и конечные листы весьма повреждены.

ИВ А 34

**Русско-армянский словарь
и разговорник**

I. Л. 1 а—33 а. Русско-армянский словарь, с группировкой слов по темам (части тела, цвета, времена года и пр.).

Нач.: Бог — Եւրոսիծ / Бог Отец — Հայր Եւրոսիծ / Бог Сын — Որդի Եւրոսիծ...

II. Л. 54 а—60 а. Русско-армянский разговорник.

Нач.: Здравствуйте, Милостивый Государь — Բարի լոյս (բարև) ցարոն...

Предназначалась для личного пользования.
Переписана в начале XIX в.
16×10; 70 л. (л. 34—53, 61—70 без текста); текст в один столбец; строк 10, 21, 25; бумага; шлагир; переплет картонный.

148

ИБ, А 35

**Прокл Диадох.
Богословские элементы**

Պրոկղի Գիաղրխոսի պղարոնական իմաստասիրի ճաղկապի աստուածաբանական հարցի ՄԺԱ.

Нач.: Ամենայն բազմութիւն հաղորդի միոյն... (л. 07 а).

Сочинение переведено с грузинского в 1248 г. Симеоном из Плидзаханка, на л. 184 б—185 а ишатакаран переводчика.

Ташьян, № 372, Философские труды, с. 442.

На л. 3 а—5 а — толкование Симэона Гарнеци: Միմէնի Գանայ եպիսկոպոսէ արարեալ Մեկնութիւն գրոյն Պրոկղի. Յարաջարանութիւն բարգմանողի. Нач.: Ի բարգմանչայն մերոյ...

На л. 216 а ишатакаран Симэона.

На л. 214 б отрывок: Նիւթն է մարմին անկապար, անարար և անձև...

Переписана в 1764 г., пúстынь Лим, переписчик Йованнэс.

Запись: л. 216 б (Приложение, № 102).

Колл. И. А. Орбели.

16.5×10.5; 219 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; шлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

149

ИБ, А 36

Псалтырь и Церковный календарь

I. Л. 1 а—236 б. В ишатакаране названо: Երգարան Գաբրի որ կոչի Սաղմոսարան.

Псалтырь. — Ташьян, № 153.

На л. 235 б—239 а молитва Манассии (Տէր ամենակալ Սպրուած Արրահամո, Սահակայ և Յակոբայ և Կառակի նոյս...), на л. 239 а—247 а молитва Нерсэса Шнорхали (Հասարով խնարկանիւմ և երկիր պազանեմ...).

II. Л. 248 а—322 б. Без заглавия, в ишатакаране названо: Տօնապոյս (л. 247 б). Нач.: Քաղոյ ամսոյ Հայոյ ի Ա... (л. 248 а).

Церковный календарь. — Ташьян, № 555.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1640 г., Бджни, переписчик Степанос.
Записи: л. 237 б, 247 а—б (ПЗ 1621—1640, № 1198), 322 б.
Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.
15.5×11.5; 325 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; бо-
лорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

150

ИВ А 37

Нерсэс Шнорхали. Сочинения

Без общего заглавия, в ишатакаранах названо по первому сочинению: Բունս քրդի (л. 233 а), Յիսունս քրդի (л. 253 а).

I. Л. 2 а—103 б. Список без заглавия (начальная тетрадь утрачена), в др. рукописях: Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Նուէր մաղթանայս ներչափական փառիւ փռօղիւն բանիւ...
Нач.: Ջ ի թն պարիւն անար...

Иисус, Сын... — Ташьян, № 185.

II. Л. 104 а—135 а. Гимны, вошедшие в *Шаракноц*, заглавие первого: Մեծի երկուշարաթին երկրորդ սուր արաչութեանն եւ երկրորդ դարուն եւ երկնային պարայն.

III. Л. 135 а—148 б. Տեառն Ներսէսի Հայոց հայրապետի Կղանց պարասխանի արարեալ թղթոյն Կիւ Մանուէլի Հոռոմոյ թագաւորին. Нач.: Խոստովանիմք որպէս ուսաք ի հարսն սրբոյ...

Послание византийскому императору Мануилу I Комнину.

IV. Л. 149 а—158 б. Պարասխանի դարձեալ թղթոյն մեծի թագաւորին Հոռոմոյ Կիւ Մանուէլի գրեալ ի փէրն Ներսէսէ. Нач.: Խոստովանիմք համագոյ և անեղ պամենասուրբ վերրորդութիւնն...

Послание византийскому императору Мануилу I Комнину.

V. Л. 159 а—164 б. Նորին փեառն Ներսէսի ասացեալ աղօթք որ է յոյժ պիտանի, զոր պարտ է ի միտ առնուլ եւ յամենայն ժամու ասել. Нач.: Հաւատով խոստովանիմք...

Молитва об исповедании. — Ташьян, № 142.

VI. Л. 165 а—185 б. Ներբողեան կենասարու Խաչին, ի սուրբ հորէն Դարթէ Անյաղթ Փիլիսոփայէ, ասացեալ ուրանաւոր չափով. ասարանոր երաւ ի փէրն Ներսիսէ կաթողիկոսէ Կղայեոյ. Нач.: Բարձրապոյսէք ըզՏէր Աստուած մեր միարան...

Стихотворное переложение Похвального слова Дави́та Ани-а́йта животворному Кресту. — Ташьян, № 185.

VII. Л. 186 а—233 а. Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Կղայեոց ասացեալ ուրանաւոր չափով որ դասանութիւն և մեկնութիւն Անկարանիւն կարճառապ. Нач.: Խոստովանիմք Աստուած վհայր...

Ачарян, Рукописи Тавриза II, № 12.

VIII. Л. 234 а—251 б. Նորին փեսան Ներսէսի Արայեց առ ի իրաւր մանկանց եկեղեցոյ և ամենայն ուսումնասիրաց.

Наставления ученикам, применительно к алфавитному порядку букв. — Сопубеаре, № 106.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XIV в., переплетена в 1649 г., переплетчик Алэксианос, обновлена в 1662 г. в Санахине, обновитель Нерсэс. При обновлении использованы листы с текстом, писанным крупным прямолинейным еркатагиром X—XI вв. Ручкой обновителя Нерсэса писан л. 0122. После 1662 г. была в «плёну», выкуплена и подарена монастырю сыном Мэрайба.

Записи: листы 103 б (анонимный переписчик, Приложение, № 117), 233 а (переплетчик Алэксианос, ПЗ 1641—1660, № 574), 253 а (обновитель Нерсэс, Приложение, № 48), 164 б (даритель сын Мэрайба, Приложение, № 126), 185 б (от 1676 г.), 0186 а—б (от 1636 и 1649 гг.).

Пергаменные защитные листы с текстом из *шаракноца*, болорагир, XV—XVI вв.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карского.

15.7×11.5; 254 л.; л. 254 (пагинация л. 1—5, 06, 6—12, 0122, 122—185, 0186, 186—251, 253 не соответствует действительной последовательности текста); текст в один столбец; строк 25, 26; бумага; болорагир (с необычной буквой f наряду с обычной); крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Рукопись весьма повреждена.

151

ИБ, А 38

Шаракноц

В ишатакаране и приписках названо: Եղանալաւոր լաւ (л. 342 б), Տարալաւոր (л. 51 б, 169 б, 347 б).

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1437 г., Тэйхис (Тбилиси), начата Саргисом, завершена Йованэсом, те же лица участвовали, по-видимому, в создании рукописи 1436 г., Матенадаран, № 4117. Переплетена в 1584 г., переплетчик Минас, и вновь в 1724 г., по заказу другого Минаса.

Записи: л. 342 б—343 а, переписчик Йованэс (ПЗ 1401—1450, № 743), 347 б—348 а (Приложение, № 35), 332 б (Приложение, № 94), 51 б, 169 б, 343 а, 348 а—б. Разновременные владельцы рукописи: эрэц Григор, Давит сын Гарипша, Карапет *каханай* и анонимный сын Заргарэ.

Л. 346—348 вплетены в 1584 г., л. 21—24 и 321—332 — в 1724 г.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

13.0×8.2; 349 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; болорагир и нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

152

ИВ, А 39

**Григор Татеваци.
Книга проповедей, том второй**

Գրիգորի աշակերտի և մեծի Յովհաննու Արղունցոյ: Երկրորդ հաւոր Բարոզորոյս (л. 4 а)

На л. 2 б—3 б оглавление 39 проповедей, рукопись в нынешнем состоянии содержит 22 проповеди.

Первая проповедь: Ի բան մարգարէին Դարթի՝ Առաջնորդեալ ինձ... Нач.: Երկու են ճանապարհ կենսադոյս...

Ряд проповедей принадлежит др. авторам, что оговаривается в заголовках: Յայլմէ и т. д.

Переписана в XVII в., переплетена в XVIII в. Григором, когда рукопись была уже без последних тетрадей и имела нынешний объем.

Записи: л. 1 а—б (Приложение, № 130), 2 а, 165 а.

16.5×11.5; 165 л., текст в два столбца; строк 29; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, переплет ранее принадлежал др. рукописи.

153

ИВ, А 40

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану (л. 1 б—2 а), каноны согласия (л. 3 б—10 а), предисловие и оглавление.

Хораны, заставки, маргиналии, инициалы, на л. 95 б и 231 б изображения Марка и Иоанна. Росписи и письмо с применением золота.

Переписана в XV—XVI вв.

На л. 1 а дарственная надпись на греч. яз. Иоанна А. Иакобу на имя русского посла в Константинополе А. Нелидова от 30 августа 1895 г.

14.5×11.5; 165 л.; текст в один столбец; строк 19; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

154

ИВ, А 41

Сборник стихотворений

Ժամանակատր եղեալ բանն, որ այս փեղը գրեալ են ուրանատր ոճի և այլ փաղերը ի Պօլիս եղեալ պանսպան պարահարարք. Օրինակեցաւ այս բանն թոին Բրիստոսի 1815, թոին Հայոց ԱՄԿԴ (1264/1815 г.), ի յամսեանն Փեղորովարի 15.

Содержит стихотворения назидательные, посвященные стихийным бедствиям, духовные и пр.

1. Л. 2 а—4 б. *Խրաւր մանկանս ան ի բարեպէս վարժելոյ, նաչ.: Էր դու ազնի խրաւր բարի...*

На л. 56 а—77 б текст на тур. яз. армянской графикой, с вкраплением армянских слов.

На л. 73 б—75 б оглавление.

Окончена перепиской 15 февраля 1815 г. в Константинополе.

Автограф.

Колл. Г. Аганяна.

16×11; 80 л.; текст в один столбец; строк 19, 23, 25; бумага; болорагир; переплет картонный; на наружной стороне нижней крышки лигатурной вязью Մինասն.

155

ИВ, А 42

Петрос Агамалеан Бердумеан

Գիրք որ կոչի Յիսուս փեսայ, արարեալ ի Պեպրոս արեւախնկոպոսէ Նախիջևանսոյ Աղամալեան Բերդումեանն, բնիկ միաբանէ սրբոյ Էջմիածնի, ի փառս Աստուծոյ և ի յօգուր մանկանս Սրբոյ Էջմիածնի, յամի Տեանն 1769 և ի թուակաւորեան Հայոց ՌՄԺԸ. (1218/1769 г.).

Содержит поэму «Книга, что зовется Иисус, жених [небесный]», по которой и озаглавлена вся рукопись (л. 2 а—37 б, нач.: [Յ]իսուս փեսայդ եկեղեցոյ / լոր վաղաղակ իմոյս հոգոյ...), и стихи, также духовного содержания.

На л. 137 б—202 а текст на тур. яз. арм. графикой. На л. 202 б—207 б оглавление.

На л. 208 б стихотворение патриарха Яакоба, нач.: Միշմարիդ սիրովն եղէ սիրահար, սիրահար...

Переписана в XVIII в.

15.8×10.5; 212 л.; текст в один столбец; строк 25, 26; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

156

ИВ, А 43

Нерсэс Шнорхали. Сочинения

I. Л 1 а—65 а. Տեանն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ասայեալ Վրայեցոյ. Нач.: Յիսուս, Որդի Հար միածնն...

Поэма «Иисус, Сын...» (л. 1 а—22 б, 39 а—54 а) вперемежку с «Гомеровской» поэмой (л. 22 б—38 б, 54 а—65 а). Внешние признаки раздела между этими сочинениями отсутствуют. Путаница обусловлена состоянием оригинала, в данном списке зафиксирована первоначальная последовательность листов и тетрадей.

II. Л. 65 б—100 б. Նորին տեանն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Վրայեցոյ ասայեալ ուրանատր չափով, որ է Կասանութին յերրորդութին եւ ի Քրիստոսի տնարիւն]ութեան խորհուրդն, որ է

ճշմարիտ Աստուած և մարդ. *Нач.*: Խոստովանիմք Աստուած վճար...

Ачарян, Рукописи Тавриза, II, № 12.

III. Л. 100 б—119 б. Ներբողեան կենսատու սուրբ Խաչին ի սուրբ հորէն Դատթ անյաղթ փիլիսոփայէ ասացեալ ուրանատր չափով՝ աստանոր եղաւ ի տեսունէ Ներսէսի սէ Վայոյ կաթողիկոսէ Կայեցոյ. *Нач.*: Բարձրացույէք ըսէր Աստուած մեր միարան...

Стихотворное переложение Похвального слова животворному Кресту. — Ташьян, № 185.

IV. Л. 120 а—127 а. Նորին տեսուն Ներսէսէ Վայոյ կաթողիկոսի ասացեալ Յաղագս երկնի և վարթոյ նորա, բարանաբար ի դիմայ նորա ի չափ երկոյրասանից պարսեալ ուրից, ի խնդոյ Միսիթար բժշկապետի. *Нач.*: Բմ եղական գոյով բնութին...

О небе и его украшениях, написанное по просьбе Мхитаря Хераци. — Ташьян, № 185.

V. Л. 127 а—131 а. Նորին Ներսէսի ասացեալ Խրատ մանկանց եկեղեցոյ եւ ամենայն ուսումնասիրաց, որ է յոյժ պիտանի. *Нач.*: Այրն՝ առաջին ըզեզ տղա...

Наставления ученикам, применительно к алфавитному порядку букв. — Сопубеаре, № 106.

VI. Л. 131 б—135 б. Նորին տեսուն Ներսէսի... [Բան հաւապոյ վասն անեղին և եղելոյ]. *Нач.*: Այրն՝ [Անըսկի]ւրն ասէ վԱստուած...

Слово веры о Несотворенном и сущих.

VII. Л. 136 а—144 а. Նորին տեսուն Ներսէսի Խրատ ոգէշահ և յոյժ ազգակար. *Нач.*: Այրն՝ Աստուծո զեզ մերձակա...

Слово воодушевляющее и полезное...

VIII. Л. 144 б—161 б. Խրատք Խիկարա իմաստնոյ, զոր պարտ է, զի ամենայն հարք այսպէս խրատին զորդիս և վարդապետք վաշակերտեալն. *Нач.*: Որդեակ, եթէ լես բան ինչ ի դան (եւ. ի տան) արճունի...

Наставления мудрого Хикара (без исторической части). Ср. Сопубеаре, № 108.

Переписана в XVII в.

Запись: л. 131 а.

В начале небольшой фрагмент пергаменного защитного листа, письмо еркатагир.

15.4×10.3; 161 л.; текст в один столбец; строка 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

«Великое зеркало»

Վայելի վարոյ, որ է Վարանց վարք փրանկայ...

На л. 136 а—216 б сочинение о кознях нечистой силы, проповеди, молитвы, отрывки из *шараканов* и др.

Переписана в 1678 г., переписчик *ерэц* Григор — для *вардана* Астуацатура (л. 133 б).

Записи: л. 133 б, 196 б.

На л. 1 б, 104 б печать.

Колл. Г. Аганяна.

15×10.5; 216 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Изд. соч.: Тер-Давтян 1996.

158

ИВ, А 45

Четвероевангелие

На полях многократно повторяющиеся лицевые изображения, маргиналии, инициалы. Начальные и конечные листы четырех Евангелий, вероятно, с изображением евангелистов, утрачены.

Переписана в XVII—XVIII вв.

Колл. Г. Аганяна.

13.3×10; 186 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

159

ИВ, А 46

Шаракноц

В ишатакаране названо: Եղանալաւոր լաւութիւնք... որ կը ի Տիրալիւնս (л. 365 б), с множеством восхваляющих эпитетов.

Ташьян, № 142.

На л. 361 а—375 а отрывок из указателя к *шараканам*, применительно к дням церковного календаря (начало и конец утрачены).

На л. 226 б изображение заказчика данной рукописи Карапета, на л. 57 б, 99 а, 123 б, 172 б лицевые изображения.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1659 г. с образца, который обозначен как *Хлик* (որ է Խլիկ կը լաւութիւնս), д. Авэнданц, переписчик Аветис, заказчик Карапет.

Запись переписчика: л. 362 б—367 б (ПЗ 1641—1660, № 1347, ср. № 206 наст. каталога).

Колл. И. А. Орбели.

13×10; 375 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; болора-гир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

160

ИВ, А 47

Сборник

Содержит подборку отдельных глав и статей из поучения Йовханнэса Ерзнкаци, Книги канонов, судебныхников и пр., преимущественно переработанных.

1. Л. 1 а—14 а. Правила покаяния при всякого рода проступках. Начальные листы утрачены, нач.: ...կէի և ի վղբունական րունս և սմին չորրորդի հաղորդութեամբ...

2. Л. 14 б—18 а. Յաղագս ոչ առնելոյ սուգ ի վերայ մեռելոյ. Нач.: Դարձեալ գրեմք կանոն հասարակութեամբ.

3. Л. 18 а—25 б. Կանոն և [ս]ահման սուրբ հայրապետին Սահակայ. Нач.: Պարտ է քառասուն կարարել...

4. Л. 25 б—27 а. Վասն ազգակցութեան հարց վոր է պորտ կոչի և բաժանի Գ դէմս ի վեր ի վայր ի կողմն. Нач.: Ի վերնոցս պէս...

5. Л. 27 а—36 а. Վասն դատաստանի գրոց ի վանորից մեծին Սահակ և Բարսեղի եղեալ, փոքր ի շարէ գրեցաք աստ. Нач.: Եւ այսպէս սկսաք ցոյսանել...

6. Л. 36 а—38 б. Վասն քահանայից առնելոց պարտուս ի ժողովրդոց. Нач.: Եւ այս են իրատուն քահանայից...

7. Л. 38 б—41 б. Վասն յիշատակի ննջեցելոցն և հասից նոցա. Нач.: Զյիշատակի ննջեցելոցն...

8. Л. 41 б—42 б. Վասն դիտար կինս յարձակելոյ. Нач.: Արժան է արձակել...

9. Л. 42 б—44 а. Վասն արելութիւն առն և կնոջն. Нач.: Երբ վմիմեանց արիցեն...

10. Л. 44 а—44 б. Վասն որոց պարճառէ ելանէ կինն ի այրէ իրմէ. Нач.: Յորժամ րեսանէ վայր իր...

11. Л. 44 б—45 б. Եթէ վաճառական կամ այլ ճանապարհորդ յամեն (?) կին իր այր առնու... Нач.: Յորժամ այր ոք ճանապարհ գնայ...

12. Л. 45 б—46 а. Վասն կոռի այր ընդ կին և վնասէ վնա. Нач.: Եթէ այր վկին իր անարգէ...

13. Л. 46 а—6 а. [Վասն առն] և կնոջ ուրացողայ. Нач.: Եթէ այր կամ կին... ուրացի...

14. Л. 46 б—47 б. Եղբարց և քուերաց բաժանումն. Нач.: Մարդ եթէ մեռանի...

15. Л. 47 б—48 а. Վասն ազգականն. Нач.: Աղջիկն որ հասանի յամուսնութեան...

16. Л. 48 а—52 б. Հարցումն Բարսեղայ առ սուրբն Գրիգոր. Нач.: Բարսեղ ասէ առ սուրբն Գրիգոր. Յորժամ ոչ երկինք կայր...

17. Л. 52 б—54 а. Յաղագս երդմանն. Нач.: Եթե՛ն երրորդ բան կանոնական. Ոչ է պարտ քրիստոնէին...

18. Լ. 54 ա—55 ա. Յաղագս սուր վկայիցն. Կանոնք գրեմք վասն այնորիկ...

19. Լ. 55 ա—57 6. Յաղագս յիշոցնարութեան. Կանոնք գրեմք վասն անեղ...

20. Լ. 57 6—61 6. Վասն աղաթից հարս. Արդ պարս է ֆրիստնէից արն Գ անգամ աղաթ անել...

21. Լ. 61 6—67 ա. Խրատ հոգոյ է շահ և մարմնոյ. Մարդուն վայել է Գ իրք...

22. Լ. 67 ա—74 ա. Պարմութին չարչարանայ հոգոցն ի դոխս. Յարուեալ Աստուածածին...

23. Լ. 74 ա—84 ա. Հարսումն սրբոյն Գրիգորի ընդ հրեշտակացն. Սուրբ Գրիգոր մեր Լուսորիչ...

24. Լ. 85 ա—89 6. Таблица степеней родства и пояснения к ней, нач.: Հարսորդիքն և ճորդիքն շխնամենան... (լ. 86 ա).

Переписана до 1651 г. (приписка на л. 89 а).

В конце некоторых разделов приписки анонимного переписчика.

14.5×10; 89 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

161

ИВ, А 48

Сборник

I. Լ. 2 ա—24 6. Յաղագս ճրականութեան. Կանոնք է հմարմանք նրք ի ճրարոցայ...

Дионисий Фракийский. Грамматическое искусство. — Адонц 1915.

II. Լ. 25 ա—32 6. Մեկնութին բարից Քերականի. Կանոնք Վերանութին՝ ընթերցողութին...

Адонц 1915, с. 57—64; Амалян 1966, с. 154—166.

III. Լ. 32 6—34 6. Մովսիսի Խորենացոյ Բան իմաստութեան. Կանոնք Յաստուծոյ խորհրդով և իմաստութեամբ հասարակեցալ մարդկային տեսակ...

Грамматический трактат, приписанный Мовсэсу Хоренаци. — Адонц 1915, с. XIV—XVI.

IV. Լ. 36 ա—174 ա. Սահմանք Դարթի (լ. 93 և ըր). Երկրորդ ձեռագրի ձեռագրի Ներգինացոյ Յաղագս սահմանայ իմաստութեան. Կանոնք: [Ո]րք իմաստութեան տեսչան բանից...

Давит Анйалт. Об определениях философии. — Ташьян, № 263. 9; Философские труды, с. 410—411.

V. Լ. 174 6—176 ա. Նախերգան Սահմանայ գրոց. Կանոնք Մեծն Դարթ [և] Եվանկ Կողբացին չոգան յԱթէս...

Об обстоятельствах написания «Книги определений» Дави-та Анйалта. — Философские труды, с. 412.

VI. Լ. 176 ա—189 ա. Համարատ լուծումն Սահմանայ գրոց. Կանոնք: Ողջախոհ մտութին որ ցանկան իմաստութեան, որ հոգևոր գործ է...

Краткое определение «Книги толкований» Дави́та Анйа́йта.

VII. Л. 189 а—190 б. Ոմանք վչարն սասային և բնութիւն ունողայն գրեցին և յԱստուծոյ սասային ապել ի սիրտս մարդկան վչարն որպէս պարհին: Վասն այսորիկ հարկ եղև իմաստասիրութիւն Դարթի որ ցուցանէ թէ ոչ է անեղ և ոչ բնութիւն կամ հարկ մարդոց և ոչ յԱստուծոյ տուեալ մարդկան. **Нач.:** Ամենայն շար Կանցելի, այսինքն՝ շարն ի սափանայ է...

Дави́т Философ. О эле.

VIII. Л. 191 а—226 б. Պորփիրի Ներածութիւն. **Нач.:** Ներգործութիւն ելոյր հարկատրի...

Порфирий. Введение к Категориям Аристотеля.

IX. Л. 227 а—235 б. Արիստոտելի Յաղագս առաջինութեանս՝ առ Աղէքանդրոս թագաւորն. **Нач.:** Գովելի են գեղեցիկն...

Аристотель. Царю Александру — о добродетели. — Ташьян, № 263, II, 2; Философские труды, с. 398—400.

X. Л. 236 а—237 б. Без заглавия, в др. рукописях: Ստորագութիւն Արիստոտելի Նախերգան. **Нач.:** Արիստոտելէս սրագիրասի է, ի Քամջլիթ գաւառէ մերձ յՕջինթոս, որդի հար Նիկոմախ և մար Լորիաս...

Подборка высказываний древних философов. — Ташьян, № 263, II, 2.

XI. Л. 237 б—238 б. Գրիգորի՝ առ հեղգ աշակերտ յուսումն և հպարտս գոյ. **Нач.:** Գանգին բախին...

Поучение Григора Магистра нерадивому ученику. Григор Магистр, Послания, с. 236—237.

XII. Л. 241 б—263 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Խրատ Հայոց տոմարին. **Нач.:** Հարս. Հայոց թվականն որ եղին, ի յո՞ր կերն էր: Պարասխանի. Ծ և Ե ամ էր...

Трактат о календарном подсчете, в форме вопросов и ответов, с таблицами. На л. 241 б—243 а оглавление.

XIII. Л. 265 а—296 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Տոմարք ազգայ՝ հայոց, հռոմայեցոց, ասորոց, յունաց, եբրայեցոց և այլոց. **Нач.:** Կրկնակ ամսոց այսպէս արա. կալ վնօսասորդի ամիսն...

Руководство по переводу из одной календарной системы в другую.

XIV. Л. 296 б—310 а. Список без заглавия, в др. рукописях: [ԺԹ-ամեայ խորանք]. Յաղագս խորանայոյ. **Нач.:** Կալ զհոռոմի փոքր թվականն...

Руководство по переводу из одной календарной системы в другую.

XV. Л. 316 а—345 б. Սահմանք իմաստասիրին Դարթի: Սահմանք իմաստասիրական իբր հարցմամբ. **Нач.:** Ջի՞նչ աստուած: Աստուած ինքնաբան գոյութիւն...

Определения Дави́та Философа.

Переписана в XVII в., переписчик Саргис.

Записи: л. 2 а (на груз. яз.), 263 б, 311 а, 346 а (с именем переписчика), 296 б, 347 а.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

13.5×9; 347 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; потрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

162

ИВ, А 49

Шаракноц

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в., переписчик Срапион, художник Йованнэс.

Записи: л. 26 а, 314 а, 365 б (Приложение, № 128), 74 б—75 б, 342 б.

В начале и конце пергаменные защитные листы с груз. текстом, письмо нухса-хуцури.

12.5×9; 365 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена ткань с объемным узором.

163

ИВ, А 50

Сборник

I. Л. 1 а—16 а. Без заглавия, в др. рукописях: Տանարերսյույ. Астрологические предсказания природных явлений, урожая, болезней, войн и пр. Не ранее 1539 г. Начальные листы утрачены, сохранившееся нач.: Եւ այլ ծանիր, երբ որ ն[ա]խանց վարին լինի, փեւրվար ամիսն ԻԹ որ լինի...

II. Л. 17 а—19 а. Без заглавия, в др. рукописях: Չիր շարաղիւ. Нач.: Տէր Աստուած, յորժամ արարեր զդաշխան...

III. Л. 20 а—41 б. Часть обрядника, с текстами или началом гимнов и молитв, возглашаемых во время богослужения священником, дьяконом и чтецом. Нач.: Խորհուրդ խորին անհաւ, անսկիզբն...

IV. Л. 42 а—52 а. Проповедь о соблюдении воскресения, о недопустимости сквернословия и др. Начало утрачено. Наличие нач.: [...] շնորհեստ: Որ վկիրակին արհամարտ...

V. Л. 57 б—56 б. Календарные таблицы (չոմար) для истолкования небесных знаков, управляющих годом, в др. рукописях: Ամասյույ. Нач.: Արիի. Թէ լուսին բակ անու՛ ջորտ ւակարին...

VI. Л. 57 а—86 б. Календарные исчисления для определения праздников водоосвящения, равноденствия и др., в др. рукописях: Պարզաչոմար դիրին. Нач.: Արի վարին ջորն երեջարթի արինի...

Переписана в 1687—1688 гг., Лóри, д. Ованис, переписчик Григор.

Записи: л. 41 б (от 1687 г.), 52 а (Приложение, № 80) и др.

Колл. Г. Аганяна.

15×10.3; 86 л.; текст в один столбец; строк 19, 15, 16; бумага; болорагир и шлагир; переплет из кожи, двойной.

164

ИВ, А 51

Книга проповедей и назиданий

В иштатакаране названо: *ჟურნუჭირქ* (л. 325 б).

Содержит проповеди и изречения из Св. Писания, историю мученичества Григория Просветителя, явление ангела Григорию, толкования на канонические постановления о лжесвидетельстве, клятве и др.

На л. 2 а—283 б: Лукас Лóреци. Книга проповедей. Начальная проповедь: *ჟურნუ ჰ რაინი ანუჯარაინი ნრ შაქ. ცეგრძიქ ჟურნუჭირქ ირრქ ყშია* (л. 2 а—16 а). См. Арутюнян 1971.

Заставки, маргиналии.

Переписана в 1620 г., Шавш (Аспахан), переписчик Йовханэс из Хизана.

Запись: л. 325 б—327 а (ПЗ 1601—1620, № 998).

В начале и конце пергаменные защитные листы с грузинским текстом, письмо асомтавули.

На л. 2 б, 325 б печать Карапета от 1733 г. (в дате *1733* третья буква обращена в противоположную сторону).

На л. 328 б две смытые печати.

Основной фонд.

13.2×10; 328 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, с внутренней стороны оклеены набойкой.

165

ИВ, А 52

Церковный календарь и *Гандзаран*

I. Л. 2 а—127 б. Список без заглавия, обычное наименование *Տօնաշարյու*. Нач.: *Ջարնյ աճարյ ի մէլ...*

Церковный календарь. — Ташьян, № 201.

II. Л. 129 а—273 а. *Гандзаран*. — Ср. Ташьян, № 132.

На л. 1 а запись: *ՋՏօնաշարյուն Վարազա հայր Արոմն կարգես, զՏօնաշարդանն Մախանց հայր Սողոմոն կարգես, զԵրրրողանն Գրիգոր վկայաւէր կարգես*. Названы известные авторы — Атом, Соломон и Григор Вкайасэр.

Переписана в 1677 г., переписчик Григор Ереванци (л. 1 а — 127 б, последующие листы записаны другой рукой).

Записи: л. 52 б, 127 б.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

Основной фонд.

13×9.5; 276 л.; текст в один столбец; строк 14, 15; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, с внутренней стороны оклеены набойкой.

166

ИБ, А 53

Шаракноц

В ишатакаране названо: Շարափնոյ (л. 431 а), Եղանափառը լիւր (л. 432 а) — Ташьян, № 142.

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1604 г., Цпат, переписчик и художник Григор.

Записи: л. 161 б, 191 б, 220 б, 300 а, 396 б, 431 а—433 б (ПЗ 1601—1620, № 180).

Колл. И. А. Орбели.

12×8.5; 433 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

167

ИБ, А 54

Григор Татеваци. Оскепори́к и др.

Л. 1 а—165 б. *Оскепори́к* в четырех книгах, с предшествующим оглавлением. Нач.: Եման է արհայութիւն երկնիս գանձի ծածկելոյ... (л. 4 а).

Ташьян, № 119.

Л. 170 а—191 б: Вахрам, *вардапет*. Слово о Св. Троице. — Ташьян, № 119.5.

Л. 192 а—207 б — Մանն ժղանայ Վարդանայ Արևելոյ, нач.: Հալախոյով ծաղիկս ի մարգայ Անտարանին ասակել զնոյ...

Вардан Арёвелци. Краткие беседы.

Переписана в XVI—XVII в.

Ванская колл.

13.5×9.5; 207 л.; текст в один столбец; строк 23; пергамен; нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

168

ИБ, А 55

Шаракноц

В ишатакаране названо: Շարափնոյ (л. 249 б).

Лицевые изображения (на полях), заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1599 г., в монастыре Хурекай Астуацацнин, д. Талиш, переписчик Тиравак, заказчик епископ Мекайил.

Записи: л. 44 б, 110 а (Приложение, № 41, а) 131 б—132 а, 204 а, 249 б (Приложение, № 41, б).

Ванская колл.

13×9; 310 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; боло-рагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

169

ИБ, А 56

Календарь, его толкования и др.

I. Л. 1 б—95 б. Проповеди и поучения Иоанна Златоуста, Григоря Татеваци и др., нач.: ...Յոհաննու Ոսկէրերանի ասայեալ վասն խոստովանութեան... Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ասայ մեզ...

II. Л. 96 а—121 а. Մեկնութիւն րօմարի, րոք արարեալ է Սամուէլ քահանայի՝ ի խնորոյ Սրէվանոսի Բմասրասիրի, нач.: Հարս՝ Ջի՞նչ է րօմար...

Самуэл. Толкование календаря, составленное по просьбе Стэпаноса Философа. — Рукописи семинарии Нерсисян, № 12. 38.

III. Л. 122 б—139 а. Վասն Հայոց րօմարին, нач.: Կրկնակն ամսոց պայպէ արա...

Толкование армянского календаря.

IV. Л. 139 б—149 б. Վասն հռոմայեցոց րօմարին, нач.: Թվական պայպէ [արա]...

Толкование ромейского календаря.

V. Л. 150 б—166 б. Վասն հինգհարիրակին, нач.: Թվական պայպէ արա...

Толкование календаря по 500.

VI. Л. 167 б—173 а. Վասն հազարի րօմարին, нач.: Թվական պայպէ արա...

Толкование календаря по 532.

VII. Л. 173 б—187 а. Վասն Յակոբ Վաճառականի րօմարին, нач.: Ես Ջուղայեցի մահդեսի Յակոբ վաճառականս [...] յորժամ ըսկիւրն արարի րօմարիս, թվական էր Հայոց ՌՃԺ (1110/1661 г.)...

Йакоб Джулайеци. Календарь.

VIII. Л. 188 а—232 а. Վասն հեջր և դիրին պարպեալ րօմարս, нач.: Ես Ջուղայեցի մահդեսի Յակոբ վաճառականս [...] յորժամ ըսկիւրն արարի րօմարիս, թվական էր Հայոց ՌՂԸ (1098/1649 г.)...

Йакоб Джулайеци. Календарь.

IX. Л. 232 б—233 а. Վասն լուսնայոց խորանին, нач.: Չմար խորանիս ծնունդ լուսնին պայպէ. Կալ զմեծ թվական Հայոց ՌՉԷ (1087/1638 г.)...

Йакоб Джулайеци (?). Лунный календарь.

X. Л. 234 а—340 а. Четыре «Плача» (Ողբ) Яакоба Джулайеци, нач.: Իմ մեղայն է ծով փափրել...

XI. Л. 241 а—247 а. Վասն Յակոբ վաճառականին երրորդ րոմար[ին], нач.: Թվական արախի արա. Կալ զմեծ թվական Նարայ ՇԼԲ ՇԼԲ, երկու շրջան ի բայ երթ...

Переписана в 1666—1667 г., пύстынь Шатик (Елегнадзор), переписчик, он же автор нескольких разделов, Яакоб Джулайеци.

Записи: л. 11 б (от 1667 г.), 27 б, 95 а—б (от 1667 г.), 121 а (от 1666 г.), 127 а, 149 б (от 1666 г.), 175 б, 185 б—187 а, 231 а—232 а (от 1667 г.), 240 а (от 1667 г.), 245 а—б (от 1667 г., Приложение, № 55), 172 б (от 1767 г., Приложение, № 105).

В конце подшит пергаменный лист с посторонними записями.

Колл. Г. Аганяна.

13×10; 247 л.; текст в один столбец; строк 15; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

170

ИВ, А 57

Таларан

Содержит духовные стихи, любовную лирику, гимны и пр. Названы авторы: Лазар, Аветис, Яакоб Шамахеци, Мкртич Шоротеци, Симэон Ереванци.

Нач.: Տաղ ի դէմ արթ Էջմիածնայ, յարմարեալ Դաշարու հարախելի. Էին ծնող մեր ցանկալի...

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы с золотом.

Переписана в XVIII в.

На л. 1 а запись от 1869 г. о принадлежности рукописи Йовсэпу Мелик-Аboveанцу из д. Коти.

На л. 2 а печать Соломона.

Колл. Г. Аганяна.

11.5×8.5; 107 л.; текст в один столбец; строк 12; пергамен; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

171

ИВ, А 58

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану, каноны согласия, оглавление к каждому Евангелию. На л. 274 б—290 б — молитвы Анастасия Синайского, Григора Нарекаци и др.

Изображения евангелистов, хораны, заставки, маргиналии, инициалы, текст в рамках.

Переписана в 1756 г. (?), Эчмиадзин, переписчик Маргар.

Записи: л. 8 а, 270 б—274 а (Приложение, № 129).

Приобретена в 1915 г. у Гарегина Овсепяна.
9.7×6.7; 290 л.; текст в два столбца; строк 22; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

172

ИВ, А 59

Манрусмунк

Нач: Յիշեսցոյի՛ ի զիշերի ւանոն Բ, Տէր...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI в., переписчик и художник Саргис.

Запись: л. 29 б (Приложение, № 122).

В начале обрывок пергаменного защитного листа, письмо прямоугольный еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

9.5×7; 169 л.; текст в один столбец; строк 15; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

173

ИВ, А 60

Молитвы и заклинания

На л. 1 б и 65 а названо: Շ[h]արիանս.

Нач.: Աղաթիւ արքայն Ներսէսի հայրապետին. Հաւաքով խնայութեամբ... (л. 1 б).

Содержит молитвы Нерсэса Шнорхали, Григора Нарекаци и др., заклинания, талисманы.

Переписана в 1618 г., переписчик Вардан. Во многих местах вписаны имена последующих владельцев: Карапета и Саргиса, Степаноса.

Записи: л. 73 б — 74 а (Приложение № 44), 1 б, 65 а (записи Степаноса).

Колл. Г. Аганяна.

10.3×7; 77 л.; текст в один столбец; строк 8; бумага; нотрагир; крышки деревянные, кожа обтяжки утрачена.

174

ИВ, А 61

Хосров Андзеваци. Толкование литургии

Без заглавия, в ишатакаране названо: Մեկնութիւն արարարականութեան արարութեան Խորովովն (л. 414 б), нач.: Ջշարի ճանաչել ուսուցանեն մեզ...

Ташьян, № 282.

Переписана в 1336 г., переписчик Нерсэс.

Записи: л. 196 б (поздний владелец вардапет Йовханнэс), 203 б, 207 а, 264 а, 392 а, 414 б (Приложение, № 10) и др.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир и еркатагир.

На л. 1 а и 9 а печать, датированная 1760 г., имя владельца неразборчиво.

Рукопись обновлялась, многие листы переписаны заново.

Колл. Г. Аганяна.

16.2×11.5; 414 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеены набойкой.

175

ИБ, А 62

Псалтырь и толкования к ней

В иштатакаране названо: *հարիս Դարթի* (л. 252 а).

1. Л. 1 а—15 б. Յառաջարանութիւն Դարթի մարգարէի մեկնութեանն Աթանասի եպիսկոպոսի Աղէսանդրայոյ ասայեալ, нач.: Չամենայն երգոյ սաղմոսայն...

Толкование Афанасия Александрийского.

2. Л. 15 б—20 б. Երանելոյն եպիսկոպոսապետին Կիպրոսի արարեալ Պարճատս երգոյն սաղմոսի, нач.: Չամենայն ինչ քր ասիս հայրն մեր Աթանաս...

3. Л. 21 а—22 б. Բան ի Յովաննէս Գառնեցոյ հոգելի վարդապետի վասն Դարթեան սաղմոսիս, որ ոմանց յերկրայս թրի, нач.: ՉՍաղմոսս Դարթի, մանասանդ թէ երգու...

Предисловие Йовханнэса Гарнеци.

4. Л. 23 а—251 б. Псалмы 1—150, также Փոքր էի եւ յերարս իմ и др.

На л. 255 а—б наставления чтецу о Псалтыри.

Рукописи Венеции, I, № 52.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1534 г., Сухар (Каджберуник), переписчик Маргарэ Арчишеци, заказчик католикос Григорис Алтамарци.

Записи: л. 252 а—253 а, 253 б—255 а (Приложение, № 23).

Колл. Г. Аганяна.

16×12; 255 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

176

ИБ, А 63

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1637 г., переписчик Йованэс.

Записи: л. 367 а—б (ПЗ 1621—1640, № 1034), 381 а (от 1689 г.), 381 б, 1 а.

15×10.5; 381 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

177

ИВ, А 64

Молитвы и заклинания

В ишатакаране названо: Ուրբաթագիրք. Обиходное название:
Շիրիանու, Ուրբաթագիրք.

Нач.: Շարժամբ առ իւզ, Հայր Տեառն մերոյ... (л. 3 а).

Содержит молитву Киприана, заклинания, выдержки из
«Книги скорбных песнопений» Григора Нарекаци и др.

См. Ташьян, № 191.

Маргиналии, инициалы, на л. 1 б изображение евангелиста.

Переписана в 1704 г., Ван, переписчик Йарутюн.

Записи: л. 147 б—150 б (Приложение, № 88), 151 б.

Ванская колл.

15.5×11; 152 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты бархатом.

178

ИВ, А 65

Требник

Обиходное название: Մաշտոց ձեռնադրութեան.

Заглавие списка: Յաղագս հրաիւրելոցն ի ֆահանայութին:
Մահմանադրութին դաստիարակութեան նորածնեալ մանկանց
րք հրաիւրելոյ է յաւրիճան ֆահանայութեան, нач.: Արդ ըստ
կարգի վարժել զմանկունս... (л. 1 а).

Маргиналии, инициалы.

Переписана в 1607 г., переписчик Йовханэс.

Запись: л. 61 а (ПЗ 1601—1620, № 324).

Колл. Г. Аганяна.

16.5×12.5; 61 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

179

ИВ, А 66

«Великое зеркало»

Нач.: Յաղագս ազատութեան, գլուխ Ա: Հրամայէ Կէր մեր
Յիսուս Քրիստոս ի փրկական սուրբ անկարանիս, թէ որ
գանձք ձեր են, անդ և սիրտք ձեր եղիսին... (л. 2 а).

На л 1 а—б — оглавление.

На л. 169 а отрывок из Категорий Аристотеля: Արիստոտելի
[Տասն ստորոգութիւն], нач.: Գոյալութիւն...

На л. 169 а—б — отрывок: [Վասն մարդակազմութեան],
нач.: Արիստոտելի Պարսիս վարդապետ, Եփրատէս Հայոց
վարդապետ...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо болорагир.

Основной фонд.

15.5×10.5; 171 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Изд. соч.: Тер-Давтян 1996.

180

ИБ, А 67

Альберт Великий.

Краткое собрание богословской истины

Заглавие списка: [Հ]ամառօր հաւաքունն ասրոտօտրաւական ճշմարտութեան, нач.: Քանզի գերասանութիւն ասրոտօտրաւական ճշմարտութեանն է նշոյլ վերին ճառագայթին լուսարիչ մըսու...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в.

В конце защитные листы из старопечатного издания.

Основной фонд,

16.5×11; 279 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

181

ИБ, А 68

Симэон Джулайеци.

Грамматика и логика

I. Л. 1 а—72 б. Ի Միմէօնի վարդապետի Ջուլայեցոյ տրարեալ Ջերականութիւն ըստ լեզուի մերոս հայկապեան. Нач.: Ջերականութիւն է գիտութիւն տառից և ասութեանց...

Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Л. 73 а—181 а. Միմէոնի վարդապետի Ջուլայեցոյ տրարեալ ՎՏրամարանութեան հաւամունս. Нач.: Ի սկզբան տրամարանութեան...

Логика. — Ташьян, № 340.

Переписана в XVII в.

На л. 181 б пометка от 1711 г.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

16.5×11; 181 л.; текст в один столбец; строк 22 и 20; бумага; болорагир (л. 1—36) и нотрагир (л. 37—181); крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, А 69

Сборник

I. Л. 2 а—75 б. Գաթի փիլիսոփայի Ներզինասյոյ Վերլուծութիւն ի Ներածութիւնն Պորփիրի. Нач.: Հանդերձեալ հանդերձ աստուծով...

Давитъ Анялитъ. Анализ Введения Порфирия. — Философские труды, с. 419—420.

II. Л. 77 а—104 б. Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Վասն շրջագայութեան երկրի և վասն իրաչափութեանն, որ փոխարկեցաւ ի չափակցութիւն և ի մըղոն. Нач.: Ի բազմապ ցարմանալի թոյի բանս, որախի կերպի կամ ճանապարհի իմանի և գիւրացոյ երկրային գնդոյն շրջապարն...

Астрономическое сочинение, посвящено изучению земного шара, движению небесных светил, их измерению и пр. Упоминается итальянский астроном Альфакрано.

III. л. 115 а—123 б. Աստուածո՞վ փիլիսոփայից, հաստեալ ի Յակոբայ աստուածաբան պատրիարզէ Կոստանդինուպօլսեւոյ. Нач.: Աստուած է նախորդ իմաստութեամբ. Սօղոն...

«Изречения философов, собранные богословом патриархом Яакобом Константинопольским». Содержит краткие извлечения из сочинений древнегреческих авторов, принадлежит, по-видимому, Яакобу Налаяну, армянскому патриарху в Константинополе (1741—1764).

В начале 2 защитных листа, болорагир, XV в.

Переписана в XVIII в.

Колл. Г. Аганяна.

16.5×11; 124 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

ИВ, А 70

**Нерсэс Ламбронаци.
Толкование притчей Соломона**

Մեկնութիւն Առակացն Սողոմոնի, արարեալ տեառն Ներսէսի Լամբրոնասյոյ, արհիեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցոյ. Нач.: Բնաբան]. Ճանաչել զիմաստութիւն...

Переписана в XVII в.

Колл. Г. Аганяна.

17.3×12.5; 39 л.; текст в один столбец; строк 29; бумага; нотрагир; без переплета.

ИВ, А 71

**Игнатиос Севлернци.
Толкование на Евангелие от Луки**

Մեկնութիւն Դովատու անվարանի, զոր արարեալ է Իգնատիոսի եպիսկոպոսի՝ ի խնդրոյ տեառն Գրիգորի Հայոց

կաթողիկոսի. Нач.: Հնոյ զայս իմաստ աստուածային քն
նդհիւ...

Каталог Матенадарана, I, № 2517.

Переписана в XV—XVI вв., две руки.

Колл. Г. Агабяна.

14.8×10.7; 307 л.; текст в один столбец; строк 21 и 23; бумага
(л. 109 пергамен); болорагир; крышки деревянные, обтянуты
кожей.

185

ИВ, А 72

Послания ап. Павла

Текст посланий без деления на стихи.

Ташьян, № 55. 14—26.

Переписана в 1508 г. с образца 1280 г., д. Кутрашэн (*еркир*
Вашелван), переписчик Карапет Хамашинци.

Записи: л. 154 а—155 а (Приложение, № 21), 1 а, 155 б, 156 а
(от 1722 г., запись тэр Саргиса из Тигранашэна). На л. 155 б таб-
лица с расходящейся от центра записью: Կարապետ երկրուն է
գիրքս.

На л. 3 б, 153 б печать тэр Саргиса.

Основной фонд.

13.5×9; 156 л.; текст в один столбец; строк 23; пергамен;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Brosset 1857, с. 663—664.

186

ИВ, А 73

Сборник

I. Л. 1 а—25 б. Список без заглавия (начальные листы утра-
чены), в тексте названо: Պարզարժան (л. 18 б). Нач.: [Օտննդ
Յովհաննոյ] յոչի ԺԶ...

Церковный календарь на 1661—1720 гг.

Ташьян, № 175.

На л. 18 б ишатакаран составителя Аветиса.

II. Л. 26 а—35 б. Խրատ վասն կիրակէ[ի] ամենայն
քրիստոնէի: Խօսք տեսնն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ
առաջեստ ի վաճարն Պետրոսի, нач.: Ես պապս Հռովմայ
հաղաքի...

Наставление о воскресении от имени папы римского.

III. Л. 36 а—41 а. Покаяние, нач.: Մեղայ սուր ատերով...

IV. Л. 41 а—118 а. Слово против диофизитов Геворга Ерзняка-
ци, нач.: Որք զաչս մրապն ի գլովս ունին...

V. Л. 118 б—119 б. Отрывок о семи смертных грехах, нач.:
Եւրն մահու չաի մեղն և անիծեալ դպրերն իր: Առաջինն
է հպարտութիւն...

На л. 120 а—121 б посторонние записи на арм. и груз. яз.

Переписана в XVIII в., заказчик Давит.

На л. 25 б печать, надпись неразборчива.

14.7×10.5; 121 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

187

ИВ, А 74

Фома Кемпийский. О подражании Христу

Գիրք Թօմայի Բենփայտյ Յաղագս համահերետոթեանն Քրիստոսի, թարգմանելալ ի Յօհաննիս յորովերախսր վարդապետի՝ ի յսորոյ Ջողայեցի խօջայ Սահրապի որոյոյ պարոն Քաապարին: Գործեօք և ծախիօք Թօմասո սրբափայլ եպիսկոպոսի Սրբոյ Խաչին: Յամի Տեանն 1696, յԱմսպէրօղոսմի:

Содержит копию старопечатного издания с тем же заглавием — перевод сочинения: Thomae a Kempis. De imitatione Christi. Об изданиях см. Газикян, I, стб. 772—776.

Переписана не ранее 1837 г., в качестве писчего материала использованы чистые страницы писем и др., среди них письмо священника Араке́ла Юзбашеанца, Шуша, 9 сентября 1837 г. (л. 142 б и 147 а).

На л. 102 и 107 водяные знаки.

Колл. Г. Агабяна.

14×11; 148 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотрагир; крышки из бересты.

188

ИВ, А 75

Сборник

I. Л. 1 б—33 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Պատմութիւն ոսկանոր Բարդաշանո եւ Յովսափոյ.

Արաքել Բալիшеցի. История Варлаама и Иоасафа. — Ташьян, № 343. 8.

II. Л. 34 а—68 а. Պատմութիւն Պղինձ քաղաքի.

История Медного города. — Ташьян, № 88, Ը.

III. Л. 68 б—134 б. Պատմութիւն Փարէլ մանկանն և Վէնայո՛ դպրերն Դօլաֆ իշխանին ի Վէնայո քաղաքէն, զոր թարգմանելալ քանզ լեզուի ի հայո լեզուն, ի ձեռն րէր Յովաննէս Տերզընցուն և իր որդոյն Խաչայպոսիին ի քաղաքն Մարշիլայ.

Повесть о Париже и Вене. — Мелик-Оганджаниян 1966.

Переписана в 1663 г., переписчик Сафрас.

Запись: л. 68 а.

Рукопись из собрания монастыря в Вараге, в 1916 г. была выписана из Эчмиадзина.

14.5×10.5; 134 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные; обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

Оп. рук.: Мелик-Оганджаниян 1966, с. 80.

ИВ, А 76

Повесть об Александре Македонском

Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Պատմութիւն մեծի աշխարհակալին Աղէմաքրի Մակեդոնացոյ: Կէանք վարոյս և ճշմարեան և գործք արիականք, նաև վախճան նշանոք.

Содержит перевод с греческого «Деяний Александра Македонского» Псевдо-Каллисфена в его промежуточной редакции. — Симонян 1989, сс. 16—19.

На л. 1 а—3 а оглавление (начало утрачено).

Переписана в XVII—XVIII вв.

В конце пергаменный защитный лист с рамкой без текста.

Колл. И. А. Орбели.

13.5×9.2; 224 л. (включая 222 bis); текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Оп. рук.: Симонян 1989, с. 64.

ИВ, А 77

**Прокл Диадох.
Богословские элементы**

Պրոկի Գաղղիտոսի պրպարնական իմաստասիրի Եղկապա ապրոածարանականք (л. 4 а). Нач.: Ամենայն բազմութիւն հաղորդի միոյն...

Ташьян, № 372, Философские труды, с. 442.

На л. 1 а—3 а — толкование Симэона Гарнеци (Միմէնի Չանոյ եպիսկոպոսի արարեալ Մեկնութիւն ի գրոյն Պրոկի... нач.: Թարգմանչայն մերոյ...), на л. 183 а его иштатакаран.

На л. 183 а—184 б оглавление.

Переписана в XVIII в.

На л. 182 б печать тэр Вардана.

Колл. Г. Аганяна.

16.4×10.8; 187 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИВ, А 78

Симэон Джулайеци. Грамматика

Միմէնի վարդապետի արարեալ Քերականութիւն ըստ լեզուի մերոմ հայկապանս. Нач.: Քերականութիւն է գիրութիւն վառիս... (л. 1 а).

Ташьян, № 356.

Переписана в 1701 г.

Запись: л. 109 б (Приложение, № 86).

Ванская колл.

15×10.5; 109 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

192

ИВ, А 79

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны. На л. 11 а, 93 б, 148 б, 246 б изображения евангелистов (с применением золота).

Переписана в 1667 г., Балэш, переписчики Давит Баишеци (Евангелия от Матфея и от Марка) и Петрос Лулткци (Евангелия от Луки и от Иоанна). Иллюстрирована в 1682 г., Ван, художник Григор, в его ишатакаране упомянуты лица, принимавшие участие в дальнейшей судьбе книги (л. 325 а—б).

Записи: л. 321 а—323 б, 323 б—324 а, 324 б—325 б (Приложение, № 54, 71).

В начале и конце пергаменные защитные листы, в конце с текстом, прямоугольный еркатагир.

12×7.8; 109 л.; текст в два столбца, в рамке; строк 23; бумага; болорагир; крышки деревянные; обтянуты кожей с тиснением, упомянутые в ишатакаране (л. 325 а) серебряные украшения утрачены.

193

ИВ, А 80

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Ванская колл.

12×9; 109 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

194

ИВ, А 81

Сборник

I. Л. 2 а—25 а. Յաղագս Ջերականութեան. Нач.: Ջերականութիւն է արուեստը գործիական. բանականարար՝ սասկան և գրական, եւ մասունք են նորա՝ գիր, վանգ, բառ, բան...

Грамматика.

II. Л. 31 а—131 а. Յաղագս իրականութեան. Нач.: Ջերականութիւն գիրութիւն է րառիչ և ասութեանս...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

III. Л. 131 б—164 а. Ի գրոյ Պարճառայ Արիստոտելի, կամ որպէս ոմանս թոի՝ Պրոկիի.

«Из Книги причин Аристотеля или, как полагают некоторые, — Прокла». — Философские труды, с. 442—443.

IV. Л. 167 а—311 б. Համառօր հաւաքումն փրամարանութեանս, արարեալ ի Սիմէոնէ քաջ քարունապետէ Ջորայեայտ յաղագս փրամարանութեան. Нач.: Բ սկզբան փրամարանութեանս...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

V. Л. 313 а—333 а. Без заглавия, в др. рукописях: Առակք վասն քրիստոսեան մարդկան или Հաներով.

Нач.: Կայր թագաւոր մի աղբարիկ,
 Ի էր քահանայ խիստ սրբարիկ,
 Ծնօղբ չունէր ոչ մի ոգի,
 Լեռան նստէր մերկ և բորիկ...

Притчи о радостях человеческих.

VI. Л. 336 а—341 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Պատճէն Հայոց փոմարի. Нач.: [Կ]րկնակ ամայ յապէս արս. Կալ վնասաւորդի ամիսն Լ և երթ Է...

Церковный календарь.

Рукопись составлена из двух частей: л. 2—30 и 334—344 переписаны до 1688 г. (запись на л. 342 а), остальная часть в XVII—XVIII вв., переписчик Араке́л (криптограмма на л. 311 б).

На л. 131 б, 164 б—165 б, 342 б—343 а — записи на груз. яз.

В конце пергаменный защитный лист, письмо еркатагир.

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

11.5×8.4; 334 л.; текст в один столбец; строк 19 и 15; бумага; болорагир (до 1688 г.) и нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

195

ИБ, А 82

Манускрипտ

Нач.: Երգ րեանն Ներսիսի ասայեալ զհերային պաշտամանս: Յիշեսցո՞ւմ ի զհերի...

Ташьян, № 183.

На л. 135 а—138 б стихотворение Нерсэса Шнорхали: Աստուծո՞ւմ անեղ, անժամանակ...

Заставки, маргиналии, инициалы (с использованием золота).

Переписана в XVII—XVIII вв., переписчик Па́вլոս, по заказу *рабуналета* Есайи.

Записи: л. 16 а, 89 а (переписчик), 193 а (последующий владелец Атом Алюбенц), 139 б.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир, содержит фрагмент из «Истории» Лазара Парпеци (см. Мурадян—Юзбашян 1973, Dowsett 1976).

Ванская колл.

12.5×10; 139 л.; текст в один столбец; строк 19; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, А 83

Молитвы и заклинания

Список без заглавия, в ишатакаране названо: Քրիստոսի անթանիստիանի (л. 78 б).

Нач.: Բարեխառնութեամբ անենայն սրբոյ: Հաշարով խառնութեամբ և երկիր անթանիստի...

Содержит молитвы Нерсэса Шнорхали, Григора Нарекаци и многочисленные заклинания, призванные защитить от всяких напастей Манкасара (л. 23 б и др.). На многих листах это имя заменено именем Есайи. На л. 75 а—78 а таблички с заклинаниями.

Переписана в 1625 г., Бахчисарай, переписчик Йованэс.

Запись: л. 78 б (ПЗ 1621—1640, № 253).

На л. 1 а и 79 б печать.

Основной фонд.

10.5×7.5; 79 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИВ, А 84

Календарь церковный

I. Л. 1 а—111 а. Список без заглавия (начальные листы утрачены), обычное наименование: Տօնացոյց.

Нач.: [Սուրբաշարութեան] ճրագարուի գիշերն անաշի կաննագլխին...

Календарь церковный. — Ташьян, № 201.

II. Л. 111 б—126 а. Псалмы (Մեսեդիս).

III. Л. 127 а—183 б. Պարագրումարս ընդիր և ըստոյգ օրինակէ անանս և յարկենական է (л. 134 а).

Парзатомар с таблицами. — Ташьян, № 201.

Переписана в 1670 г. (соответственно началу календаря, л. 127 а).

Многочисленные записи современной скорописью.

На л. 48 а и 130 а печать Арама от 1895 (?) г.

Колл. И. А. Орбели.

9.8×6.8; 183 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИВ, А 85

Календарь церковный

Список без заглавия, обычное наименование: Տօնացոյց.

На л. 72 а—114 б евангельские чтения (Սուրբաշարացոյց).

Ташьян, № 201.

Заставки, инициалы.

Переписана в XVII—XVIII вв.

15.2×13; 114 л.; текст в один столбец, расположен параллельно короткому срезу; строк 20; пергамен; болорагир; переплет утрачен.

199

ИБ, А 86

Сборник

Общее заглавие на обложке, после исправлений читается: Գիրք մարդակազմութեան ժողովեալ իմաստուն բժշկասյ և հասեալ ի մի.

I. Л. 1 а—18 а. Գիրք որ կոչի Մարդակազմութիւն. Յաղագս կազմութեան մարդոյն և գոյացութեան ամենայն անդամոյն.

Абу-Сайид. Анатомия. — Анасян, Библиология, I, стб. 67—72.

II. Л. 18 а—27 б. Վասն կազմութեան մարդոյն. մեծին Գրիգորի Նիսասցոյ համառօտեալ բաղդարութեամբ.

Григорий Нисский. Об анатомии человека. — Ташьян, № 17.

III. Л. 27 а—28 б. Դե[լ]ոն որ ցուցանէ պատրճառներն և պարճառն.

Медицинское сочинение в традициях арабской средневековой медицины (определение С. Варданян).

IV. Л. 28 б—33 б. Յաղագս միութեան և միատրութեան՝ նոյնք են եթէ պանապանք. արարեալ Ոսկանայ վարդապետի. Нач.: Գիրքն է, զի միութիւն և միատրութիւն ուր ուրնք ի վեղիս իրեանց դնեն...

Варданет Оскан. О единстве и объединении.

Переписана в XVIII в.

Колл. Г. Агабяна.

16.2×12; 34 л.; текст в один столбец, расположен параллельно короткому срезу; строк 26; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

200

ИБ, А 87

Նըրսես Յնորժալի. Сочинения

I. Л. 1 а—10 а. Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Բան հաշիւոյ ուրանաւոր վաղի շափաւոր.

Слово о вере. — Ташьян, № 185. 2.

II. Л. 12 а—18 б. Տեառն Ներսեսի վասն երկնից շրջագայութեանն և վարդոց նորա ի չափ երկուրասանից արարեալ ուրից, ի խնդրոյ ան բժշկապետի և աստղագիտի Միսիթարայ.

О небесах и светилах. — Ташьян, № 194. 3.

III. Л. 19 а—21 б. Նորաչափ այլաչափ տաղք ի խնդրոյ անուն նախագի[ծ].

IV. Л. 21 а—35 б. Նոր Ներսիսի խրատ մանկանց.

Наставления ученикам (применительно к алфавитному порядку букв). — Сопубеаре, № 106.

V. Л. 35 б—45 б. Շարագրութիւն հոմերական վիպասանութեամբ սակս հայկական սեռի եւ Արշակունեացըն վարմի, ի սկզբանէ մինչև ի վաղճան իրեանս.

«Гомеровская» поэма. — Ташьян, № 185.

Переписана в XVII в.

Колл. Г. Аганяна.

17×11.5; 87 л.; текст в один столбец; строка 22; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

201

ИБ, А 88

Сборник

I. Л. 4 а—335 б и 349 б—389 б. Список без заглавия (начало утрачено).

Книга проповедей Григора Татеваци в редакции Йакоба Гримеци.

II. Л. 335 б—337 а. Ջուգատրութիւն մեծ Հայոյ [վումարին] ընդ Հռոմանցոս պսպէս արա. Կալ վատրս հայ ամ[ս]ոյն, թէ չիսէ բաական, անսնալ ամիսն ի վերայ բեր...

Сопоставление армянского церковного календаря с римским.

III. Л. 339 а. Վասն աստուածաշունչ գրոս թէ որքան են. Нач.: Հին կրակարանք Ե գիրք...

Перечисление состава Св. Писания.

IV. Л. 339 б—340 а. Հարսմունք և պարախանիք. Нач.: Ջիւնչ է վարին և ամն...

Отрывок из астрологического сочинения в форме вопросов—ответов.

V. Л. 340 б—349 б. Խնդրեալ Թումայի սուրբ բարոնապետի Մեծովիտ և ծխոյաբար և կալարեալ Յակոբ Գրիմեցոյ մեղաոր վարդապետի Յաղագս ա[վ]գ[ա]կանութեան. Нач.: Գիրելի է, զի ազգականութիւնն տարորոշեալ անձանսն է...

Йакоб Гримеци. Трактат о родстве, по просьбе Товмай Мец-офеди.

На л. 337 б—339 а ишатакаран Йакоба Гримеци от 1416 г., где он сообщает, что, перечитав 350 проповедей из второго тома Григора Татеваци, он выбрал 173 проповеди и включил их, с частичным переложением, в данный сборник (ПЗ, 1401—1450, № 737).

На л. 348 б—349 а ишатакаран Йакоба Гримеци от 1416 г., относящийся к Трактату о родстве (там же, с. 655, примеч. ***).

Краткие записи Йакоба Гримеци завершают многие проповеди, также и на полях (л. 313 б).

По определению Л. С. Хачикяна — автограф Йакоба Гримеци.

14.5×12; 389 л.; текст в один столбец; строка 26; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Рукопись дефектная, наполовину расшита, поражена грибок.

202

ИВ, А 89

Сборник

Содержит духовные стихи, молитвы, часть служебника и др.
Нач.: Չափսն հրէական / էին պահապան / սուրբ գերեզմանին / որ եղան մարմինն անման...

Переписана в XVII в. (после 1651 г., см. дату на л. 1 а).

Основной фонд.

8.6×5.5; 56 л.; текст в один столбец; строк 10; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

203

ИВ, А 90

Чин рукоположения епископа

Ташьян, № 51. I.

На л. 1 а—6 б и 64 а—83 б поздние записи, содержащие молитвы, предсказания и пр. На л. 6 б лицевое изображение.

Переписана в XVI в. (в 1546 г., судя по формуляру соборного постановления, л. 11 б).

Колл. Г. Аганяна.

13×9; 83 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

204

ИВ, А 91

Четвероевангелие

На л. 10 б—11 а послание Евсевия Карпиану, на л. 11 б—15 а каноны согласия.

Переписана в 1679 г., Ван (?), художник Сахак Ванеци, для Муратхана Тарлуленца (Тарлулонца).

Записи: л. 17 б, 368 б—369 б (Приложение, № 68), 117 б, 178 а, 179 а, 284 а.

Ванская колл.

11.3×8.7; 371 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; боло-рагир; переплет утрачен.

205

ИВ, А 92

Проповеди

I. Л. 1 а—216 а. 16 проповедей Григора Татеваци, нач.: Նորին արարչ վասն է խորհրդոյ մկրտութեան ի բանն՝ Եթէ ոք ոչ ծնայի կամ ծնեալն ի մարմնոյ կամ այլ ինչ...

II. Л. 216 а—285 б. Начала проповедей (в том числе Ефрема Сирина, Якова Серугского), нач.: Արդի Աստուծոյ, որ եւորսր սրբոստանսն զրանսն արարեալսն...

Переписана в XVII—XVIII в.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

Основной фонд.

14.7×10.5; 286 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

206

ИВ, А 93

Шаракноц

В ишатакаране названо: եղանակատր զառսս որ կոչի Շարակոս (л. 369 б).

Ташьян, № 142.

На л. 370 б—377 б — деление по гласам — Քարոսով շարակոսոս կարոս.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1660 г., д. Авэнданц, переписчик Аветис.

Запись: л. 366 б—370 а (Приложение, № 47).

12.7×9.5; 377 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

207

ИВ, А 94

Сборник

Содержит богословские сочинения, проповеди и др., среди них: часть «Богословской книги» в 11 главах (Աստուծարանական մատենի..., л. 1 а—43 б), проповедь, приписанная Григорию Просветителю (Քարոս Լուսարդին ի բանն որ սուէ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, թէ ես եմ հովին քաջ..., л. 47 а—74 а), катехизис, нач.: Վասն ապաշխարութեան: Հարս. Ջիւն է նախ ասած՝ ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է արհարարին երկնիս... (л. 79 а—187 б).

Переписана в XVIII в., на л. 316 б отрывок записи Ованэса от 1799 г.

16×12; 316 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир, переплет утрачен.

208

ИВ, А 95

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Большая часть рукописи утрачена.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI в.

Ванская колл.
12×9.2; 125 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага;
болорагир, переплет утрачен.

209

ИБ, А 96

Сборник

I. Л. 1 а—7 б. Григор Магистр. Письмовник (заключительная часть).

1. Л. 1 а—2 б. Բան իմաստասիրական, Կոր ասացեալ է մեծի փիլիսոփային Գրիգորի Մագիստրոսի Պատկառնոյն. Нач.: Քամագրական գեղանամ շոհացեալ...

2. Л. 2 б—5 а. Նորին յաղագս խաչանշան գառպանին Կոր ընծայեաց տեսոն Պեպրոսի Հայոց կաթողիկոսի, ասացեալ վարդապետի խաչին. Нач.: Ընծայեմ եւս տարեկան...

3. Л. 5 а—б. Նորին ան վեստն Վահրամ որդին իր. Нач.: Վարժողական ներգրամադրութիւն մականգրածական բաղդարութեամբ...

4. Л. 5 б—6 а. Նորին ան հեղոս ոմանս յաշակերտացն, որք ուսանէին վիմաստասիրութիւն. Нач.: Մրգոս փանաթ ծրդեալ...

5. Л. 6 а—7 а. Без заголовка, нач.: Քանգին բախին հասեալ...

6. Л. 7 а—б. Նորին ան ոմն. Нач.: Լուսթ թէ եկն պապն Պաղակ...

Григор Магистр. Послания, с. 238—240, 31—34, 235—236, 237, 236—237, 234—235 (ՁԷ, Թ, ՁԴ, ՁԶ, ՁԵ, ՁԳ).

II. Л. 8 а—18 а. Без общего заглавия, нач: Գրիգորի աստուածաբանի ան Մերիոս եպիսկոպոս. Ոչ բարոս խորհեցար պաղմոսականն վմիակրանս ի տոն Սստոծոյ մոծանել... 36 посланий Григория Назианзина, адресованных Евсевию Кесарийскому, Зосиму, Марину, Максиминоу и др.

Переписана в 1244 г., Сис, переписчик Григорис. Подновлена в 1571 г.

Записи: л.7 б, 18 а, 19 а (Приложение, № 2, 30), 18 б (без даты, 8 строк посередине стерт).

Сохранились лишь последние листы некогда объемистой рукописи, также и последние строки памятной записи, которая ранее был опубликована полностью — ПЗ XIII, № 184.

Колл. Г. Аганяна.

17×12.7; 19 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; болорагир; переплет утрачен.

210

ИБ, А 97

Кондак патриарший

Кондак константинопольского армянского патриарха Якова от 1 июня 1850 г., адресованный в г. Пантрмайц (?) по поводу основания там приходской школы.

Ванская колл.

78.5×36; 1 л.; текст в один столбец; строк 48; бумага; нотрагир.

211

ИВ, А 98

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Начало и конец утрачены.

Переписана в XVI—XVII вв.

12×8; 111 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; боло-
рагир; переплет утрачен.

Рукопись поражена грибком, весьма повреждена.

212

ИВ, А 99

Путал Огли Хазихан. О душе

Տաղ վասն հոգոյ ասացեալ է. Нач.: Հոգին մարմնու արեր
շուր կո գան / Աշխարհ փեր իրաց դարել եմ շար մալ...

Определение О. Еганяна по рукописи Матенадаран, № 3445.

Основной фонд.

16.7×11.7; 3 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; фла-
гир; без переплета.

213

ИВ, А 100

**«Вопрошения Св. Богоматери
и ответы ангела Михаила»**

Հարսմոմբ սորք Աստուածածինն և պարասխանի Միգէլ
հրեշտակին. Нач.: Խորհեցաւ ամենասորոնի Աստուածածինն
Մարիամ երթալ ի լեան Չիբենեսայ...

Сказание о встрече Марии с архангелом Михаилом.

Переписана в XVIII в. для Карапета и его ближних.

Запись: л. 15 б.

Колл. Г. Аганяна.

16×11.5; 16 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотра-
гир; без переплета.

214

ИВ, А 101

Кондак католикоса Симэона Ереванци

Адресован Ивану Варфоломеевичу Якоби, астраханскому
губернатору, 19 марта 1777 г., Эчмиадзин.

На конверте подробная аннотация М. Броссе.

Основной фонд.
45×30; 1 л.

215

ИВ, А 102

Часослов

Обиходное наименование Շա՛մազի՛րի.

Ташьян, № 193.

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы с применением золота.

Переписана в XVI—XVII вв.

Начальные листы утрачены, л. 1—16 вшиты вторично, с нарушением действительного порядка.

Ванская колл.

9.5×7; 231 л.; текст в один столбец; строк 20; пергамен; боло-
рагир; переплет утрачен.

216

ИВ, А 103

Заклинания

В приписке названо Շի՛ւրի՛ւնի, обиходное название Հա՛մաշի՛րի.
Ср. Ташьян, № 443.

Переписана 19 июля 1824 г., переписчик *тэр* Мартирос.

Колл. К. Костанянца.

123×8.3 (свиток); бумага; шлагир.

217

ИВ, А 104

Заклинания

В приписке названо Հի՛ւնի՛րի.

Ср. Ташьян, № 443.

Переписана 1 июня 1804 г., Ван, переписчик Կարտի՛յոն.

530×8 (свиток); бумага; нотрагир.

218

ИВ А 105

Заклинания

Обиходное название Հա՛մաշի՛րի.

Ср. Ташьян, № 443.

Лицевые изображения.

Переписана в XVIII в.

225×7 (свиток); бумага; нотрагир.

ИВ А 106

Заклинания

Обиходное название Հիմնի.
 Ср. Ташьян, № 443.
 Лицевые изображения.
 Переписана в XVIII в.
 Многочисленные криптограммы.
 285×11 (свиток); бумага; шлагир.

220

ИВ, А 107

Заклинания

В приписке названо Հիմնի.
 Ср. Ташьян, № 443.
 Инициалы, многочисленные лицевые изображения.
 Переписана в XVIII в. для Мелкона, имя которого смыто и вписано Атом.
 В конце на обороте поздняя приписка Хлазата, сына *устай* Атома, писана *тэр* Лазаром.
 500×8,5 (свиток); бумага; нотрагир.

221

ИВ, А 108

Абрахам Анкюраци.
Плач на взятие Константинополя

Տաղ լիան անան Շարանյոյն՝ ասիւնալ ողորմ և գեղեցիկ.
 Анасян, Библиология, I, стб. 81—86.
 На л. 1 а пометка М. Броссе, содержит разночтения и ишата-каран, извлеченный из рукописи Парижской Национальной библиотеки № 80 (Masler, № 140).
 Переписана в XIX в.
 11×7.5; 14 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; нотрагир; без переплета.

222

ИВ, А 109

Шаракноц (фрагменты)

Переписана в XVI в.
 Обнаружена в рук. ИВ, А 36 (№ 149).
 Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.
 3 л. (один сохранился наполовину); текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир.

ИВ, А 110

Йовханнэс Плуз

Ода Григорию Просветителю (фрагмент).

Անձինք սուրբ Լուսաորչին, նաչ.: Սյուսիր փոսրճաշտալ պնծալ
եկեղեցի...

Сочинение определено согласно: Анасян, Библиология, I, стб. 918.

Переписана в XVII в.

Обнаружена в рукописи ИВ, А 36 (№ 149).

12.5×9; 2 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; без переплета.

ИВ, А 111

ПсалтырьВ иштатакаране названо: հոգեի զիրքս որ կոչի սաղմոսարան
Заставки, маргиналии, инициалы.Записи: л.1 б—2 а, 3 а, 3 б (дарственная запись Лукаса Алача-
леана Адаму Тэр-Григореанцу от 30 августа 1875 г.), 266 а, 288 а—
289 б (Приложение, № 87), 290 б.

Переписана в 1701 г., переписчик Авет, Нор Джула.

На л. 4 а печать с датой 1733 г., на л. 289 другая печать.

Библ. Н. Я. Марра.

10.3×7.3; 290 л.; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

На переплете надпись Ի ՎԱՅԵԼՈՒՄԸ ՊԱՐԹՈՒՄ
ՍՊԱՍԱԼԻՆԸ Ի ԹՎԻՆ ԱՃԾՁ (1156/1707 г.).

ИВ, А 112

Описание святых мест ПалестиныЗаглавие: /// ամենայն փնօրինակն Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի ի սուրբ սպարաճարնակ մայրաքաղաքն Երուսաղէմ
ի միջոյ և արքայոյ, որ կան հառաքալ սապ ի թողութիւն
մեղապ հաւաքով երկրպագողապ հաւաքացեղոյն. Յիսուս
Քրիստոս և Տէր մեր...

Нач.: Նախ և առաջին վաղաքն Նապարէթ... (л. 2 а).

На л.1 а—б таблица примет.

Библ. Н. Я. Марра.

15.5×10; 12 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; шлагир; без переплета.

ИВ, А 113

Талисманы, приметы и пр.

Тетрадь для личного пользования, содержит разнородные записи на нескольких языках, криптограммы, таблицы, рисунки.

XIX в.

Библ. Н. Я. Марра.

15.5×8; 55л.; бумага; скоропись; обложка утрачена.

227

ИВ, А 114—А 116

**Знахарские правила, заклинания,
криптограммы и др.**

Нач.: Հաշիօհին իրր կամի տրձալել, ւն քար գերեզմանի ...

Три тетради для личного пользования, XVIII—XIX вв., записаны одной рукой.

Библ. Н. Я. Марра.

17.5×10.5; 16.5×10.5; 18×11; 8, 6, 6, 11 л.; бумага; скоропись; № А 114 вшит в сложенный вдвое лист.

228

ИВ, А 117—А 118

**Духовные песнопения и
стихотворения Налаша Йовнатана**

Л. 1 а—10 б. Духовные песнопения, нач.: Մեղերի մարտիրոսաց. Այսօր նրա հրաշ փօնին ցնծամք...

Л. 14 а—37 б. Стихотворения Налаша Йовнатана, нач.: Տաղ ի վերայ Ջափիկին Հայրս ի Նաղաշ Յովնաթանէ ասացեալ. Յորժամ գայ պայծառ Ջափիկին Հայրս...

Первоначально содержала не менее 21 стихотворения.

Иллюстрации в «иранизирующей» манере, в рамках.

Закончена перепиской 14 сентября 1737 г., Астапат, переписчик Абрахам.

Записи переписчика: л. 4 а (10 января 1736 г.), 29 а (17 августа 1736 г.), 30 а (3 сентября 1736 г.), 31 а (29 мая 1737 г.), 33 а, 35 б (23 июля 1737 г.), 40 б (3 сентября 1737 г., см. Приложение, № 97).

Рукопись поступила расчлененной, с перепутанными листами, значителен под двумя шифрами, в настоящее время собрана составителем каталога, с новой пагинацией и составляет, по существу, одну единицу хранения

На верхней крышке с внутренней стороны печать католикоса Абрахама: Շնորհոքն Սարգիսի Արքեպիսկոպոսի կաթողիկոսի ամենայն Հայրս. ՌՃՁԹ (1189/1740 г.).

Библ. Н. Я. Марра.
16×10.5; 40 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; боло-
рагир; переплет бумажный, обтянут кожей.

229

ИВ, А 119

Шаракноц

Начало и конец утрачены, нач.: ...որ ի փրկութիւն
հասարակայ րոնեալ նշան բնութեան ազգի մարդկան... да-
лее: Այլ հարց Անկրեայ Աստուածածին: Որախ լեր Մարիամ,
սորք Աստուածածին... (л. 261).

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Библ. Н. Я. Марра.

13,0×9,5; 261 л.; строк 20; текст в один столбец; пергамен;
болорагир; переплет утрачен.

230

ИВ, А 120

Заметки

Краткие заметки об отдельных библейских сюжетах (л. 1 а—
5 б), толкования редких слов (л. 7 а—10 а) и др., для личного
пользования.

XVIII в.

Библ. Н. Я. Марра.

15.5×10.5; 12 л., строк 19, с л. 5 а произвольно; бумага; нот-
рагир; переплет картонный.

231

ИВ, А 121

Сочинения Яакоба, сына Йовнатана

Содержит небольшие сочинения в прозе и в стихах, часто
сатирического характера.

Начало и конец утрачены, на л. 1 а: Հարբած և քաղի վրայոյ
հախիթ, Մէ հեկր գնայիմ վարախաչի տակն, դարիվէր մտիկ
տվիմ...

На л. 5 а запись (автора) от 20 января 1728 г.: Գծագրեցաւ
ձեռամբ Յովնաթանի որդի ապիկար և աննպաստ Յակոբին.
իսկ վայելումն Նախիջևանցի պարոն Աղամալի որդի ուշիմ
և հանճարազօն պարոն Խարիսիմին...

Библ. Н. Я. Марра.

16×11; 27 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотра-
гир; переплет утрачен.

ИВ, А 122

Сборник поэтических произведений

I. Л. 1 а—17 а. Повесть о Варлааме и Иоасафе. Начало утрачено, нач.: ...ի շար զսպան դարձաւ, կոչեալս զմեծամեծսն...

На л.17 а заключительная запись автора армянской версии «Повести» Араке́ла Балишеци.

II. Л. 18 а—184 б и 186 а—249 б. Произведения Хачатура Кечареци, *вардапета* Григора, Григориса Ахтамарци, Нерсеса Шнорхали, Налаша По́реци, Карапета Балишеци, Араке́ла Балишеци и др., нач.: Դասն Իրէական եղին պահապան / սուրբ գերեզմանին, որ եղաւ մարմինն աննման...

III. Л. 250 а—252 а и 185 а—б. Описание Св. Мест, нач.: և կեցաւ անդ պատրու ժԸ և մինչև քային որ արժանի եղաւ զեասանեղոյ և մեղայ թողութիւն խնդրեցաւ և դասասայ վարդապետի խիստ մեծ հարկոք պարտութիւն վնել և մեծարեցին..., кон.: և այլ խիստ շար փառաբանութիւն կայ ի սուրբ Յակոբ, քայ չկարայի գրով արկանել և առի պահ... ի... (л. 185 б).

Л. 1 рукописи в нынешнем состоянии соответствует левой половине полного листа III тетради, далее тетради нумеруются до IX (л. 80), затем начинается новый счет от I до XVII тетради, с утратой листов в начале и в конце.

Начата перепиской в 1599 г., переписчик Мика́йэл (Повесть о Варлааме и Иоасафе, некоторые листы записаны другой рукой).

Запись переписчика: л. 17 а—б (Приложение № 39).

Библ. Н. Я. Марра.

15.5×10.5; 252 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

ИВ, А 123

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Переписана в XVI—XVII вв.

Л. 1—248 — пергамен, текст в цветной рамке, изысканным письмом, л. 249—368 — бумага, в скромном оформлении.

Обновлена Зака́рией в 1781 г. (л. 368 б).

Библ. Н. Я. Марра.

13×9.5; 368 л.; текст в один столбец; строк 22; мелкий боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, А 124

Сборник духовной поэзии

Содержит сочинения *вардапета* Араке́ла, Йоваса́па Себаста́ци, Григориса Ахтамарци, Григора Нарека́ци др.

Л. 81 а—92 а. Տէր Ներսէս վարդապետի ասացեալ է տաղս այս վասն անձին իրոյ և յիշատակ հոգոյն որ ի Դրիմ մտնեալ թաղեստ ի Ս[ուր]բ Ա[ստուածածի]ն յնկեղեսին թվ[ին] ՌԿԷ (1067/1618 г.), нач.: Անսկիսրն անճառ Աստուած...

Л. 109 а—161 б. Պատմութիւն Ֆարման մանկանն խիստ պնի և գեղեսիկ. Нач.: Եղև մեծ թագաւոր մի Ստրեստանայ... На л. 161 б текст обрывается.

Изд. соч.: Назарян 1957.

Переписана в XVIII в.

Библи. Н. Я. Марра.

13,7×9; 161 л.; текст в один столбец; строк 16, 18; бумага; нотрагир (разными руками); переплет картонный, поздний.

235

ИБ, А 125

Псалтырь

Маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в XV—XVI вв.

На последних листах текст полностью или частично смыт.

Библи. Н. Я. Марра.

9×6; 210 л.; текст в один столбец; строк 19; пергамен; мелкий болорагир; крышки деревянные.

236

ИБ, А 126

Тетрадь с упражнениями в тайнописи, со многими таблицами, для личного пользования.

XVIII в.

Библи. Н. Я. Марра.

13×10.5; 12 л.; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

237

ИБ, А 127

Молитвы, заклинания, предсказания, таблицы тайнописи.

XVIII в.

Библи. Н. Я. Марра.

16×11; 38 л.; текст в один столбец; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Рукопись сильно обгорела сверху и по краям.

238

ИБ, А 128

Молитвы и духовная поэзия

Начало и конец утрачены, нач.: Աղօթք Եփրեմի Ստրի... թին ամսուեալ. Տէր, Տէր, զգրաւստանս իմ...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII—XVIII вв., переписчик Вардан Леҳци, заказчик *тэр* Астуацатур.

Записи: л. 21 б, 63 а, 96 а, 185 б, 193 а.

Колл. К. А. Абрамова.

20×15; 23 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

241

ИВ, В 3

Лукас Лореци. Книга проповедей

Список без заглавия, в иштатакаране названо: *Քարոզգիրո* (л. 429 б).

Содержит 30 проповедей на изречения из Св. Писания. Начальная проповедь: *Քարոզ ի բան Անկարանին, որ ասէ. Եղերով խորագլոխ իբրև սոճս... нач.: Նախ գիտելի է, զի որպէս մարդ հոգի է և մարմին... (л. 2 а—б, 4 а—11 б, 12 а—13 а).* — Арутюнян 1971.

На л. 1 а—б, 3 а—б оглавление.

Переписана в 1643 г., Львов (?), при церкви св. Николая, переписчик Мик'айэл Сисци.

Запись: л. 429 б. (Приложение, № 46).

Колл. К. А. Абрамова.

18×15; 430 л. (в начале листы смешаны); текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

242

ИВ, В 4

Сборник

I. Л. 4 а—43 б. *Գիրք ընդհանրական ասայեալ սրբոյն Ներսիսի...*

Нерсэс Шнорхали. Соборные послания. — Ташьян, № 122.

На л. 1 а—б предисловие (переписчика?) с перечислением прочих сочинений автора. На л. 2 а—3 б предисловие католика Яакоба Мецкарци, нач.: *Յակորոս Աստուծոյ և Կեանքն Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ...*

На полях ссылки на Св. Писание.

II. Л. 49 а—80 б. *Վիճարանութին ի վերայ բանին, թէ Քրիստոս կարէ ասիլ անօթ աստուածային, գրգռեալ ի բանէ Պարոլէզ գրկանն Կալեոյ ի Վէնէրիկ... յումնմնէ Կրոսայ բանասիրէ, որոյ անունն ի վերջոյ Կերրակիս հոմերաբանեալ լինի խորհրդաւոր ուրանատրոֆ, գրեալ ի Կոստանդինուպոլսի ի մայրաքաղաքն մեծ, յամի Տեանն 1757, դեկտեմբերի 25, ի փառս Աստուծոյ և ի պարիս սրբուհոյ Աստուածածնին:*

Словопрение о том, может ли Христос быть назван божественным сосудом.

На л. 80 б запись:

Բանդակառաչ՝ դիպակեցի,
Անուշանունն՝ սափրեցի
Սապարողն՝ յաղթ մարնեցի,
Համախոհիսն՝ շիկնեցի:

(согласно заглавию второго сочинения, в этих заключительных строках скрыто имя автора).

Переписана в 1747 г., Константинополь, переписчик — автор второго сочинения.

Колл. К. А. Абрамова.

21.5×16; 83 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; плагири; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

243

ИБ, В 5

Йовакем.

Персидско-турецко-армяно-арабский словарь

Բառք ընդիրք և գեղեցիկ հասակեալք ի Պարսից և յԱսորոց շարադրմամբ ի կարգ պարուբնից. աշխատասիրութեամբ յարևելյի Կէօվճենց պարօն Սէրենդոպիեան պարօն Թօմայի որդոյ, որ ի հեղազա ուրանատր ըսկարնապատսն ըսկուգարանի՝ Յանգ Որոյ Վրկա Անուան Կայանայ Երկրա Մէնթէղա (заглавие в конце, л. 30 а).

Нач.: Աս՝ հրրս և դամա, ագահութին:

Ազէր՝ օր և ասէշ, հոր և կրակ, նար...

Кон.: Ֆիրավան՝ պօլ, առաք: Ֆիրիխթէն՝ ասթմագ, վաճառել:

Все слова даны в армянской графике, написание слева направо. Персидский словник, который составляет основу словаря, расположен в порядке армянского алфавита.

Автор словаря Йовакем, сын Тома Мэйремлулеана.

XVIII в., автограф.

Колл. К. А. Абрамова.

21.5×17; 32 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотрагири; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

244

ИБ, В 6

Петрос Аламалеан Пёртумеан. Сочинения

I. Л. 2 а—95 а. [Գիրք] որ կոչի Աստուածաբանութին, արարեալ Պետրոս վարդապետի Նախիջևանցոյ Աղամալեան, Փերթումեան և սակաձայնեոյ, ի փառս Աստուծոյ և ի յօգուր մանկանց եկեղեցոյ (л. 1 а). Нач.: Յառաջաբանութին. Արարածապարում և պարագրոխն մարգարէից... (л. 2 а).

«Книга, которая называется Богословие».

II. Л. 95 б—139 б. Երբ և կայութին և համառօր ցուցմունք նոցին, առաջին հապորի Աստուածաբանութեան Բիվարդի.

Суждение о первом томе «Билварда».
Каталог Матенадарана, № 139.
Переписана в XVIII—XIX вв.
Колл. К. А. Абрамова.
23.5×17; 140 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нот-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

245

ИВ, В 7

Требник и *Гандзаран*

I. Л. 1 а—127 а. Без заглавия (начальные тетради утрачены),
обиходное наименование: Մաշտոց. Нач.: [Ջորաթիւնիւ...]
փառչելի ի բարկութենէն...

Требник. Ср. Ташьян, № 68, 108 и др.

II. Л. 127 а—197 а. Без заглавия, обиходное наименование:
Գանձարան. Начальный гимн: Գանձ ճրագարուի յայրնութան,
нач.: Տարփումն յձական, րոչոր անձնական...

Гандзаран. Ташьян, № 132.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в 1499 г., монастырь Норакунк Астуацацни
(л. 103 б—104 а), переписчик Хачатур (л. 5 б—6 а).

Многочисленные приписки на нижних полях (ПЗ 1481—
1500, № 388).

Колл. К. А. Абрамова.

17.7×11.5; 197 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага;
болорагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

246

ИВ, В 8

Нерсэс Ламбронаци. Размышления о церковном чине

Գիրք որ կոչի Խորհրդածութիւն, արարեալ սրբոյն Ներսէսի
Լամբրոնացոյ՝ արեւախնկութիւն Տարսնի Կիլիկեացոյ.

Ташьян, № 24.

Начата перепиской 12 мая, окончена 26 июня 1830 г., Ван,
переписчик Хачатур.

Записи: л. 2 а, 64 а.

23×17; 69 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир;
переплет картонный, обтянут кожей.

247

ИВ, В 9

Книга канонов

Список без заглавия, в иштакаране названо: սուրբ գրքս
որ կոչի Կանոնք (л. 292 а), обычное наименование: Կանոնագիրք.

Содержит редакцию В_I (по номенклатуре С. Тиграняна).

Начальный раздел: Մահմանք և կանոնք սրբ եղին աշակերտին Քրիստոսի եկեղեցոյ սրբոյ յես վերանալոյ Տեանն (л. 17 а).

Заключительный раздел: Յաղագս պատկի ամուսնայելոյ Յակոբ վարդապետի Գրիմեցոյ արարեալ (л. 279 б).

Тигранян, Книга канонов, с. 104—119, Акопян, Армянская книга канонов, I, с. 18—67.

Переписана в 1645 г., Каменец-Подольский, переписчик Хачатур.

Записи: л. 291 б—292 б (ПЗ 1641—1660, № 309), 1 а (на тур. яз. арм. графикой), 20 а (запись К. Костанянца о восполнении им рукописи).

Колл. К. Костанянца.

20.1×14.3; 294 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

248

ИВ, В 10

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1676 г., заказчик Мартирос (запись на л. 66 а—б, Приложение, № 64).

Колл. К. Костанянца.

18×13.5; 169 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; боло-рагир, переплет утрачен.

Рукопись поражена грибком и сильно повреждена.

249

ИВ, В 11

Сборник

Без заглавия, в иштатакаране названо: Քարոյի զիրն (л. 258 а).

I. Л. 1 а—21 а. Վարդան վարդապետի Պատմութիւն վասն դժոխսոյն, թէ կայ և սրոյգ է և չէ լոկ սպառնալիք. Нач.: Եւ արդ, եկայք այսար դասք ամենայն մեղատրայ և շարագործայ...

Вардан. Слово об аде, о том, что он действительно существует и не является просто угрозой.

II. Л. 21 б—23 б. Մերովպա վարդապետի ասացեալ Վասն վրդման եւ արվաստայ. Нач.: Ով որ անեղդ ես և անսրեղծ...

Месровп. Слово о покаянии и о слезах. Рукописи Алеппо, т. II, с. 61 и 132.

III. Л. 23 б—40 а. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ Բանս իրարականս. Нач.: Եւ խառնեցաւ Տէր ընդ Դատի և ասէ...

Вардан. Слово поучения.

IV. Լ. 40 6—48 а. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ Վասն ողորմութեան յուղիղ սրտէ. *Нач.: Եւ դասք առաւելոցն և մարգարէիս...*

Вардан. Слово о милосердии.

V. Լ. 48 а—65 а. Նորին Վարդան վարդապետի Հրամայեալ եւ յիշել զսուր մահուան և զահեղ դատաստանն. *Нач.: Եւ արդ, պարտ է յիշել զսուր մահուան և զդատաստանին...*

Вардан. Слово о необходимости помнить о смертном дне и о Страшном суде.

VI. Լ. 65 а—68 а. Վասն քառասնորդայ և դրան փակելոյ (*заглавие в тексте отсутствует, взято из оглавления, л. 01 6*). *Нач.: Քանզի է այլ պարզաւ վասն որ փակեն զդրունս եկեղեցոյն...*

Вардан. О сорокадневном посте и закрытии дверей церкви.

VII. Լ. 68 а—86 6. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ յաղագս զոջման և աղաթիս ի հարիւր և ի փասն և ի հինգ սաղմոսէն. *Нач.: Ջարթուսանէ զմեզ յորդորական բանի, թէ զաղաթս իմ Տեան...*

Вардан. Слово о раскаянии и молитве.

VIII. Լ. 87 а—90 а. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ վասն սիրելոյ զմիմեանս եւ չտալ տեղի սատանայի. *Нач.: Դարձեալ լուարոս զսիրոյ զսիրութիւնն...*

Вардан. Слово о взаимной любви и о том, чтобы не уступать сатане.

IX. Լ. 90 а—98 а. Յովհաննու Ոսկերեանի ասացեալ Մեկնութիւն վասն Բանին Աստուծոյ, որ աղբաբայսա վասն մերոյ արինակի և ախարակիր եղև հողեղինասս. *Нач.: Վասն զի անհասն է հրեշտակաս...*

Иоанн Златоуст. Толкование на сказанное Господом...

X. Լ. 98 а—108 а. Թոութ վասն զգուշութեան ամենայն արինաս և զսարտիրանասն Աստուծոյ և վասն յիշոցարոսայ. *Нач.: Ջրան սարտածային կամիմ պարմել ձեզ...*

Вардан. Послание о соблюдении всех законов и заветов Божьих и о сквернословах.

XI. Լ. 108 6—116 6. Ի Վարդան վարդապետէ այլ զգուշութեան խրատ և զսարտէր հաւարայելոց քիստովնէիս. *Нач.: Բարերար է Աստուած և ամենայն բարեաց առաջնորդ...*

Вардан. Другое наставление о соблюдении [законов Божьих].

XII. Լ. 117 а—139 6. Երանելոյն Եփրեմի Խորին Ասորոյ տիեզերաց վարդապետի ասացեալ վասն անարին ուրայոդայ և պիղծ յիշոցարոսայ և վասն լուծանելոյ զուրբաթ և զչորէշարաթ. *Нач.: Ով եղբայրք իմ սիրելիք...*

Ефрем Сирин. Слово об отступниках и нечестивых сквернословах и о нарушающих [установления] по четвергам и пятницам. — Ташьян, № 260, II, 5.

XIII. Լ. 139 а—145 а. Անանիայի վարդապետի ասացեալ Խրատ ոգէշահ, թէ որպէս կարասցէ մարդ զմիտս իւր որոջել յերկրաւորասս և զայս կեաննս արհամարհել և Աստուծոյ

միայն ցանկանալ և արքայութեանն. *Нач.*: Արդ, եթէ կամիս որ յաղթես աշխարհիս...

Варданет Ананиа. Слово о том, как сможет человек увести свою мысль от земных [существ] и презреть эту жизнь... — Анасян, Библиология, I, с. 794. 11.

XIV. Լ. 145 ա—148 Բ. Սուրբ հարն Յովանէս Գառնեցոյն Բան աղաթականք և ազգրակար հոգևորայ քրիստոնէի. *Нач.*: Աստանար պիտոյ է մեզ ողբ...

Йованэс Гарнеци. Слово молитвенное и полезное духовным христианам. — Ташьян, № 397, 8.

XV. Լ. 149 ա—154 ա. Վասն ննջեցելոյ յարութեանն և վ[ս]գաորսն միսթարելոյ. *Нач.*: Արինեալ է Աստուած և հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի...

[Слово] о воскресении мертвых и об утешении скорбящих.

XVI. Լ. 154 ա—175 Բ. Տեառն Ներսեսի Կայեցոյ Հայոց կաթողիկոս[ի] ասացեալ ի հանդերձեալ գալուստն Քրիստոսի. *Нач.*: Մերձեցաւ ժամանակն յորում լինելոյ է ի կապարածի աշխարհի...

Нерсэс Шнорхали. Слово о втором пришествии.

XVII. Լ. 176 ա—198 ա. Ի Դուկասու աներարանին մեկնութենէ վոր արարեալ է Իգնատիոսի եպիսկոպոսի՝ ի խնորոյ Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի. *Нач.*: Անն միոջ եին երկու որդիք...

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XVIII. Լ. 198 ա—214 ա. Իգնատիոսի ի Դուկասու աներարանին մեկնութենէն՝ ի րնութեն եւ ի մեծապտուն և ի Դազար. *Нач.*: Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս եւ ասէ աշակերտան...

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XIX. Լ. 214 ա—226 ա. Без заглавия, *нач.*: Այր ոմն էր մեծապտուն և ազանէր բէհեպս և ծիրանիս... *Нач.*: Առակիս րան ոմանց այնպէս թունցա...

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XX. Լ. 226 ա—233 Բ. Նորին Իգնատիոսի ի դաւաւորն անիրան. *Нач.*: Դաւաւոր մի էր ի քաղաքի ուրումն...

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XXI. Լ. 233 ա—258 ա. Պարմութին վարոյ և սքանչելեայ սրբոյ և մեծի առաքելոյ և աներարանչի աստուածաբանին Յոհաննու, որում և վկայեցաւ ի Տեառնէ առ ամենասուրբ կոյսն Սարիամ Աստուածածինն, թէ ահա որդի ք. եւ ի ժամու մարտութեան Տեառն փարեցաւ զաարսափելի լանջաւ նորա եւ մարեցաւ որպէս զուկի ի հուր. *Нач.*: Տեր համբառնալոյ Տեառն մերոյ և Փրկչին...

Житие Иоанна Богослова.

XXII. Լ. 259 ա—264 ա. Յաղագս դիպին որ ի կերպարանս գայոյ երևէր ի քաղաքի մի որ կոչէր Ջմիտուսայ. *Нач.*: Եւ ելեալ մեր ի Քահատր քաղաքէ և չոգաւ ի քաղաք մի որ կոչէր Ջմիտուսայ, որ հեռագոյն էր ի Քահատր քաղաքէ...

«О демоне, который в образе волка появился в городе по имени Змюрусай...».

XXIII. Л. 264 б—271 б. Յաղազս Սուիպարոսի և մօր նորա Պրոկիանէ և ամենայն եղելոյն սաս[յետա]. Нач.: Յանկանել դաբարոին կղզոյն այնմիկ...

«О Сосипатре и матери его Проклиане...».

На л. 01 б оглавление, составленное позднее.

Заставки, инициалы.

Переписана в XIV в., заказчик әРәстакәс (Аристакәс, әРстакәс), обновлена в 1631 г. Симавоном, приобретена в 1743 г. Аракелом.

Записи: л. 21 а, 40 а, 97 б, 108 а, 116 б, 148 б, 271 б (упоминается заказчик и безымянный переписчик: Приложение, № 116), 192 б, (обновитель рук.: ПЗ 1621—1640, № 648), 192 б, 258 а (покупатель рук.: Приложение, № 106).

Вложено краткое описание К. Костанянца.

О сборниках поучений Вардана см. Марр, Притчи Вардана, I, с. 286—292.

Колл. К. Костанянца.

21,5×14; 274 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; болорагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

250

ИБ, В 12

Вардан Аревелци.

Краткое толкование Песни Песней

Հոգիապայծառ սուրբ հօր Վարդանայ լուսաոր արարեալ Համաբօլ մեկնութիւն Երգը երգոյն՝ պարզ և դիրահաս. Нач.: Մման է արհայութիւն երկնիս գանձի ծածկելոյ...

Ташьян, № 45.

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костанянца.

21×15; 64 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; переплет картонный.

251

ИБ, В 13

Сборник

I. Л. 1 а—б. Словарь собственных имен семитских корней, с переводом на арм. яз. Словник дан арм. графикой, расположение слов в порядке арм. алфавита. Рукопись содержит лишь самое начало словаря.

Нач.: Արարո՛վր — անշէն...

Кон.: Արիգայ — հօր իմոյ յայրնութիւն.

II. Л. 3 а—41 а. Մեկնութիւն պատարագի խորհրդոյ համաբօլ, արարեալ իմաստնոյն Յոհանիսի Եզնկահոյոյ եւ

նախ ի սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնասոյն յարմարեալ և
րնարանեալն. **Нач.:** Յամենայնի ժամանակէ...

Йовханнэс Ерзнкаци. Толкование литургии.

III. Л. 42 а—81 б. Проповеди, толкования, главы из «Книги
скорбных песнопений» Григора Нарекаци и др.

IV. Л. 82 а—83 а. Թարեղի ամենայն թագաորայ Շայոյ և
Օսմանայ. **Нач.:** Արման՝ Արխանդապի խոնթարն... **Кон.:**
Թվին ՌՇ Սուրթան Օսմանն սպանին.

Перечисление османских правителей, с краткими указания-
ми на исторические события, связанные преимущественно с мес-
тами, заселенными армянами. Изложение доведено до 1621 г.

На л. 83 б и 84 а медицинские записи.

Переписана в XVIII в., выделяется несколько почерков.

Колл. К. Костанянца.

21.5×14.5; 84 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага;
нотрагир; в коленкоровом переплете.

252

ИВ, В 14

Сочинения Псевдо-Дионисия Ареопагита

Содержит ряд богословских сочинений, среди них:

I. Л. 1 а—42 а. Յամառօր հառաժմն յաղագս հրեշտակայ,
нач.: Ասէ երանելին Դիոնիսիոս ի զիրս Երկնային քահանա-
յապետութեան...

Псевдо-Дионисий Ареопагит. Об ангелах, о духах.

II. Л. 67 а—69 а. Վասն Նեսպորի և հայրոյութեան նորա և
վրէժխնդրութիւն Կիրղի Աղէկասնորայոյ, **нач.:** Նեսպորիոս
ոմն եղեալ մեծանուն...

О Несторе и его полемике с Кириллом Александрийским.

Переписана в XVIII в. Принадлежала Буниату, в 1737 г.
приобретена константинопольским вардапетом Алэкксандром
(л. 1 б).

Колл. К. Костанянца.

18.5×12.5; 177 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага;
болорагир и нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с
тиснением, по краям надпись: Յ[Ի]Շ[Ա]Տ[Ա]Կ Է Յ[Ո]Ղ[Ա]Ն
Վ[Ա]Բ[Ա]Պ[ԵՏԻ]Ն ՂՕԲՆ ԲՈՒՆԻԱԹԻՆ.

253

ИВ, В 15

Подборка торжественных текстов

Тетрадь для личного пользования, содержит речь по поводу
открытия церкви в Ахалцыхе от 4 июня 1836 г. (л. 1 а—4 б), оду
Йакоба Гэоргеана Դезезеанца из Карина (Эрзерум), препода-
вателя школы Карапетean в Тайке, обращенную к основателю
школы (л. 5 а—7 а), духовные стихи.

Нач.: Ասայեալ յառիք հանդիսի հիմնարկութեան Ամենափրկիչ սրբոյ եկեղեցոյ Հայոց...

XIX в.

Колл. К. Костанянца.

22×17; 17 л.; текст в один столбец; строк 18, 19, 25; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

254

ИБ, В 16

Сборник

I. Л. 1 а—52 а. Թողթ ընդհանրական Ներսէսի կաթողիկոսի Հայոց առ համօրէն հայասեռ սպինս, որոց տեսչութիւն հաւարապատ նմա ի Տեառնէ. Нач.: Ներսէս ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի...

Нерсэс Шнорхали. Соборное послание. — Ташьян, № 122.

II. Л. 52 б—83 б. Թողթ տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի Հայոց գրեալ եղբոր նորին Ներսիսի եպիսկոպոսի հրամանաւ նորին ի Միջագետքս Ասորոց. Нач.: Թէպէտր և տէրունական հրամանն...

Григор III Пахлавуни. Послание брату, епископу Нерсэсу, в Месопотамию. — Ташьян, № 78. 4.

III. Л. 83 б а—88 а. Թողթ Հայոց կաթողիկոսին Կոստանդինոս քոր գրեալ յապրոածապահ դղեակն Հոռոմկլայէն առ թագաւորն Վերոմ ի մայրաքաղաքն Միս. Нач.: Քրիստոսապակէալ սուրբ թագաւոր...

Костандин I Бардзрбердци. Послание царю Хетуму. — Ур., 1892, XI, с. 246—254.

IV. Л. 88 б а—92 б. Վասն թագաւորայ Հայոց քոր կարգեալ Մովսէս Խորենացի. Нач.: Մովսէս Խորենացի վշարս թագաւորայն Հայոց...

«О царях армянских, как изложил Мовсэс Хоренаци». — Ташьян, № 34. IV. 5. На л. 93 а стихотворное восхваление Мовсэса Хоренаци с акростихом — ՄՈՎՍԷՍԻ Է.

V. Л. 93 б—110 а. Խրատր ողորպատ հաւարապեալ Հայոց առ արիպեալն շարեօք և անբարիշտսն կամօք, որում խելագարեալ յանդրգնին և պէսպէս և ազգի ազգի իրս քարոյն ի սուրբ խորհուրդ. Нач.: Եթէ վմկրտութեան խորհուրդն...

Наставление правоверным армянам.

VI. Л. 110 а—112 б. Վանական վարդապետի ասայեալ Բան հաւարալի. Нач.: Կենսարուիս սուրբ Անտարանն վԹաղէոս վմեր առաքեալն...

Вардан Ванакан. Слово о вере.

VII. Л. 112 б—115 а. Այլ բան Վանականին Վարդանա. Զի՞նչ է ճրագարույին լուծանելն. Нач.: Բ Գրոց է ճշմարիտ...

Вардан Ванакан. О возжигании свечей в сочельник.

VIII. Л. 115 а—134 а. Վկայարանութիւն վասն ծննդեան

Քրիստոսի և մկրտութեանն, զի պարտ է րօնել ի միում ամր ի յունվարի ի վեցին. Нач.: Կարգելին ամառնալն Քրիստոսի...

Выборка из сочинений Василия Кесарийского, Ипполита и др. о Рождестве.

IX. Л. 134 б—135 а. «Верую» на польск. яз. в арм. транскрипции (см. также л.135 б).

X. Л. 135 б—159 б. Мелкие сочинения о строении неба и земли, о погоде, солнце, луне, богословская переписка и др.

Переписана в 1640 г., Каменец-Подольский, переписчик десятилетний Исахак.

Записи: л. 52 а, 160 а—б (ПЗ 1621—1640, № 1165, в изданном тексте типографская погрешность, нач.: Փառք... կապարեսիսի և զ. զ.).

Колл. К. Костаянца.

18.2×14; 160 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; в коленкоровой обложке (новой).

255

ИВ, В 17

Րաբայէլ Փատկանեան. Դետսկիյ սեբնիկ

На титульном листе: Վարժութիւն մանկանս. / Աշխարհարեսի Ռաբայէլ Փատկանեան (вторая строка стерта). Բ Ս. Պ. Բորոք ի Կապարեսի (стерто). 1859 г.

Макет учебника, с литографиями-наклейками. Содержит предисловие автора (л. 3 а—б), иллюстрированный алфавит, образцы письма, начальные упражнения по чтению и хрестоматию с текстами по анатомии, зоологии, священной истории, басни и др. На л.79 а—б оглавление.

На л. 1 б пометка К. Костаянца.

Колл. К. Костаянца.

20×16; 80 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; скоропись; переплет картонный.

256

ИВ, В 18

Տեբնիկ

I. Л. 3 а—15 б. Գիրք մեկնութեան Յօնանու մարգարէին, զոր արարեալ է գերիմասար և գեղահրաշ րեանն Ներսէսի Լամբրոնայոյ ի փառս Սստրոնոյ և ի յօգուր մանկանս եկեղեցւոյ... Нач.: Քանկի մարգարէն վասն ամրեստանեսայսն ասէին...

Нерсэс Ламбронаци. Толкование на пророка Иону.

II. Л. 19 а—85 б. Մեկնութիւն մարգարէութեանն Յօնանու, արարեալ րեանն Ներսէսի կաթողիկոսի Կիլիկեցոյ, յաշակերտէ և յեղորորդոյ րեանն Գարրիէլի գերահանճար կաթողիկոսի, ի խնդրոյ րեանն Թէոդորոսի վարդապետի Կիլիկեցոյ, որ

այժմ է կաթողիկոս ի մեծն Կիլիկեայ, ի ՌՄՕԷ (1257/1808 ր.)
և ղեկավարների ՏՄ (11), ի Կարին... Нач.: Յառաջարանութին.
Եւ արդ, գրէ աստուածային աստեալն Պօղոս...

Епрем Аджпахеанц. Толкование на пророка Иону.

Каталог Матенадарана, I, № 1271.

Переписана в 1808 г., Карин (Эрзерум).

На л. 3 а, 19 а и 85 б печать вардапета Абрахама от 1814 г.

Колл. К. Костаянца.

19,5×14,5; 87 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага;
нотрагир; переплет картонный.

257

ИВ, В 19

Григор օшаканци. Сочинения

Содержит стихи духовного содержания и видения. Нач.:
[Գ]ովեալ վկայդ Յիսուսի, Յիսուսի... На л. 54 а—56 б биография
Григора օшаканци (Յիշատակարան պատմարանօրէն վասն
սրննդեան և աստուածահաճոյ վարոյս և երջանիկ Գրոգորի
արեւախկոպոսի և շնորհալոյս վարդապետի).

Каталог Матенадарана, I, № 3476.

Переписана после 1798 г. (год смерти автора).

Колл. К. Костаянца.

23.5×16.5; 59 л.; текст в один столбец; строк 32; бумага;
нотрагир; в бумажной обложке (новой).

258

ИВ, В 20

Нерсэс Ламбронаци.

Размышление о церковном чине

Без общего заглавия, заголовок предисловия слитно с текстом:
[Այս բան և աստուածային օրինադրութիւն պատաստրութեամբ
մկայս և ի ձեռին իմոյ թշուառ Ներսիսի ասացաւ ի հոգոյն
Աստուծոյ, ի նախակարգեալ թուականդ ՈՒԶ (626/1177 ր.)-ին.
Нач.: [Ե]ւ ի ժամանակի կենաց իմոյ՝ մինչև էի Ի-Գ ամաց...

Ташьян, № 24.

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костаянца.

23.5×15.5; 22 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага;
нотрагир; в бумажной обложке (новой).

259

ИВ, В 21

Григор Таѓеваци. Книга вопрошений

Без заглавия, в иштатакаране названо: Գիրք քր կոչի
Հարցմոնք Գրիգորի. (л. 382 а).

Каталог Матенадарана, I, № 921.

Переписана в 1603 г., Амид, переписчик Барсел, с участием его ученика Карапета. В 1621 г. тем же переписчиком пожертвована монастырю св. Елеазара, Муш, в 1710 г. вызволена «из плена» в Константинополе.

Заставки, инициалы.

Записи: л. 381 б, 382 а—б от 1603 г. (Приложение, № 42), 381 б от 1621 г. (ПЗ 1621—1640, № 40) и от 1710 г. (Приложение, № 89).

На л. 381 б смытая печать.

Колл. К. Костаянца.

19×13; 382 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; нотрагир и болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

260

ИВ, В 22

Мовсэс Зохрапеан Арцахеци. Сочинения

Титульный лист: Յոյակ յիշատակարանի Մովսիսի Չօրապետանց Արցախեցոյ. Մասն երկրորդ. Բազմ (последнее карандашом).

Рукопись, подготовленная для издания, на л. 1 б дозволение цензора для печати, Тифлис, 15 августа 1873 г. Содержит стихи духовного и светского содержания. Первая часть этой книги издана: Յոյակ յիշատակարանի Մովսիսի Չօրապետանց Արցախեցոյ. Մասն Ա, ի Մովսիս, Վանասարան փարան, 1870.

Колл. К. Костаянца.

21.5×16.5; 65 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; переплет картонный.

261

ИВ, В 23

Ахарон Полосеан Арнджеци. Сочинения

Без общего заглавия, нач.: Գանձ ար սուրբ խաչն աստուածորնկա յԱհարոն վարդապետի. Բ Հօրէ խորհրդարար րնկեցար... Полное имя автора на л. 50 а: Ամենախոնարի ծառայ Ահարոն վարդապետ րէր Պօղոսեան Առնջեցոյ աստուայ.

Анасян, Библиология, I, стб. 517—524.

Закончена перепиской 1 августа 1808 г. (л. 51 а).

Колл. К. Костаянца.

21×15; 51 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотрагир; переплет картонный, обклеен тканью.

262

ИВ, В 24

Лечебник и правила гороскопа

I. Л. 1 а—30 а. Лечебник, содержащий 274 статьи медицинских советов. Часть л. 4, содержащая заглавие, вырвана, в приписке названо: Հէփմարան (л. 4 а).

Վասն մաջունի, որ ուրեն մարդիք և յիանան կանայք, нач.:
Առ Ե (5) մսխալ փարափսի սերմն... (л. 4 б).

На л. 1 а—3 б оглавление.

II. Л. 31 а—49 б. Միսխալ, нач.: Առ վանունն մարդոյն...

Правила составления гороскопа.

Переписана в 1715 г., Ганджа, переписчик օ́ханэс (л. 30 а).

Записи: л. 4 а, 30 а.

Колл. К. Костанянца.

21×16; 49 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

263

ИВ, В 25

Четвероевангелие

Евангельский цикл, изображения евангелистов, хораны, заставки, маргиналии, инициалы. Миниатюры на начальных листах весьма повреждены.

Переписана в 1429 г., Мецопский монастырь, переписчик Товма.

Записи: л. 4 а, 142 а, 225 б, 292 а—293 б (ПЗ 1401—1450, № 741).

Колл. К. А. Абрамова.

17.5×13.5; 293 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (новый).

264

ИВ, В 26

Григор Татеваци

Толкование на Евангелие от Матфея.

Заглавие оказалось не вписанным в заставку на л. 4 б, в ишатакаране, также и в начале разделов названо: Քաղնածոյ մեկնութեան Աւետարանին Մարթէոսի սուրբ վարդապետի մէր Գրիգոր Տաթևային (л. 318 б). Нач.: Եւ արդ, չորս գիրք նմանին չորիս անտարանչայն... (л. 4 б).

Переписана в 1722 г., Балу, переписчик Саргис. На переписку ушло чуть больше трех месяцев, с 9 июня по 15 сентября.

Записи: л. 51 б, 318 б—319 б (Приложение, № 93), 324 б (от 1733 г.).

Колл. К. Костанянца.

21.7×16.5; 324 л.; текст в два столбца; строк 27; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

265

ИВ, В 27

Сборник философских сочинений

I. Л. 1 а—72 а. Գարթի փիլիսոփայի Ներգենասայ Յաղագս սահմանայ իմաստասիրութեան.

Давит Нергинаци. Об определениях философии. — Философские труды, с. 410—411.

II. Л. 73 а—86 а. Գումարումն յոմնադիմի իրողութանս սահմանայ [Դարթի փիլիսոփայի և այլոյ] իմաստասիրայ, ի Մովսիսէ, ըստ տառիս դասատրութան շարակարգեալ.

«Сборник многообразных терминов, [встречающихся] в Определениях Давита и у других философов, составленный неким Мовсэсом в алфавитном порядке». — Философские труды, с. 432.

III. Л. 86 а—98 б. [Ս]ահմանիմ իմաստասիրական, իրր հարսմամբ.

«Определения философии в виде вопросов». — Философские труды, с. 411—412 (приписывается Давиту Анялты).

IV. Л. 99 а—116 б. Ներածութիւն Պորփիրի.

Порфирий. Введение. — Философские труды, с. 441.

V. Л. 117 а—149 б. Ստորոգութիւնիմ Արիստոտէլի.

Аристотель. Категории. — Философские труды, с. 394—395.

VI. Л. 119 б—168 б. Նախադրութիւն ի սկզբան գրոյն որ աւի ըստ Յունայ Պերի արմենիաս և հայերէն Յաղագս մեկնութեան, արդարեալ ի մեծ իմաստունի Արիստոտէլէ, թարգմանեալ և մեկնեալ ի Դարթա Ներզինայոյ.

Давит Нергинаци. Преддверие и начало книги, называемой по гречески *Пери армениас*... — Философские труды, с. 397.

VII. Л. 169 а—174 б. Արիստոտէլի՝ Յաղագս առաինութեանս, առ Աղէսանդրոս թագաւոր.

Аристотель. О добродетели, царю Александру. — Философские труды, с. 398—399.

VIII. Л. 179 б—207 а. Համառօտ հաւաքումն և յոյժ օգրակար ի դիալէթիկայն, որ է տրամարանութիւն, կարգեալ և թարգմանեալ ձեռամբ Բարդուղիմէոսի եպիսկոպոսի.

Варфоломей Болонский. «Весьма полезная краткая подборка из логики...». — Философские труды, с. 405.

IX. Л. 209 а—255 б. Նորին Գրիգորի աշակերտի Համառօտ տեսութիւն ի գիրս Պորփիրի.

Григор Тагёваци. Краткий анализ книги Порфирия. — Философские труды, с. 407.

X. Л. 256 б—311 а. Եռամեծի Յովհաննու Հայոց փիլիսոփայի և վարդապետի Հաւաքումն համառօտ վերլուծութեան Ստորոգութեանս Արիստոտէլի՝ ի Գրիգորէ աշակերտէ.

Йовханнэс Оротнеци. Анализ категорий Аристотеля. — Философские труды, с. 426.

XI. Л. 311 а—390 б. Заголовок оглавления: Սյս ինչ է լուծմունս Պերի Արմենիաս գրոյն, в др. рукописях: Յովհաննու Որոտնէոյ Համառօտ լուծմունիմ Պերի Արմենիաս գրոյն, հաւաքեալ ի Գրիգորէ աշակերտէ.

Йовханнэс Оротнеци. Краткое толкование книги *Пери армениас*. — Философские труды, с. 426.

XII. Լ. 391 а—403 а. Նորին Գրիգոր աշակերտի Յոհաննոս մեծի Համառօր լուծմունք Առաքինութեանց Արիստոտելի.

Григор Тагевади. Краткое толкование [книги] Аристотеля «О добродетели». — Философские труды, с. 408.

XIII. Լ. 404 б—411 а. Ջենննի իմաստասիրի Յաղագս սիրանայու սերիս.

Зенон. О природе (краткая редакция). — Хачикян 1949; Аревшатын 1956.

XIV. Լ. 412 а—418 а. [Հարիր] Փրդիստփայիցն [ասացեալ]: Յաղագս խելայ և իմաստութեան. Կղիմարեոս ասէ՝ Ճանապարհորդք ի տունս և ի հայրենիս իրեանց փութան...

XV. Լ. 419 а—430 б. Յոհաննոս Որդունեցոյ հառաքեալ ի բանիս իմաստասիրայ.

Йовханнэс Оротнеци. Выборка из сочинений философов. — Философские труды, с. 425.

XVI. Լ. 431 а—б. Отрывок из сочинения, посвященного католикоосу Мовсэсу III Сюнеци и его преемнику.

XVII. Լ. 438 а—443 а. Արուսայիդայ իմաստնոյ, քաղաքոյ Յաղագս կազմութեան մարդոյ.

Абу-Сайид. Анатомия. — Анасян, Библиология, I, стб. 67—72.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в., один из переписчиков Андрэас (ему принадлежат листы, записанные болорагиром), получатель *варданет* Мхитар.

Записи (Андрэаса): л.72 а, 390 б.

На л. 79 а, 98 б, 174 б, 211 а, 313 а, 411 а — круглая печать *варданета* Даниэла Мелраци от 1682 г.

На л. 209 а, 431 б, 442 б печать *варданета* Микайэла от 1742 г.

Колл. К. Костанянца.

17.7×12; 444 л.; текст в один столбец; строк 21 и 28; бумага; болорагир и нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

266

ИВ, В 28

Вардан Бардзрбердци. Сочинения.

I. Լ. 1 а—84 б. Без заглавия, в др. рукописях: Մեկնութիւն Սաղմոսայ Կղիմարեոսի. Կղիմարեոսի յի որչափ ի կենցաղումս է, ոչ է երանելի յաղագս անյայտութեան...

Толкование на псалмы Давида.

II. Լ. 85 а—89 а. Без заглавия, в др. рукописях: Ողբ և խրատ հոգևոր լալին հանդերձ Կղիմարեոսի. Կղիմարեոսի յի որչափ յանցանքս / Կայելի ի մի վայր յանդիման / Առաջնորդք և թագաւորք / Հարկի ի իշխանք և դատարարք...

«Плач и духовное наставление со слезами».

III. Л. 89 б—162 б. Հոգիապայծառ սուրբ հորն Վարդանայ լուսոսր արարեալ Համառօր մեկնութիւն Երգոյ երգոյն՝ պարզ և դիրահաս. Нач.: Նման է արհայութիւն երկնից գանձի ծածկելոյ.

Толкование на Песнь Песней. — Ташьян, № 45.

IV. Л. 163 а—223 а. Արդիւնատր և սուրբ վարդապետին Վարդանայ Սակա ինչ վաստակ ի սուրբն Դանիէլ և ի նորին մեկնիչսն. Нач.: Մերձատր մեր և երբարք...

Толкование на пророка Даниила. — Masler, № 32.

Переписана в 1384 г., Балэш, переписчик Петрос.

Записи: л. 182 б, 223 а (Приложение, № 16).

Колл. Г. Аганяна.

17×12; 223 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

267

ИБ, В 29

КОНВОЛЮТ

а

Л. 1 а—48 б. Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Պարմութիւն Տարանոյ, քարմանեայ Ջենոբ յԱսորոյ եպիսկոպոսն. Нач.: [...]սակ շորք գորով նորա...

Йовхан Мамиконеан. История Тарона.

Переписана в XVIII в.

б

I. Л. 49 а—67 б. Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Պարմութիւն Դաիթ Պէկին և պարերապմայ Հայոյ Խափանո, որք եղեն ընդդէմ թուրքայ ի մերում ժամանակի. Нач.: [...] Իսկ թէ որով մարթասցի պայտոսայ իրեանս...

Степанос Шахумеан. История Давит-бека. — Каталог Матенадарана, I, №№ 3297, 4598.

На л. 67 б—69 а ишатакаран Йовакима Рафаелеана Гапанци Ходженца от 1759 г., принадлежащий образцу данной рукописи.

II. Л. 70 а—84 б. Այլարանութիւն գրոյն առաջնոյ, нач.: Յաղագս նշանակութեան երկնի և երկրի: Ի սկզբանէ ստեղծ Սստրած վերկինն և վերկիր. երկինն նշանակէ պերկինն, երկիր՝ զպտրինն...

Толкование на священную историю.

Переписана в 1787 г., Смирна, переписчик Даниэл.

Запись: л. 69 б (Приложение, № 109).

Рукопись была приобретена Н. Я. Марром для Азиатского музея в 1915 г.

20×15.5; 84 л.; текст в один столбец; строк 26 (а), 24 (б); бумага; нотрагир; переплет картонный (новый).

268

ИВ, В 30

Варданагирк

Заглавия в записи на л. 52 б: *սիրր լիսուսս որ կոչի Վարդա-նագիրք*.

Вардан Айгекци. Книга поучений. — Марр, Притчи Вардана, I, с. 287—288, 302—307; Каталог Матенадарана, I, № 638.

На л. 53 б—59 а—таблицы идеограмм и аббревиатур, применяемых в рукописях.

Переписана в XVIII в.

Приписка переписчика на л. 52 б (слитно с ишатакараном автора). На л. 2 а приписка: *mission Iulfat, Soc. Iesu*.

На л. 1 а—6, 2 а смытые печати.

Колл. Г. Аганяна.

19×14; 61 л.; текст в один столбец; строк 37; бумага; нотрагир; переплет картонный.

269

ИВ, В 31

Разделы Ветхого и Нового Заветов

Содержит Притчи Соломона, Песню Песней, Послания апостолов, расписанные применительно к церковной службе.

На л. 248 б—251 а ишатакаран Нерсэса Шнорхали к Притчам Соломона: *Տեառն Ներսէսի Յիշակապարան սոսկայն Սողոմոնի զոր իրով ձեռամբ գրեալս*.

Переписана в 1665 г., Экрай (Индия), переписчик Лазар.

Записи: л. 256 а, 86 а, 10 б, 22 б, 256 б.

На л. 2 а печать (текст неразборчив).

Ванская колл.

19×12; 273 л.; текст в один столбец; строк 219, бумага; нотрагир; переплет кожаный, с тиснением.

270

ИВ, В 32

Сборник

Содержит астрологические сочинения, молитвы, отдельные разделы из «Книги скорбных песнопений» Григора Нарекаци и др. Предназначалась для личного пользования. Нач.: *Քերականութիւն որ կոչի Եօթնագրեանք, չուգեալ ի Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայէ և ի Թոմայ վարդապետէ...*

Переписана в 1814 г. (л. 130 б), на л. 114 зашифрованная дата.

Поступила в 1915 г., дар В. Л. Субаши.

21.2×16.5; 192 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

271

ИВ, В 33

Копии писем

Содержит две копии:

1. Л. 1 а—5 б. Письмо Микайэла Чамчеана от 25 февраля 1816 г., Константинополь, адресовано в Рим, *вардапетам* Мкртичу и Игнатиосу. Отводятся обвинения по поводу трехтомной «Истории Армении» автора.

2. Л. 6 а—7 а. Письмо *вардапета* Йовханнэса Зохрапеана от 26 декабря 1819 г., Париж, адресовано племяннику Мкртичу. Автор письма — известный издатель армянской Библии.

XIX в.

Колл. К. Костанянц.

23×18; 7 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотрагир; в бумажной обложке (новой).

272

ИВ, В 34

Сборник речей

Содержит тексты торжественных речей, произнесенных в Эчмиадзинском католикосате в 1854—1856 гг.

Колл. К. Костанянца.

21×16.5; 22 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; скоропись; в бумажной обложке (новой).

273

ИВ, В 35

Священник Елиа.

История полемики с иноверными

Այս է Խարբերթու Կէր Եղիա Բահանային այլազգեաց հետ վասն օրինաց վիճարանութեան պատմութիւնը. Нач.: Մահվեւի Կէր Եղիա Բահանայ էր ի Բաղաթն Խարբերթու...

Ташьян, № 147.

Переписана в XIX в.

Колл. К. Костанянца.

22×15.5; 8 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; скоропись; в бумажной обложке (новой).

ИВ, В 36

Херонимос Агаџанкелос.**Видение и пророчества**

Нач.: Ես... Շերոնիմոս Ագաթանկելոս անուանեալ կրօնաւոր ի կարգէն Մեծի Բարսղի, ծնեալ ի Ռոմոս ի յերթնասուն և ինն ամի միաբանութեանս յամսեանն մարտի յաւոր կիրակէի... յամի փրկութեան մերոյ ի 1279, ի Մեսիիս քաղաքի Միկիլիայի...

Содержит обзор политических событий в Германии, Франции, России, Польше, пророчества по поводу будущих судеб этих стран. Автор жил, безусловно, не в XIII, а в начале XIX в. и сочинял в стиле средневековых vaticinia post eventum.

Перевод с лат.

Переписано в XIX в.

Колл. К. Костаянца.

22×18; 13 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

ИВ, В 36

Симэон Ереванци.**Проповедь в Великую пятницу**

Միմէօսի սրբազան կաթողիկոսի արարեալ Կրակ և քարոյ ի մեծի յորրաթի խաչելութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.
Нач.: Մարիամիմ և զարիորիմ...

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костаянца.

21.2×17; 13 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; нот-рагир; в бумажной обложке.

ИВ, В 38

Ветхий Завет (фрагмент)

Содержит начало Книги Бытия, для начальных строк оставлено место, нач.: [Երկիր էր աներևոյր և անապարասի...

Переписана в XVII в.

На л. № а записи от 1734, 1739 и 1810 гг.

Колл. К. Костаянца.

21.3×15.3; 9 л.; текст в два столбца; строк 48; пергамен; болорагир; без переплета.

ИВ, В 39

Сборник

Содержит сочинения Кирилла Александрийского, Григория Назианзина и Афанасия Александрийского:

I. Л. 1 а—10 а. Ի մեծի ատր պէնպէկոսպէին գալստեան ամենատորք Հոգոյն, սրբոյն Կիրղի եպիսկոպոսի հայրապետի՝ ի Սուրբ Հոգին, нач.: Շնորհի հոգևորք ճշմարտի պիպոյ է...

II. Л. 10 а—11 б. Նորին Կիրղի Յերուսաղեմայոյ, нач.: Եկարարել ատրսն պէնպէկոսպէիս յայսմ քաղաքիս յԵրուսաղեմ...

III. Л. 11 б—21 а. Գրիգորի Սսրուածարանի ի պէնպէկոսպէին և ի Հոգին Սուրբ, нач.: Յաղազս րօնին դուռնաճայ իմաստարեւոյնս...

IV. Л. 21 а—29 а. Սրբոյն Աթանասի Աղեմանդրի եպիսկոպոսի ի սուրբ Հոգին Սսրուծոյ, нач.: Արքիւր ահա և լոյս տար...

V. Л. 29 а—36 б. Սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսին Աղեմանդրի սասցեալ Ի վերայունն Տեանն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, нач.: Որ ի սկզբանէ յառաջ քան ստեղծեան...

Переписана в XIX в.

Колл. Г. Аганяна.

21.5×16.5; 41 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир; без переплета.

ИВ В 40

Смбат Спарпет. Хроника

Պարմագրութիւն Հայոց, աշխատասիրեալ ի Սմբատայ սպարապետի ԼԼոնի Դ արմայի Կիլիկիոյ Հայոց, որ առնու վսկիպն ի շորս հարիր թուականէն Հայոց՝ ի Գագկայ թագաւորէ որդոյ Աշոտոյ Բագրատունոյ և շարակարգեալ հասուցանէ ցրուականն ԳՀԸ, այն է ամ Տեանն 1329... Нач.: Ի ժամանակս թագաւորութեանն Յունայ Ռամանուսի...

Вопреки заглавию, рукопись содержит сочинение анонимного автора, жившего во второй половине XIV в., но в основе лежит подлинная хроника Смбата (ум. в 1276 г.). Der Nersessian, 1959; Dédéyan, 1980.

Копия с эчмиадзинской рукописи 1826 г. (ныне Матенадаран, № 1900), выполненная в Эчмиадзине в 1846 г. (л. 4 а). В 1847 г. поступила в Азиатский музей при посредничестве Й. Шаххафунянца (приписка М. Броссе, л. 1 а).

Основной фонд.

21.6×17.3; 69 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; скоропись; переплет Азиатского музея, картонный.

ИВ, В 41

**Аристокэс Ерзнкеанц. Краткая история
и надписи монастыря св. Креста в Халбате**

Համառոտ պատմություն և արձանագրություն հրաշալի վանից Սրբոյ Նշանին Հաղրապոյ, արարեալ Արիստակէսի Յարութինեան Երզնկեանց. 1840, ի Մեծն Հայաստան, որ է ի Հաղրապ ՌՄՁԹ (1289/1840 Գ.).

Автор — учащийся армянской духовной семинарии в Тифлисе. В сочинении излагается история Халбатского монастыря и воспроизводятся некоторые надписи.

Школьное сочинение (автограф), представленное с посвящением Платону Иосселиани 18 ноября 1840 г. (л. 1 б).

На л. 1 а пометка П. Иосселиани на груз. яз.

Основной фонд.

22.2×17.5; 23 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; скоропись; переплет Азиатского музея, картонный.

ИВ, В 42

Сборник

I. Л. 04 6—109 а, 129 6—135 6. Տեառն Միհայէլի պատրիարզի Ասորոց Համառոտ ժամանակաց ցրոյս, ևաղուածո արարեալ յոյժից պատմագրաց ի վարժս բանասիրաց՝ սղամանակ տեղեկութիւնք յԱղամայ յեղէ մինչև յեղին ատուս թևացեալ. Нач.: Եր արդ լուարոմ, ուսումնասէրք...

Михаил Сириец. Хроника — Ташьян, № 91, 236, Macler, № 199. Список содержит обычную (краткую) редакцию, которая включает в себя два других сочинения автора — «О священническом сане» (Սորին տեառն Միհայէլի Յաղագս ֆահանայական կարգաց, թէ ուարի անու սկիւրն, л. 98 6—107 а) и «Исповедание веры» (Դասանութիւն սուրբ պատրիարզին Միհայէլի, л. 107 а—109 а, 129 6—133 6). На л. 133 6—135 6 запись редактора и продолжателя Вардана (Արդ, ի յամել ութերորդի ֆառասներորդի հապարերորդի թուականութեանս...).

II. Л. 109 а—124 6, 136 а—173 а. Սամուէլ ֆահանայի Յանեոյ հաւանունք ի գրոց պատմագրաց յաղագս ժամանակաց անցելոց մինչև ի ներկայս ծայրաֆաղ արարեալ. Нач.: [Յ]երիս որոշմունս բաժանեալ սահմանեցան թիւք ժամանակաց...

Самуэл Анеци. Выборка из исторических книг. — Ташьян, № 65, 89 и др.; Macler, № 192.

Кон. списка, по 1346 г.: սպանանէ երկանն վՍորդանն որդի Չոպանին և վԻճիտունն և այլ բազում գլխաւորք. և մեռաւ Աթիպանն և Յենապանն ի Կամախ. Синхронистическая таблица доведена до 1356 г.

III. Л. 124 б—126 б, 136 а—173 а. Վասն թագաորայն Հայոց, որ կարգեայ Մովսէս Խորենայի. Нач.: [Մ]ովսէս Խորենայի զշարս թագաորայն Հայոց այսպէս կարգէ...

«О царях армянских, как изложил Мовсэс Хоренаци». — Ташьян, № 34, 88.

IV. Л. 173 б—179 б. Թողթ սիրոյ և միաբանութեան մեծի կայսերն Կոստանդիանոսի եւ սրբոյն Սեդրեսպրոսի եւ Տրդատայ Հայոց արքայի եւ սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաորչի. Нач.: Կամօք և ողորմութեամբ համազոյ սուրբ սուրբ Երրորդութեան...

«Грамота любви и единения...». — Ташьян, № 111. 3.

На л. 127 а—б: Анания Ширакаци. Количество стихов Ветхого и Нового Заветов (Анасян, Библиология, I, стб. 755). На л. 128 а—129 а параллельные списки патриархов Рима, Антиохии, Александрии.

Данная рукопись отражает состояние оригинала со смешанными листами (см. приписки на л. 109 а и 127 б).

Переписана в XVII в.

В начале и конце бумажные защитные листы (л. 01—03) с записью XVIII в. об армянском населении Кипра и хозяйстве острова.

Оп. рук.: Brosset 1873. Пер. соч. (Самуэла Анеци) с использованием данной рукописи: Brosset, Collection, т. II.

Основной фонд.

20.5×14.5; 181 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

281

ИВ, В 43

Григор Татеваци. Книга проповедей

Գրիգորի եռամեծի քաջ հոեպորի և անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցո արարեալ Բանս խրատականս ոգէշահս իմաստնայեղս ի մեկնութիւն և ի գովեստ փառայ տէրունականայ ի պարի սրբոց և ի պարճառ զիպութեան ախմարայ... Нач.: Ի վրանս վարեկանայ մերոց...

Содержит 142 проповеди.

На л. 2 б—3 б оглавление.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Григор (л. 7 а).

Приписки: л. 1 б, 2 а, 7 а.

На л. 4 а печать *вардапета* Йовханнэса от 1790 г.

Основной фонд.

22×16; 360 л.; текст в два столбца; строк 37; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ В 44

Четвероевангелие

На л. 2 б—3 а послание Евсевия Карпиану, на л. 3 б—17 а каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, лицевые изображения евангельского цикла и евангелисты.

Переписана в 1298 г., Ани, переписчик Елбайрик, художник Хачатур.

Переплетена в 1596 г., переплетчик Йохан, тогда же поднесена в дар монастырю св. Вардана в Астапате. При переплетении подшиты л. 170—213, письмом прямолинейный еркатагир XI—XII в. Содержит молитвы Иоанна Златоуста, Василия Кесарийского, чин водоосвящения и др., нач.: Աղարթ Յոսիաննոս Ոսկերթանի, առ սուրբ Երրորդորհին աստուծայ. Ամենակալ անսոսր Սուրբնած...

Записи: л. 3 а (художник Хачатур, 165 б—167 б (ПЗ XIII, № 654), 168 а—169 а (Приложение, № 37).

В конце пергаменный защитный лист с текстом на лат. яз.

Поступила в Азиатский музей в 1913 г. от Башинджагяна.

23,5×16; 213 л.; текст в два столбца; строк 27; пергамен и бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, металлические украшения, подклеена набойка.

Иссл. рук.: Юзбашян 1971; Izmailova 1972.

ИВ, В 45

Четвероевангелие

На л. 2 б—3 а послание Евсевия Карпиану; на л. 3 б—17 а каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, изображения евангелистов, с обильным применением золота.

Переписана в 1623 г., Шюш, Аспахан, переписчик эСтепанос, художник Месроп Хизанци.

Записи: л. 1 а—5 а, 273 а—276 а (ПЗ 1621—1640, № 148), 5 а, 275 а (две приписки от 1695 г.).

В начале и конце пергаменные защитные листы, с поздней припиской.

Поступила в 1927 г.

22,7×15,5; 276 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена ткань.

Украшения, о которых говорится в ишатакаране (л. 274 б—275 а), утрачены.

ИВ, В 46

Сборник

I. Л. 1 а—9 а. Ի խնդրոյ Թումայ վարդապետի աստուածաբանակ սուրբ ուխտին Մեծովա վանայ և ծառարար կարարեալ աստուածակիր և հոգելիս առն Աստուծոյ Յակոբ վարդապետն Դրիմեցին, աշակերտ Գէորգա վարդապետի Երպրնկայոյ Յաղագս ազգականութեանս բաժանման. Нач.: Գիւրելի է՝ ազգականութիւնն րարորոջեալ անձանսն է...

Йакоб Гримеди. О родстве при бракосочетании, с таблицами. — Ташьян, № 29.

II. Л. 9 а—12 б. [Գրառաջք]. Нач.: Դամբար լուսափայլ և վարդ կարմիրերիեան...

III. Л. 13 а—180 б. Գրիգորի աշակերտի եռամեծի և րիեպերալոյս վարդապետի Յոհանու Արուսեցոյ հաւատեալ Քաղութոյ մեկնութիւն սուրբ Աւերարանին Մաթէոսի... (л. 15 а). Нач.: Չորս գերն նմանի չորիս աներարանչայն...

Григор Татеваци. Толкование на Евангелие от Матфея. — Сопубеаре, № 83.

IV. Л. 181 а—360 б. Нерсэс Шнорҳали, Иоанн Златоуст и др. Толкования на Евангелие и др:

1. Л. 181 а—185 а. Մեկնութիւն խորանայն Աւերարանին, нач: Մալեանք աստուածագիծք...

2. Л. 185 а—186 б. Յեկեղեցական պարմութենէ, нач: Առաւելալն էին ԺԲ-ան...

3. Л. 186 б—360 б. Ժողովումն մեկնութեան Սրբոյն Աւերարանի, որ ըստ Մաթէոսի, ի բանիս իմաստուն վարդապետայ եկեղեցոյ կարգեալ և յօրինեալ դիրահաս ընթերցողայ եկեղեցոյ. Առաջինն Ներսէս Հայոց կաթողիկոսի. Нач: Սիրոյ զօրութիւն գերապանս է...

Переписана в 1632—1633 гг., Иерусалим, переписчик Йовхан Իзизанци.

Записи: л. 180 б, 360 б (также запись оригинала данной рукописи).

В начале и конце пергаменные листы с текстом на амхарском яз., в большей части смытым.

На л. 2 а, 13 б, 25 а, 190 а, 360 б печати владельца *вардапета* Петроса от 1706 г.

На л. 298 а печать владельца *вардапета* Бардулимэоса Ванеци (дата неразборчива).

Основной фонд.

29.5×15; 360 л.; текст в один и в два столбца; строк 27, 31, 34; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Patkanof 1891, № 261; Мapp 1892, № 5.

ИВ, В 47

Григор Татеваци. Книга вопрошений

Գրիգորի աշակերտի եռամեծին Յոհանու Որոտնետյ Նարմունի պիտանիք և ազգակարգ գրոյ աշակերտայ. *Нач.: Որայլս ասնն հերձուածող...*

Каталог Матенадарана, I, № 921.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Горг, заказчик Бардулимэос.

Записи: л. 77 а, 77 б, 224 б, 391 б—392 а (Приложение, № 121).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

18.5×14; 394 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 48

Сборник

I. Л. 1 а—18 а. Կրակ և արոյ ի մեծի յորբաթին ի խաչելութեան Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ. *Нач.: [Ս]արսապիմ և պարհորիմ, ո՛վ սիրելի...*

Симэон Ереванци. Завет и проповедь в день Великой пятницы. — Каталог Матенадарана, I, № 3476.

II. Л. 19 а—52 б. Ի գիրս ֆիսիկային այսինն բնաբանութեան Արիստոտելի յաղագս սկզբանց բնական մարմնոյ շարակարգեալ ի կարգէ Թէադրոնոսայ Կղեմէս աստուածարան վարդապետէ, *нач.: [Ն]ախ գիտելի է զի սկիզբն առհասարակ սահմանի Արիստոտել...*

Клемент Галанос. Относительно «Физики» Аристотеля, о началах природных тел. — Философские труды, с. 429—430.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 18 б запись от 1791 г. (Приложение, № 110).

Колл. Г. Аганяна.

19.8×14.3; 52 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотрагир; в бумажной обложке.

ИВ, В 49

Мелкисед Банасер. Похвальные слова

Ճառ գովութեան գովելեաց կոչեցեալ իսկութիւն բանի, նախընդրարար վասն սրբապան և իմաստուն Միմոն կաթողիկոսին պարրիարգական բարձր աթոռոյն ամենայն չայոյ սրբոյ Էջմիածնի, և վասն Արրահամ հաղրնպիր և

անարգամեծար վարդապետին, և ապա վասն այլոց ոմանց ասնի բարի և հաւաքարիմ դիմաց՝ սակս փորձոյ ճանաչողութեանս մերոյ: Արարեալ ի Մելիսեդէ բանասիրէ ընդ հովանեաւ Սրբոց Հրեշտակացն եկեղեցոյն որ ի մեծն Պօլիս, ի թռին Հայոց ՌՄԺԳ (1213/1764 թ.) և ի նոյնքերի յերրորդումն անոր ասարեալ.

Мелкісед Банасэр. Похвальные слова, обращенные к католику Симэону Ереванци и Абрахаму Астапатеци (л. 21 б—46 а), составленные в 1764 г., Константинополь. Об Абрахаме см. Анасян, Библиология, I, стб. 88—92.

На л. 46 б стихотворное моление Степана (имя автора в акростихе).

На л. 47 а—48 а загадки, нач.: Թէպէ՛ր շարժիմ և փան շարժել, / բայց ոչ զգամ, փամ հանայնից ցոյսք որակաց / և ինձ ոչ փամ (Արեգակն է).

На л. 48 а—б стихотворение: Մահնի հայերէն, нач: Բախարն որ ցօղէ գետ ինչ է, / խօսու աղբրին գետին չէ, / երկնումն ինչ կու պարծիս, / այն երկինք է, գետին չէ...

Переписана в 1767 г., Измир, переписчик *тэр* Соломон *абелай*.

Колл. Г. Аганяна.

21.2×15.5; 48 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; ноутрагир; переплет картонный.

288

ИБ, В 50

Йовханэс Оротнеци.

Толкование на евангелие от Иоанна

Յովհաննու Որդունեցոյ փիեպերադոյ բարունապետի արարեալ Քաղութոյ մեկնութիւն անոր անւարանին Յոհաննու, որ ասէ՝ Ի սկզբանէ էր բանն (լ. 2 а). Нач.: Կահատրիմ, ով կաճառք...

Колл. Г. Аганяна.

21.5×15; 70 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; шлагир; переплет картонный.

289

ИБ, В 51

Альберт Великий.

Краткое собрание богословской истины

Համառօր հաւաքումն ասարածարանական ճշմարտութեան (լ. 2 б). Нач.: Քանի գերապանցութիւն ասարածարանական ճշմարտութեան է նշոյլ վերին ճառագայթին...

Анасян, Библиология, I, стб. 392—400.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 286 б запись владельца рук. Карапета Галстеана (Нор Джула) от 1787 г.

На л. 286 б смытая печать.

Колл. Г. Аганяна.

20.5×13; 287 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

290

ИВ, В 52

Григор Татеваци. Книга проповедей

Գրիգորի եռամեծի քաջ հռետորի և անյաղը փիլիսոփայի, աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցո, արարեալ բանս խրատականս ոգէշահս եւ հանճարս իմաստայեղս, ի մեկնութիւն և ի գովեստ փառաց րօնիս րէրունականաց... (л. 9 а). Нач.: Ի տանն րարեկանաց մերոս...

На л. 3 а—7 б оглавление 135 проповедей.

На л. 9 а заставка.

Переписана в 1421 г., монастырь Хермон, переписчик Карпет Дерчанци.

Записи: л. 381 б, 451 а—452 а (от 1421 г.), 452 а—б (от 1425 г.), 452 б (две приписки от 1461 г.), 426 б (от 1683 г.).

На л. 8 б криптограмма: Խաչապուր.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

На л. 8 б, 9 а, 314 б печать *вардапета* Петроса от 1706 г.

Основной фонд.

18.4×13.6; 452 л.; текст в один и в два столбца; строк 34; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (переплетена в 1683 г.).

Оп. рук.: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 259; Марр 1892, № 3 (Очень подробно, с воспроизведением записей, последние см. также ПЗ 1401—1450, № 286, 367, 1451—1480, № 195).

291

ИВ В 53

Василий Кесарийский. Шестоднев.

[Մ]րբոյն Բարդի եպիսկոպոսի Կեսարոս Կապադովեցոց Մեկնութիւն վերջեա արաշութանն. Нач.: Մի ով ի քննդաց...

Ташьян, № 249.

Переписана в XIV—XV вв.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

На л. 1 а, 249 б печать *вардапета* Петроса.

Основной фонд.

19.2×12.5; 300 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Оп. рук.: Patkanof 1891, № 263; Мapp 1892, № 7.

292

ИБ, В 54

Сборник

I. Л. 1 а—453 а. Գրիգորի երանծի քաջ հոներորի և անյաղթ փիլիսոփայի աշակերտի Յոհաննու Որոտնեսոյ արարեալ բանս խրատականս... *Нач.:* Ի վանս վարեկանայ մերոս...

105 проповедей Григора Татеваци, Йовхана Оротнеци, Йакоба Гримеци и др., с оглавлением на л.1 а—2 б, предшествующих основной пагинации. — Ср. Ташьян, № 505.

II. Л. 453 б—462 б. Ի խնդրոյ Թումայ վարդապետի աստուածաբնակ սուրբ ուխտին Մեծոփայ վանայն և ծախալարար կախարեալի աստուածակիր և հոգելիս առնն Աստուծոյ Յակոբ վարդապետին Կրիմեսին, աշակերտ Գէորգեայ վարդապետին Երզրնկայո՛ւ Յաղագս ազգակցութեանս բաժանման. *Нач.:* Գիտելի է, թէ ազգականութիւնն վարորոշեալ անձանց է...

Йакоб Гримеци. О родстве при бракосочетании, с таблицами. — Ташьян, № 29.

Переписана в 1534 г., Ерзнка, один из переписчиков Алэксрианос.

Записи: л.74 а, 174 б, 199 б (линейно-точечная криптограмма — յիշատակ է արողգիրն Սրայիոն վարդապետին), 207 б, 250 б (Приложение, № 24), 339 б, 424 б, 433 б, 438 б, 457 а.

На л. 125 б изображение заказчика Срапиона Мокаци.

В начале и конце защитные листы с житийным текстом, письмо болорагир.

Основной фонд.

18×12.3; 463 л.; текст в два столбца; строк 29; бумага; болорагир; переплет кожаный, с тиснением.

Оп. рук.: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 258; Мapp 1892, № 2.

293

ИБ, В 55

Մատեոս Մրխայեցի. Хронография

Պարմագրութիւն արեալ Մարթէոսի մեծի քահանայի Ուհայեսոյ՝ վասն Բագրատունեայ թագաւորայն և այլոց բազմայ ի ԳՃ (400/951 г.) թուականէն սկսեալ մինչ ի Ո և ԺԱ (611/1162 г.) թիւն ասարեալ. *Нач.:* Ի սրբոյն Գրիգորէ մեր Լուսաւորչին...

Macler, № 225. Список содержит текст без продолжения, написанного Григором Иереем.

На л. 1 а—3 а список наиболее известных католикосов Армении.

На л. 303 а—304 б копия письма Нерсэса Аштаракеци графу Н. П. Румянцеву от 27 декабря 1814 г.

Переписана в 1814 г., С.-Петербург, переписчики Иван Назаров и Иван Эфендиев. Копия с копии же, выполненной по распоряжению Нерсэса Аштаракеци (с рукописи 1688 г.), которая в 1814 г. вместе с «Историей» Вардана Арефелци была прислана Н. П. Румянцеву. Тогда же была переписана и упомянутая «История» Вардана (см. № 303).

На л. 2 а приписка М. Броссе.

Основной фонд.

19.5×15.2; 306 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

294

ИВ В 56

Мовсэс Дасхуранци. История Алуанка

Պարմութիւն Աղոսնից արարեալ Մովսէսի Հաղանկաբնակչի ի նոյն արգէ և յաշխարհէ (л. 2 а). Нач.: Աստուծաւորեմ ընդ ին պաշտի...

Рус. заглавие: «История происхождения Агванов (жителей Русских Мусульманских провинций) Мойсея Кагкантиваци, списанная с древней рукописи, хранящейся в Эчмиадзинской библиотеке, армянским архимандритом Иоаннесом Шахатуновым».

Переписана в 1841 г., переписчик Иван Назаров. Копия с копии же, выполненной в 1829 г. с эчмиадзинской рукописи 1829 г. (ныне Матенадаран, № 1531, л. 231 а—377 а).

На л. 1 а запись М. Броссе.

Основной фонд.

19.5×15.5, 314 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; современный переплет.

Изд. соч.: Мовсес Каланкатуаци 1983. Пер. рук.: История Агван 1861.

295

ИВ, В 57

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану (л. 3 б—4 а), каноны согласия (л. 5 б—12 а).

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения, с применением золота.

Переписана в 1292 г., д. Оцопи (Шахапуник), переписчик и художник Шмавон. В 1504 г. приобретена ходжой Хазарбэком у епископа Елишая.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XIV в.

Записи: л. 40 б, 107 а, 114 а, 128 а, 153 а, 266 б, 278 а (Приложение, № 115), 278 б (от 1527 г. ?), 279 а (от 1457 г.).

Основной фонд.

19.8×14; 379 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

299

ИВ, В 61

Сборник

I. Л. 1 а — Проповеди, поучения, толкования на отдельные стихи и книги Ветхого и Нового Заветов, жития и др.

Нач.: [Ամենայն] գիրք աստուածային զԱստուած արդար դարձար արդուն... (Проповедь Лукаса Лореди).

II. Л. 323 а—422 а. Համառօր գումարունն և լուծունն բանից աստուածաշունչ գրոյ, յունենէ յԵրեմիայէ բանասիրէ Մտորեսոյ.

Еремиа Мелреци. Толковый словарь к Ветхому и Новому Заветам. — САЛИ. Т. 2, с. 141, № 30.

Переписана в XVII в.

На л. 422 запись от 1789 г.

В конце пергаменный защитный лист с текстом на груз. яз., письмо нусха-хуцури.

На л. 423 б печать (легенда неразборчива).

Основной фонд.

19×13; 423 л.; текст в один и в два столбца; строк 20; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, подклеена набойка.

300

ИВ, В 62

Сборник

I. Л. 1 а—202 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Հայոց աստուծոյին յերի հատուած, աստուծայ Մովսէսի Խորենացոյ ի խնդրոյ Սահակայ Բագրատունոյ.

Мовсэс Хоренади. История Армении. — *Op. рук.*: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 254; Марр 1892, № 1.

II. Л. 203 б—217 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Աշխարհացոյց.

Вардан Аребелци. География. — Берберян 1960; Антабян 1962.

На л. 317 б отрывок о приметах погоды и урожая в Индии и Вавилоне. Заголовок не читается, в др. рукописях: Տանուրէրացոյց, нач.: Յորժամ խոյն լինի՝ գարունն /// ցորեն և գինի.

Переписана в 1698 г., Астапат, переписчик Йовсэ́и.

Запись: л. 218 а.

На л. 3 а, 175 б, 218 а печать переписчика *вардапета* Йовсэ-
па от 1667 г.

Рукопись была приобретена П. Сухтеленем в Нахичевани в
1827 г., скопирована в Тифлисе для последующего издания (см.
приписку на л. 1 а).

Основной фонд.

18.9×12.6; 219 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением,
подклеена набойка.

Оп. рук.: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 257; Мapp 1892, № 1.

301

ИВ, В 63

Йоҳаннэс Карнеци.

Наставления для священников

Գրեցի հարկաւոր և պիտանի ֆահանայական դասու, յորում
պարունակին բանք կարևորք և վայելուչք ի նպաստաւորութիւն
ֆահանայականն դասու, փրոհեալ յերկուս հատորս, նախկինն՝
վասն խոստովանութիւնն և երկրորդն՝ մեկնութիւն սրբապնաս-
ուրք պատարագին: Հաւատեալ ի յընտիր և ի հոգեբուղի
մատենից հանձարեղ ռարունեաց և շնորհապարդ վարդապե-
տաց, աշխատասիրութեամբ ուրումն յեղնեալ բանասիրի Յո-
աննիսի չպէտ նօտարի Կարնեցոյ, յորդորանօք սրբասէր
ֆահանայից... Յամի փրկութեան մերոյ 1802 և ի թուոճ
արամեան տումարիս ՌՄՄՍ (1251/1802 ր.), ի ֆաղսֆս Կարին
(լ. 1 ա).

Переписана в 1802 г., Карин (Эрзерум), автограф (?).

Колл. Г. Аганяна.

19.5×13; 92 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; нотра-
гир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

302

ИВ, В 64

Опровержение Срмакэша Мануэла

Հայելի ապդեցութեան, յորում ցուցանին թիրութիւնք
րեւորակին կոչեցելոյ Գաւապան կրկնապօր, առ ի գիտութիւն
և յողորմութիւն հեղինակին նորա Սրմաֆէշ Մանուէլի: Արարեալ
յումեմնէ ճշմարտասիրէ... յամի Տեառն 1781, ի թուականիս
Հայոց ՌՄԼ (1230/1781 ր.).

Авонимное опровержение книги: [Սրմաֆէշ Մանուէլ]. Տեղրակ
որ կոչի Գաւապան կրկնապօր... ի թուականի մերոյ ՌՃՂԹ
(1199/1750 ր.), ի Կուստանդինուպօլիս. Գազիկյան II, սրբ. 1775.

На л. 152 а—166 а — полемическое сочинение: Կարձեալ
վիճարանութիւն ի վերայ բանին թէ Բրիսպոս կարէ ապի անօր

աարոածային, գրգռեալ ի բանէ Պարսէլ գրկանն՝ Կալեոյ ի Վենետիկ. Датируется 25 декабря 1757 г.

Переписана в XVIII в., автограф (?).

Колл. Г. Агабяна.

19,5×13,5; 166 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

303

ИВ, В 65

Вардан Аревелци. Сочинения

I. Л. 2 а—148 а. Բազմերջանիկ և երանաշնորհ սուրբ հորն և անյաղթ հեկորրի և լուսաւոր վարդապետի Վարդանայ նորոգ թարգմանչի և կրկին լուսաւորչի Հայոց Բան պատմագրութեան համառօտ վիպասանեալ յԱդամայ հետէ մինչև ի ԶԺԶ (716/1267 г.) թուականն Հայոց, յոյժ պիտանի շարադրութեամբ և զեղեսիկ պիտառութեամբ. Нач.: Նախման վամենայն հայրեսցոյ՛ յեղեալսն զէն...

Всеобщая история. Оригинал данного списка — одна из двух рукописей, положенных в основу издания: Մեծին Վարդանայ Բարձրբերդեսոյ Պատմութիւն Կրիեպերական. ի լոյս ընծայեալ Մկրտիչ Էմին. Մոսկվա, 1861. Приписка на л. 148 а: Ի թոյիս ՊԿՎ փառազրեցաւ քան ի միայն ի միջուկէն միջուկէն ի միջուկէն միջուկէն...

II. Л. 148 а—154 б. Տեսակք աշխարհայ և համանգամայնն երկրի. Нач.: Սարիք յերեկայ իրում ծովուն...

География. — Берберян 1960; Антабян 1962.

На л. 155 а—156 б копия письма Нерсеса Аштаракецци графу Н. П. Румянцеву от 27 декабря 1815 г.

Переписана в 1841 г., С.-Петербург, переписчики Иван Назаров и Иван Эфендиев. Копия с копии же, выполненной по распоряжению Нерсеса Аштаракецци (с рукописи 1432 г.), которая в 1814 г., вместе с «Хронографией» Маттэоса Урхайтеци, была прислана Н. П. Румянцеву. Тогда же была переписана и упомянутая «Хронография» Маттэоса Урхайтеци (см. № 293).

Основной фонд.

20×5,5; 162 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

304

ИВ, В 66

Аристокэс Ластивертци. Повествование

Պատմութիւն Ընտրականի Լաստիվերտոյ վարդապետի վասն անցիկն անցելոյ ի յայլասեռ ազգայ, որ շուրջ վմեոք են. Нач.: Ժամանեսիին մեկ ատրք շարձարանայ...

Издание с использованием данной рукописи: Аристокэс Ластивертци 1963.

Переписана в 1843 г., С.-Петербург, переписчик Иван Назаров.

Основной фонд.
19.7×16.5; 86 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага;
скоропись; переплет бумажный.

305

ИВ, В 67

Таларан

Стихи духовного содержания, нач.: Տաղ աներեսայ սրբոյ կուսին Մարեամու. Աներիս եւ, Մարեամ, զոր Քարրիել սկըզբնաւորեսայ...

Переписана в XVIII в.

На л. 39 б запись от 1836 г., Тифлис.

Колл. Г. Агабяна.

18×11; 40 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нот-рагир; в бумажной обложке.

306

ИВ, В 68

Астуацатур Бабикеев. Против Микáйэла Чамчеана

Շարունակութիւն կամ հասարակութիւն յառաջագոյն գրեալ մերում տեսարանի կամ յայտնի ապացոյց Միհայէլի Չամչեանց և բոլոր միաբանութեան իրոյ, քաղեալ ի բուն ձեռագիր գրուածոյ իրոյ՝ զոր իբր հրաշիւք ձգեցաք ի ձեռս մեր. յամի 1815, մարտի 4. Нач.: Ջոր ինչ միանգամ գրեալ է...

Ташьян, № 474.

Переписана в XIX в. (после 14 марта 1815 г.).

Колл. Г. Агабяна.

20.5×16; 38 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нот-рагир; в бумажной обложке.

307

ИВ, В 69

Григор Ծшаканци. Стихотворения

Տաղարան վայելոյ և գեղեցիկ, հոմերական երգարանութեամբ շարադրեալ տեսն Գրիգորի Կրոսայ վարդապետի, որ ի գեղջէ Օշականայ նաւարանի մեծին Մեսրոբայ Հայոց թարգ-մանչի... ի թոռջ Փրկչին 1787 և Հայոց ՌՄԼԶ (1236/1787 г.). Քաղափարեցեալ յումեմնէ համբակէ ի Կարնոյս մայր ուսումնարանի: Յամի Տեան 1812, յելս ապրիլի.

Стихи духовного содержания и видения.

На л. 83 а—87 б биография Григора Ծшаканци (Յիշատակարան պարմարանորէն վասն սննդեան և ապրուածահաճոյ վարույ և երջանիկ վախճանի ան Սալուծոյ տեսն Գրիգորի արեւախնկոպոսի և շնորհալոյս վարդապետի).

Каталог Матенадарана, I, № 3476.

Переписана в апреле 1819 г., Карин (Эрзерум).
Колл. Г. Аганяна.
19.2×12.3; 92 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага;
нотрагир; переплет картонный.

308

ИБ, В 71

**Петрос Аламалеан.
Толкование на Откровение Иоанна**

Գիրք մեկնութեան յայրնութեան Յօհաննու առաքելոյն և աստուածարան աներարանչին, համառօտ և ծաղկաբաղ հաւատեալ ի վանապան մեկնչաց եւ վարդարեալ ըստ մրօաց նոցա, ի Պետրոս արեւայիսկոպոսէ ՆախջԼանցոյ Աղամալեան... Դարձեալ աշխատութեամբ և ջանիւք նորոգ ընդօրինակեալ ի ձեռն իմ կրկներս ի մէջ ընթերցաւէր ծառայիչ Յօհաննէս նուաստիկ Կիրայու Յօհաննիսեան անուանեալ, յաշակերտութենէ Կեան յոգնաշխատ և բազմերախտ ուսուցչին իմոյ և հօր՝ Գրիգորի Մարտիրոսեան Վօսնամիր վարժապետի Կարնոյ եւ միանգամայն ուսումնասէր բարեպարոյ և մաքրակրօն խոհեմամիր ուսուցչի և դաստիարակի վարժարանիս սուրբ Սստուածածինն և սուրբ Լուսատրչի եկեղեցեաց: Ի ամին 1277, մայիսի 14. (լ. 2 ա). Ուսն է՛ր ի մակագրէն դնի յայրնութին Յօհաննու, իսկ աստ Յիսուսի Քրիստոսի...

Заключена перепиской 14 мая 1828 г., Карин (Эрзерум), переписчик Йоханнес Йоханнэсеан Аракелеан.

Запись переписчика: л. 126 а—б.

Колл. Г. Аганяна.

20.3×14.6; 129 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

309

ИБ, В 72

**Ներսէս Լամբրոնացի.
Размышления о церковном чине**

Գիրք որ կոչի Խորհրդածութիւն, շարադրեալ ի Կեանն Ներսիսէ Լամբրոնացոյ յարեւայիկոպոսէ Տարսուսի Կիլիկեցոյ:

Ի հայրապետութեան Կեանն Գրիգորի ամենընկիր հանուր չաոյ կաթողիկոսի մականուամբ Տղայ կոչեցելոյ, ի ժամանակս քիստոսափասակ արքային չաոյ Լևօնի, ի ջրօանի ընթացիչ ամանակի 626 թուականին չաոյ, ի մէջ լեռանցն Տօրոսի. (լ. 1 ա).

Յառաջարանութիւն հեղինակի սրբոյ մարենիս, ուսն.: Այս բանք և աստուածային օրինադրութիւնք...

Ташьян, № 24.

Переписана в XVIII в.

20.2×14; 155 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; но-
трагир; переплет картонный.

ИВ, В 73

**Григор Татеваци.
Книга вопрошений**

Без заглавия (начало утрачено), в ишатакаране названо: Չրիք հարսնանս ի Չրիգոր Տաթևացւոյ շիւղարեանս (л. 480 б).
Каталог Матенадарана, I, № 921.

Переписана в 1687 г., Константинополь, заказчик *вардапет* Григорис.

Запись: л. 480 б—481 а (Приложение, № 76).

15.5×14.3; 482 л.; текст в два столбца; строк 34; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 74

Сборник

I. Л. 1 а—83 а. Подборка отдельных глав и статей из Поучения Йовханнэса Ерзнкаци, Книги канонов, судебных и пр., существенно переработанных (ср. № 160).

II. Л. 83 а—90 б. Стихотворения и гимны.

III. Л. 94 а—167 б. Часть врачбника, талисманы, толкователь снов, молитвы, части Евангелия и др.

Переписана в XVI—XVII вв.

Записи: л. 66 б, 67 а (приписка Маркара от 1766 г.), 43 а.

Колл. Г. Аганяна.

58.6×12.4; 168 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

ИВ, В 75

Требник

Обиходное наименование Մշարոյ.

Переписана в XVII в., Иерусалим, переписчик Вардан, для иерусалимского патриарха Мартироса.

Записи: л. 36 а, 89 а—б.

Дар Н. Я. Марра.

21×16.3; 189 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 76

«Азбука»

Այբենարան ուսմանս նորավարժեցոյ հանդերձ աղօթիւք
ոմամբք եւ մասամբք նախապետականօք [հր]իստոնէականի

վարդապետութեան բաժանեցեալ ի դրուակս Ե: Յամի ներմարնութեան Բանին ՌՌՂԲ և ի համարութեանն արամեանց ՌՃԽԱ (1141/1692 ր.) ի փառս մեծագոյն Սստրոնոյ, ի Լջօպոլիս.

Содержит введение в чтение богослужебных книг и начатки богословия.

Львов, 1692 г.

19.5×16; 119 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; боло-рагир мелкий; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

314

ИВ, В 77

Իакоб Բալիшеци. Стихотворения

Բարոյական արարեալ ուրանաորս ի հոգեդոյս Յակոբ պարիարզէ Բաղիշեցոյ որ էր պարիարզ Կոստանդնուպօլսոյ հաւաքեցեալ եղև ի Սիրահայ մեկնութեան ի թուականիս մերոյ ՌՄՀԳ (1274/1825 ր.) դեկտեմբերի սկիսքն... Փրկչի 1825 դեկտեմբերի սկիսքն. (լ. 1 ա).

Нач.: Սիրահայ մեկնութեան առաջին գլխոյն օրանաորքն. Քանսի յորժամ Սստրոնոս սրեղծ վմարդն Ադամ... (լ. 2 ա).

Переписана в 1825 г., Константинополь, переписчик Хачатур Ванеци.

Запись: л. 74 а.

21×14.3; 74 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

315

ИВ, В 78

Сборник

I. Л. 1 а—34 б. Խրատր համաօր Յոհաննիսի վարդապետի Հորովի..

Йоханнэс Холов. Краткие назидания.

II. Л. 35 а—99 б. Стихотворения и гимны.

III. Л. 101 б—113 б. Պարզալոմար մշտընջենական, շարագրեցեալ ի Յոհանիսէ վարդապետէ Կոստանդնուպօլսիցոյ ի փառս մեծագոյնս Սստրոնոյ և ի հրրճուանս Հայկապունեայ, յիմի Տեան 1676 ի Վէնէրիկ քաղաքի, ի վիպասանութենէ ընթանորոյ եկեղեցոյն Քրիստոսի Բնօնյէնյիոսի փասներորդի եւ կաթողիկոսութեան Հայեսապունայ Յակոբայ սրբապանի հայրապետին...

Йоханэс Костанднопольсеци. «Простой» календарь.

Переписана в 1676 г.

На верхней створке переплета надпись: ԺՌՂՈՎԵՅ[ԱԲ] ՉԻՐՉՍ ՉԵՌԱՍԲԵ (поверх Ա выдавлено Բ, перед конечным Ե выдавлено Ա) ԱՄԱՆԳՈՒԲԸ ՅԻՇԱՏԱԿ ԻՒԲ ԵԻ ԾՆՕՂԱՅ ԳԱԲԹԻՆ ՍԻԲՈՒԼԷԻ ԹՈՒԻՆ ՌՃԽԸ, т. е. рукопись одета в переплет в 1699 г.

Колл. Г. Аганяна.

20.5×14.5; 114 л.; текст в один столбец; строк 22, 23; бумага; шлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

316

ИВ, В 79

Григор Татеваци. Книга вопрошений

Без заглавия, в др. рукописях: Չիբի հարցմանս.

Каталог Матенадарана, № 921.

На л. 408 а—415 б «Грамота единения»: — Թուխթի սիրոյ և միաբանութեան մեծի կայսերն Կոստանդիանոսի և սուրբ Կապուռն Սեդրեպարոսի և Տրդատի Հայոց արքայի և սրբոյն Չրիգորի Հայոց լուսարարի.

На л. 416 а—431 а отрывок из астрологического трактата.

Переписана в XVII в. (л. 416—431 из иной рукописи 1673 г.).

Записи: л. 430 б—431 а (Приложение, № 59 — принадлежит подшитым листам из рукописи 1673 г.), 431 б, 01 а (на груз. яз.).

19×14.5; 431 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

317

ИВ, В 80

Четвероевангелие

Переписана в 1666 г., переписчик Йованэс Шоротци.

Записи: л. 272 а—б (Приложение, № 52), 273 б—274 а (запись *раиса*, ընդ, Маргара).

19,5×12,5; 274 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, металлические кресты с вырезанными именами и датой — 1160/1711 г.

318

ИВ, В 81

Четвероевангелие

Переписана в 1671 г., переписчик Лукас.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Записи: л. 318 б—319 а (Приложение, № 57), 155 б, 156 б (от 1733 г.), 245 а, 319 б.

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

19×13; 320 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 82

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангелистов.

Переписана в 1471 г., Мелуанц Ванк, переписчик Матэос, художник Мануэл.

Записи: л. 1 а, 244 а—246 б (ПЗ 1451—1480, № 401), 247 а—б (Приложение, № 32), 248 б (ПЗ 1601—1620, № 136), 250 а (Приложение, № 103).

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

21.5×15; 250 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, подклеена набойка.

ИВ, В 83

Требник

В ишатакаране названо: Մշշրոս (л. 144 а).

Переписана в XVII—XVIII вв. (до 1720 г.).

Записи: л. 144 б (от 1720 г.), 181 б.

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского

19×14.5; 181 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 84

Григор Тагёвацци. Книга вопрошений

Без заглавия, в ишатакаране названо: Հարսմանս և անհարսմանս (л. 120 б).

Каталог Матенадарана, № 921.

Рукопись отражает состояние образца со смешанными книгами Григора Тагёвацци и включенными инокордными сочинениями (л. 123 а—133 б: Йовханнэс Ерзнкаци. О движении небесных светил, л. 133 б—145 б: Вардан. Толкование на Св. Писание, л. 145 б—151 а: Вардан. Толкование на Евангелие, л. 559 а—570 б: Вопрошения *вардапета* Гёорга и изъяснения Григора).

Переписана в 1686 г., переписчик Маргар.

Запись: л. 120 б (Приложение, № 75).

На л. 60 б и др. печать Гаспара от 1711 г.

Колл. Н. Я. Марра.

19.5×14.5; 570 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 85

Сборник

I. Л. 2 а—163 а. Ազարանգեղ, օգնեա Յիսուս Աստուած իմ
և Տէր, нач.: Իդձք րաղձայեալք... (л. 120 б)

Агафангел. История. — Анасян, Библиология, I, стб. 151—213.

II. Л. 163 б—172 б. Թուրթ սիրոյ եւ միաբանութեան մեծի
կայսերն Կուստանուի և սուրբ պապուն Սեդրեսպրոսի եւ
Տրդատայ Հայոյ արմայի եւ սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի.

«Грамота единения».

III. Л. 173 а—379 а Послания Нерсэса Шнорхали, Нерсэса
Ламбронаци и др.

IV. Л. 380 б—381 б. Պարմութիւն Կեանն Ներսէսի կաթողիկոսի
Հայոյ Կայեայոյ. Нач.: Շնորհապարոն և հոգելին Կէր
Ներսէս... Жизнеописание Нерсэса Шнорхали.

Переписана в 1689—1690 гг., Испахан, переписчик Алэк-сантр.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Записи: л. 2 а, 172 б, 379—380 а, 382 б—383 а.

На л. 175 б печать Гаспара от 1711 г., на л. 4 а и 176 а смытые печати.

Колл. Н. Я. Марра

20.2×14.5; 383 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, на верхней створке надпись от 1690 г.: [Յ]ԻՇԱՍԱԿ Է
ԱՂԷՔՍԱՆՏԻ ՎԱՐԳՍՊԵՏԻՆ ԹՎԻՆ ՌՃԼԹ (1139/1690 г.).

Оп. рук.: Агафангел 1909, с. ԻԳ (здесь же записи).

ИВ, В 86

Сборник

I. Л. 2 б. Պարճաոք սահմանայ գրոյն. Нач.: Մեծն Դաւիթ
և Եզնակ Կողբայի շոգան յԱթէնա... Философские труды,
с. 412.

II. Л. 3 а—13 а. Դաւթի փիլիսոփայի Ներգինայոյ Յառա-
ջարանութիւն Սահմանայ իմաստասիրութեան. Нач.: Որք մի
անգամ իմաստասիրութեան Կենչան...

Давит Нергинаци. Об определениях философии. — Философские труды, с. 410.

III. Л. 14 б—37 б. Լուծմունք Պորփիրիի [Վահրամայ հռետորի
արարեալ]. Ագնեա Կէր Աստուած. Нач.: Բայս երևեսցա թէ ոչ
սեռ և ոչ Կեակ...

Вахрам Рабуни. Анализ Порфирия. — Философские труды,
с. 403.

IV. Л. 47 а—124 б. Եռամեծիւն Յոհաննու Որոյնեսոյ
Հայոյ փիլիսոփայի և վարժապետի Հաւաքումն համառապ

վերլուծութեան ստորոգութեանց Արիստոտելի. Нач.: Ստորոգութիւնք վասն է՞ր կոչին...

Йовханнэс Оротнеци. Анализ Категорий Аристотеля (в изложении Григора Татэвац). — Философские труды, с. 426.

V. Л. 129 а—165 а. [Եսայի] վարդապետի Համառար <վեր>վերլուծութիւն Դիոնիսիոսի. Нач.: Ստորոգութիւնք վասն է՞ր կոչին...

Есайи. Краткий анализ сочинений Дионисия Ареопагита. — Ташьян, № 151, Բ.

VI. Л. 165 б—229 а. Եռամեծին Յոհաննու Որորնեցոյ Հայոց փիլիսոփայի և վարժապետի Լուծմունք Պարապանց գրոյն, արարեալ ի խնորոյ, աշակերտաց իրոցն, հաւաքեալ երկասիրութեամբ Գրիգոր վարդապետի, աշակերտի նորին. Нач.: Բան՝ պարզէն: Լուծմունք՝ պարմութիւն...

Йовханнэс Оротнеци. Толкование на схолии Кирилла Александрийского. — Ташьян, № 151, Ա, 1.

VII. Л. 229 б—260 б. Համառար լուծմունք Աստուածարանին, ի լուսաւոր բան[ից] արդիւնական վարդապետի Յոհաննու Որորնեցոյ մականուն, կախեալ ի սէրն Աստուծոյ, հաւաքեալ աշխարհասիրութեամբ աշակերտի նորին՝ Գէորգեայ Եզրնկացոյ. Нач.: Բան՝ Առ որս բանի են պաճուճեալ...

Йовханнэс Оротнеци. Толкование на Богослова — Ташьян, № 151, գ.

VIII. Л. 260 б—285 б. Գրիգորի Նիսացոյ Ե գրոց լուծումն դժուարարանից արարեալ ի Յակոբայ վարդապետէ Կրակացոյ. Нач.: [Բան]՝ Ով արդեամբ Լուծմունք. Ով է այժմ այս ժողովս...

Йакоб Кракаци. Толкование на «трудные места» из Григория Нисского.

Переписана в 1464 г., монастырь Аваг (Екелеац), переписчик Степаннос Чмшкадагци.

Записи: л. 139 б, 211 а, 219 а, 286 а (ПЗ 1451—1480, № 257), 286 б.

На л. 2 б и 46 б печать *ерэца* Йакоба Кесарац.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

Основной фонд.

13.3×14; 286 л.; текст в один столбец; строк 33; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Օր. рук.: Patkanof 1891, № 262; Марр 1892, № 6.

Притчи Соломона, Екклезиаст, Песнь Песней, Книга Премудрости Соломона, Книга Премудрости Иисуса, сына Сирахова, Книга Иова, Книги двенадцати пророков.

На л. 114 а—116 б Տեանն Ներսիսի Յիշատակարան ասակայն Սողոմոնի. Нач.: Սստուածեղէն հոգովն ի սմա...

На л. 151 а—172 б Հարիր իմաստասիրայ ասայեայ: Յարագս խելայ և իմաստութեան, որ է ուսումն իմաստնոյ. Нач.: Կրիւարբոս ասէ. Ճանապարհորդք ի րունս և ի հայրենիս իրեանս փութան...

Изречения ста мудрецов. — Ташьян, № 29, Գ.

На л. 303 б—307 б [Մահ երկուրասան մարգարէից]. Մահ Ովսէի մարգարէի. Нач.: Ովսէ էր ի Բելմութայ...

Смерть двенадцати пророков.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1314 г., Скевրա переписчик Իօհանէс.

Записи: л. 42 б, 151 а, 172 а, 225 а—226 б, 307 а (обновитель Сукիас). Приложение, № 4.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

Ванская колл.

20.2×14.5; 307 л.; текст в два столбца; строк 24; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Օր. рук.: Лалаян 1915, № 33 (с приведением главного иштаткарана). Доп. свед.: Каталог Матенадарана, I, стб. 93—105 (введение О. Еганяна).

325

ИВ, В 88

Григор Тагеваци. Проповеди

Без заглавия, обычное наименование: Բարոզգիրք.

Переписана в XVII—XVIII вв.

Колл. Г. Аганяна.

16.5×11; 618 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

326

ИВ, В 89

«Пояснения на соборные послания»

Հաստատում մեկնութեան երանեստնոյ թղթոյն կարողիկեայ, нач.: Արդարն Յակովբոս, որ էր ըստ մարմնոյ երայր Տեանն մերոյ...

Содержит пояснения на Слова Иоанна Златоуста, Кирилла Александрийского и др.

Переписана в 1599 г., переписчик Микайэл.

Запись: л. 330 б (Приложение, № 40).

В начале и конце бумажные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

Основной фонд.
18.2×12.2; 320 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага;
нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

327

ИВ, В 90

Լեւոնտիկ Քիրլալեմեան. Путешествие

В тексте и записи названо: ճամբորդութիւն, ուղևորութիւն,
(л. 89 а). Нач.: Ս. Մինչ օգնւիրս իր ճգնաժամն ողջունէր...
(л. 1).

Поэма о путешествии вокруг оз. Ван (2093 двестишия), в
сентябре—ноябре 1866 г. — Каталог Матенадарана, I, № 4470
(рук. Матенадарана содержит другую редакцию); Назарян 1955.

Автограф, белой экземпляра, закончен перепиской 17 апре-
ля 1866 г., просмотрен с незначительными изменениями 2 фев-
раля 1882 г.

Колл. Г. Аганяна.

18.8×11; 93 л.; текст в один столбец; строк 26; скоропись;
переплет кожаный.

328

ИВ, В 91

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, евангельский
цикл, изображения евангелистов, с применением золота. На
л. 10 б изображение заказчика, на л. 11 а изображение худож-
ника.

Переписана в 1608 г., Хизан, переписчик и художник Григор.

Записи: л. 10 б, 11 а, 249 б—256 а (ПЗ 1601—1620, № 378).
На л. 11 а погрудное изображение художника и запись:
Ծաղկօղն եմ սուրբ Անվարանիս.

Ванская колл.

18.0×13.7; 256 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага;
болорагир; переплет утрачен.

329

ИВ, В 92

Сборник

I. Л. 2 а—35 а. Без заглавия, в др. рукописях:: Օրէնք յարթող
թագաւորաց քրիստոնէից Կապանդիանոսի և Թէրդոսի և
Աւոնի թագաւորաց չորսայեսոյ. Нач.: Եթէ եղ Սստրուած
արէնս մարդոյն...

Сиро-ромейский судебник. Bruns-Sachau, 1880, I, с. 95—141.

II. Л. 35 а—174 а. Без заглавия, в тексте названо: Չիրքս դաբաւանի (л. 36 а). Нач.: Հանդերձեալ եմ գրել զՉիրքս դաբաւանի...

Мхитар Гош. Судебник. Содержит редакцию с кратким введением (10 глав, X и XI главы слиты), без деления на разделы церковных канонов и светских законов. — Торосян 1962.

Переписана в XVII в. (приписки от 1684 и 1706 гг.).

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

23.6×18.3; 177 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

330

ИБ, В 93

Михаил Сириец. Хроника

Տեան Միգայի Ասորոյ պարիարգի համառօր ժամանակայ գրոյ փողոսոյ արարեալ ի յորմի պարմարայ ի վարժս րանաիրայ աղանակ րեսութան, յԱղանայ մինչև յերին ամրս թուելալ. Нач.: Ես, երարք իմ ի Քրիստոս...

На л. 135 б—147 б — «О священническом сане», на л. 147 б—155 б — «Исповедание веры».

Ташьян, № 91.

Переписана в XVIII в.

Рукопись Эчмиадзинского собрания, подаренная барону Гану и переданная им в Азиатский музей в 1838 г.

Основной фонд.

21.8×17.1; 163 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; пла-гир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Иссл. рук.: Brosset 1839.

331

ИБ, В 94

«Книга против иудеев»

Չիրք ճակարամարտութեան այնմ որ ունի հակառակութիւն ընդդէմ հրէից, կամ մնալ ապար ի չարութենէ նոցին, արարեալ ի Ներսիսոսէ ունեմէ Յունայ արեղայէ, որ երբեմն րարունի նոցին, և թարգմանեալ ի մուրուսանու լեզուէ ի հայ բարբառ ի րէր Ներսէս փահանայէ ի Եաշ: 1808 մայիսի 30. Нач.: Բազումք զբազում րանս գրեալ ունին ի դէմս ազգին հրէից...

Пolemическое сочинение против иудейской веры, написанное бывшим раввином, принявшим христианство под именем Несбитоса. Перевод с молд. (рум.?), выполненный священником Нерсэсом Йарутюнеаном, Яссы, 1808 г.

Рукопись закончена перепиской 7 июля 1870 г., переписчик Йарутюн Араратеан.

Записи: л. 01 а, 100 а, 103 б.

Колл. Г. Аганяна.
21.3×17; 115 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; скропись; переплет картонный.

332

ИВ, В 95

Сборник

I. Л. 1 а—81 б. Մանիա վարդապետի Հայոց Բան հակաճառութեան ընդդէմ երկարնակաւ, զոր գրեալս հրամանալեանն Պետրոսի Հայոց վարդապետի. Авания Санахнеци. Слово против диофизитов. — Анасян, Библиология, I, стб. 777—778.

II. Л. 84 а—137 б. Խօսարովկայ թարգմանչի Հայոց Առայնսիկ, որ ասեն բնութեամբ անձև, անսկիզբն, ընկալեալ վճարդութիւն Աստուած Բան ի Կուսէն. Хосровик Переводчик. Против тех, что говорят: Бог-Слово воспринял человека без формы и без начала...

Ташьян, № 215.

III. Л. 138 а—246 б. Յովհաննու Բահանայի Յաղագս նշանակ հաշարոյ Նիկիականն.

Йовханнэс. О Никейском символе веры.

На л. 247 а—278 б подробный указатель.

Переписана в 1799 г., Константинополь, переписчик и автор указателя Мартирос Костанднопольсеци.

Запись: л. 279 б—283 а.

Колл. Г. Аганяна.

22×16.5; 283 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

333

ИВ, В 96

Саргис Шнорхали.

Толкование на Послания Иоанна

Ի Կարողիկէ թղթոյ Յովհաննու առաջելոյ, զոր արարեալ է Սարգիս վարդապետի աստուծալ (л. 5 а).

Ср. Ташьян, № 315.

На л. 205—216, 1 а—5 а — толкование на Евангелия, сказание о кресте Хацунеац и др. (отдельные листы).

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Степаннос.

Записи: л. 2 б и др.

В начале пергаменный защитный лист, письмо прямолинейный еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

20.5×15; 216 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 97

**Йакоб Налеан.
Проповеди**

В ишатакаране названо: Քարոյ.

Начальная проповедь: Առաջին փարոյ պենպրկուպէին... ի վերայ բանին Յոհաննու... Եթէ սիրէք զիս... Нач.: Բնարանս քի ունի զչորս մասնս...

1755 г., Константинополь, автограф.

Записи: л. 1 а, 197 а, 198 б (от 1771 до 1797 г.).

Ванская колл.

20.6×16; 231 л.; текст в два столбца; строк 37; бумага; пла-гир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИВ, В 98

Сборник

В ишатакаране названо: ծաղկափայլ փարոյս (л. 200 б), ժողովածոյ փարոյ մատենոյս (л. 261 б).

Содержит проповеди, молитвы, видения Григория Просветителя и др.

Переписана в 1697 г., Константинополь, переписчики Барселі-Басилиос и Аѓанас.

Записи: л. 200 а—б, 261 б (Приложение, № 85).

Колл. Г. Аганяна.

20×14.5; 283 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; нот-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 99

**Петрос Бертумеан Аѓамалеан.
«Открытый источник»**

Արհիւր բայեալ, արարեալ Պերրոս եպիսկոպոսի Բերթու-մեան Աղամալեան, միարանութեան սրբոյ Էջմիածնի (л. 3 а). Нач.: Յարաջարան հեղինակին. Կանխարարատ և հոգեջարճ անկարանիչն Մարթէոս...

Каталог Матенадарана, I, № 2.

Переписана в 1853 г., переписчик Еремиа Тэр-Сагсеан.

Запись: л. 3 а.

Ванская колл.

20.5×15; 139 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; пла-гир; переплет картонный, обтянут кожей.

ИВ, В 100

Сборник

I. Л. 4 а—86 а. Երկրորդ հափոր մեկնութեանն սրբոյ անվարանիս Մարկոս, ասայեալ Բարսեղ վարդապետի. Нач.: Հարսին վնա և ասէին...

Барселі *Варданет*. Толкование на Евангелие от Марка.

II. Л. 94 а—141 а. Նուսափ և յերին աշակերտի Մաթէոսի եռամեծայն Յոհանոս և Գրիգորի աշխարասիրեալ ի հաւաքումն բանիցն անվարանէն Դուկասոս և արքով յովով ի վայելումն մանկանցն Սիոնի. Нач.: Ամենայն ոք որ ծոյլ է ասպրուածային ուսումն...

Ματθαῖος [Джулайеци]. О Евангелии от Луки и проповеди. — Karagianz, Verzeichniss, № 30; Хачикян, 1956.

III. Л. 146 а—150 б. Պատմութիւն սակաւ մի գրեցաք վասն օգորի հաւաքացելոյ: Յոհանոս Ոսկերեանի ասայեալ Վասն Նինէի. Нач.: Սրբ, կամիցիս գիտել և ուսանել, թէ որախիսի արքով ևն մարդկան պահf...

«Мы кратко рассказали о пользе верующему, [согласно] сказанному Иоанном Златоустом о Ниневии».

Л. 163 б—173 б — стихотворения.

Переписана в 1720 г., переписчик *варданет* Томас.

Записи: л. 1 б, 148 б, 152 а, 154 а, 160 б.

На л. 4 а печати *махтеси* Николоса от 1740 г.

На л. 1 б печати *варданета* Минаса.

Колл. Г. Аганяна.

20×16.2; 173 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; плагири; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 101

Требник

Обиходное наименование: Մաշտոց.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в., переписчик Барселі.

Записи: л. 2 а, 41 а, 152 б, 153 а—б, 165 а—б.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

20×12.7; 165 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 102

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в 1656 г., Константинополь, переписчик Ованэс.

Запись: л. 136 а—137 а (ПЗ 1641—1660, № 1062)
Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.
19×13.3; 137 л.; текст в два столбца; строк 23; пергамен;
болорагир; переплет утрачен.

340

ИВ, В 103

**Григор Татеваци.
Книга проповедей**

Без заглавия (начало утрачено), в ишатакаране названо:
Յորդովանի բանն խրատական (л. 238 б).

Ташьян, № 505.

Переписана в XVI—XVII в., переписчик (?) и владелец Хачатур (Չախատուր սիրբ օրրու պիշաշարուր օրրու որ բազում շարչարանիսի օրեսի լուս... л. 30 б).

Записи: в конце проповедей, л. 24 б, 30 б, 46 а и др., 238 б.

Колл. Г. Аганяна.

18.5×13.5; 265 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

341

ИВ, В 104

**Игнатиос.
Толкование на Евангелие от Луки**

Մեկնութիւն սրբոյ անվարանիւն Հովասու, արարեալ
Բգնարիսի շնորհալոյ վարդապետի (л. 1 а). Нач.: Հնոյ լոյս
իմաստ աստուածային և ըզհոյ (л. 2 а).

Ташьян, № 263, У, 17.

Заставки, наклеено изображение Иоанна Предтечи.

Переписана в XVII—XVIII в. (до 1717 г.), Тигранакерт, переписчик Лазарос.

Запись: л. 286 б (Приложение, № 92).

Колл. Г. Аганяна.

18.5×12.5; 292 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением,
подклеена набойка.

342

ИВ, В 105

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангельского цикла.

Переписана в 1635 г., с. Дашт (Мокк'), переписчики Тумай и Йованэс.

Записи: л. 98 а, 248 б, 322 б—324 б (ПЗ 1621—1640, № 917)

Ванская колл.

19.5×13; 324 л.; текст в два столбца; строк 20; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

343

ИВ, В 106

Григор Татеваци. Книга проповедей

На л. 229 а—239 б Грамматика Симэона Джулайеци: Միմէօն վարդապետի Ջողայեցոյ արարեալ Քերականութիւն ըստ լեզուի մերոմ Հայկազանս, нач.: Քերականութիւն է զհարութիւն փարից ասութեանս...

Завершена перепиской 15 декабря 1709 г., Эчмиадзин (л. 68 б).
Здесь же приписка другим почерком:

Ես ասայի, թէ ես եմ,
Ոչ ոք չասի, թէ ես եմ,
Ով ոք կասէ, թէ ես եմ,
Հանց կու լինի, ինչ ես եմ:

Записи в конце проповедей: л. 68 б, 183 б, 239 б, 242 б.

Колл. Г. Аганяна.

19×14; 242 л.; текст в два столбца; строк 28; бумага; шлагир;
крышки деревянные, обтянуты кожей.

344

ИВ, В 107

Полемика Мовсэса Кертола и Дави́та Анйалта с императором Маркианом

Տեպրակ մեծահանդէս հակաճառութեան փառասորեալ և յոգնապէղ իմաստիւի լյեալ երանելեացն սրբոյն մեծին Մովսիսի Քերթողի և Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի. Нач.: Որդիք լուսոյ և վերինն Միօնի...

Переписана в 1819 г., Карин (Эрзерум), переписчик Якоб.

Запись: л. 1 а, 23 а.

Колл. Г. Аганяна.

20×13; 24 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нот-
рагир; без переплета.

345

ИВ, В 108

Симэон [Ереванци]. Проповеди

Начальная проповедь, л. 1 а—4 б: Քարոզ նորին Միմէօն կաթողիկոսի ի խորհուրդ չորրորդ կիրակէին Յինանս.

Переписана в XIX в.

Переписана в XIX в.

21×15; текст в один столбец; строк 26; бумага; нотрагир; без переплета.

346

ИВ, В 109

Сборник

Содержит речи Вардана *Вардапета*, видение Афанасия Александрийского.

Переписана в XVIII—XIX вв.

24,5×16,5; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; без переплета.

347

ИВ, В 110

Мануэл Шахинов Кюмюшханеци.

О праздновании армянами Рождества и Крещения

Ըստ ինորոյ հանգույեալ աղայ Մինաս Եղիապարեան Լապարովին ի 1804 ամին Մանուէլ վարդապետն Հայոց գրեաց համառօր բացայայտութիւնս, թէ որով ասանդութեամբ և կանոնի Հայոց ազգն տօնեն սծնունդ և վմկրտութիւն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի անփոփոխ ի միում ատոր ի վեցն յունվարի. Нач.: Ջրանն Կոր հրամայեցէր ինձ համառօտաբար գրով ծանուցանել...

Переписана в 1804 г., С.-Петербург, автограф (?).

Колл. К. А. Абрамова.

24×18.5; текст в один столбец; строк 27; бумага; шлагир; без переплета.

348

ИВ, В 111

Симэон Ереванци.

Проповеди

Գիրք քարոզիչ տեառն Միմէօնի գիրնական և աստուածաբան կաթողիկոսի Երևանցոյ՝ ի փառս Աստուծոյ և ի յազնութ մանկանց եկեղեցոյ...

Переписана в 1807 г., Учкілисе, переписчик Петрос Багревандци.

21.5×15.5; 8 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; шлагир; без переплета.

349

ИВ, В 112

Сборник

Содержит стихотворения, эпитафии, посвящения и пр.

Переписана в середине XIX в. (после 1831 г.).

21×16.5; 41 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

350

ИВ, В 113

Требник

В ишатакаране названо: Մշշրոյ.

Переписана в 1665 г., переписчик Араќэл.

Записи: л. 185 б—186 а от 1665 г. (Приложение, № 50), 186 б—187 а от 1689 г. (Приложение, № 81).

18.5×12.5; 187 л.; текст в два столбца; строк 20; бумага; болорагир; переплет утрачен.

351

ИВ, В 114

Дионисий Ареопагит. О небесной иерархии

Չիրք սրբոյն Գիոնէսիոսի Արիւսազայոյ Յաղագս երկնային Բահանայապետութեան.

Ташьян, № 290.

Заставки, инициалы, лицевое изображение.

Переписана до 1704 г., переписчик Йоханэс.

Записи: л. 77 а, 144 б, 8 а.

Основной фонд.

21.3×15; 321 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, на верхней створке надпись от 1704 г.: Ի ՎԱՅԵԼՈՒՄԸ ՄԱՂՂԱՍԻ ՊԱՐՈՆ ԱԲԵՏԻ ԹՎԻՆ ՌՃԾԳ (1153/1704 г.).

352

ИВ, В 115

Сборник проповедей

Содержит 19 проповедей, начальная: Երանեալ է այր, нач.: Ի վերայ այսմ բանի Ջ իրս հարսանելի է... (л. 1 а).

Л. 60 а—61 б. Վասն կապարման լուսնի, нач.: Ջի՞նչ է՝ մինչև կապարեսոյի լուսին...

Л. 109 а—115 б. [Պատգմէն Հայոց Կոմարի], нач.: Ջկրկնալն ամսոյն այսպէս արա...

Переписана в 1778 г., Хор Вирап, переписчик Барсел.

Записи: л. 89 а, 115 б.

На л. 30 б, 112 б печать *вардапета* Барсела.

Колл. Г. Аганяна.

21×16; 117 л.; текст в два столбца; строк 27; бумага; шлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

ИВ, В 116

Сборник философских сочинений

I. Л. 2 а—54 а. Դարթի փիլիսոփայի Ներգենացոյ Յաղագս սահմանաց իմաստասիրութեան. Нач.: Որք միանգամ իմաստասիրութեան տենչա[ն] բանիցն...

Давит' Нергинаци. Об определениях философии. — Философские труды, с. 410.

II. Л. 55 а—6. Դարթի Եռամեծի և անյաղթ ֆիլիսոֆայի ընդդէմ չարից առարկութեանցն Պիտոնի իմաստակի: Եւ սահմանք և տրամադրութիւն իմաստութեան մինչև ցայս վայր: Ընդ այնոսիկ և առաջ կայ բան իմաստնոյս. Далее заглавие: [Զ]ամենայն չար տանջելի. Нач.: Ոչ ոք տանջեալ ապագական... Л. 56—59 оставлены пустыми, с обрывом текста на полуслове.

[Давит' Нергинаци]. Всякое зло наказуемо. — Философские труды, с. 416.

III. Л. 60 а—71 б. Պորփիրի ներածութիւն. Нач.: Ելոյր հարկատրի...

Порфирий. Введение. — Философские труды, с. 441.

IV. Л. 71 б—127 а. Դարթի փիլիսոփայի Ներգինացոյ Վերլուծութիւն ներածութեանն Պորփիրի. Нач.: Հանդերձեալ հանդերձ աստուծով...

Давит' Нергинаци. Анализ Введения Порфирия. — Философские труды, с. 419.

V. Л. 128 а—199 а. Ստորոգութիւնն Արիստոտելի. Нач.: Հոմանունք ասին որոց անտանք միայն հասարակ...

Аристотель. Категории. — Философские труды, с. 394—395.

VI. Л. 199 а—254 б. Սկիզբն և նախադասութիւն գրոցն որ ասի ըստ Յունացն Պերի արմենիաս և Հայերէն Յաղագս մեկնութեան, արտադրեալ ի մեծ իմաստնոյն Արիստոտելէ, թարգմանեալ և մեկնեալ ի Դարթէ. Нач.: Նախ արժանի է դնել զի՞նչ է անուն...

Давит'. Начало и преддверие книги «Об истолковании». — Философские труды, с. 397.

VII. Л. 255 а—268 б. Արիստոտելի իմաստասիրի Թուղթ առ Աղեմասանորոս թագատր. Պատմութիւն յաղագս աշխարհի. Нач.: Իսկ բազում անգամ...

Аристотель. Послание царю Александру — повесть о мире. — Философские труды, с. 400—401.

VIII. Л. 269 а—272 б. Արիստոտելի Յաղագս առափնութեանց՝ առ Աղեմասանոր թագատր. Պատմութիւն յաղագս աշխարհի. Нач.: Գովելի են գեղեցիկն...

Аристотель. Царю Александру — о добродетели. — Философские труды, с. 398—400.

IX. Л. 272 б—273 а. Изречения древнегреческих философов, нач.: Արիստոտելէս սրագիրացի էր...

Х. Л. 273 а—275 б. Отдельные разделы из Письмовника Григора Магистра:

а. Գրիգորի Մագիստրոսի առ հեղգս յուսումն իմաստիս, нач.: Գամագրական...

б. Այլ ի նոյնս, нач.: Մրգույ փանաֆ ծրդեալ, ծէեալ անհոյծ ոգեալ...

в. Նորին Գրիգորի առ հեղգ աշակերտս՝ յուսումն և հարստս գոյ, нач.: Գանգին բախին...

г. Նորին առ որդիս իր պարանալ և ի պարերազմին հասանելոյ ի չարարաստ ծերունոյն Նիկալա ալրար, нач.: Լոաֆ թէ եկն պապն պաղակ...

Послания Григора Магистра, 2Է, 2Զ, 2Ծ, 2Գ.

Заставка, инициалы, с применением золота.

Переписана в 1337 г., Гладзор, переписчик Еմрем, на л. 263 а—275 б дополнения Авага.

Записи: л. 254 а—б, 275 б, 276 а (Приложение, № 11, 13, 19 и ПЗ 1641—1660, № 502).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

21.6×15; 277 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

354

ИБ, В 117

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв. (до 1627 г.).

Запись: л. 107 б (обновитель Карапет, 1627 г.).

21.7×15.5; 252 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; переплет утрачен.

355

ИБ, В 118

Фрагмент Евангелия

19.5×16; 1 л.; текст в два столбца; строк на сохранившейся части 9; пергамен; еркатагир.

356

ИБ, В 119

Сборник философского содержания

Сохранилась часть рукописи, тетради VIII—XII.

I. Л. 1 а—45 б. Начало утрачено, в настоящем состоянии: ...փեղին ոչ ընդունի ներհակ, և ուրն ընդունի: Ութերորդ փեղին սեռն է, և ուրն սեռականագոյն...

II. Л. 45 б—60 б. Նորին Յովաննու Որոսնեսյոյն Համաօր
լովմունք Պէրիարմէնիաս գրոսն ի Գրիգորէ աշակերտէ.

Йован Оротнеци. Краткое толкование книги Аристотеля «Об
истолковании». — Философские труды, с. 424—425.

Переписана в XVIII в.

Основной фонд.

20.5×16; 60 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нот-
рагир; переплет утрачен.

357

ИВ, В 120

Выписки из ишатакаранов

Выписки сделаны Лёвондом Пирлалемеаном в 1881 г. с ру-
кописей, находившихся в Западной Армении. Ср. Каталог Ма-
тенадарана, II, № 6273, 6332, 9027, подобного содержания, при-
надлежащие тому же автору.

32×21; 33 л.; скоропись.

358

ИВ, В 121

Յարձակտ Անանի. Օ քորոքե Իոնե

Երանելոյն Անանիայի Հայոց վարդապետի աստուծաւ ի
խորհուրդ Յովաննու մարգարէին.

Анасян, Библиология, I, стб. 787—788.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1831 г., переписчик Карапет.

Колл. Г. Аганяна.

21×15.5; 8 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; шла-
гир; в бумажной обложке.

359

ИВ, В 122

Сборник

Содержит духовные стихи, гимны, речи и пр. Переписана в
XIX в.

Колл. Г. Аганяна.

23.3×18; 11 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; шла-
гир; в бумажной обложке.

360

ИВ, В 123

Ներսէս Լամբրոնացի.

Շին արծառնաւ ի արքայութեան, ընդունուի ի Բարձրագոյն Եկեղեցոյն

Շարժարարութիւն օրհնութեան բազմաթի մեծի եկեղեցոյն
Հռոմայ.

Рукописи Венеции, II, № 298. 6.
Переписана в XVIII в.
Колл. Г. Аганяна.
24.2×18.5; 9 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага, нотрагир; в бумажной обложке.

361

ИВ, В 124

**Вардапет Еремиа.
Слово об Ионе и Ниневи**

Մասնատալ յաղանի սրբոյն Յակոբոսայ Երեմիա վարդապետի...
Переписана в XVIII в.
Колл. Г. Аганяна.
24.7×18.5; 14 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

362

ИВ В 125

**Кондак константинопольского
патриарха Маттэоса от 10 августа 1847 г.**

Ванская колл.
109×46; бумага; нотрагир.

363

ИВ, В 126

**Кондак иерусалимского
патриарха Габриэла от 6 апреля 1824 г.**

33×23; бумага; нотрагир.

364

ИВ, В 127

**Иоанн Златоуст.
Толкование на евангелие от Иоанна**

Без заглавия, в др. рукописях: Երանելի Յովհաննու Ոսկերերանի Մեկնութիւն սրբոյ Աւետարանին որ ըստ Յովհաննու.
Нач.: Որք արժանին հանդիսիս լինին տեսող...

Каталог Матенадарана, I, № 1347.
Переписана в XVII в.
Колл. Г. Аганяна.
17.5×12; 283 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; боло-рагир, переплет утрачен.

ИВ, В 128

**Արակել Բալիսեցի.
Поэма о Варлааме и Иоасафе**

Տաղ ի վերայ Յովսիսափոռի թագաւորի որդոյ թագաւորին չնդկայ Արեւելոյս. *Нач.: Յորժամ չայրն երկնաւոր յերկիր հաճեցաւ...*

Переписана 21 октября 1877 г., Эчмиадзин, для Академии наук.

Запись: л. 33 б—34 а.

Основной фонд.

20×13.5; 34 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; скоропись; переплет картонный, обтянут коленкором.

ИВ, В 129

**Տեփանոս Թարօնեցի Ասօլնիկ.
История времен**

Պատմութիւն ժամանակայ, արարեալ Սրբեփաննոսի Տարօնեցոյ Ասողնիկ կոչեցեալ. *Нач.: Որք յապրոածայինն պարուեալ...*

Копия, выполненная для Азиатского музея в 1843 г. в С.-Петербурге Иваном Назаровым с рукописи, принадлежавшей архиепископу Карапету Багратуни (ныне Матенадаран, № 3070).

Колл. М. Броссе.

21×16.5; 129 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 75.

ИВ, В 130

**Տեփանոս Տյօնեցի.
История рода Сисакан**

Չանդխտ բանից քաղցրավէպ պատմութեանց Կանս Միսական, հրաշահիւս յօրինուածովք յարմարեալ պիշապականաւորանս հնոցն, նուսաբ և ապիկար ոգոյ Սրբեփաննոսի Միւնեայ այլելոյի և նախագահ մեկրապօլոյի, որդոյ մեծափառ իշխանայ իշխանին Տարապիճին, որ և կոչի սա յիշապակ այնմ արեւան. *Нач.: Սստուած է սկիպրն գոյալութեանց...* (л. 9 а).

Переписана в 1839 г., Тагёв, переписчик Мкртич Шхнцов.

Запись: л. 2 а.

Колл. М. Броссе.

21×17.5; 298 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 78.

ИВ, В 131

Լեւոնդ. История

Պատմաբանութիւն Ղևոնդեա մեծի վարդապետի Հայոց որ յաղագս երևելոյն Մահմեդի՝ և վկնի նորին, թէ որպէս և կամ որով օրինակաւ փիրեսիւն փեպերաւ, ևս առաւել թէ Հայոց ազգիւ. Нач.: Նախ և առաջին որք և Ամիրլումնիք անուանեցան... (л. 1 а).

Копия, выполненная для Азиатского музея в 1842 г. в С.-Петербурге Иваном Назаровым с рукописи, принадлежавшей архиепископу Карапету Багратуни (ныне Матенадаран, № 3070). См. также: Masler, № 208 (копия данной рукописи).

Основной фонд.

20.7×16.3; 111 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; переплет картонный.

Пер. рук.: Левонд 1862.

ИВ, В 132

Служебник

Обиходное наименование: Խորհրդաբան. Нач.: Արէնք տրկանելոյ ըստիս եկեղեցոյ.

Переписана в 1687 г., Бантари-Сура́т (Индия), переписчик Григор.

Основной фонд.

22×17.7; 15 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; нотрагир; переплет картонный.

ИВ, В 133

«История Грузии»

Պատմութիւն Վրաս ազգին. Нач.: Յիշատակ տրաստոյնի տալ, զի Հայոց և Վրաս...

Картлис Цховреба 1953.

Копия рукописи, принадлежавшей архиепископу Карапету Багратуни (ныне Матенадаран, № 3070). Завершена перепиской 14 августа 1840 г., Тифлис, отправлена в С.-Петербург 10 января 1841 г.

Запись: л. 96 б.

Колл. М. Броссе.

22.5×18; 97 л.; текст в один столбец; строк 16, 19, 26; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 76.

ИВ, В 134

Вардан Аревелци. География

Աշխարհագրութիւն Վարդանայ վարդապետին Հայոց և երևելի պարմագրի յերեկոսաներորդ դարու. Нач.: Նախօրէին պամենայն ֆունտալ զերկինս...

Берберян 1960; Антабян 1962.

Закончена перепиской 15 ноября 1840 г., Тифлис, переписчик Аристокэс Йарутюнэан Ерзнкеанц. Отправлена в С.-Петербург в 1847 г.

Запись: л. 14 а.

Колл. М. Броссе.

22.5×17.5; 14 л.; текст в один столбец; строк 19, 23; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 87.

ИВ, В 135

Сборник исторических сочинений

Պարմական հարուածօք հանտալ ի ձեռագրայ Կարապետ վարդապետի Ճահնապարեանց, որք կարծին գործ Ճապիոյ. Нач.: Նախօրէին պամենայն ֆունտալ զերկինս...

Содержит выдержки из сочинений Шапуха Багратуни и Ухатнэса, извлеченные из рукописей, принадлежавших Карапету Шахназаряну.

Переписана в XIX в.

Колл. М. Броссе.

23.5×18; 6 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 88.

ИВ, В 136—В 167

Фрагменты

Фрагменты рукописей на бумаге, преимущественно XVII—XVIII вв., из библиотеки Ширмазана Варганова, Тифлис, погибшей в 1865 г.

Колл. М. Броссе.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 89.

ИВ, В 168

«Великое зеркало»

Հայելի վարույ, յորում կան պարմութիւնք հեշտալորք, և բանք օգտակարք առ ի երկութիւն մարդկան (լ. 1 6).

Л. 1 а—б. Оглавление, 71 глава.
Тер-Давтян 1996.
Переписана в XVIII в.
Записи: л. 1 а, 2 а (от 10 января 1827 г.), 133 б.
Колл. А. Н. Акулянца.
19×13.5; 133 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

375

ИВ, В 169

Правила покаяния и Книга канонов

I. Правила покаяния.

1. Л. 1 а—52 а. 30 статей, нач.: Արդ, յորժամ կամեսցի ոք խոստովանել ևս...

2. Л. 52 а—54 б. Заключение: Կարձեալ ևարոյ խոստովանութան, нач.: Պարտաւագ արարի՛ք զճանապարհս Տեան...

3. Л. 54 б—55 а. Наставления священнику: Պարտ է ևահային Է (7) կերպիս պահել խոստովանութիւնն...

4. Л. 55 а—б. Оглавление.

5. Л. 55 б—56 б. Обобщающий раздел, нач.: Կամելով ուսուցանել զխոստովանաւորս...

II. Л. 57 а—148 б. Апостольские правила.

Нач.: Վարդապետութիւն առաւելոյն զկնի վերանալոյն Քրիստոսի առ հայր իւր (л. 57 а), оглавление (л. 59 б—60 а), Կանոն և սահմանք զոր եղին առաւելոյն Քրիստոսի ի սուրբ եկեղեցիս յեր վերանալոյ Տեան ժողովաւրի ի վերնաւրանն... (л. 60 б—74 а).

Текст соответствует 12 первым разделам основной редакции этого памятника, от Апостольских правил до Правил Сардики. — Книга канонов, I, с. 18—272.

XVIII в.

Колл. А. Н. Акулянца.

20.5×16; 148 л., текст в два столбца; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

376

ИВ, В 170

Сборник

I. Л. 1 а—102 а. Притчи Вардана, начало утрачено, нач.: ...անդ ի բանդի, զի որ մութանէր այլ ոչ երանէր. — «Царь и два двorca», см. Марр, Притчи Вардана, ч. II, с. 1. 16.

В целом соответствует с. 1—207 этого издания.

II. Л. 102 б—103 б. Перечисление греховных поступков и норм покаяния, нач.: Թէ ոք արգելցէ զպարոյ ևահային...

Заголовки киноварью.

Переписана в 1680 г., заказчик Эниат.

Запись: л. 19 б (Приложение, № 69).

Колл. Н. Я. Марра.

22×15.5; 19 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; боло-
рагир; переплет из пергамена с плохо сохранившимся текстом,
часть крупной рукописи X—XI в., письмо еркатагир.

380

ИВ, В 174—В 176

Предсказания, приметы, заклинания и пр.

Три отдельные части одной рукописи, в обветшалом состо-
янии.

XIX в.

Колл. Н. Я. Марра.

22×17; 16, 30, 6 л.; шлагир; современная скоропись (разны-
ми почерками); бумажная обложка.

381

ИВ, С 1

Синаксарь

Обычное наименование Эщидшнрф .

Счисление от 1 на́васарда — 11 августа.

Ташьян, №№ 7, 10 и др.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Пилинос (?), (л. 201 а).

Записи: л. 1 а, 1 б, 201 а, приписки в конце отдельных житий.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо ер-
катагир и прямолинейный еркатагир.

Ванская колл.

35×24; 591 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

382

ИВ, С 2

Синаксарь

Обычное наименование Эщидшнрф .

Счисление от 1 на́васарда — 11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в XV—XVI вв.

Записи: приписки на полях.

Ванская колл.

36×24; 514 л.; текст в два столбца; строк 39; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

383

ИВ, С 3

Синаксарь

Обычное наименование: Յշյւմաւորք.

Счисление от 1 навасарда — 11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в 1452 г., переписчики Габриэл и Игнатиос.

Записи: л. 185 б—186 а, 505 б, приписки в конце отдельных
житий.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

32.5×21; 515 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; боло-
рагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

384

ИВ, С 4

Синаксарь

Обычное наименование: Յշյւմաւորք.

Счисление от 1 навасарда—11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в XVI—XVII вв.

Записи: приписки в конце отдельных житий.

Колл. Н. Я. Марра.

31×24; 477 л.; текст в два столбца; строк 37; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

385

ИВ С 5

Синаксарь

Обычное наименование: Յշյւմաւորք.

Счисление от 1 навасарда — 11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в XVII—XVIII вв.

Записи: на нижних полях, в частности л. 392 а.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

31×22.5; 392 л.; текст в два столбца; строк 33; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, подклеена на-
бойка.

386

ИВ, С 6

Չափոյ

В ишатакаране названо Ճաշոյ (л. 469 а).

Переписана в 1684 г., Ереван, переписчик Аветис.

Записи: л. 4 а (от 1866 г.), 373 а, 469 а—б (Приложение, № 73).
Колл. Г. Аганяна.
30×21.5; 469 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; боло-
рагир; переплет картонный, новый (заготовка).

387

ИВ, С 7

**«Начальные основания грамматики
на агванском языке, писанной армянскими буквами»**

Содержит грамматику удинского яз., с передачей удинских слов средствами арм. графики.

Список датируется 7 марта 1842 г., заверен и отправлен в Петербургскую Академию наук прокурором Эчмиадзинского синода, коллежским советником Ф. Коргановым (л. 1 а, 19 б).

Основной фонд.

36,0×22,0; 20 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага; скоропись; в картонной папке.

388

ИВ, С 8

**Минас Хамдеци.
Родословие армянских царей**

Արաշին հալոր ազգաբնակիչան Վայոյ ազգի. Нач.:
Արաւ ծնն աՄէր...

Маслер, № 233 (по-видимому, копия образца данной рукописи).
Переписана в 1870 г., Тифлис, переписчик Карапет Шахна-
зарянц (копия рукописи, принадлежавшей тифлисскому архи-
епископу Карапету Багратуни).

Поступила в Азиатский музей в 1862 г

Основной фонд.

35.4×21; 13 л.; текст в один столбец; строк 32; бумага; скоро-
пись; переплет картонный.

389

ИВ, С 9

Себэос. История

Без заглавия, не сохранили заглавия и др. списки. Нач.: Եւ
տիւն ոչ ի կամայական պիտոյիս...

Себэос 1979.

Переписана в 1850 г., Эчмиадзин (список рукописи 1672 г.,
Матенадаран, № 2639).

Основной фонд.

34.8×21.6; 47 л.; текст в один столбец; строк 34, 36, 39; бума-
га; скоропись; переплет картонный.

Изд. рук.: Себэос 1879, пер. рук.: Себэос 1862.

ИВ, С 10

Ужтанэс. История

Պատմութիւն յերիս հարուածս արարեալ տեառն Ուխտանիսի եպիսկոպոսի ի խնդրոյ հարն Անանիայի Նարեկա վանայ առաջնորդի և նախաշար վարդապետի (լ. 1 ա). *Нач.:* Ջառ ի Հարն լուսոյ շնորհայ ընդունակի... (լ. 2 ա).

Каталог Матенадарана, № 1774 (образец данной рукописи).

Переписана в 1847 г., Эчмиадзин, тогда же поднесена в дар Азиатскому музею.

Основной фонд.

34.5×22.2; 75 л.; текст в один столбец; строк 39, 42; бумага; скоропись; переплет картонный.

Пер. и иссл. рук.: Brosset 1851, с. 107—125; Brosset 1870—1871, I, с. 206—276, 277—351, р. VII sqq.

ИВ, С 11

**Йовханнэс Драсханакертци.
История**

Պատմութիւն Հայոց, արարեալ տեառն Յովհաննիսի գերիմաստ և երջանիկ կաթողիկոսի ամենայն Հայոց, աշակերտի և ազգականի երանելոյն Մաշտոցի սրբոյ հայրապետի Հայոցս ազգի, որ և ըստ իրում իսկ յօրինողի անուանն կոչի Յովհաննէս պատմագիր (լ. 2 ա). *Нач.:* Ջղաղարումն դարոյ, ժամոյ և ժամանակայ... (լ. 3 ա).

Ташьян, № 39.

Переписана в 1842 г., Эчмиадзин, переписчик Абэл Мхитарян.

Основной фонд.

30.5×2; 113 л.; текст в один столбец; строк 32; бумага; скоропись; переплет картонный.

ИВ, С 12

Судебники

Общее заглавие: Գիրք դավաաւանայ.

I. Л. 1 а—99 б. Երանելի վարդապետին Մխիթարայ արարեալ վԳիրքի դավաաւանի ի խնդրոյ տեառն Սրեփաննոսի Աղուանիս կաթողիկոսի.

Мхитар Гош. Судебник. Содержит редакцию с пространном введением и делением на разделы церковных канонов (125 статей) и светских законов (130 статей) с перечнем перед каждым разделом.

Торосян 1962.

II. Л. 99 б—112 б. Գրուիւմ ընտրութեամբ ժողովեալ ի Մովսիսական օրինացն.

Избранные главы из Моисеевых законов.

III. Л. 112 б—114 а. Յառաջարան ֆաղաֆական օրինադրութեան Թէոդոսի, Յուստիանոսի, Լևոնի, Կոստանդիանոսի՝ բարեպաշտ թագաւորաց.

«Благочестивых императоров Феодосия, Юстиниана, Льва, Константина предисловие к государственному законодательству».

IV. Л. 114 а—136 б. Օրէնք յաղթող թագաւորաց քիսպոնէից Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի և Լևոնի՝ թագաւորաց Հռոմայեցոց.

Сиро-ромейский судебник. Bruns-Sachau 1880.

V. Л. 136 б—141 а. Համառօտ ժողովումն յօրինաց վերստին.

«Вторичное краткое собрание законов».

VI. Л. 141 а—163 а. Համառօտ ընտրութիւն յօրինացն ֆաղաֆականաց Լևոնի և Կոստանդեայ իմաստուն և բարեպաշտ թագաւորաց, որոյ և մեծն Յուստիանոս նորոգեաց կարգն, ուղեւալ ի բարեպաշտութիւն.

«Краткое извлечение из законов Льва и Константина, обновленных Юстинианом в направлении благочестия».

VII. Л. 163 а—169 б. Сентенция о справедливости, о естественных законах. Нач.: Արդարութիւնն և հասարակութիւն սեպիական խոկումն.

VIII. Л. 164 б —169 б. Մահման փինտրութեան և հասարակութեան և տարկութեան, ի ֆաղաֆական օրինաց.

Воинский закон.

IX. Л. 169 б—171 б. О степенях родства, выдержки и таблица.

По своему составу данная рукопись точно соответствует заключительной части одной из редакций Книги канонов (по номенклатуре С. Тиграняна, подвид В²) — Книга канонов, I, с. 122—123.

Переписана до 1849 г., переписчик Степаннос Яковбеан, сличена с подлинником Епремом Яругюнеаном. В 1849 г. поступила в Азиатский музей.

Основной фонд.

33.7×21.3; 174 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; скоропись; переплет картонный.

393

ИВ, С 13

Մխիթար Այրիւանեցի. Хронографическая история

Պատմութիւն ժամանակագրական արարեալ ի Մխիթար վարդապետի Արիվանեցոյ. Нач.: Հայր և Որդի և Հոգի Սուրբ...

Macler, № 230 (копия данной рукописи).

Переписана до 1841 г., Эчмиадзин, переписчик Ф. Корганов. Принесена в дар Азиатскому музею в 1841 г.

Основной фонд.

34.5×21.5; 47 л.; текст в один столбец; строк 24, 25, 26; бумага; скоропись; переплет картонный.

Изд. и пер. рук.: Мехитар Айриванкский 1869; Mkhithar d'Aïrivank 1869.

394

ИВ, С 14

Каталог рукописей

Содержит список рукописей в библиотеке венецианских мхитаристов (л. 1 а—53 б, 383 названия) и список сочинений, известных лишь по упоминаниям (л. 53 б—60 б, 61 название).

Переписан для Азиатского музея в 1846 г., Париж, переписчик Тэопилэ Йовсэпеан. Ср. № 395.

Запись: л. 60 б.

Основной фонд.

30×22.5; 60 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; скоропись; переплет картонный.

395

ИВ, С 15

Каталог рукописей

Содержит список отдельных рукописей и печатных книг в собраниях Львова и Триеста.

Переписан в 1845 г., Париж, переписчик Тэопилэ Йовсэпеан (для Азиатского музея?). Ср. № 394.

Запись: л. 57 б.

Основной фонд.

30×22.5; 59 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; скоропись; переплет картонный.

396

ИВ, С 16

Киракос Гандзакечи. История Армении

Համառոտ պատմութիւն ժամանակաց ի սրբոյն Գրիգորի մինչև յերկն դարս թրայեալ, սասցեալ Կիրակոսի մեծ և ընկրեալ վարդապետի ի մեծահռչակ սուրբ ոյխտին Գեղկայ. Нач.: Գիրք որ ի բնութեան մարդկան յայտնի հասարակեալ է...

Киракос Гандзакечи 1961.

Переписана до 1847 г., когда поступила в дар Азиатскому музею через посредство Габриэла Айвазовского.

Основной фонд.
29.7×20.5; 104 л.; текст в один столбец; строк 33; бумага;
скорпись; переплет картонный.
Пер. рук.: Brosset 1851, с. 412—437 (в извлечениях).

397

ИВ, С 17

Мовсэс Ерзикаци. «Златочрев»

В ишатакаране названо: Ոսկեփոր (л. 452 а, 453 а). Собрание наставлений и житий св. отцов, составленное до 1310 г.

Ташьян, № 5.

Переписана в 1564 г., Мокс, переписчик Хэрапет.

На л. 1 б изображен священник с крестом и книгой.

Записи: л. 450 б—453 а (Приложение, № 27), 453 а (от 1714 г.), 453 б, также в конце отдельных разделов.

Ванская колл.

30.5×20; 453 л.; текст в два столбца; строк 29; бумага; боло-
рагир; переплет деревянный, обтянут кожей.

398

ИВ, С 18

Йакоб Кронавор. Проповеди

Заглавие сохранилось над оглавлением: Յանկ քարոզիչ քարասիրդական քանիչ և համայն ճանիչ մեծահոշակ վարդապետի Յակոբ Կրոնավորի ի կարգէ Քարոզողայ, արհիեպիսկոպոսի Ճէնովէնտ քաղաքի (л. 297 а). Нач.: Թէպէր քարասիրդական հանդէսն սկսանի ի յարաջիկայ հեղևեալ կիրակէի... (л. 1 а).

Переписана в XVIII—XIX вв., Иерусалим, переписчик Абра-
хам Еёзлатци.

Колл. Г. Аганяна.

28.5×19.5; 307 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

399

ИВ, С 19

Дионисий Ареопагит. О небесной иерархии

Գիրք որ կոչի Գիոնէսիոս, թարգմանեցեալ ի Սրբեհաննոսէ Իլովայոյ, ի լատինական բարբառէ ի հայ լեզու: Վերստին գաղափարեցեալ եղև ի խնդրոյ Կեստն Պողոսի ասպտա-
ծիմաստր և շնորհապարդ վարդապետի Ըրըշտունեցոյ, ձեռամբ յոգնամեղ և անպիտան Յարութին գրչիս Վասպուրականեցոյ, ի թուականութեանս մերոմ ՌՄԼԷ (1237/1788 г.), յոյիս ամսոյ ԺԳ (13), ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպոլիսս (л. 1 а). Нач.: Նախման Կձեռնարկել յիրողութիւնս... (л. 1 б).

Ташьян, № 290.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1788 г., Константинополь, переписчик Йарут'юн Васпураканеци.

Запись: л. 265 а.

Колл. Г. Аганяна.

27.5×19; 269 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; боло-рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

400

ИВ, С 20

Георк Змюрнаци. Проповеди

[Տարեկան փարոսք]. Յառաջարանութիւն. Нач.: Դիպումն իմ յալս գործ չէ վասն փառութիւն փարոսչայն... (л. 1).

Заглавие было, по-видимому, на вырезанном листе (между л. 6 и 7), определяется по № 402, л. 6 а (см.). Автор — епископ в Евдокии (л. 7 а).

Переписана на рубеже XVIII—XIX вв. (до 1831 г.), автограф.

Колл. Г. Аганяна.

28×19.5; 298 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нот-рагир; переплет картонный.

401

ИВ С 21

Йовханнэс Зохрапеан. Копии ишатакаранов

Հախտումն յիշարակարանիս օրչաօր մարտնիս քր գրան-իւն ի Վենեդիկ, ի վասն սրբոյն Աւարտո.

Копия рукописи Парижской Национальной библиотеки (Mас-ler, № 295), выполнена в 1816 г., Париж, переписчик Мкртич Мелик Мехраб.

Запись: л. 1 а (пометка М. Броссе).

Основной фонд.

26×20.5; 41 л. текст в один столбец; строк 26; бумага; скоропись; переплет картонный.

402

ИВ, С 22

Геворк Змюрнаци. Проповеди

[Քարոսք կիրակիիս]. Յառաջարանութիւն. Нач.: Դիպումն իմ յալս գործ չէ վասն փառութիւն փարոսչայն... (л. 6 а).

Заглавие было, по-видимому, на вырезанном листе (между л. 5 и 6), настоящее заглавие в введении, где говорится: Յեղ առաջնոյ փարոսագրոյն անուանելոյ Տարեկան փարոսք սաա ևս յարմարեցի ի մնայորդայ նորա, անուանեալ Քարոսք

կիրակէից թրով ուրուն և մնկ (լ. 6 а). Автор сочинения определяется по № 400 — обе рукописи, также и № 414, по всем признакам исходят от одного лица.

Переписана на рубеже XVIII—XIX вв. (до 1831 г.), автограф.
Колл. Г. Агабяна.

28,0×18,5; 197 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; вотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

403

ИВ, С 23

Григор Аканци. «История племени стрелков»

(Մաղախայ արեղայի) Պարմութին վասն սպօհն ներողայ, թէ ուսրի կամ յորմէ ցեղէ աճեցին և զիրեցին բազում աշխարհայ և գաղաղայ. Нач.: Յեւ երանելոյ աստուածաստեղծ մարդին... Каталог Матенадарана, I, № 1485, 1865, 3076.

XVIII—XIX вв., копия рукописи из Библиотеки венецианских мхитаристов.

Поступила в Азиатский музей в 1847 г.

Основной фонд.

25×19; 24 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир; переплет картонный.

Изд. рук.: Малакнай 1870

Пер. рук.: Brosset 1851, с. 439—461; Магакия 1871.

404

ИВ, С 24

Ж. Сен-Мартен. Армяно-латинский словарь

Dictionarium Armeno-Latinum sive Glossarium linguae Haicanae antiquae et hodiernae. Ex variis illustrissimis Armeniae auctoribus dictionario a patribus mekhitaristis Venetiae in Armeno concinnato atque aliis lexicis a Ioanne Sancto Martino conflatum. 1814 et 1815.

Том первый, содержит слова от Արամու до Մենամարդին. Множество слов оставлено без перевода.

1814—1815 гг., автограф.

23.3×18; 815 л.; в конце несколько тетрадей без текста; текст в один столбец; строк 26; бумага; скоропись; переплет картонный.

405

ИВ, С 25

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Лицевые изображения, хораны, заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1482 г., Арцкэ, переписчик Йованэс.
Запись: л. 288 б—290 а (ПЗ 1481—1500, № 25).
Основной фонд.
24×16; 291 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; боло-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей.
Оп. рук.: Patkanof 1891, № 260; Марр 1892, № 4.

406

ИВ С 26

Паоло Сенири. Нравоучительные беседы

Քրիստոնէայն հմարայնեալ ի յիրում կրօնի՝ խօսակցութիւնք
բարոյականք որ Պօղոսի Մենիրի ի կարգէ Յիսուսականէ:
Մասն երրորդ: Եւ թարգմանեցեալ յիլիպականէ լեզուէ առ
հայկական բարբառ ի Մարիմայ Քարաբաշեան կուսասնդոյ
Կուսարնդինուօյսեցոյ. *Нач.*: Մինն ի բարունակագունիսն...

Переписана в 1842 г., д. Арал, переписчик Йоханнэс Маму-
лов (л. 223 б).

Колл. К. А. Абрамова.

33×22; 227 л.; текст в один столбец; строк 47; бумага; нот-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

407

ИВ, С 27

Гандзаран

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1584 г., ӘРштуник.

Записи: л. 173 б, 316 а—317 б (Приложение, № 34).

В конце пергаменный защитный лист с текстом на груз. яз.
Ванская колл.

28.5×21; 317 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

408

ИВ, С 28

Словарь лекарственных

Աստուծով այս Բառարան բժշկական դեղորդիս.

Нач.: Աստուսան, հայերէն՝ վառվռուկ կամ իջախեղ, թորութիւն՝
դուրուց օրի վէ հինիս եռուսօք, արապերէն՝ հաշիշըլի քալապու
քալ, որ թարգմանի կապուած շան դեղ... *Кон.*: Օձաղեղ,
պարսկերէն՝ ճիւղիեանէ, արաբերէն՝ ճօփիեանէ:

Содержит переводы названий лекарств на арм., тур., араб.
яз., также их толкование.

Переписана 18 ноября 1781 г. (л. 1 а) — 1 декабря 1782 г.
Имя переписчика — Ս[...] ք[ահանայ] Կ[...] (л. 153 б).

Ванская колл.

27.5×22; 153 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; нот-рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

409

ИВ, С 29

Ветхий и Новый Заветы

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XIV—XV вв., Млич, переписчик Григор Аревелци.

Записи: л. 205 б (Приложение, № 113), 220 а, 263 а, 272 б, 291 а, 341 а и др., 2 б (Приложение, № 107), 220 б (Приложение, № 108), 371 а (от 1776 г.), на верхней крышке переплета, с внутренней стороны (от 1752 г.), на нижней крышке переплета, с внутренней стороны (на груз. яз.).

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

25.5×18; 484 л.; текст в два столбца; строк 50; бумага; боло-рагир мелкий; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

410

ИВ, С 30

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану, каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны.

Переписана в XIV в.

Записи: л. 3 а (от 1661 г.), 76 б, 121 а, 254 б—256 а (рукою переписчика, риторического характера, без даты, содержит благопожелания заказчику Хачатуру и его жене Хатермам), 256 а (от 1526 г.), 256 а—б (Приложение, № 25), 259 а. На л. 257 а заклинание от головной боли.

В конце пергаменный защитный лист, письмо еркатагир.

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

25×18; 259 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

411

ИВ, С 31

Вардан Аревелци. Сборник толкований

Ի խնդրոյ տեսնն Համապատասխան և վարդապետին Գրիգորի Հաւաքումն մեկնութեան սրբոյ արանց՝ Եղիշէի, Յոհաննու և զոր տեսանից յանց իրան՝ ի վառապետ զոյ վարդանայ. Нач.: Հաւաքարիմն գանձույն Աստուծոյ... (л. 1 б).

Содержит редакцию, откорректированную Йовханнэсом IV Дойеаном, настоятелем Халбатского монастыря (л. 302 б).

Переписана в XIV в., переписчик Йованэс.

Записи: л. 7 б—8 а, 234 а, 250 б. Запись на л. 302 б, в той части, которая относится к данной рукописи, сохранилась лишь в трех строках, здесь упомянут Григор Аревелеан, настоятель монастыря Тойрќтой.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

25×16.5; 302 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

412

ИВ, С 32

Копии

Содержит копии отдельных разделов из древнейшей датированной рукописи на бумаге (Матенадаран, № 2679, 981 г.), в частности: отрывок из Филона Александрийского под именем Анании Ширакаци (л. 19 а), хронику Анании Ширакаци (л. 19 а—47 б), ответное послание католикоса Степанноса Сюнеци патриарху Герману (л. 51 а—63 а) и др.

Переписана в 1826 г., Эчмиадзин, по поручению Йовханнэса Шаххатунеанца (л. 18 а).

Колл. Г. Аганяна.

27.5×18.7; 89 л.; текст в один столбец; строк 33; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

413

ИВ, С 33

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану, каноны согласия.

Евангельский цикл, хораны, изображения евангелистов, заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1611 г., д. Кадаќ, переписчик и художник Заќарэ. Л. 1 а—33 б переписаны и расписаны другой, много более умелой рукой.

Записи: л. 103 а, 150 б, 151 а, 231 б, 232 а, 287 б, 289 а—293 б (ПЗ 1601—1620, № 528), 294 а—б (ПЗ 1641—1660, № 568). На л. 150 б, 231 б, 287 б роспись Заќарэ, выраженная также криптограммой.

25.2×18.5; 298 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир (подписи Заќарэ к миниатюрам и др. сделаны письмом нотрагир); крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

414

ИВ, С 34

Георќ Змюрнаци. Проповеди

[Գարուզ]. Յառաջարան. Нач.: Եկեղեցի բանական գեղեցիկ իմն յարմարութեամբ... (л. 1 а).

Заглавие было, по-видимому, на вырезанном листе (перед л. 1), настоящее заглавие в оглавлении (л. 381 а—384 б).

Содержит подборку из прошлых сочинений автора (см. № 400, 402), который приступил к написанию данного труда после 1831 г., покинув армянский патриарший престол в Константинополе (л. 3 а).

Переписана после 1831 г., автограф.

Колл. Г. Аганяна.

27×18; 393 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нотагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

415

ИВ, С 35

Григор Татэваци

Проповеди

Գրիգորի եռամեծի քաջ հեռեպորի և անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցոյ արարեալ բանս խրատականս, ոգեշահս և հան[ճարեղ]ս, իմաստայեղս, ի մեկնութիւն և ի զովեալ փառայ րօնից րերունականայ, ի պարի սրբոց և ի պարճառս զիպութեան ախմարայ, մանաւանդ ի յորս արկատայ անձանց թախծելոց, յաւեր ի ճշգրտութիւն կարգայ ուղղափառայ և յեղծուն բարբաջմանց չարափառայ, ի յիղճ մաղթանայ ոմանց բանասիրայ երբարց հարապարայ, նորին աշակերտայ.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Аристокэс.

Записи: л. 48 а, 163 а, 194 а (имя заказчика стерто), 262 а (с именем заказчика Даниела).

На л. 1 а, 279 б печать *варданета* Степаноса от 1608 г.

Колл. Г. Аганяна.

25.5×19.5; 295 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

416

ИВ, С 36

Сборник назидательных сочинений

Содержит Видение Григория Просветителя, сочинения Афанасия Александрийского, Василия Кесарийского, Ефрема Сирина и др.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Неколайос.

Записи: в конце отдельных сочинений.

29×19.5; 130 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут тканью.

417

ИВ, С 37

Требник

Обычное наименование: Մաշտոց.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Габриэл.

Колл. Г. Аганяна.
27×18; 393 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нот-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

418

ИВ, С 38

Лекционарий

Обиходное наименование: ღაშრქიწი.
Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Астуацатур.
Ванская колл.
46.5×28; текст в два столбца; строк 33; бумага; болорагир;
крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.
Рукопись разрушена, подсчет листов возможен после рестав-
рации.

419

ИВ, С 39

Синаксарь

Обычное наименование: ზაქიწი.
Счисление от 1 навасарда — 11 августа.
Ташьян, № 7, 10 и др.
Заставки, маргиналии, инициалы.
Переписана в 1694 г., Карс, переписчик Еремиай.
Записи: л. 474 а—б (Приложение, № 84), также в конце от-
дельных житий.
Колл. К. Костанянца.
43.5×28.5; 478 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением,
подклеена набойка.

420

ИВ, С 40

Синаксарь

Обычное наименование: ზაქიწი.
Счисление от 1 навасарда — 11 августа.
Ташьян, № 7, 10 и др.
Заставки, маргиналии, инициалы.
Переписана в XVII—XVIII вв.
Записи: в конце отдельных житий.
Колл. Г. Аганяна.
43×28; 515 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; боло-
рагир; переплет утрачен.

421

ИВ, С 41

«История Грузии»

Список без заглавия, в др. рукописях: ტაქიწიანი ქრის-
ტიანობის.
Картлис Цховреба 1953.

Переписана в XVIII в.
Колл. Г. Аганяна.
27.5×19; 355 л.; текст в один столбец; строк 34; бумага;
вотрагир; без переплета.

422

ИВ, С 42

Епифаний Кипрский.
Толкование на Евангелие от Матфея.

Ташьян, № 11.3—16.
Переписана в XIV в.
Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.
26×17; текст в два столбца; строк 17; бумага; болорагир; переплет утрачен.
Рукопись поражена грибком, сильно разрушена, листы смешаны, подсчет возможен после реставрации.

423

ИВ, С 43—С 44

Фрагменты

Подборка фрагментов рукописей, преимущественно пергаменных, среди них:

С 44⁴². 19.5×11.7. — Елишэ. Слово о войне Армянской. Соответствует с. 67.17—68.1, 68.4—14, 72.19—73.6, 73.8—17 издания: Егише 1957.

На некоторых листах подборки миниатюры.
Колл. К. Костанянца, всего 50 номеров.

424

ИВ, С 45

«Описание двух знаменитых армянских монастырей Ахпат и Санагин, состоящих в Борчалинской дистанции Грузии, учиненное членом Эчмиадзинского армяно-григорианского синода архимандритом Иоаннесом Крымским»

На рус. яз., доложено Академии наук в 1840 г.
Многочисленные дополнения М. Броссе.
На л. 36 а—49 а выполненные И. Крымским копии надписей из Халбата, на л. 50 а—57 а копии из Санахина.
Основной фонд.
36×23.5; 57 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; ско-ропись; без переплета, в картонной папке.
Оп. и изд. рук.: Brosset 1840.

ИВ, С 46

**«Описание некоторых древних монастырей,
состоящих в окружности первопрестольного монастыря
Эчмиадзинского, с означением находящихся в оных
памятников и надписей, учиненное членом
Эчмиадзинского армяно-григорианского синода
архимандритом Иоаннесом Шахатуновым»**

На рус. яз.

Основной фонд.

35×23; 36 л.; текст в один столбец; строк 37; бумага; скоропись; без переплета.

ИВ, С 47

**Фома Корганов.
Материалы об Алуанке**

I. «Именной список патриархов агванских, с кратким описанием некоторых из них, с означением года, в котором он вступил на патриарший престол».

Список 95 католикосов Алуанка (до 1794 г.).

II. «Описание древних надписей в монастырях агванской паствы, состоящих в нынешней Каспийской области».

Копии лапидарных надписей.

III. «Алфавит агванского народа, изобретенный св. Месробом».

Анасян, Библиология, I, стб. 613—622.

Материалы подготовлены Ф. Коргановым 7 марта 1842 г. и направлены в Академию наук.

Основной фонд.

36×22; три тетради, 7, 13 и 3 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; скоропись; без переплета.

Доп. свед.: Brosset 1844.

ИВ, С 48

Копии лапидарных надписей

Надписи Халбата, Санахина, Ширака, Лофи, Алуанка.

Копии выполнены в начале XIX в.

Поступила в Академию наук в 1828 г., от генерал-адъютанта Бенкендорфа.

Здесь же выписка из протокола конференции Академии наук от 21 мая 1828 г. (на фр. яз.) и копия заключения Азиатского департамента МИД по поводу данной рукописи.

Основной фонд.

33.5×21; 22 л.; текст в один столбец; строк 40; бумага; нотрагир; в бумажной обложке.

428

ИВ, С 49

**Аветис Ереэц.
Мученичество *вардапета* Саргиса
в Карсе в 1796 г.**

Автограф.

Колл. К. Костаянца.

41×26; 22 л.; текст в один столбец; строк 47; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

Изд. рук.: Новые армянские мученики, с. 722—724.

429

ИВ, С 50

Синаксарь (фрагмент)

В иштатакаране названо: Այսմատրու որ կոչի սրբոյ վկայարան.

Переписана в 1655 г., Артавил, переписчик Давит.

Записи: л. 5 б, 6 б (ПЗ 1641—1660, № 996).

Колл. К. Костаянца.

33.5×21; 6 л.; текст в два столбца; строк 38; бумага; болорагир; переплет утрачен.

430

ИВ, С 51

**Габриэл Патканов.
Повесть из времен марзпанства в Армении**

Պատմութիւն, нач.: Ի Հայաստան աշխարհի, ի Տարոն գաւառի յայնքա իշխանութեան մարզպանայ Պարսիս...

Автограф, подписано: յորինուած ի վեր Գաբրիէլ Պատկաւնով (л. 6 б).

Колл. К. Костаянца.

35×22; 6 л.; текст в два столбца; строк 55; бумага; скоропись; без переплета.

431

ИВ, С 52

Синаксарь (фрагмент)

Обычное наименование: Յայմատրիք.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1665 г., Карс, переписчик Атанас.

Запись: л. 1 а—3 а (Приложение, № 49).

Колл. К. Костаянца.

33.5×22; 3 л.; текст в два столбца; строк 38; бумага; боло-
рагир; переплет утрачен.

432

ИВ, С 53

Лечебник

Անուն գրածին և ողորմածին: Յիշեմք խոյերն ւայս, նաչ.:
Եւ ասայեալ են իմաստունն և բժշկայաբար, թէ խոյ կայ որ
անունն է արիննայ...

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костаянца.

35×22.5; 9 л.; текст в два столбца; строк 56; бумага; шлагир;
без переплета.

433

ИВ, С 54

Лечебник

Նաչ.: Կինն որ ւղայ կը բերէ. Ան Ձ որամ ուշարիկ...

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костаянца.

36×22.5; 28 л.; текст в два столбца; строк 53; бумага; шла-
гир; без переплета.

434

ИВ, С 55

Судебники

В ишатакаране названо: Դաւաւաւանայ զիրն (л. 17 б).

I. Л. 1 а—128 б. Мхитар Гош. Судебник. содержит редакцию
с кратким введением, без деления на разделы церковных кано-
нов и светских законов. — Торосян 1962.

II. Л. 128 б—162 а. Без заглавия, в др. рукописях: Օրէնք
յարբող բազմորայ քրիստոնէիս Կոստանդիանոսի և Թէրոսի
և Լևոնի՝ բազմորայ Հռոմայեացոս.

Сиро-ромейский судебник. — Bruns-Sachau 1880.

III. Л. 162 а—165 б. Համառօր ժողովումն Արինայ վերաբին.

«Вторичное краткое собрание законов» (начальная часть).

Переписана в XIV—XV вв., переписчик Карапет (л. 132 а).

Записи: л. 132 а, л. 17 б (о переплетении рукописи в 1634 г.).

В начале и конце пергаменные защитные листы (на оборот-
ной стороне последнего листа алфавит криптографических зна-
ков — черточки с точками).

Колл. К. Костаянца.

23×16; 165 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

435

ИВ, С 56

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV в. (до 1483 г.).

Записи: л. 99 а, 165 б, 216 б—217 б, 218 а—б, 219 а—б.

Колл. К. Костанянца.

26.8×18; 219 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

436

ИВ, С 57

Астрология

Заглавие в тексте: Յանոն Աստրոլոյ... ժողովեցաք զայս գիրն
ամենայն ազգի գիրութեանց ի տղամութեան և ամենայն
ազգի ապրարաշխութեանց... Սկիսրն և դրուն առաջին.
Վասն առավել գիրութեանց (л. 1 а). Нач.: Ջի իմաստութիւնն
և կենդանութիւնն է հոգոյ և բանականութեամբն փարապետալ...

Многочисленные рисунки пером.

Переписана в XVII в.

Дар Вл. Э. Субаши.

32×20.5; 194 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; пла-
гир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

437

ИВ, С 58

Чашоц

Обычное наименование: Ճաշոց, в иштатакаране названо:
Տարեգիրք (л. 507 б).

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения (по-
следние воспроизводят миниатюры киликийской школы).

Переписана в 1676 г., Халбат, переписчик Григор Джулайе-
ци Агамал.

Записи: л. 32 а—33 а, 315 а, 362 а, 422 а, 507 а—б (При-
ложение, № 62).

Колл. К. Костанянца.

35.5×23.5; 507 л.; текст в два столбца; строк 34; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

438

ИВ, С 59

Сборник исторических сочинений

В иштатакаране названо: պատմագրոցս (л. 121 а).

І. Л. 4 а—118 б. Մեծին Եւսեբեայ արարեալ Պատմագրութիւն
եկեղեցական.

Евсевий Кесарийский. Церковная история. — Ташьян, № 49.

II. Л. 119 а—286 а. Յովսէպոսի Երրայեսյոյ արարեալ Պատմութիւն յաղագս պատերազմի Հրէից ընդ Հռոմայեսիս և աներման յԵրոսաղէմին, թարգմանեալ ի լատինացոյ բարբառոյ ի Հայոց լեզու ի ձեռն ուրումն Իլովայոյ Սլեպիաննոսի րանին Սսպոնոյ սպասաորի, ի փառս Քրիստոսի Սսպոնոյ յուսոյն րնաիս։

Иосиф Флавий. Об иудейской войне. — Каталог Матенадарана, I, № 1909.

III. Л. 287 а—364 а. В оглавлении названо: Պատմութեան Արուսիսի ազգին (л. 187 а).

Мовсэс Дасхуранци. История Агуанка. — Мовсес Каланкагуаци 1983.

IV. Л. 365 а—375 б. Պատմութիւն վասն ազգին նեպողայ, թէ ուարի կամ յորմէլ ցեղէ աճեսին և փրիսեսին րազում աշխարհայ և զառապայ.

Григор Аканци. История племени стрелков. — Каталог Матенадарана, I, № 1485, 1865, 3076.

V. Л. 375 б—376 б. Թուրթ Կոստանդիանոսի առ Շարուն արեայ Պարիսի, нач.: Հառաբո սարոսձեղէնս պաշտեմ ես...

Послание императора Константина персидскому царю Шабуну (Шапуху).

На л. 376 б описание похода султана Селима на Тавриз в 1514 г.

На л. 376 б иштатакаран из др. рукописи, содержащей авторский иштатакаран Месроба Вайоцдзореци.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1678 г., Испахан, переписчики Гаспар (л. 4 а—118 б), Йовсэп (л. 119 а—286 б), Мартирос (л. 287 а—376 б), по заказу Вардана Балিশеци.

Записи: л. 16 а, 57 а (с датой), 88 б, (Приложение, № 67), 233 а, 254 б, 286 а, 308 а, 309 а, 121 а, 364 а (запись Лёвонда Пирлалемеана).

Колл. И. А. Орбели.

24.5×18.4; 376 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, С 60

О грехе, покаянии и пр.

Сочинение католического автора (перевод с лат. ?).

Изначально содержала 74 главы, начальные 42 листа утрачены, нач: [Բ. Յաղագս սարանայական մորութեան նախանձու և թէ որքան շարեայ պարճառ իցէ] ընկենուլ վանմեղ մանուկն ի գորն... (добавлено согласно О. Еганяну).

Переписана в XVIII в.

23×16.5; 329 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

440

ИВ, С 61

Кондак иерусалимского патриарха Закариа

1846 г., Иерусалим.

Набран типографским способом, со вписками.

36.5×24.5; 1 л.

441

ИВ, С 62

**«Именная ведомость мощам,
находящимся в Эчмиадзинском монастыре»**

Текст на рус. яз. Заверена Ф. Коргановым.

Середина XIX в.

Основной фонд.

34×21.8; 2 л.; бумага; скоропись.

442

ИВ С 63

**«Копии с надписей на стенах и древних памятниках
в монастырях, состоящих в армянской области,
собранных трудами члена Эчмиадзинского синода,
архимандрита и кавалера Иоаннеса Шахатунова»**

Середина XIX в., автограф.

Основной фонд.

34.3×22; 12 л.; текст в один столбец; строк 37; бумага; скоропись; переплет картонный.

443

ИВ, С 64

Кондак патриарший (фрагмент)

XIX в.

41×20; 1 л.

444

ИВ, С 65

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1188 г., пустынь Ханатамлуц (Карин), переплетчик Барсел.

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы.

Записи: л. 70 б, 210 а—б (Приложение, № 1).

Пергаменный защитный лист, письмо еркатагир.

34,0×24,0; 210 л.; текст в два столбца; строк 22; пергамен; прямолинейный еркатагир; переплет утрачен.

Края рукописи, в особенности заглавный лист, сильно обгорели.

445

ИВ, С 66—С 82

Официальная переписка 1633—1847 гг.

Հնադարան արգային և եկեղեցական պարմութան բնագիր յիշարարանների, ժողովես, դաշարես և կազմես Կ. Կապանեսնսնս.

Подборка подлинных документов, исходящих из канцелярии армянских католикосов и др. официальных лиц — письма, отпуски, копии, переводы. Документы собраны и разнесены по принадлежности К. Костанянцем.

446

ИВ, С 83

Сборник

I. Л. 2 а—29 а. «Краткое описание о беззаконном Тамуре...» Товма Меццофечи. История Тимура. Перевод с арм.

II. Л. 31 а—51 а. «О истории тюркманского Юсуф-Тюркмана, сыновей его Искандера и братьях и сыне Тамура Шах-Рухе, и протчих владетельных князьях и учителей Гайканского народа».

Изложение истории Юсуфа и его преемников согласно «Истории Тимура» Товмы Меццофечи.

XIX в.

Основной фонд.

35.5×22; 52 л.; бумага; скоропись; без обложки и переплета.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 4.

447

ИВ, С 84

Копии лапидарных надписей

Надписи Халбата, Санахина, Ширака, Лори, Алуанка.

Копии выполнены в начале XIX в. (ср. № 426. II).

Переданы М. Броссе бароном Шиллингом фон Капштадтом.

Основной фонд.

34.5×22.5; 26 л.; текст в один столбец; строка 45; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Brosset 1840.

448

ИВ, С 85

Товма Меццофечи. История Тимура

Պարմութին համառութ անորէն Թամութին որ եղեալ ի յաշխարհէն Խորասանու և գնաց նինչև ի ծովն Ովկիանոս, արարեալ Թումայ վարդապետի.

Копия рукописи Парижской Национальной библиотеки, Macler № 192.

1843 г., Париж, переписчик Тэофилэ Йовсеѳеан.

Запись: л. 70 б.

Основной фонд.

35.2×22.5; 72 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

449

ИВ, С 86

**«Реестр армянским рукописям
частной библиотеки братьев Энфиаджевых,
в Тифлисе, помещенной в доме армянской
семинарии, что против дома
в той же семинарии»**

Текст на рус. яз.

Помечен 3 августа 1849 г.

Здесь же письмо братьев Аветика и Хамбардзума Энфиаджеанц — Тифлис, 18 сентября 1850 г.

Основной фонд.

35.5×21.5; 12 л.; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, № 92.

450

ИВ, С 87

Копии документов

I. Л. 1 а—6 а. Торговый договор между царем Киликийского армянского государства и генуэзцами от 23 декабря 1236 г., который хранится в Генуе — лат. текст и перевод на фр. яз. Ср.: Langlois 1863, с. 159—161.

II. Л. 7 а—8 а. Отрывок о торговых делах генуэзцев в Крыму, нач.: Anno domini 1374 Luchinus Tarigus Januensis cum certes aliy... — Лат. текст и перевод на фр. яз.

Основной фонд.

35.5×22; 10 л.; бумага; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, № 91.

451

ИВ, С 88

Эпиграфика Ани

Копии, эстампажи надписей Ани и др. иллюстративный материал, собранный Ю. Кестнером и переданный в Академию наук Н. Ханыковым, использованный в книге: Brosset 1860—1861.

Основной фонд.

452

ИВ, С 89—С 102

Фрагменты

Фрагменты рукописей, кондаков, писем, преимущественно XVIII—XIX вв., на бумаге.

453

ИВ, С 103

Армяно-латинский словарь

Начальные слова Ա[ւլրոսօ], Ա[ւլրոս]օ[ւ]օհն с переводом зачеркнуты, нач.:

Արսնս Ebenus habenus, ni

Արսս abbas, tis...

Переписана в XVIII в. (до 1761 г.).

На л. 01 запись Богдана Иванова сына Рисова от 18 января 1761 г.

На внутренней стороне задней створки переплета, среди прочих записей на лат. яз., приводится порядок лат. алфавита.

Библ. Н. Я. Марра.

30.5×19; 148 л., текст в два столбца; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

454

ИВ, С 104

Вардан Великий. История

Начальные и конечные листы утрачены, нач.: ...յանպարտար հիման վերա եղեալ, քանզի Ք կամարք են մի քան սմի վերազոյն... кон.: բայց մինչ կենդանի էր լի էր Բարսեղ, մեռաւ պարոն Վասիլն մեծ իշխանայ իշխանն Վայ[ոյ]... ///

Переписана в XIV в.

Библ. Н. Я. Марра.

30.5×19; 114 л., текст в два столбца; бумага; прямоугольный еркатагир; переплет утрачен.

В рукописи письмо Ашхарбека Калантара от 14 марта 1892 г., адресованное Н. Я. Марру.

455

ИВ, С 105

Учебная тетрадь

Заглавие на обложке: ԱՅԲ: Տեւրակ դաստորեան:

Нач.: Մտքանք առ սուրբ Աւրոստածօհն կոյս Մարիամ: Արդ, ի գուճս անկեալ...

Содержит толкования человеческих чувств, правила логики, толкования отдельных мест из Св. Писания, отрывки из агиографии и др.

Переписана при императоре Николае I.

На обложке карандашом дарственная запись Н. Я. Марру на арм. яз., за подписью М. Ясинского (С.-Петербург, 29 ноября 1908 г.).

Библ. Н. Я. Марра.

24×18; 53 л.; текст в один столбец; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

456

ИВ, С 106

Григор Татеваци. Книга проповедей

I. Книга проповедей:

Л. 3 а—4 б. Заключительная часть проповеди, начало утрачено, нач.: Գովելին ի գովարս ամենայն մարտիրոսայ...

Л. 5 а—9 б. Оглавление.

Л. 10 а—395 б. Проповеди, нач.: Գրիգորի աշակերտի Եռամեծի Յոհաննու Որդունեսոյ Երկրորդ հալոս Զարոգրոսս ի բան մարգարէին Դարթի: Առաջնորդէն ինձ ի շարիս պարտիրանայ...

Л. 395 б—401 а. Ишатакаран автора: Յիշատակարան գրոս: Արհնութիւն, գոհութիւն...

II. Л. 402 б—404 а. Պարտութիւն ի վերա Դրբնու և Կաֆայի արարեալ Մարտիրոս քաջ բարունապետի Դրիմեսոյ.

Мартирос Ґримеци. История Крыма и Кафы.

На л. 405 а диаграмма смертных грехов — Եօթն մահացու մեղք և իր անիծեալ զարերն.

Маргиналии, л. 13 а с пышной заставкой.

Переписана в 1676 г., Кафа, переписчик Хачатур.

Записи: л. 401 а—402 а (Приложение, № 63), 403 б.

В конце пергаменный защитный лист, основной текст шрифтом еркатагир, с поздней записью от 1682 г.

Библ. Н. Я. Марра.

27.5×19.5; 406 л.; текст в два столбца; строк 45; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

На внутренней стороне верхней крышки переплета дарственная запись Н. Я. Марру от Абгара Йовханнисеанца, 21 июня 1899 г.

457

ИВ, С 107

Смесь

I. Кондак католикоса Йовханнэса от 20 ноября 1831 г., адресованный императору Николаю I.

49.5×42.8; 1 л.

II. «Тысяча и одна ночь» в арм. переводе (отдельные листы). XVIII в.

32.7×20.5; 14 л.; текст в один столбец; строк 45; бумага; шлагир; без переплета, листы перемешаны.

III. Համառօտութիւն Հայկական Քերականութեան, Ուրեայ լեզուի, արարեալ ի Հայրապետ նուսարագոյն շնչին դարէ

Վահրամեան Արթանդիլեանց Տաղրուպոսոյ, յաշակերպութենէ
ապրուածահաճոյ տեանն Յովսէփայ վարդապետի:

Հրամանաւ տեանն Ապրուածարեալ Յարութեան արեւա-
խկոպոսի Սանահնեցոյ յամի Տեանն 1842, յապրիի 16, իսկ
ըստ Հայոց թուականին ՌՄԴԱ (1291/1842 Գ.).

Параллельные таблицы склонения имен, местоимений, спра-
жения глаголов, употребления предлогов и предложных слов,
союзов, междометий удинского и арм. яз.

Составитель Хайрапет Вахрамеан Айтандилеанц Талулацци,
1842 г., автограф.

34.5×21.5; 32 л.; текст разбит на столбцы; бумага; шлагир;
обложка утрачена.

IV. Сказание о Григории Просветителе, нач.: Յայնժամ
յու[ս]առեալս սուրբն Գրիգոր զՀայս...

Заставка с тремя стрельчатыми арками, текст почти не чи-
тается. Над аркой дата: /Ռ/Ճ/Ձ/ (1106/1721 Գ.).

Библ. Н. Я. Марра.

31×22; без пагинации; текст в один столбец; строк 33; бума-
га; болорагир вертикальный.

Листы отреставрированы.

Под тем же шифром С 107 числятся отдельные листы и фраг-
менты разных рукописей.

458

СПбГУ, ОРК, Ms. E.I.37

Сборник

В иштатакаране названо: սուրբ օրոյս որ կոչի Կանոն (с. 496).

I. С. 3—496. Книга канонов, вид В и подвид В¹ (по номен-
клатуре С. Тиграняна).

II. С. 497—503. Ուրանառ ի Կարապետ վարդապետի
աշակեալ Նոյի որոյն բաժին աշխարհայն վերայ. այս
բաժինն Քամայ վասն Բաղայն անուանն.

«Стихотворение, сказанное вардапетом Карапетом о странах,
доставшихся в удел сыновьям Ноя». — Ср. Ташьян, № 66, I. 7.

III. С. 503—505. ...անուան Բաղայն (лист попорчен), нач.:
Եկեղեցայ գաւառն ...որ է Եւնկան.

Список географических пунктов Армении и сопредельных
областей, с указанием их нового наименования. — Анасян, Би-
блиология, I, стб. 1018. 39.

IV. С. 505—529. Список без заглавия, в др. рукописях:
Արարեալ աշխարհայոյս նորոգ թարգմանչին և երկրորդ
յուսառչին Վարդանա վարդապետի պարզ և համաօրո-
թեամբ.

Вардан Аревелци. География. — Берберян 1960; Антабян
1962.

V. С. 530—547. Книга канонов, вид А (по номенклатуре С. Тиг-
раняна).

Заставки, маргиналии, инициалы, изображение святого (с. 34).

Переписана в XVII—XVIII вв., с. 1—496 — переписчик Йова-
нэс, с. 497—547 — переписчик ереэ Григор (их имена указаны
соответственно на с. 496 и 547). В XVIII в. принадлежала сыну

мастера золотых дел Степана из Шемахи (с. 1, имя самого владельца неразборчиво).

Записи: с. 3, 4, 485, 496, 547.

В начале и конце пергаменные защитные листы без текста. 17×13; 547 с.; текст в два столбца; строк 31 и 28; бумага; болорагир и нограгир; переплет картонный, обтянут кожей.

Оп. рук.: Книга канонов, I, с. 43—44, 72—73 и др.

459

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. I.

Петр Арагонский. Книга о заблуждениях

Без заглавия (начало утрачено), нач.: Յաղազու երկրորդ միջոցին մորթեալնս, որ է նախանձ: Նախանձու բանասարկութիւն եմուր մահ յաշխարհ...

Каталог Матенадарана, I, № 66.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 1 б дарственная запись *варданета* Галуста Шарачи на имя Пилиппоса Арэнджеци, сына Йарутюна от 21 июня 1761 г.

На л. 13 а, 22 а — печать Йарутюна.

20.5×15; 146 л.; текст в два столбца; строк 28; бумага; шлагир; переплет из свиной кожи.

460

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. 2

Карапет Йовханнесеан Хамазаспов.

Стихотворения

В дарственной надписи и в оглавлении названо: Տաղարան.

Содержит стихи духовного и светского содержания, датируется первой половиной XIX в.: на л. 53 б—54 а стихотворение, посвященное Николаю I. Происходит из Астрахани.

На л. 56 а—59 б «Вопросы и ответы» Маргара Хочайеанца Змюрнаци и Серобэ, учителя из Константинополя (Հարս և պարտախանի... յորինեալ ի Մարգար Խոճայեանս Ջմիւնսյոյ և պարտախանեալ ի Սերոբէ վարժապետէ Պոլսեայոյ).

В тексте строки и отдельные выдержки на тур. яз., арм. графикой.

Автограф.

На л. 2 а дарственная надпись автора на имя Никиты Карповича Мураткова. На л. 71 б запись о принадлежности рукописи Богдану Егорычу Сукиасову, Астрахань, 1854 г.

21.8×17; 72 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; шлагир; переплет картонный.

461

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. 3

Йовханнэс Ерзнкаци. Толкование грамматики

Ի խնդրոյ տեսոն Յակոբայ Հայոս կաթողիկոսի եւ վարժապետայ մերոյ երարս, արարեալ հաւաքումն տրականին

մեկնութեան, Յոհաննիսի Եզնկայայոյ ուսումնականի ի գրոյ (լ. 60 а).

Копия рукописи Парижской Национальной библиотеки — Masler, № 270.

Переписана в XIX в.

На л. 6 б, 110 б, 113 а приписки Кюракоса, на л. 110 б—111 а колофон от 1608 г., принадлежащие оригиналу данного списка (Приложение, № 123, 43).

На л. 1 пометка карандашом: Recu 4 juillet 66. На внутренней стороне нижней створки наклейка: 45, Rue de Vaugirard, Paris, Adrien Pillard. Maison de Papeterie et Tabletterie.

21.5×16.8; 121 л.; текст в один столбец; строка 24; бумага (школьная тетрадь, л. 90—105, 106—121 подложены); скоропись; переплет картонный коленкоровый.

462

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. 5.

Лабубна. Послание Абгара

Թորոք Արգարոյ քաղաքոյն Եղեւնայ փառաքի՛նք ի յԱսորիս լեզու Ունիայ, քրոյոյ Մանուկայ.

Ташьян, № 277.

Переписана в XIX в.

Пометки чернилами (Н. Я. Марр) и карандашом.

20.7×17; 34 л.; текст в один столбец; строка 23; бумага (школьная тетрадь); скоропись; переплет картонный.

463

ГЭ, ВЗ-834

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны.

Переписана в 1325 г., Генуя, переписчик и художник Астуацатур.

Записи: л. 93 б—94 б, 243 б—246 а (Приложение, № 7 а, б), 246 а (Приложение, № 95), 312 б—314 а (Приложение, № 15), 315 а—316 б (Приложение, № 60), 317 а.

26×18; 317 л.; текст в два столбца; строка 19; пергамен; боло-рагир; в серебряном окладе с чеканом.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1961, с. 443—458.

464

ГЭ, ВЗ-835

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, лицевые изображения.

Переписана в 1290—1291 гг., Дразарк, переписчик Торос Пилисофа.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо ер-катагир.

ГЭ, АП-1011

Библия

Была разделена на две части (каждая со своей пагинацией, наряду с ней имеется и новая общая пагинация).

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, лицевые изображения.

Переписана в конце XIII—начале XIV в. (Т. А. Измайлова) или в начале XIV в. (Сирарпи Дер Нерсесян), Киликия, переписчик Йусей.

Записи переписчика: часть первая: л. 30 б (Приложение, № 114, а) 49 а, 50 б, 63 б, 82 а, 98 б, 110 а, 122 б (Приложение, № 114 б), 151 б, 166 а, 276 а, часть вторая: л. 427 а (69 а), 446 а (88 а), 456 б (99 б), 475 б (117 б). Записи последующего владельца Карапета, выполненные Мартиросом: часть первая, л. 6 б, 82 а, 98 б, 110 а, 151 б (Приложение, № 118), 166 а, 179 б, 276 а, 343 а, часть вторая: л. 427 б (69 б), 446 б (88 б), 488 б (130 б). На л. 49 а (часть первая) запись одного из последующих владельцев Георга. На л. 446 а (88 а) части второй анонимное замечание по поводу точности текста.

25×18; 363 и 156 л.; текст в три столбца; строк 53; пергамен; болорагир; переплет утрачен.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1969, с. 114—119 (с. 116—119 — замечания Сирарпи Дер Нерсесян).

469

ГЭ, АП-1574

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, евангельский цикл, изображения евангелистов.

Переписана в XVII в., по определению А. С. Мирзоян—Токат.

15×11; 314 л.; текст в два столбца; строк 21; пергамен; болорагир; первоначальный переплет утрачен, в настоящее время в серебряном позолоченном окладе с чеканом, 1880 г.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1969, с. 129—136.

470

ГЭ, АП-1610

Четвероевнгелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, евангельский цикл, изображения евангелистов.

На л. 1 б, 3 а, 4 а, 5 б, 8 б — Толкование хоранов Степанаоса Сюнеци, нач.: Սրբեփանոսի Մինեայ եպիսկոպոսի փառաւել հրաշիւ արժանի սոսկալի գերապանձութեան բանիւ գեղեցկապարդեալ պիտանայութիւնս փառ ի չորիւ անտարան շայն մեզ պիտանութիւն...

Переписана в XIV в., Крым (определение А. С. Мирзоян).
На л. 145 а запись художника Йованэса (цшшцшцш ц
цбшцшцш).

По периметру переплета многократно вытеснена монограмма
Sʀʀʀʀʀ, т. е. Sʀʀʀʀʀ.

Поступила в Эрмитаж в 2001 г.

21×15.5; 277 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением,
изнутри обклеены набойкой, три застежки; пергаменные за-
щитные листы, письмо прямоугольный еркатагир. Рукопись
подвергалась реставрации.

Иссл. рук.: Мирзоян 2001.

471

АРАН ф. 800, оп. 6, № 523

**Фрагменты рукописей,
преимущественно на пергамене**

472

ИРЛИ, Разряд IV, оп. 24, № 1

Сборник

Содержит проповеди, часть катехизиса, трактат *вардапета*
Ванакана (Цшшцш цшрцшцш Цшшцш цшрцшцш цшрцшцш цшрцшцш) и др.

Конволют в одном переплете, л. 1—67 переписаны в XVI—
XVII вв., л. 68—108 в XVII в.

Приобретена у Д. П. Гордеева.

20.3×14.3; 108 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага;
болорагир и нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с
тиснением.

Указатель имен

- Абгар, сын Манова, сирийский царь 462
Абрахам, *вардапет*, владелец печати (1814 г.) 256
Абрахам, католикос, владелец печати (1740 г.) 228
Абрахам, обновитель рук. (1743 г.) 52
Абрахам Анкюраци, автор 221
Абрахам Астапатеци, переписчик (14 сентября 1737 г.) 228; похвальное слово в его адрес (1764 г.) 287
Абрахам Ебзлатци, переписчик 398
Абрахам Йарутюн Васпураканеци, переписчик (1788 г.) 399
Абу-Сайид, автор 199. I, 265. XVII
Абэл Мхитарен, переписчик (1842 г.) 391
Аваг, дополнил рук. 353
Августин Маскутович 112
Авет, *махдаси, парон* (1704 г.), владелец рук. по надписи на крышке 351
Авет, переписчик (1701 г.) 224
Авети́к, переписчик (1630 г.) 76
Авети́к Огостин, автор 125. VI
Аветис, автор 38, 47
Аветис, автор 170
Аветис, *ерэц*, автор 428
Аветис, переписчик 159
Аветис, переписчик (1659 г.) 159, (1660 г.) 206
Аветис, переписчик (1684 г.) 386
Аветис, составитель сборника 186. I
Агаѳангел, автор 322. I
Агафон, автор 21. IX
Айвазовский, Габриэл (Гавриил) 55, 396
Айвазовский И. К. 55
Айкуни Г. 36
Албонсос Лекуорэ, автор переведенного на армянский сочинения 2
Алачалеан Лукас, автор записи (30 августа 1875 г.) 224
Алекан, *ерэц*, переписчик (?) 29
Александр I, император 9
Александр Македонский 11. VIII, 19. IV, 50, 122, 161. IX, 189, 265. VII, 353. VII, VIII
Алэксандр, *вардапет*, приобрел рук. (1737 г.) 252
Алэксантр, *вардапет*, переписчик, автор надписи на переплете (1689—1690 гг.) 322
Алэксианос, переписчик (1534 г.) 292
Алэксианос, переплетчик (1649 г.) 150
Альберт Великий, автор 180, 289
Альфакрано, итальянский астроном 182. II

Ананиа, автор 33. III
 Ананиа, *вардапет*, автор 249. XIII
 Ананиа, *вардапет*, автор 358
 Ананиа, философ, автор 141. II
 Ананиа Санахнеци, автор 332. I
 Ананиа Ширакаци 26. I, 280, 412
 Анастасий Синайский, автор 171
 Андреас Либананеанц, автор перевода 3, 4
 Андрэас, переписчик 265
 Антён Бурадеан Куґайисци, переписчик 2—4
 Антонин, архимандрит, владелец собрания 27—30
 Аракеал Астуацатреан Араратеан (Аркадий Араратский), переписчик (1831 г.) 53
 Араке́л, *вардапет*, автор 234
 Араке́л, переписчик 194
 Араке́л, переписчик (1665 г.) 350
 Араке́л, покупатель рук. (1743 г.) 249
 Араке́л Балишеци 188. I, 232. I, II, 365
 Араке́л Сюнеци 114. III
 Араке́л Юзбашеанц 187
 Арам, владелец печати от 1895 г. (?) 197
 Арам, царь армянский 57
 Аристокэс, *вардапет* из То́лата 34. II
 Аристокэс, переписчик 415
 Аристокэс Йару́тюнеан Ерзнкеанц, автор 279; переписчик (15 ноября 1840 г.) 371
 Аристокэс Ластивертци, автор 304
 Аристотель, автор 11. VI, VIII, IX, 161. VIII, IX, 179, 193. III, 265. V, VII, 286. II, 323. IV, 353. V—IX, 356. II
 Аркадий Араратский или Араратов, см. Аракеал Астуацатреан Араратеан
 Артемий Араратский, см. Йару́тюн Ва́ларшапатци
 Астуацатур, *вардапет*, заказчик рук. (1678 г.) 157
 Астуацатур, переписчик 418
 Астуацатур, переписчик и художник 463
 Астуацатур, *тэр*, заказчик рук. 240
 Астуацатур Фахратаци, переписчик 11
 Атанас, переписчик (1665 г.) 431
 Атанас, переписчик (1697 г.) 335
 Атом, автор 165
 Атом, последующий владелец рук. 220
 Атом Алубенц, владелец рук. 195
 Афанасий Александрийский 141. XXIV, 175, 277. IV, V, 346, 416
 Ахарон По́лосеан Арнджеци, автор 261
 Ашот [Багратуни], сын Смбата, царь 141. IV
 Ашот Багратуни, царь, отец Гагика 278

 Бабикеан, Астуацатур, автор 306
 Багратуни, Карапет 366, 368, 370, 387
 Багратуни, цари 293

- Бардулимэос, заказчик рук. 285
 Бардулимэос Ванеци, *вардапет*, владелец печати 284
 Барсеї, *вардапет*, автор 337. I
 Барсеї, *вардапет*, владелец печати 352
 Барсеї, переписчик 338
 Барсеї, переписчик (1603 г.) 259
 Барсеї, переписчик (1778 г.) 352
 Барсеї, переплетчик (1188 г.) 444
 Барсеї, обновитель (1262 г.) 63
 Барсеї-Басилиос, переписчик (1697 г.) 335
 Башинджагян 282
 Беник, *вардапет*, автор плача 33. V
 Бенкендорф, генерал-адъютант 427
 Богдан, Иванов сын Рисов, автор записи на рус. яз. (18 января 1761г.)
 453
 Броссе М. 67. IV, 214, 221, 278, 293, 294, 401, 424, 447
 Буниаџ, владелец рук. 252

 Ваг[арш]ак, царь армянский 57
 Ванакан, *вардапет*, автор 472
 Вардан, автор 49. VII
 Вардан, автор 73
 Вардан, автор 79
 Вардан, автор 321
 Вардан, *вардапет*, автор 249. I, III—VIII, X, XI
 Вардан, переписчик 312
 Вардан, переписчик (1618 г.) 173
 Вардан, переписчик (1682 г.) 119
 Вардан, продолжатель Михаила Сирийца 279. I
 Вардан, *тэр*, владелец печати 190
 Вардан, *тэр*, упомянут в записи 138
 Вардан Айгекци 49. V, 141. I, X, 268, 376. I
 Вардан Аревелци (Великий) 114. IV, 167, 250, 300. II, 303, 371, 454,
 458. IV
 Вардан Аревелци, автор 10. II, 19. VI, 114. IV, 250, 292, 300. I, 303. I,
 II, 371, 411, 458. IV
 Вардан Балишеци, заказчик рук. (1678 г.) 438
 Вардан Бардзрбердци, автор 266
 Вардан Ванакан 254. VI, VII
 Вардан Вардапет, автор 346
 Вардан Леџци, переписчик 240
 Варданян С. 199. III
 Варлаам, герой повести 33. IV, 188. I, 232. I, 365
 Варганов Ширмазан, владелец библиотеки (1865 г.) 373
 Варфоломей Болонский 265. VIII, 188. I
 Василий Кесарийский 49. I, 95, 254. VIII, 282, 291, 416
 Вахрам, *вардапет*, автор 167
 Вахрам Рабуни, автор 323. III
 «Вена» 188. III

Влас, *вардапет* (1672 г.) владелец печати 60
 Габриэл, армянский патриарх в Иерусалиме (1834 г.) 363
 Габриэл, католикос Киликии 256. II.
 Габриэл, переписчик (1452 г.) 383
 Габриэл, переписчик 417
 Габриэл Айвазовский 55, 395
 Габриэл Патканьян 143, 430
 Гагик Багратуни, сын Ашота, армянский царь 278
 Гайк, царь армянский 57
 Галуст Шарачи, *вардапет*, автор дарственной (1761 г.) 459
 Ган, барон 330
 Гарипш, отец владельца рук. Дави́та 151
 Гасанджалалов, шушинский архимандрит 132
 Гаспар, владелец печати (1711 г.) 321, 322
 Гаспар, переписчик (1678 г.) 438
 Гаспар Чула́йеци, заказчик рук. 13
 Гево́рг Банасэ́р, автор 33. III
 Гево́рг Ерзнка́ци, автор 186. IV
 Гео́рк, Гево́рк Змю́рнаци, автор 400, 402, 414
 Герман, патриарх 412
 Горг, переписчик 285
 Гордеев Д. П. 472
 Горький М. 36
 Грен А. Н. 25
 Григор, автор 10. VI
 Григор, автор 321
 Григор, автор (также переписчик?) 142. III
 Григор, *вардапет*, автор 232. II
 Григор, владелец печати (1792 г.) (переписчик?) 142
 Григор, *ерэц*, переписчик 458
 Григор, *ерэц*, переписчик (1678 г.) 157
 Григор, *ка́ханай*, заказчик рук. 32
 Григор, *ма́хдеси*, заказчик рук. 28
 Григор, переписчик и художник (1604 г.) 166
 Григор, переписчик 281
 Григор, переписчик (1419 г.) 43
 Григор, переписчик (1687 г.) 369
 Григор, переписчик (1687—1688 гг.) 163
 Григор, переписчик и художник (1608 г.) 328
 Григор, переплетчик 152
 Григор, поздний переплетчик рук. 129
 Григор, художник (1682 г.) 192
 Григор, *эрэц*, владелец рук. 151
 Григсо́р Аканци, автор 403, 438. IV
 Григо́р Аре́велеан, настоятель монастыря 411
 Григо́р Аре́велци, переписчик 409
 Григо́р Вка́йасэ́р 165
 Григо́р Джу́ла́йеци Ага́мал, переписчик (1676 г.) 437

Григор Ереванци, переписчик (1677 г.) 165
Григор Иерей, автор 293
Григор Карнеци, автор 135
Григор Либананеанц, автор 2
Григор Магистр, автор 161. XI, 209. I, 353. X
Григор Нарекаци, автор 128, 171, 173, 177, 196, 234, 251. III, 270
Григор (Григорис) Пахлавуни, католикос 254. II
Григор Татеваци, автор 10. V, 11. IX, 33. III, 43, 142. III, 152, 167,
169. I, 201. I, 205. I, 259, 264, 265. IX, XII, 281, 284. III, 285, 290,
292. I, 310, 316, 321, 323. IV, 325, 337. II, 340, 343, 356. II, 414, 456
Григор Ошаканци, автор 257, 307
Григорий Назианзин 49. I, 208. II, 277. III
Григорий Нисский, автор 199. II, 323. VIII
Григорий Просветитель 95, 132, 141. XII, XVIII, 164, 207, 223, 280.
IV, 293, 316, 322. II, 335, 416, 457. IV
Григорис, *вардапет*, заказчик рук. 310
Григорис, переписчик (1244 г.) 209
Григорис Ахтамарци 175, 232. II, 234
Георг Банасэр, автор 33. III
Георг, Георг Ерэнкаци, автор 186. IV, 284. I, 292. II, 323. VI
Георг, автор 321
Георг, автор дарственной записи 24
Георг, *вардапет*, автор 141. XXV
Георг, один из последующих владельцев рук. 468
Давит, автор 11. VII
Давит, автор 353. VI
Давит, владелец печати 20
Давит, заказчик рук. 185
Давит, переписчик 8
Давит, переписчик (1655 г.) 429
Давит, переписчик (1685 г.) 377
Давит, сын Гарипша, владелец рук. 151
Давит, сын Сибулэ, переплетчик рук., имя выдвинуто в надписи на переплете 315
Давит V Энегетци, католикос, автор послания 9
Давит Анялт 19. IX, X, XIII, 125. II, 150. VI, 161. IV—VI, 182, 265. III,
323. I, 344
Давит Балишеци, переписчик и заказчик (1667 г.) 192
Давит Нергинаци 161. IV, 265. I, VI, 323. I, II, 353. I, II, IV
Давит Философ, автор 161. VII, XV, 265. II
Давит-бек 267 б. I
Даниел, заказчик рук. 415
Даниэл, переписчик (1787 г.) 267
Даниэл Мелраци, *вардапет*, владелец печати (1682 г.) 265
Дер Нерсесян, Сирарпи 468
(Псевдо)-Дионисий Ареопagit 19. XIV, 142. III, 323. V, 252. I, 351,
399
Дионисий Фракийский 161. I
Дубровский П. П., владелец собрания рук. 7

Евсевий Кесарийский 60, 153, 171, 192, 204, 209. II, 282, 283, 328,
 405, 410, 413, 416, 438. I
 Еганян О. 105, 141, 212, 439
 Езнак, *вардапет* 141. IV
 Езнак Колбацц 161. V, 323. I
 Елбайрик, переписчик (1298 г.) 282
 Елиа, священник, автор 273
 Елиазар, переписчик (1 ноября 1736 г.) 296
 Елишай, епископ, владелец рук. (1504 г.) 295
 Елишэ, автор 141. XIX, 423
 Епифаний Кипрский 422
 Епрем, католикос 58
 Епрем, переписчик (1673 г.) 68
 Епрем, переписчик (1337 г.) 353
 Епрем (Аджпахеанц), католикос Киликии, автор 256. II
 Епрем Йарутюнеан, правщик рук. (до 1849 г.) 392
 Еремиа, *вардапет*, автор 361
 Еремиа Мелреци, автор 299
 Еремиа Тэр-Сагсеан, переписчик (1853 г.) 336
 Еремай, переписчик (1694 г.) 419
 Есаи, автор 49. IV
 Есайи 196
 Есайи, автор 323. V
 Есайи, *рабунапет*, заказчик рук. 195
 Ефрем Сирин, автор 10. VIII, 94.5, 205. II, 249. XII, 416

 Заргарэ, отец анонимного владельца рук. 151
 Закариа, иерусалимский армянский патриарх (1846 г.). 440
 Закариай, правщик рук. 126
 Закариай, обновитель рук. (1781 г.) 233
 Закарэ, переписчик и художник (1611 г.) 413
 Залеев Лев Петрович, переводчик и переписчик (?) 5, 12
 Затик, переписчик (1635 г.) 72
 Звенигородский А. В., даритель рук. 23
 Зенон, автор 265. XIII
 Зосим 209. II
 Зохрапеан, Йовханнэс 271

 Иакобу Иоанн А. 153
 Игнатиос, автор 341
 Игнатиос, *вардапет* (Рим, 1816 г.) 271
 Игнатиос, переписчик (1452 г.) 383
 Игнатиос Сейлернцци, автор 184, 249. XVII—XX
 Измайлова Т. А. 468
 Иннокентий X, папа римский 315. III
 Иоанн, евангелист 141. XIV
 Иоанн Златоуст 113, 141. XVII, XXI, XXII, 169. I, 249. IX, 282, 284.
 IV, 326, 337. III, 364
 Иоаннес Крымский 424

- Иоаннес Шахатунов, см. Шахатунеанц Й.
 Иоасаф, герой повести 33. IV, 188. I, 232. I
 Иосиф Флавий 438. II
 Иосселиани, Платон 279
 Ипполит 254. VIII
 Исахак, переписчик (1640 г.) 254
 Искандер, сын Юсуф-Тюркмана 446. II
- Йакоб, автор 47**
 Йакоб, автор (также переписчик?) 142. III
 Йакоб, армянский патриарх в Константинополе (1850 г.) 210
 Йакоб, армянский патриарх в Константинополе (1676 г.) 315
 Йакоб, *вардапет*, автор 116
 Йакоб, католикос (XIX в.) 461
 Йакоб, патриарх, автор 155
 Йакоб, переписчик (1320 г.) 141
 Йакоб, переписчик (до 1387 г.) 297
 Йакоб, переписчик (1452 г.) 121
 Йакоб, переписчик (1620 г.) 71
 Йакоб, переписчик (1819 г.) 344
 Йакоб, сын Йовнатана, автор (?) 231
 Йакоб Балишеци, автор 314
 Йакоб Гримеци 201, 247, 284. I, 292. I, II
 Йакоб Гэоргеан Гезезеанц, автор 253
 Йакоб Джулайеци, автор и переписчик (1666—1667 гг.) 169. VII—
 XI
- Йакоб Кесараци, *ерэц*, владелец печати 323
 Йакоб Кракаци, автор 323. VIII
 Йакоб Кронавор, автор 398
 Йакоб Мецкарци, католикос 242. I
 Йакоб Налеан, армянский патриарх в Константинополе 182. III, 334
 Йакоб Шамахеци, автор 170
 Йарутюн, переписчик (1704 г.) 177
 Йарутюн, переписчик (1737 г.) 107
 Йарутюн, переписчик (1 июня 1804 г.) 217
 Йарутюн, владелец печати 458
 Йарутюн Араратеан, переписчик (7 июля 1870 г.) 331
 Йарутюн Валаршапатци (Артемий Араратский), даритель рук.
 (1814 г.) 1
- Йарутюн Виспураканеци 399
 Йарутюн Пóлосеан, переписчик (1757 г.) 140
 Йоваким, автор 42
 Йовакем, сын Тóмы Мэйремлүлеана, автор 243
 Йоваким Рафаелеан Гапанци Ходженц, автор ишатакарана (1759 г.)
 267
- Йован, переписчик 50
 Йован Сротнеци, см. Йовхан Оротнеци
 Йованцэс, переписчик (1764 г.) 148
 Йованнэс, художник 162

Йованэс, владедец печати (1706 г.) 134
 Йованэс, переписчик 411
 Йованэс, переписчик 458
 Йованэс, переписчик (1437 г.) 151
 Йованэс, переписчик (1625 г.) 196
 Йованэс, переписчик (1635 г.) 342
 Йованэс, переписчик (1637 г.) 176
 Йованэс, переписчик (1482 г.) 405
 Йованэс, художник 470
 Йованэс, художник и переплетчик 119
 Йованэс Испаханаци из д. Джулаоц, переписчик 126
 Йованэс Шоротци, переписчик (1666 г.) 317
 Йовасап Себастаци, автор 234
 Йовнан, переписчик (1653 г.) 50
 Йовнатан, отец Йакоба, автора (?) 231
 Йовсэб, переписчик (1319 г.) 60
 Йовсэп, *вардапет*, учитель автора 457. III
 Йовсэп, *вардапет*, переписчик (1668 г.) 300
 Йовсэп, переписчик (1483 г.) 137
 Йовсэп, переписчик (1564—1566 гг.) 138
 Йовсэп, переписчик (1678 г.) 438
 Йовсэп [Аргутинский], архиепископ 56
 Йовсэп Йоханнисеан, даритель 11
 Йовсэп Мелик-Аboveанц, владедец рук. (869 г.) 170
 Йовхан, Йовханэс Оротнеци 265. X, XI, XV, 281, 284. III, 288, 292. I, 323. IV, VI, VII, 337. II, 356. II, 415, 456. I
 Йовхан Мамиконеан 267 а
 Йовхан Хизанци 284
 Йовханнисеанц Абгар, автор дарственной записи (21 июня 1899 г.) 456
 Йовханнэс, автор 332. III
 Йовханнэс, *вардапет*, поздний владедец рук. 174
 Йовханнэс, католикос, автор кондака (20 ноября 1831 г.) 457. I
 Йовханнэс, переписчик 22
 Йовханнэс, переписчик (1572 г.) 74
 Йовханнэс IV Дойеан, настоятель Халбатского монастыря, правщик рук. 411
 Йовханнэс Ванакан, автор 298
 Йовханнэс Гарнеци, автор 175, 249. XIV
 Йовханнэс Дойеан, редактор 411
 Йовханнэс Драсханаертци, автор 53, 391
 Йовханнэс Зохрапеан, *вардапет*, составитель сборника иштатакаранов 401
 Йовханнэс Ерзнкаци, автор 117, 132. III, 160, 251. II, 311. I, 321, 461
 Йовханнэс из Хизана, переписчик (1620 г.) 164
 Йовханнэс Испаханци, он же Йовханнэс Мркуз Джулайеци, автор 11. III
 Йовханнэс Мркуз Джулайеци, см. Йовханнэс Испаханци
 Йовханнэс Плуз, автор 223
 Йовханэс, переписчик (1607 г.) 178

Йоҳан, переплетчик 60
 Йоҳан, переплетчик (1319 г.) 60
 Йоҳан, переплетчик (1596 г.) 282
 Йоҳан Ҳизанци, переписчик (1632—1633 гг.) 284
 Йоҳаннэс, *вардапет*, владелец печати (1790 г.) 281
 Йоҳаннэс, переписчик (1792 г.) 122
 Йоҳаннэс, переписчик (XVII—XVIII вв.) 122
 Йоҳаннэс Вардапет, автор 126. II
 Йоҳаннэс Йоҳаннэсеан Аракеан, переписчик (14 мая 1828 г.) 308
 Йоҳаннэс Карнеци, автор 301
 Йоҳаннэс Козефн 21. XIII, 141. VI
 Йоҳаннэс Мамулов, переписчик (1842 г.) 406
 Йоҳаннэс Ҳолов, автор 315. I
 Йоҳанэс, *вардапет*, владелец рук. 239
 Йоҳанэс, переписчик (1314 г.) 324
 Йоҳанэс, переписчик (до 1704 г.) 351
 Йоҳанэс Анкюраци, автор 19. V
 Йоҳанэс Глухой, переписчик (1669 г.) 136
 Йоҳанэс Костанднополсеци, автор 315
 Йусэи, переписчик 468

Калантар, Ашхарбек 454
 (Псевдо)-Каллисфен 50, 189, 122
 Карапет Багратуни, архиепископ, владелец рук. 366, 368, 370, 388
 Карапет Башишеци, автор 10. IV, 114. VI, 232. II
 Карапет, автор 125. IV
 Карапет, *вардапет*, автор 458. II
 Карапет, владелец рук. 213
 Карапет, владелец печати (1733 г.) 164
 Карапет, заказчик рук. 32
 Карапет, заказчик рук. (1659 г.) 159
 Карапет *каҳанай*, владелец рук. 151
 Карапет, обновитель рук. (1627 г.) 354
 Карапет, переписчик 16
 Карапет, переписчик 27
 Карапет, переписчик 433
 Карапет, переписчик (1831 г.) 358
 Карапет, переплетчик рук. (1419 г.) 43
 Карапет, последующий владелец рук. 173
 Карапет, последующий владелец рук. 468
 Карапет, ученик переписчика (1603 г.) 259
 Карапет Дерчанци, переписчик (1421 г.) 290
 Карапет Галстеан, владелец рук. (1787 г.) 289
 Карапет Йоҳаннесеан Ҳамазаспов, автор 460
 Карапет Шаҳназаранц, владелец рук. 372
 Карапет Ҳамашинци, переписчик (1508 г.) 185
 Карпиан 60, 153, 171, 192, 204, 282, 283, 328, 405, 410, 413
 Кестнер Ю. 451
 Киприан 177

Киракос Банасэр, *вардапет* 144
 Киракос Гандзакеци 396
 Киракос Ерзнкаци, автор *шараканов* 137
 Кирилл, автор 132. IX
 Кирилл Александрийский 252. II, 277. I, II, 323. VI, 326
 Кирилл Иерусалимский 113, 141. XV, XXIII
 Климарх 265. XIV
 Климент 132. IV
 Клемент Галанос, автор 286. II
 Константин Великий, император 112, 280. IV, 316, 322. II, 438. V;
 Константин, издатель законов 132. I, 329. I, 392. III, VI, 434. II
 Корганов, Фома, прокурор Эчмиадзинского синода, коллежский совет-
 ник 387, 426, 441; переписчик 393
 Костандин, переписчик 239
 Костандин, епископ, заказчик рук. 239
 Костандин Бардзрбердци, автор 49. VI, 254. III
 Костанянц К. 120, 125, 143, 144, 247, 249, 255, 445
 Кюракос, автор приписок 460

Лабубна, автор 462
 Лазар, автор 170
 Лазар (?), владелец печати 43
 Лазар, владелец печати (1717 г.) 133
 Лазар, переписчик (1665 г.) 269
 Лазар, *тэр*, автор записи 220
 Лазар Парпеци 195
 Лазарев Христофор Якимович (Екимович), даритель рук. 5, 57
 Лазаревы, дарители рук. 55
 Лазарос, переписчик 341
 Ланглуа В. 67. III
 Лев, император, издатель законов 132. I, 329. I, 392. III, VI, 434. II
 Левон IV, царь Киликии 278
 Левонд, автор 368
 Левонд, Левондик Пирлалемеан, автор 327, 357, 438
 Лукас, католикос 56
 Лукас, переписчик (1671 г.) 318
 Лукас Лоречи, автор 164, 241, 299. I

Максимин 209. II
 Малышевич, даритель рук. 7
 Мамаджанов Михаил 25
 Мануил I Комнин, император 150. III, IV
 Мануэл, художник (1471 г.) 319
 Мануэл Шахинов Кюмюшханеци, автор (также переписчик ?) 347
 Манкасар 196
 Маргар, переписчик (1686 г.) 321
 Маргар, переписчик (1758 г.) 171
 Маргар *раис*, ընդի, автор записи 317
 Маргар Хоченц, Хочайеанц Змюрнаци, автор 38, 145, 460

- Маргарэ Арчишеци, переписчик (1534 г. ?) 175
 Мариам, заказчица рук. 23
 Марин 209. II
 Маркар, автор приписки (1766 г.) 311
 Маркиан, император 344
 Маркос, приобрел рук. (1637 г.) 137
 Марр Н. Я. 40, 65, 66, 267, 300, 312, 454—456, 462
- Мартирос, *вардапет*, даритель рук. 239
 Мартирос, выполнивший запись 468
 Мартирос, заказчик (1676 г.) 248
 Мартирос, иерусалимский патриарх 312
 Мартирос, обновитель рук. (1483 г.) 137
 Мартирос, переписчик 126
 Мартирос, переписчик (1678 г.) 438
 Мартирос, переписчик и художник 462
 Мартирос, *тэр*, владелец печати 27
 Мартирос, *тэр*, переписчик (19 июля 1824 г.) 216
 Мартирос Гримеци, автор 456. II
 Мартирос Костанднуполсеци, переписчик и автор указателя (1799 г.) 332
- Матэос, армянский патриарх в Константинополе (1847 г.), автор 362
 Матэос, владелец печати (1792 г.) 115
 Матэос Партев, автор 297
 Матэос Урхайеци, автор 293, 303
 Маѳэос, переписчик (1471 г.) 319
 Маѳэос [Джулайеци], автор 337. II
 Мейраб, отец анонимного дарителя рук. 150
 Мекайил, епископ, заказчик рук. (1599 г.) 168
 Мелик-Каракозян С. А. 63
 Мелкисэд Банасэр, автор 287
 Мелкон, заказчик рук. 220
 Месроб Вайосдзореци 438
 Месровб (Маштоц) 426. III
 Месровп, *вардапет*, автор 249. II
 Месроп *Ерэц* 141. V
 Месроп Хизанци, художник (1623 г.) 283
 Микайэл, *вардапет*, владелец печати (1742 г.) 265
 Микайэл, переписчик (1599 г.) 232
 Микайэл, переписчик (1599 г.) 326
 Микайэл Сисци, переписчик (1643 г.) 241
 Минас, автор записи 70
 Минас, *вардапет*, владелец печати 337
 Минас, оставил свое имя на переплете 154
 Минас, переписчик (1583 г.) 118
 Минас, переплетчик (1584 г.) 151
 Минас Елиазареан Лазаров, по просьбе которого написан труд 347
 Минас Хамдеци, автор 387
 Мирзоян А. С. 469, 470

Михаил Сириец 280. I, 330
 Мкртич, *вардапет* (Рим, 1816 г.) 271. I
 Мкртич, переписчик (1764 г.) 89
 Мкртич, переписчик 146
 Мкртич, племянник Йоханнэса Зохрапеана (1819 г.) 271
 Мкртич, священник 130
 Мкртич, *танутэр*, поздний владелец рук. 33
 Мкртич Мелик Мехраб, переписчик (1816 г.) 401
 Мкртич Шоротечи, автор 170
 Мкртич Шхнцов, переписчик (1839 г.) 367
 Мовсэс, автор 265. II
 Мовсэс Ерзэнкаци, Ерзнкаци, автор 21. X, 397
 Мовсэс Зохрапеан Арцахеци 260
 Мовсэс Каланкатуаци (Мойсей Кагкантиваци, Мовсэс Васхуранци), автор 294, 438. III
 Мовсэс Кертол 344
 Мовсэс Сюнеци, католикос 264. XVI
 Мовсэс Хоренаци 19. XII, 73, 161. III, 254. IV, 280. III, 300. I
 Муратков, Никита Карпович, владелец рук. 460
 Муратхан Тарлуленц (Тарлулонц), заказчик рук. (1679 г.) 204
 Мхитар, *каханай*, заказчик рук. 32
 Мхитар, получатель рук. 265
 Мхитар, *тэр*, его имя выдавлено на переплете 470
 Мхитар Айриванеци, автор 393
 Мхитар Гош, автор 51. II, 132. II, 329. II, 392. I, 434. I
 Мхитар Себастаци, автор 48
 Мхитар Хераци 156. IV

 Назаров Иван, переписчик 293 (1841 г.); 294, 303, 304 (1843 г.); 366 (1843 г.); 368 (1842 г.)
 Неколайос, переписчик 416
 Налаш Йовнатан 228
 Налаш Поречи 232. II
 Налбандян М. 55
 Нелидов А. 153
 Нерсэс, автор 324
 Нерсэс, переписчик 129
 Нерсэс, переписчик (1336 г.) 174
 Нерсэс, обновитель рук. 150
 Нерсэс Аштаракеци, автор письма 293, 303
 Нерсэс Великий, католикос 141. V
 Нерсэс Йарутюнеан, переводчик (1808 г.) 331
 Нерсэс Ламбронаци, автор 183, 246, 251. II, 256. I, 258, 309, 322. III, 360
 Нерсэс Пахлавуни, епископ, брат католикоса Григора Пахлавуни 254. II
 Нерсэс Шноргалли, также Клайнеци, автор 19. XIII, 23, 125. I, II, V, VII—X, 132. VIII, 149. I, 150, 156, 173, 195, 196, 199—201, 232. II, 242. I, 249. XIV, 254. I, 269, 284. IV, 322. III, IV
 Несбитос, автор 331

Нестор 252. II
 Николай I, император 455, 457. I, 460
 Николайос, переписчик, художник и переплетчик рук. 1
 Николос, *махтеси*, владелец печати (740 г.) 337
 Нил, автор 33. III
 Нортук, адресат благопожеланий 7
 Нурхатун, приобрела рук. (1687 г.) 137

 Ованэс, автор записи (1799 г.) 207
 Ованэс, переписчик 33
 Ованэс, переписчик (1656 г.) 339
 Овсеян Гарегин, прежний владелец рук. 171
 Óксэнтгос, переписчик 88
 Оленин Л. Н., даритель рук. 6
 Óно́риос, переписчик (1677 г.) 466
 Оно́риос Ереванци 10
 Оскан, *вардапет*, автор 199. IV
 Óханэс, переписчик (1715 г.) 262

 Павлос, переписчик 195
 Паоло, Пóлос Сенири 406
 «Париж» 188. III
 Парсам, переписчик (1666 г.) 376
 Патканеан Ра́пайэл 255
 Патканов, Патканьян, Габриэл, автор 143, 430
 Петр Арагонский 458
 Петрос, *вардапет* 332. I
 Петрос, *вардапет*, владелец печати (1706 г.) 284
 Петрос, владелец печати 114
 Петрос, владелец печати 291
 Петрос, владелец печати (1706 г.) 290
 Петрос, переписчик (1384 г.) 266
 Петрос, переписчик (1595 г.) 18
 Петрос, переписчик (1597 г.) 62
 Петрос А́гамалеан Бердумеан, Пе́ртумеанц, автор 155, 244, 308, 335
 Петрос Багрева́ндци, переписчик (1807 г.) 348
 Петрос Лу́лткци, переписчик (1667 г.) 192
 Петрос То́хатеци Астуа́атуреан, переписчик (1713 г.) 80
 Пилинос, переписчик (?) 381
 Пилиппос, автор 47
 Пилиппос Арэ́нджеци, сын Йару́тюна, владелец рук. (1761 г.) 459
 Пихрон, *имастак* 353. II
 Платон, епископ московский и калужский 56
 Пóлос Таро́наци, автор 127
 Порфирий, автор 11. V, 161. VIII, 18. I, 265. IV, 323. III, 353. III, IV
 Прокл, епископ Константинопольский, автор 141. XXI, 194. III
 Прокл Диадок, автор 140, 148, 190, 194. III
 Проклиана 249. XXIII
 Псевдо-Каллисфен 50, 122, 189

Пугал Огли Хазихан, автор 211
 Роман (II), византийский император 278
 Румянцев Н. П., граф 293, 303
 әРәстакәс, Аристакәс, әРстакәс, заказчик 249

 Самуэл, автор 169. II
 Самуэл Анеци 279. II
 Саргис, автор 33. III
 Саргис, автор 33. V
 Саргис, автор записи (1602 г.) 465
 Саргис, автор плача 33
 Саргис, *вардалет*, мученик 428
 Саргис, владелец печати 16
 Саргис, владелец рук. 7
 Саргис, переписчик 161
 Саргис, переписчик (1437 г.) 151
 Саргис, переписчик (1722 г.) 264
 Саргис, переписчик и художник 172
 Саргис, последующий владелец рук. 173
 Саргис из Тигранашәна, *тәр*, автор записи, владелец печати 185
 Саргис Шнорҗали, автор 333
 Сафрас, переписчик (1663 г.) 188
 Саҗак Балишеци, переписчик и художник 23
 Саҗак Ванеци, художник (1679 г.) 204
 Себәос, автор 389
 Селим, турецкий султан (1514 г.) 438
 Сен-Мартен, Ж., автор 404
 Серобә, автор 460
 Серугский Яков, автор 205. II
 Сибулә, см. Давит, сын Сибулә
 Сильвестр, папа римский 280. IV, 316, 322. II
 Симафон, обновитель рук. (1631 г.) 249
 Симэон Гарнеци, автор 140, 148, 190
 Симэон Джулайеци 11. I, II, 19. VII, 114. I, II, 126. I, III, 181, 191, 194. II, IV, 343
 Симэон Ереванци, католикос, автор 54, 170, 214, 275, 286. I, 287, 345, 348
 Симэон из Плиндзаханка, переводчик 140, 148
 Сиан, *парон*, даритель рук. 70
 Сион, *тәр*, заказчик рук. 40
 Смбаг Спарамет, автор 278
 Соломон, автор 165
 Сблбмон, владелец печати 170
 Соломон, переплетчик (1743 г.) 52
 Солбмон, сын *махтеси* Азари (1710 г.) 78
 Соломон *абелай*, *тәр*, переписчик (1767 г.) 287
 Сосипатор 249. XXIII
 Срапион, переписчик 162

- Срапион Мокаци, заказчик рук. (1534 г.) 292
 Срмакэш Мануэл, автор 302
 Степан, автор 287
 Степан, мастер золотых дел 458
 Степанос, *вардапет*, владделец печати (1608 г.) 415
 Степанос, владделец печати 118
 Степанос, переписчик (1640 г.) 149
 Степанос, последующий владделец рук. 173
 Степанос, *тэр*, переписчик 40
 Стэпанос, философ 167. II
 Степанос Еркатенц, переплетчик рук. 239
 Степанос Каменци, автор записи 18
 Степанос Шахумеан, автор 266 б. I
 Стэпанос Философ 169. II
 Степаннос, армянский патриарх в Константинополе 67. II
 Степаннос, переписчик 333
 Степаннос, переписчик (1349 г.) 69
 Степаннос, переписчик (1554 г.) 26
 Степаннос Йаковбеан, переписчик (до 1849 г.) 392
 Степаннос Лежацци, автор 19. I, II
 Степаннос Орбелеан, автор 125. III
 Степаннос Гаронечи Асолник, автор 366
 Степаннос Сюнеци, автор 367, 412, 470
 Степаннос Чмшкацагци, переписчик (1464 г.) 323
 Субаши В. Л., даритель рук. 270, 436
 Сукиас, обновитель рук. 324
 Сукиасов Богдан Егорыч, владделец рук. (1854 г.) 460
 Сужтелен П. П. 58, 300
 Сэргис, владделец рук. 7
 эСкандар Камахци, *ходжа*, заказчик рук. (1568 г.) 76
 эСтепаннос, переписчик 30
 эСтепаннос, переписчик (1623 г.) 283
- Тарсайич, отец Степанноса Сюнеци 367
 Тер-Аветисян С. В. 115
 Тигранян С. 392, 458. I
 Тиль (Tille) 67. I
 Тимур, Тамур 131, 446, 448
 Тиравак, переписчик (1599 г.) 168
 Тиридат Великий, Трдат, царь армянский 57, 280. IV, 316
 Тишендорф, владделец собрания рук. 15—19
 Товма, переписчик (1429 г.) 263
 Товма Мецоцеци, автор 131, 144, 201. V, 284. I, 292. II, 446. I, 448
 Тома Мэйремлулеан, отец автора 243
 Томас, *вардапет*, переписчик (1720 г.) 337
 Торос, нотариус (1610 г.) 75
 Торос III, царь киликийский (с 1298 г.) 409
 Торос Имдлсойа, переписчик (1290—1291 гг.) 464
 Тума, переписчик (1404 г.) 51

- Тумай, переписчик (1635 г.) 342
Тэодорос, *вардапет*, католикос Киликии 256. II
Тэопилэ Йовсэбеан, переписчик (1846 г.) 393, 394, 394; 395 (1845 г.),
448 (1843 г.)
Тэр-Григорянец Адам, адресат записи (30 августа 1875 г.) 224
- Ухтанэс, автор 372, 390
- Фаддей, апостол 132. VI
Фарман, герой сказания 234
Феодосий, император, издатель законов 132. I, 329. I, 392. III, 434. II
Феофист, автор 127
Филон Александрийский 49. I, 412
Фома Кемпийский, автор 187
Фролов Петр, владелец собрания рук. 8, 10
- Хазарбэк, *ходжа*, владелец рук. (1504 г.) 295
Хайрапет Вахрамеан Автандилеанц Талбулалци 457. III
Ханыков Н. 451
Хатермам, жена заказчика рук. 410
Хачатур, автор криптограммы 290
Хачатур, заказчик рук. 410
Хачатур, переписчик (?) и владелец рук. 340
Хачатур, переписчик (1499 г.) 245
Хачатур, переписчик (1645 г.) 247
Хачатур, переписчик (1676 г.) 456
Хачатур, переписчик (1830 г.) 246
Хачатур, художник (1298 г.) 282
Хачатур Ванеци, переписчик (1825 г.) 314
Хачатур Кесабеци, автор 232. II
Хачикян Л. С. 200
Херонимос Агаганкелос, автор 274
Хетум, царь 254. III
Хикар 156. VIII
Хлазат, сын *устай* Атома 220
Хосров Андзеваци, автор 141. VII, 174
Хосровик Переводчик 332. II
Хочик, переписчик 13
Хримян Мкртч, католикос, автор послания 61
Хусей, переписчик 465
Хэрапет, переписчик (1564 г.) 397
- Церун, заказчик рук. 32
Церун, переписчик и художник (1395 г.) 465
- Чамчан, Микайэл 271, 306
- Шабун (Шапух), царь персидский 438. V
Шапух Багратуни, автор 372
Шах-Рух, сын Тамура (Тимура) 446. II

- Шахназарянц Карпет, владелец рук. 372; переписчик (1870 г.) 388;
автор 425
- Шахатурянц Йовханнэс (Иоаннес Шахатунов) 278, 294 412, 425,
442
- Шиллинг фон Капштадт, барон 447
- Шляпкин Н. А., даритель рук. 24
- Шмавон, переписчик и художник (1292 г.) 295
- Эниат, заказчик рук. 379
- Энфиаджанц, Энфиаджеанц, Энфиаджовы, братья, владельцы книжной
лавки: 23, 146, 449 (Аветик), 449 (Хамбардзум)
- Эфендиев Иван, переписчик 293 (1841 г.), 303 (1841 г.)
- Юстиниан император, издатель законов 392. III, VI
- Юсуф-Тюркман 446. II
- Якоби Иван Варфоломеевич 214
- Ясинский М. (Մ. Եսինյան), автор дарственной записи от 29 ноября
1908 г. 455
- Schmidt A. H. 13

Указатель этно-географических названий

- Аваг (Екелеац), монастырь 323
Авѣнданц, Авнданц, деревня 119, 159, 206
Александрия 280
Александрополь 120
Алуанк, Албания Кавказская, агваны 294, 426, 427, 438. III, 447
Амасиа 42
Аменапквич, пустынь 121
Амид 259
Амирдул, монастырь 138
Андреасанц, пустынь 16
Ани 282, 451
Антиохия 280
Арал, деревня 406
Армения 57, 114. VII, 293, 430, 458. III; Великая Армения 49. VI;
Западная Армения 357
Артавил 429
Арцкэ 405
Асорестан 234
Аспахан (Исфаган) 283; Испахан 322, 438
Астапат 228, 282, 300
Астрахань 460
Ахалцых 253
Ахпат см. Халбат
Атана 30
Афины 161. V, 323. I
- Балу 264
Баку 61, 103
Балэш 23, 137, 192, 266
Бантари-Сураг (Индия) 368
Бардай (Партав) 377
Бахчисарай 196
Бердакай Ванк (Халтик) 46
Бджни 149
- Вавилон 300. II
Ван 177, 192, 204, 217, 246, 327, 467
Вараг 27 (?), 188
Вашелван, еркир 185
Венеция 97, 315

Гайканский (т. е. армянский) народ 446. II
Ганджа 262
Гандзасар 136
Генуя 450, 463
Германия 274
Гладзор 353
Грузия 370, 421, 425
Гулестан, д. «в стране Бардай» 377

Дашт (Мокк'), селение 342
Джахабор, город 249. XXII
Джулаоц, деревня 126
Дразарк 464

Евдокия 79, 400
Екелеац, Екегецеац гава́р 43, 323, 458. III
Елегнадзор 169
Ереван 386
Ерзэнкай, Ерэнка —18, 292, 458. III

Змюрусай, г. 249. XXII

Иерусалим 19, 225, 284, 312, 398, 440
Измир 287
Индия 268, 300. II, 368
Испахан, см. Аспахан

Кадак, деревня 413
Каджберуник 175
Каменец-Подольский 69, 70, 71, 72, 77, 80, 88, 90, 91, 98, 112, 247, 254
Карин (Эрзерум) 122, 253, 256, 301, 307, 308, 344
Карс 419, 428, 431
Каспийская область 426. II
Кафа 1, 456.
Киликия 67. I, 450, 468
Кипр 280
Кóти, деревня 170
Константинополь 7, 10. III, 54, 114. V, 153, 154, 221, 242, 259, 271, 287, 310, 314, 332, 334, 335, 339, 399, 414, 460, 467
Крым 450, 456. II, 470
Кутрашэн (Вашэлван), деревня 185

Лим, пúстынь 148
Лейпциг 13
Ливан 2, 3, 4
Ло́ри 163, 427, 447
Львов 74, 76, 78, 101, 241 (?), 313, 394, 466 (?)

Марас 26
Мелуанц Ванк 319

Меџопский монастырь 263
Млич 409
Мокс 397
Монпелье 67. III
Москва 5, 12
Муш 238, 259

Назарет 225
Нахиджаван 60
Нахичевань на Дону 300
Ниневия 337. III, 361
Нор Джула 13, 224, 289
Норакнунк Астуаџаџни, монастырь 245

Ованис, деревня, Лѳри 163
Остан 465
Оџопи (Шахапуник), деревня 295

Палестина 225
Пантрмайц (?), город 210
Париж 271, 394—395, 401, 448
Персия 57, 430
Польша 6, 73, 89, 274

Рим 271, 280
Россия 274
эРештуник 407

Санагин, см. Санахин
Санахин 149, 424 (также Санагин), 427, 447
Санкт-Петербург 143, 145, 293, 303, 304, 347, 366, 368, 370, 371
Себастья (Севастья) 75, 118
Сис 209, 254. III
Сисакан, род 367
Скевѳа 324
Смирна 267
Станислав 111
Сурхаџ 69
Сухар (Каджберуник) 175

Тавриз 438
Тайк 253
Талиш, деревня 168
Тарон 267 а
Татев 367
Тегеран 57
Телави 25
Тигранакерт 341
Тигранашэн 185
Тифлис, Тѳпхис 53, 58, 151, 260, 279, 300, 305, 370, 371, 373, 388, 449

Тойрќтой, монастырь 411
Токат 469
Толат 34. II
Триест 395
Учкилисэ 348
Феодосия 55
Франция 274
Халтик 46
Халбат 279, 411, 424 (также Ахпат), 427, 437, 447,
Ханатамлуц (Карин), пустынь 444
Хермон, монастырь 43, 290
Хизан 164, 328
Хор Вирап 352
Хорасан 131. I
Хоромклай 254. III
Хурекай Астуацацнин, монастырь 168
Цпат 166
Чанчи, деревня (Севастия) 118
Чуанчай 107
Шемаха 458
Шатик (Елегнадзор), пустынь 169
Шахалуник, см. Оцопи
Ширак 427, 447
Шобш, Шавш, (Аспахан) 11, 22, 164, 283
Шуша 63, 187
Эдесса 462
Экрай (Индия) 269
Энкюри 296
Эчмиадзин, Эчмиадзинский монастырь, синод, Эчмиадзинская библио-
тека 9, 19, 38, 57, 131, 144, 171, 188, 214, 272, 278, 319, 343, 365,
389—391, 393, 412, 425, 441
Яссы 331

ПРИЛОЖЕНИЕ

ПАМЯТНЫЕ ЗАПИСИ АРМЯНСКИХ РУКОПИСЕЙ В ПЕТЕРБУРГСКИХ СОБРАНИЯХ

Колофоны публикуются согласно методике, принятой в издании «Памятные записи армянских рукописей», о котором говорилось во введении к каталогу. В заголовке, после порядкового номера публикации, следует шифр по месту хранения, номер описания в каталоге, содержание рукописи, дата записи, место переписки, имя автора колофона или другого причастного к записи лица. Тексты воспроизводятся в точном соответствии с подлинником, незначительные отклонения могут быть обусловлены особенностями армянской орфографии. В ряде случаев явные опiski выделены жирным шрифтом.

Издание колофонов сопровождается отдельными указателями собственных имен и этно-географических названий. Имена, вошедшие в указатели, подчеркнуты и приводятся с некоторыми дополнительными данными. Опущены библейские имена, также имена родственников и других лиц, если они названы без каких-либо дополнительных сведений.

Даты по армянскому календарю приводятся также в современном счислении. Примечания и дополнительные сведения даются сразу после текста.

Условные обозначения:

/ — перенос слова,

// — окончание листа. Отсутствие пробелов между знаком и предшествующей ему и последующей буквами означает, что окончание листа приходится на перенос слова.

/// — повреждение текста,

[...] — текст опущен,

[] — текст восстановлен,

< > — повтор в тексте.

ИВ, С 65—444

**Четвероевангелие, 1188 г., переписчик Барсел,
пύστυнь Ханатамлуц (Карин)**

/// կալեալ իմաստութեամբ վրոշակս կեցուցիչ Բանին, եւ ամբիժ ա. 210 a
մաթոթանաւ վաչս մտայն բանալ հայցեն ըստ մարգարեին, եւ
յառին պանչելիս արինայն եւ անյագարար ձգեն յինեանս
վկաթն Բանին յերկուս սրեանց հարսին Եկեղեցոյ՝ պնու-
յողական եւ զուրախարար հոսումն. եւ վարգայեալ հասակա
հոգետր, բռտն հարկանելով իմաստնանան, զի կարասցեն ի
ձեռն հոգետր իմաստիցն արամերժումն առնել երկրատր և
կենցաղական զբխումնսս /// // ակունս քառանկին ա. 210 б
յեղեմական գեղոց՝ ի յարբուցումն եւ ի վայելումն անձին իրում
եւ յտղայ, եւ յեղ ելից աստի՝ յիշատակ հոգոց իրոց և ծնողաց
իրոց, եւ ամենայն ազգականաց:

Բայց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի Կարին գաւառի,
յանապարիս, որ կոչի Խանապատուց, ընդ հովանեաւ Սրբոյն
Ստեփաննոսի, յառաջնորդութիւն հար Կիրակոսի եւ ի
բռնակալութիւն անարէն ազգին Ջանանու: Եւ էր թիս Հայոց
ՈՒԷ (637/1188 ր.) եւ յառաջին ամին ադա /// [յաղ]աթս ձեր
զ/// քահանայն զՅովանն[եա] զստրայող ստրա, և զծնաղս իր,
եւ զամենայն ազգականս՝ զկենդանիս եւ զհանգուցեալս, զի
թերես ողորմեսցի նոցա Բրիստոս յիրում զալստեանն. ամէն:
Ընդ նմին եւ զիս զանարժանս եւ զվերջայեալս յամենայն
բարեաց՝ զգծողս ստրա զԲարսեղս, եւ զծնաղս իր, զեղբարսն
իմ /// զհանգուցեալ ///

Письмо — мелкий прямоугольный еркатагир. Лист пергамена с колофоном Барсела по краям обгорел, что и привело к лакунам в тексте. Ср. издание того же колофона в ПЗ V—XII, № 269.

ИВ, А 96—209

Сборник, 1244 г., Сис, переписчик Григорис

а

Տէր Աստուած, ողորմեան Գրիգորիսի գրչի և իմոցն. ամէն: ա. 76

б

Գրեցաւ ի թագաւորական մայրաքաղաքս Սիս, ի թուականիս ա. 18 a
Հայոց ՈՂԳ (693/1244 ր.), ի կաթողիկոսութեան տեառ[ն]
Կոստանտնէայ, ի փառս Աստուծոյ:

3

РНБ, Арм. н. с. 51—63

Четвероевангелие, 1262 г., обновитель Барсел

ԾԺԱ (711/1262 ր.) թուիս նորոգեցաւ Աւետարանս ձեռամբ ա. 129 б
Բարսեղ արեղայի: Աստուած ողորմի կապմողին և [ծն]ողաց ամայ:

ИБ, В 87—324

**Ветхий Завет и др.,
1314 г., Скеврай, переписчик Йожанэс**

- ա. 151 a Ջարայատ վառիս՝ պրէր Կուսրնդին Պեհեսնցի և պատաշնորդ սուրբ ուխտիս Սկևռայի, ծնողաւ և պարմիւք յիշեցէք ի մեղաց թողութիւն, նաև պմեղատր գրողս Յոհանէս, որ ի լուսոյ աչաց պակասեալս եմ. և որ յիշէք, սրտի մտաւ ասացէք Տէր, թող պանսանս սոցա, և Տէր պճերն թողցէ: Գրեցաւ ՉԿԳ (763/1314 ր.):

РНБ, Арм. н. с. 48—60

**Четвероевангелие, 1319 г., Нахиджаван,
переписчик Йовсэб**

- ա. 240 b [...] Արդ, վերաւարեալ եղև սա ի թուարերութիւնս ըսպ Յարեթականն րումարիս հնգեդասան յորելենիս, յաւելեալ եռակի թոով և ի յելանելոյն Նախասարեղծին ի վայելչութեան վայրէն և ի ծաղկապար[դ] բիրաստանէն մինչև ցտոյն յարա-
ա. 241 a յբարդին միահամոռ միանգամայն ամբ // ՋՌ (6000) և ՉԻ (720), յաւելեալ քառակի թոով, և ի կենարար յայտնութենէն Աստուծոյն Բանի մինչև ցտոյն ամ շարամանեալ պարփակիւն ամբ ՌՅ (1300) և ԻՄ (21), որում և թուականս Հայոց ՉԿԸ (768/1319 ր.) էր:

Բայց գրեցաւ սայ ի մայրաբաղափս որ կոչի Նախիջաւան, մեծ նահապետին Նոյի շինեալ ձեռամբ րունս իւր, կալարեցաւ սայ ընդ հովանեալ Սուրբ Սարգսի Ջարավարիս, ձեռամբ Յովսէբայ անարժան ծառայի նորայ: Խոշորութեան գրոյն և ծաղկացն մի մեղադրէք, զի րդայ էի հասակաւ. աղաչեմ յիշելոյ արժանի առնել զիս և զծնողն իմ զՅակոբ քահանայ և առհասարակ պամենայն հաւաքացեալս յիշեցէք Քրիստոս յիւր միսանգամ գալստեանն և ողորմութեան իւրոյ արժանի արասցէ վանարժանս, և նմայ վառք յաիւրեան:

ИБ, А 28—141

Сборник, 1320 г., переписчик Йакоб

- ա. 58 b Գրեցաւ սա ի թուիս Հայոց ՉԿԹ (769/1320 ր.), ձեռամբ անարժան և սուրանուն քահանայ Յակոբայ՝ ի խնորոյ սրբասնեալ քահանայ Գրիգորի: Աղաչեմք զձեզ, որք հանդիպիք սմայ, յիշել և Աստուած զձեզ յիշէ, և Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ վառք յաիւրեանս:

Четвероевангелие, 1324 или 1325 г.,
 Чэн (Генуя), переписчик и художник Астуацатур

a

Ի սկիզբն բանիս գոհութիւնս վասպուծոյ կարգեմք, որ շարժեայ л. 93 б
 վմիս երանելի ճգնատրիս Անտոնի որ յորդորեայ վմեզ
 ձեռնարկել ի գործ այսինչ իրագրութեան: Արդ, երանելիս այս
Անտոն էր ի ֆաղաֆէն Միս Կիսարիոյ*, ի մանկութեան տիս
 գոյով և պահոց ժովկալելով և անանց բարեայ հեղեւելով
 անդադար պարուցն դասակցելով. նոյն և նոցին խմբիցն
 պաշտմանելով, տենջայել այսինչ հիօթի մարմնոյ հաղորդելով,
 որպէս պանմարմին ի կարգ կրանից կելով, նաև ֆաջայէս վիճու
 առափնութեամբ վմարմին նուաճելով մասամբ հոգոյն յոսկմ
 հանդիսի ուղղելով ի սուվեալ բաղձանայ մեծութեանց անձամբ
 մերժելով: Սարանար մերժել վմարմնոյ կամայ հեշտութեան,
 նաև իսկոյն բարձեալ վիսչն Քրիստոսի և եկեալ ի մայրա-
 ֆաղաֆն յերուսաղէմ առ սուրբ տեղիսն տէրունական տնա-
 րէնութեանցն և ցնծայեալ բերկրութեամբ ի հոգի. վասն զի
 եղես հեռայեալ յաղագս սիրոյն Քրիստոսի ի հարց և
 յազգականայ, ի հարպարայ և ի մերձատրայ, ի համայեղից
 և ի ծանաթից և ի սիրեցելոցն շնչակցութենէ. և զի ծանր էր л. 94 а
 այս վիճակ, որ և բազմայ անկարար մնայ ի յանկ հանել, իսկ
 սորա բովանդակել վամենայն՝ շուեայ և եկն ի յաշխարիս
փռանկայ ի մեծն Հոռմ ի գլուխ աշխարհայ առ սուրբ առաքալսն
 Պետրոս և Պաղոս և տեսեալ վմեզ առկել ձեռիս երկեան գործս.
 և սա ցանկայսա հաղորդի վարձուց սորին և մեր եղբարական
 սիրոյ կապակցութեամբ ընկալեալ. իսկ սա պարարասրել
 վամենայն նիօս և մեր ի յանկ հանել Տեառն ողորմութեամբ
 կարարեցաք, զի եղիցի մեզ զառակ ի Սիոն և ընտրանի յերուսաղէմ
 [Խ. 31, 9]: Ինձ Սարուածարոյ ֆահանայի որ զգիրս գրեցի և
 ծնողայ իմոց հար իմոյ Աւետիսն և մարն Աղբայն և ռեռոյն իմ
Թորոսի արեղաին և եղբարն իմ Սարգսի և այլ համայեղ
 ազգականանցն, նոյնպէս և Անտոնի վերոյգրեալ կրանատրի
 և հար իր Ծամկանն և մար իր Մանանային գնայելոցն ի
 Քրիստոս, և եղբար իր Յովանիսի ամբողջ կենաւ կեալ և
 ամենայն ազգականայ կենդանեայ և մեռելոց. նոյնպէս և սուրբ
 հարցս Թորոս ծերունոյ և Մարտիրոսի ֆահանայի որ բազում
 աշխարեցա ի տուն տալն և ի կապելն, և ամենայն աշխա-
 րելոցս:

Արդ, կուրամ զսա ի** /// զի կայցէ անտր ի ձեռն Թորոսի և л. 94 б
Սարգսի, զի մի ոք գողասցի, իսկ յետ նոցա այլ ոք ասպրուածա-

* В тексте Նիս Կիսարիոյ

** Следующие три с половиной строчки тщательно смыты.

պաշտ խնամող լիցի սորա: Իսկ որք կարդան և կամ արինակեն և կամ ակրին ինչ ի սմանէ, նա թողութին հայցեն յիշարակելոցս ի սմա ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, իսկ որ յիշեն՝ յիշել լիցին ի յարն այցելութեան:

Իսկ որ խորել ջանա կամ գողանալ և կամ ձեռն տալ ծախելոյ, նա նոյն ինքնս այս սուրբ անգարանս իր դարսխապ լիցի:

Դարձեալ երես ի գերին եղեալ աղաչեմ զձեզ ես Աստուածաբարութեան, որ զգիրս գրեցի, զի բազում աշխարհեցա ի գրելն, ի ծաղկելն, զի չէի հմուտ արհեստի և ջանի այս չափ ինչ եղև: Բայց գիրասցիք որ ի յայն արն եմ գրել որ պարարագ եմ երել:

Արդ, գրեցաւ սա ի յաշխարհս Վրասկայ, ի քաղաքս Ճէն, ընդ հովանեալ Սուրբ Առաքելոյն Բարդուղիմէոսի:

Ի թուին Հայոց ՉՀԴ (774/1325 թ.) և ի յամս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ՌՅ և ի ԻՂն (1324 թ.) և նմա փառք. ամէն:

6

- ա. 243 6 Փառք[...] Ես, Աստուածաբարութեան քահանայ անարժան յամենայնի, ցանկացա բարեացն որ ոչ անցանի, և պաղափիմ թերևս հասանել ինձ հանդիպի այնմ բարոյ որ ոչ սպառի, որ բարեգործաց կայ և պահի: Ես անձամբ բազում աշխարհեցա և զԱնգարանս վայս սրացա որ ի Սուրբ Հոգոյն տուա ինձ սա՝ ի վայելել մեզ և որ յետ մեր գայ և սովալ իմաստնանա և զմեզ յիշէ վասն սորա և զազգականսն իմ զինչ որ կա: Եւ ես կարողութեամբն Աստուծոյ գրեցի զսա ի յիշարակ անձին իմոյ մեղատորի Աստուածաբարութեան քահանայի և ամենայն ազգականաց իմոց՝ հար իմոյ Անգարացն և մար իմոյ Աղբրացին և եղբարն իմ Մարգիս քահանայի և բեռոյն իմ Թորոս արեղայի, որ բազում աշխարհեամբ սնոյց զիս և ուսաց և զԲ (2) բերինկս զՆերսէս քահանայն և զՏաւնիկ կրտսնատր և զԱստուածաբարութեան, զաւակն իր զՄկրտիչն և զԲ (2) բերսն իմ զԱլեքն և զՄարգարիտն և զաւակն իրեանց զՔրդովն և զԳրիգոր և զայսն որ հեռացեալ են ի մրացս և զփեսանին իմ զԿարապետ քահանայն և զյարոն Լուսերն և զհարսն իմ զՄանանայն և զաւակն իր* և զամենայն ազգականսն իմ զփոքրկունս և զմեծամեծս, զփոխեցեալսն ի Քրիստոս և զաճեցեալսն ի յետ մեր: Արդ, որ կարդաք կամ արինակեք և կամ ակրիք ինչ ի սմանէ, թողութին հայցեցէք մեղաց մերոց գործելոց ինձ, Աստուածաբարութեան քահանայիս, որ զգիրս գրեցի և ամենայն յիշարակելոցս ի սմա ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, զի յիշարակելոցս և յիշողացդ առհասարակ ողորմեսցի ամենակալն Աստուած ի յարն աներեկի. ամէն ու Ռ (1000) ամէն:

Իսկ զայն, թէ ուստի և որպէս ի նոյնս ժամանեցի յուսումն ծանուցանել կամ իմ փոքր ի շարքէ. զի ոչ եթէ անձին ինչ ջանի առի վնոյնս, այլ Տեառն ողորմութեամբն:

- ա. 244 6 Արդ, ես նուսարս Աստուածաբարութեան, որդի առն բարեպաշտի Անգար կոչեալ, ի նահանգէն Թեղոյայոյսոյ, ի գաւառէն Սպելոյ,

* Оставлено место для имени.

իսկ հայրն իմ ի մանկութեան տիս հասակի խակակուր կոճոյալեալ ի մարմնոյ եհաս առ Քրիստոս, որում ցանկացեալն էր միշտ: Եւ իմ մնացեալ յոյժ անայցելու և անմխիթար և ի բազմանալանյութեանն եկեալ բնակէի առ ուրս աստուածահաճոյ կրաւնաւորին իմոյ Բեռնոն Յորոս արեղային, այն որ փարթամացեալ էր ամենայն իմաստիւք աշխարհանաւ և գերաշխարհանովն ստացեալ ունէր զամենայն վարս առաքինութեան յանձին. յոյժ սիրող էր սրբոյ և կատարիչ կարգաց եկեղեցոյ, և իմ կացեալ առ նա ժամանակս ինչ ոչ որպէս արժանատրութեամբ անձին, այլ վասն կատարեալ սիրոյն, զոր ցառակցաբար ունէր առ իս և խրատէր վիս ինքեան շնորհին, և ի նորին և ի նմանէ թափանցեաց յիս չնչինս այս գիտութեան ի նորին բազմապատիկ իմաստութեանցն. և յորդորելոյն և ի խրատելոյն վիս ծնողաբար և վայն ոչ եթէ վասն իմ արժանատրութեան, այլ սովորական գթոյն իւր. զոր ոչ ինձ միայն, այլ ամենեցուն վնոյնս առնէր, վիտխարէնս ի Տեառնէ մնալով ունել: Եւ ես ըստ պատահման ժամանակին և ըստ դատութեանցն զոր հասին ելս եղի ի մտի ի հայրենի գաւառէն իմ, նաև ըստ իմաստուն բանի, որ անկար գոլով ասէ գիտել զճանապարհս առն ի մանկութենէ: Իսկ յերիտասարդութեանս վնորին դարձեալ բերի յանձն երկմիտ և առանց հաստատութեան եղեալ յամենայն ճանապարհս իմ և այլոր թէ որդեան հնազանդ ի կորուստ եղիցի:

ա. 477 a

Մորին վասն տարաբերեալ եկի յաշխարհս փռանկայ և մականուն կոչի Լաւրինասցոյ և հանդիպեցա բարոք ծերունեաց. և ես անիմաստ գոլով և անբաւաւրար յամենայնի, վասն այնորիկ ստիպեցա ի սիրոյ սրտիս բաղձանայ ընծայել վաստոս ձեռաց քան սերմն անկաւ[ւ] յանդաստան հոգևոր, և պարտիմ առնել ար//դիւնս և բազմացուցանել զքանքարսն, զի մի պշերմութեան պատճառ դատեցայ ըստ միոյ քանքարաբազուցին. և թէպէտ իմ անհմուտ գոլով յարուեստս գրչի այլ զամենայն հրաման յիշեցի որ ասէ թէ որ բախէ բացցի և որ հայցէ գրանէ [Մկ. 11, 10]: Եւ վասն զի սիրոյ վարութիւն գերանցէ քան քնութիւն և այնքան, մինչ զի մոռացումն առնէ տկարութեան: Եւ առաքելական հրամանն ստիպէ հատուցանել ամենեցուն զպարտս [Քիմ. 13, 7], զի կէս պարտապան գոլով յամենայնի ջան եղի հատուցանել զպարտսն իմ այսու Անտարանասու, զի պարտ էր ինձ հնազանդ լինել ծնողաց և հլու խրատուց նոցա և ես դրժող գրայ ի նոսա, վասն այն բազում աշխ[ատ]եցա ի գիրքս, զոր գրեցի, և դարձեալ աղաչեմ, որք կարդան կամ արհիւնակեն և կամ ակտիւն ինչ ի սմանէ, նա թող մեղաց թողութիւն հայցեն գրելոցս ի սմա, զի և ինքեանք վնոյն գրցեն: Եւ խոշորութեան և պակասութեան անմեղադիր լինել, զի // այս էր կար <էր> մեր. և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն ու Ռ. (1000) ամէն:

ա. 245 a

ա. 246 a

Текст в лат. транслитерации см.: Измайлова 1961.

**Ветхий Завет, 1326 г.,
пύстынь Хорин, получатель Костандин**

Մարդ անայիւրանս Լուսր[անդ]ին,
 Որ այսելու Թագուոր շինին
 Եւ սպասատր անապարին
 Այնմ, որ կոչի անուամբ Խորին:
 Ի թուականին Հայոց սպին
 Յերթնհարոյր երթանասնեկին,
 Հինգ յաւելեալ ամի կարգին*
 Վերջի դարու ժամանակին:
 Յարհայութեան սուրբ արհային,
 Տղայ և մանուկ թագատրին
Լևոն անուն չորս ի կարգին,
 Որդի Աջնի մեծ արհային:
 Գիրքս, որ կարգաւ է առաջին,
 Սրայցուած եղև սա ինձ վերջին,
 Ջի վմարգարէքս ընդ Նոր Կրակին
 Բապում ամամ նախագրեցին:
 Իսկ վարարածքս որ ի կարգին
 Տարեամբ յեկոյ տառապալեցին,
 Ջառակ հոգոյ և Սիռնին,
 Յուրախութիւն սա ինձ կրկին:
 Բայց թէպէտ գիրքս աստուածային
 Յոմանց ի մի տուի հաւաքին,
 Այն ոչ արէնք է վարժողին
 Եւ ոչ աւգուր աջակերպին:
 Այլ որ գիրնոց է հաճելին,
 Է ջերմութիւն ընթերցողին
 Նմանել ջանիւ տանուրէրին,
 Հանել ըզգանձն նոր և հին:
 Ասեմ պիանճար խորհուրդ բանին
 Որ կայ ծածկեալ ներքոյ գրին,
 Ոչ ըստ կերպի հրէականին,
 Այլ տոր ուսոյց մեզ Սուրբ Հոգին:
 Ծանուցանեմ ձեզ յապագայն,
 Ընթերցողայն որ յեկոյ գան,
 Կամ սրայցողայ ըստ պապահման,
 Ժամանակայս փոփոխման:
 Մի տալ ի ձեռս աղտեղութեան,
 Մանկանց տղայոց անմտութեան,

* Т. е. 775/1326 г.

Եւ ոչ պահել ի թափառեան,
 Կամ նախանձել, ոչ փալ ի բան:
 Այլ փալ զհիւնոցն անխնայական,
 Եւ յարինակ անձանձրական,
 Ջի յիշարակ սա հոգեկան,
 Կենայ սեղան անծախական:
 Ինձ և իմոցն որ ի ննջման,
 Եւ կենդանեացն որ այժմ կան,
 Եւ յիշողացն որ յեկոյ զան,
 Լիցի նոցա զիրս արհնութեան,
 Աստէն մնալ յարդարութեան
 Մեղ հասանել արհայութեան,
 Տալ զոհութիւն փառապրութեան,
 Երրորդութեանն ի մի բերան:
 Ամէն:

Приведенный иштатакаран принадлежал по-видимому рукописи 1358 г., с которой сделан данный список. Автора записи 1326 г. можно отождествить с Костандином, настоятелем монастыря Хорни. Ср. САЛИ, т. II, с. 667, № 115.

9

РНБ, Арм. н. с 4—16

**Մանրսյունկ, 1331 Գ.,
 пύστινъ Андреасанц, переписчик Карпет**

ՓառՖ[...] Արդ, զրեցաւ եղանակաւոր փառս որ կոչի Մանրուումն, ի լաւ և // յընփիր արինակէ Վաւծնցի, զոր յարմարեալ էին երածըջրապետն Արհայկաղնոյ: Արդ, զրեցաւ սա ձեռամբ բազմամեղ և անարժան ֆահանայի Կարապետի, որ մականուն Վայրի կոչի, ի խնդրոյ սրբասէր և պապուական ֆահանայի Յովաննիսի, ի թվին Հայոց 92 (780/1331 Գ.), ի հայրապետութեան րեառն Յակովբա և ի թագաւորութեանս Հայոց Լևոնի բարեպաշտի և աստուածասիրի, զոր և պահեսցէ զնա Քրիստոս Աստուած ընդ երկայն ատուրս: //

Արդ, զրեցաւ սա ի սուրբ և ի հոչակաւոր անապափս որ կոչի Անորեասանց, ընդ հովանեաւ Սուրբ Միոնի և կենսակիր Սուրբ Նշանի: Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, մանկունք առագաստի, որք հանդիպիք այսմ փառի, յիջեցէք պատաշաստայեալ սրայցող տրա վարքասէր վանից ֆահանայ զՅովաննէս, որ սրայցաւ զսայ ի վայելումն անձին իրոյ և յիշարակ բարի հոգոյ իրոյ և ծնողայ իրոց և ամենայն արեան մերձատ/րայ՝ հար իրոյ Վրթանէս ֆահանայի և մարն իրոյ Մելիք րիկնայ, և եղբարց իրոց Մերովբէի և Ներսէսի և ամենայն վարմից կենդանեաց և ննջեցելոց, ընդ նմին և

բազմամեղ գրչիս Կարապետի, և ինքն ամենառարն Աստուած նախ ձեզ ողորմեսցի և ապա՝ մեզ, և որ վամենն ասէ:

Արդ, ես Յովհաննէս քահանայ, յերեսս անկեալ աղաչեմ, որ պիշապակարանս իմ ոչ հապանեմք և ոչ ջնջեմք: և որ յանդգնի և կամ ջնջեմք, // ջնջեսցի ի դպրութենէ կենայ. և ինքն Աստուած արինեալ եղիցի յափտեան:

10

ИВ, А 61—174

**Хосров Анджеваци, Толкование литургии,
1336 г., переписчик Нерсес**

Ը թուականութեանս Հայոց ՉՁԵ (785/1336 ռ.), ի թագաորութեանն Հայոց Լևոնի, ես՝ նուաստ և յեպին սպասատրս Եւերսէս, խոշորագիծ գրով գրեսցի վՄեկնութիւն պապարագամատուցիս րեանն Խոսրովու՝ ի միխթարութիւն և ի հրձուանս անձին իմոյ և ի յիշապակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Մարգիս քահանայի և մօրն իմ՝ Մառայի, և եղբարց իմոց և երց՝ Սրբեփանոսի և Կոստանդի, Մարթայի և Մարեմ րիկնի, և այլոցն ի Քրիստոս հանգուցելոցն. և որ յիշեմք, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Յիսուսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

11

ИВ, В 116—353

**Сборник философских сочинений,
1337 г., Гладзор, переписчик Епрем**

Ետիցն անբախիցն, անբա քնակցութեանցն փառք յանսպառ յափտեանս. ամէն: Որ սիրով անբաւելի շնորհացն ածընդակութեամբն արժանի արար վրկարս հասանելի վերջին գիծ րառիս, վասն որոյ երկրպագութիւն նմա, յիմանալի և ի բոլոր եղականացս և ի զգալեացս ճանաչողաց վնա՝ այժմ և միշտ և յափտեանս. ամէն: Վերջ գրոյս:

Արդ, ցանկացող եղեալ այսմ իմաստասիրական րառիցս՝ Յովհաննէս, մականունն կոչեսցեալ Սամաղար, քահանայ և սպասատր բանի, րդայ րիօք և ամենահարուստ և փարթամ ի բանս և ի գործս, ալևորեալ հանճարով նախֆան վալիս, հոգի թեթև ի թանձր մարմնի, անձն ամբօութեամբ հիւթի շաղկապեալ, կենցաղակից լուսակերպիցն քան թէ երկրայնոցս, ցանկալի հրաբունիցն սեռից և հողեղինացս, վարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ ևս և մասամբ հեկութեանն բաղդարեալ Գաթի և Մովսէսի, մանաւանդ յօժարամիտ սիրով կարեկից և ձեռնրու կարօրաց և ծանօթից և օրարաց, մեծազարմ և արքայաշուր որդի հօր և քրիստոսասէր իշխանին Ջեսարի:

Եւ արդ, ամենայորդոր սիրով և յօժարամիտ կամօք եր գրել վաս ի կրթութիւն մրաց իւր և ամենայն մակացու արանց և ի յիշապակ անձին իւրոյ և ամենայն արեան մերձատրաց իւրոց, որում վայել րացէ Աստուած յերկար ամօք և բազում ժամանակօք ի վերա երկրի: Ըստ որում կատարեալ յուսով և սրտառուչ

պաղատանօք ձեռաց մաշտանց ծրեալ փառիս աղաչեմ
 պապահեալոյ այսմ գծածի, ընթերցմամբ կամ գաղափար
 առնելով, յիշեցէ՛ք յաղօթս բարի կամօք պիռքակեալս յամենայն
 բերանոյ՝ զմեծ վարժապետս մեր վեօայի, որ լուսափայլ
 ճառագայթիք և ճոխացեալ իմաստութեամբ Հին և Նոր կրակօք
 և ամենայն իմաստասիրական փառիք լուսաւորէ զմիտս
 մանկանց Սիոնի, և փարափէ պիսաւար զգիտութեան
 յամենայն հոգու, և է անուանի ի մէջ աշխարհի և փայլէ ի մէջ
 տիեզերաց իբրև պարեգակն ի կորնընթարթն երկնից, որով
 տայէ Տէր Յիսուս զսա մեզ ընդ երկայն աւուրս: Նաև վկնի
 յիշման մեծի վեհիս մեր, յիշեցէ՛ք զվերոյգրեալ սրայապ փառիս
 զՅովհաննէս սպա[սա]լոր բանի հանդերձ ծնողօք գեղեցկաբոյս
 հարապարօք ամենայն յօժար կամաօք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր
 և ի ձեռն մեղսաբաւիչ պարարագի պենմանն Քրիստոսի, որ
 պենեալ միշտ և բաշխի և է անմահ և կենդանի՝ յանցեալս,
 յայժմուս և յայառնին:

Եւ արդ, եղև զրա գրութեան սորա ի սուրբ դպրանոցս ի
 վանս Աղբեր, որ մակագրեալ կոչի Գլաձոր, ընդ հովանեալ
 Նախավկայիս և այլ սուրբ նշանացս. և էր թինս Հայոց ՉՁՁ
 (786/1337 ռ.): Որով կրկին և երեկին մաղթանօք աղաչեմ
 զամենեսեան հոսկ յետո յիշել պարտապետ ոգի Եփրեմ գրիչ՝
 հանդերձ ամենայն արեան մերձաւորօք. և որք յիշեմք, յիշեալ
 լիջիք ի Քրիստոսէ Սստուծոյ որ է արինեալ յաիտեանս. ամէն:

12

РНБ, Арм. о. к. 1¹ и 1²—70

Չաօու, 1349 ռ., Сурхат, переписчик Степаннос

a

Յայս սոսկալի սուրբ գիշերիս,
 Քեզ երանի, որ հանդիպիս
 Վարդափրթիթ բուրաստանիս՝
 Հոգիաբուղիս սրբոյ փառիս:
 Երբ լի սրտաց ծնրիկ կրկիս,
 Միրով հոգւոյդ յՍստուած հպալիս,
 Յայնժամ յիշեա դու վեղկելիս,
 Եւ սրազմամեղ ողորմելիս,
ՋՍտեփաննոս գծող փառիս,
 Ջմեղաօք նելխեալս ի մէջ տրղմիս:

1², л. 193 а

б

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն՝ Սստուծոյ Հար և Որդոյ
 և Հոգւոյն Սրբոյ, յաիտեանս յաիտենից, որ հասոյց սիս ի սրա
 սորին հոգեբուղիս կրակիս ի սրբոց շարադասեղ:

11, л. 281 а

Յամի ՉԳԸ (798/1349 ռ.) թվականութեանս Հայոց յանգ ելեալ
 կարարեցաւ փառս յաշխարիս Հոնայ, յերկիր Ղրիմի, ի հոյակապ

և ի հռչակատր մայրաբաղան, որ կոչի Սուրխաթ, ձեռամբ նուսար իրիցու Սրեպիանոսի, ի հայրապետութեանն Հայոց սեռի Կէր Միսիթարայ և յեպիսկոպոսոսութեանն] /// բաւան: Եւ վարացօղ /// Կորդի Կէր Սրեպիանոսի...*

Արդ, որք հանդիպիք այսմ գեղեցկայարմար կրակիս կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր ցարացատ մարտնիս** և զգրիչս, անիմաստ վՍրեպիանոս երէց, և զծնողն իմ և զամենայն արեան մերձատրսն իմ, և որք յիշէք յիշեալ յիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյն մերոյ, որ է արինեալ յաիւրեան:

13

ИВ, В 116—353

**Сборник философских сочинений,
1356 г., Тіхис, переписчик Аваг**

л. 275 б

Յեր վայելեղ զմարդս ամենայն արդաբնոցն և մանաւանդ զՀին և վեր կրակարանս, եղև այր կարարեալ ամենայն սրբութեամբ և առաքինութեամբ և բարունապետ հօր. և սկսաւ ասել դաս՝ պայծառ և լուսատր արդայարութեամբ. և զչնաղ և նապելի շարաբանութեամբ Կէրս մեր Յովհաննէս վարդապետ, որ և Մամաղար կոչիւր, յամի ՊԵ-երորդ (805/1356 ռ.), ի Տիփսիս քաղաք, և թաղեցաւ մեծ պարտով յՈւմեկի վանն, ի կաթողիկէն: Եւ զգիրքս իմում անարժանութեանս շնորհեաց Ավագ վարդապետիս: Աղաչեմ զամենեսեան, առ ով անկանի գիրքս այս փիլիսոփայական արդաբնի գիտութեանն, յիշեցէք ի Քրիստոս զմեծարոհմի և զբազմերջանիկ վարդապետն, զփոխեցեալն ի Քրիստոս զՅովհաննէս Մամաղարն, նաև զիս, զամենամեղ անձն և զտկար ոգիս, մանաւանդ զմեղօք մեռեալս զԱագ վարդապետ, որ միայն զանունս ունիմ վարժական և ոչ զգործ: Ջի վասկալ գիծ յիշարակարանիս սակս այն թախսանձանեօք և աղաչանօք գրեցի, զի միով Տէր ողորմայիս զեղկելի թշուառական արժանացնէք և որպէս յիշէր՝ յիշեալ յիջիք ի Քրիստոսէ Յիսուսէ Աստուծոյ մերո. ամէն

14

ИВ, В 1—239

**Ветхий Завет, 1358 г.,
владелец епископ Торос, текст воспроизведен Леоном**

л. 278 б

Ի թուականութեանս Հայոց ՊԷ (807/1358 ռ.), ի Կանիի Պենդակոսփելին, որ էր ամիսն մայիս Ի (20) արն, հանգեալ ի Քրիստոս ամենայն ողորմութեանց և շնորհացն Սուրբ Հոգոյն արժանատրն և աստուածաւէր պարոնն իմ՝ պարոն Հովորի,

* Верхнее поле листа обрезано, утрачена целая строка. Отдельные буквы и слова оказались смыты и восстановлены иной рукой. Слово *սրապաղ*, по-видимому, вписано, т. к. переписчик имени владельца не знает, а буква «о» в его орфографии отсутствует.

** Оставлено место для имени владельца.

որ էր որդի պարոն Հեթմոյ ջամբուլային Հայոց և արհունական փանն գլխատր, և եթող բազում սուգ և փրփումութիւն բոլոր աշխարհիս Կեղիկոյ: Ջի էր ի շնորհայն Աստուծոյ ամենաբարի, հմուտ և կիրթ յամենայն աստուածաշունչ գիրս, ի Հին և Նոր Կրակարանսն. և էր ամենայն երկիրաժողովեամբ և բարիձևութեամբ պարդարեալ, մեծաւ ձեռնարկութեամբ սիրաւոյ ամենայն եկեղեցոյ, կաթողիկոսի, եպիսկոպոսայ, վարդապետայ և ամենայն ուխտի մանկանց եկեղեցոյ. և էր խնամածո որբոց և այրեաց, և էր սիրեցեալ յաչս ամենեցուն, և ս առաւել յարհունուստիւն: Ջոր և փեսեալ զամենայն բարիձևութիւն դորս փրստասաւր արհայն Կոստանդին և փակեալ յոյժ ի սէր և ի գութ պարոն Ճուֆրէ և մեծաւ փափագանաւ արար իւր յորդէգիր, զոր և ամուսնացոյց զդուստր իւր զպարոն Ալիծն արինաւն Աստուծոյ ընդ պարոն Ճուֆրէ: Եւ ի վերայ այսր ամենայնի եկն մահն հասարակայ, որ ունի իշխանութիւն ի վերայ ամենայն բնութեան ծնոցս Ադամայ և հանգաւ ի Քրիստոս երիցս երանեալ պարոն Ճուֆրի ի փես* երիպասարդութեան, որ էր ամայ Լ (30) և երից: Ջոր և կեցաւ ի վերայ իւր և թագաւորադստրն հարսանեացն ամիսս Ջ (6), կոճուպեցաւ յաստր ի կենացս. և եթող ինձ կրկնամեո ոգոյս Թորոս նուաստր եպիսկոպոսիս դառ[ն] և անփարափելի սուգ: Արդ, զվիշտ և զնեղութիւն և զաղէխարշոթիւն ծնողայ դորայ ո՛ր կարէ պատմել և կամ ընդ գրով արկանել՝ զհար պարոն Հեթմոյ և զիւր մամային զփամ Ջապունիս և զլերդակից եղբար իւր զպարոն Կոստանդեայ և զամենայն շրջակայից իրեանց զաղէփողորմ արտասուս և զողբս և զձայնատր լացս հեծեծանայ դոցայ:

Եւ արդ, յորժամ վաղձանեցաւ բարեպաշտն Ճուֆրի և փարան զնա եղին ի յԱնարպարայ, ի դամբարանին սրբոհոյ կուսին Մարիամո Աստուածածնին վանսն և եղին զնշխարս նորա ի հանգստի անդ ի մէջ եկեղեցոյն և կարգեցին զանարժանութիւնս իմ ի սպասատրութիւն սուրբ գերեզմանին պարոն Ճուֆրէ և ետուն զամենայն պէտս մարմնոյ՝ զկեր, զհանդերձ և զըմպելի և զամենայն պէտս և զծախս լի և առաւր, զոր և Տէր հապուսցէ նոցայ ամենայն սրբոց բարեխաւութեամբ աստր և ի հանդերձեալն, և ի վերայ այսր ամենայնի, որ աստուածաբար խնամս ունին ի վերա նուաստութեան մերոյ՝ շարժեալ ի գութ սիրոյ որդոյն իրեանց պարոն Ճուֆրէ, ետուն զչնաղագեղ գիրսն ի ձեռս իմ յիշարակ իրեանց և պարոնին իմոյ պարոն Ճուֆրէ, որ էր՝ Ծնունդ, Եւ, Վարական, Թիւ, Երկրորդ Օրէն, Գիրք Յետուայ որդոյ Նաւայ, Դարատր, Հոռոթ, Թագաւորութեանց Առաջին, Մնացորդայ Երկրորդ, Գիրք Ետի Առ//աջին, Ետայ Երկրորդ, Բանկ Նիւնայ որդոյ Անաղիայ, Եսթեր, Յութիթ, Տովբիթ, Գիրք Առաջին Մակարայեցոյն, Երկրորդ Մակարայեցոյն, Երրորդ Մակարայեցոյն:

ա. 479 a

Արդ, և ես նուաստր և անարժան ծառայս Աստուծոյ Թորոս եպիսկոպոս, յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեսեան զճշմարիտ հաւոր Աստուծոյ, վասն սիրոյ Սուրբ Երրորդութեանն և վասն

* ԲՄ. փիս

Մարիամու՝ ծնողի Բանինն մարմնացելոյն Աստուծոյ, որ հանդիպիք Աստուածաշունչ գրոցս, որ է Հին Կրակարանք, նա սիրով հոգոյն <հոգոյն> սրբոյ ընդունիք և խնամ փանիք ըստ արժանաց դորայ և յիշատակարանի գրոցս, և դարձեալ յիշատակէք ի մեղսաբաւիչ աղաթս ձեր պարժանի ամենարոյ յիշատակի պարոն Ճուփրին և զամենայն արհնութեանց արժանատրսն՝ զհայրն պարոն Ճուփրէ՝ զջամբոյայն Հայոց պարոն Վեթում և զվշրագնեալ մայրն՝ պարոն Ջապլուն, և զարենառու եղբայրն՝ զբարեպաշտ իշխանն պարոն Կոստրանդին, և զմարտիրոսն Կոստրանդնայ՝ զփրկիկն Ալիծն, և զսեռիքն՝ պարոն Բայունի և պարոն Լևոն, զի յոյսն և ակնկալութիւն ամենեցուն Հոգին սուրբ Աստուած ճշմարիտ մխիթարիչ և սփոփիչ լինի տոյս ապրի կենաւս և յեր ապրի անցատր և սնորի կենցաղոյս, որ է ստուէր, փայլէ նոցա Տէր զանանց բարիսն և ամենայն սրբոց սիրողաց մասնակից, պսակակից և ժառանգակից արասցէ իրեանց ի Քրիստոս Աստուած հանգուցեալ ննջեցելաւս, և ասասցեն հրեշտակք և մարդիկք եղիցի, եղիցի]։ ամէն։

Եւ արդ, կրկին յերես անկեալ աղաչեմ զամենեսեան, վասն սիրոյ Քրիստոսի, որք հանդիպիք այսմ սուրբ գրոցս, նայ յեր յիշատակի, որ յիշատակէք ի Քրիստոս զվերոյ յիշեալս, նա զայս այլ խնդրեմ աղաչելով՝ յոր որ հանդիպի գիրքս, թէ ի վանք, թէ յեկեղեցի, թէ ի ձեռս եպիսկոպոսի կամ քահանայի, նա խնամ փանիք իբրև զանձոյ պատուականի և մի փայլէք ի ձեռս լոյլայոց, զի մի ապականեսցեն, այլ ի ձեռս պատուատր ընթերցողաց փոքր աննախանձաբար, և եթէ կամեսցի արհնակել, մի արգելոք, զի որք ընթեռնուն և որք արհնակեն՝ յիշատակեսցեն ի մահոք աղաթս իրեանց զիմ պարոնն՝ պարոն Ճուփրի և զիւր ծնողսն և զեղբայրն։ Բայց զայս կրկին կրկին աղաչեմ, զի մի ոք անմտաբար յանդգնեսցի և հափայէ զյիշատակարան գրոցս, զի մի պատժեսցի ընդ ամենայն խրամատուղ պատուիրանացն Աստուծոյ, և եթէ ոք յանդգնեսցի և կտրեսցէ՝ կտրեսցէ վնա Տէր ընդ մէջս իւր և զբաժինն նորա ընդ անհաւատսն դիցէ և առցէ զբաժինն Յուդայի, և որք // գողանայ և յափշտակէ զգիրքս, նայ կրկին պատժեսցի։ Բայց ի մեզ ձրի է եկել գիրգս՝ վանսն բարոյ յիշատակի, նայ աղաչեմ զամենեսեան, որ ձրի փայլէք միմեանց, որ մնասցէ յափտեանս յիշատակ իմ քաղցր և բարի պարոնին՝ պարոն Ճուփրէ և իւր ծնատայն։ Կատարաւոր սորա արհնին յԱստուծոյ, և հակառակաւորն՝ պատժեսցի։ Յերես անկեալ աղաչեմ յիշատակի արժանի արարէք զանարժան եպիսկոպոս վեդրոս և զնժաղս իմ, զի եմ զառածեալ ամենաշարեալ կրկին մարդով. և որ զվերոյգրեալս յիշատակէ և պարիսնակսն փոխեսցէ և զմեր անարժանութիւնս, նայ ինքն յիշեալ լիցի ի բարին առաջի ակեղ պրենին Քրիստոսի՝ արհնելոյն յափտենից յափտեանս. ամէն։*

և. 479 6

* Эта рукопись XVI—XVII вв. повторяет ишатакаран 1358 г., словно выполняя поручение ее переписчика. Внизу приписка, автор просит помянуть и его, грешного Левона.

ԴՅ, V3 834—463

Четвероевангелие, 1381 г., владелец Саргис

Յիշատակարան Կառիս

Փառի[...] Յամի ՊԼ-երորդի թուականութեանս Հայոյ (730/ 1381 ր.) ես, Մարգիս ֆահանա, սրայա Կրիեպերայոյս Կրակս չորիս գեպոյս որ ելանէ և ոռոգանէ Կամենայն արարածս, ֆանկի սա է դոտն արֆայութեան որ է նոյն ինն Յիսուս Քրիստոս, որով սասայ՝ Ես եմ դոտն և ճանապարհ կենայ և լոյս աշխարհի (Ив. 10, 9; 14, 6; 8, 12): Ի յիշատակ ինձ Մարգիս ֆահանայի և եղբարս իմոյ պ[ա]ր[ն] Մխիթարայ և Տէրպերին* և ամուսնոյ իրեանց Հասրաթին և Սիթխաթունին և Խէրխաթունին և Կաւակայ իրեանց՝ Ումեկին և Դամբարին և Արպուրէկին և այլ ամենայն արեան մերձատրայ իմոյ. և փրկութիւն հանգուցեալ ծնողայ իմոյ Արպուրէկին և Սուգերուն և Խոթլումելիին. նաև կենդանիք վերն իմոյ Թամթախաթունին և Դիշարին և Աղուրին և Դունիին և այլ ամենայն արեան մերձատրայ իմոյ կենդանեայ և ննջեցեոյ**.

Արդ, ես Մարգիս ֆահանա, սրայա Կսուրբ աներարանս ի հալլալ ընչիս իմոյ գնոյ արծաթոյ Ծ (400) դահե//կանի ի Վահրամայ Ըշտեցոյ որպէս Աբրահամ Կագարակն Եմովրայ որդոյն Քեդու և Դաիթ վկայն Ումենայ (Быт. 25, 10; 2 Пар. 24, 21), վկայութեամբ Մանգասարին և Վանկանն և Քանթանին և Թմոնոյ ֆահանայիս մեծի և փոքու և Կանուրերայս առհասարակ, ի թագաւորութեանն Բագարայա և որդոյ իրո Գերոգէ և յիշխանութեան պարոն Աղրոդային:

Արդ, աղաչեմ Կամենետեան Կորդիսդ Միովնի, որք հանդիպիք այսմ աստուածաշունչ կրակիս, ընթեռնելով և կամ օրինակելով, յիշեցէք ի Քրիստոս Կսրայոդ սուրբ աներարանիս ԿՄարգիս ֆահանայ և Կպարոն եղբարն իմ ԿՄխիթար և ԿՏէրպեր և ԿԿաւակս նոյս, և ԿՈւմէկ և ԿԴամբար և ԿԱրպուրէկն և Կայլ ամենայն վերոգրեալսն՝ Կկենդանի և Կհանգուցեալ, և լի բերանով և ոտիդ մտօք Աստուած ողորմի սասայէք և մեղայ թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ յԱստուծոյ: Եւ որք յիշէք զմեզ, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, որ է օրինեալ յաիպրեանս. ամէն:

Քրիստոս Աստուած, եւ սուրբ ծնողիդ բարեխօսութեամբ և ամենակամ արարայ ֆոյ երկնատրայ և երկրատրայ ի ֆո ահաւոր գալստեանն և անաչառ դաբաստանին թող զմեզս Մարգիս ֆահանային և Կամենայն ազգականայ իրոյ և յաջ// ալոդմն ֆո դասեան և մի պահանջեր ի նմանէ զֆանաբ ֆահանայութեան, այլ ընդ շահաւէր ծառային լսեցոյ զձայնն ֆո Կտրախարար, եթէ ապնի ծառայ բարի և հաւարարիմ մուր յորախտութիւն Տեանն ֆո և ընդ հարիւրատրսն պսակեայ և ֆեզ փառք յաիպրեան, ամէն:

* Собственное имя?

** Добавлено мелким почерком: և բարեխօս առ Քրիստոս

Անժամանակ որդի Աստուծոյ առ քեզ ունիմք բարեխօս
զանարարն ի կանայս զամենասրբոսի Աստուածածինն և
զամենասուրբս զպարոն Մխիթարն երկու կենօք զարդարեան ի
զգալի կեանս զարմօք և զաակօք երկարամօք և խաղաղական
կենօք պահեայ ի խնամս մարդասրբութեանդ քո. և ի
հանդերձեալ զալստեանն մասին սրբոց արժանատրեան զպարոն
Մխիթարն և լսեցոյ զերանասեր բարբառն ընդ աջակողմանսն
եթէ Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ
ձեզ զարմայութիւն (ՄՓ. 25, 34), որով ընդ սուրբս քո արժանի
լիցի փառատրել զամենասուրբ երրորդութիւնդ, զՀայր և զՈրդի
և զՍուրբ Հոգի այժմ և միշտ և յաիկեանս յաիկենից. ամէն:

Ниже приписка другим почерком:

Մեք Երեւանա դավվաթատրք և ռամիկ ժողովուրդս երկու
երեսու բարձր հրամանան զհահանաի էջեանն զհարկն և
զպահանջն ինչ ռամիկ ժողով//ուրդ որ հակառակ լինի սուրբ
աւելարանս նորա դատախազ լինի անէծօք ընդ Կաննի արցէ:

16

ИВ, В 28—266

Сочинения
Вардана Бардзрбердци,
1384 г., Балэш, переписчик Петрос

а

Զփսյուն գրիչս յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած ձեզ յիշէ.
անմեղադիր լերոմ:

б

Կարարեսցա գրութիւն [Տ]ետութեանս Դանիելի ի թվականիս
Հայոց ՊԼԳ (833/1384 ր.) ձեռամբ ամենամեղ գրչիս՝ սուրբանուն
երիցոս Պեղորոսիս, որ անուամբ կոչեսցա և ոչ գործով, ի դրունս
սուրբ եկեղեցայ Սրբոհոյ Աստուածածնի և Գէորգեա
Զօրավարին, ի քաղաքիս ի Բաղէշ: Արդ, աղաչեմ զձեզ
զամենեսեան, կարդալով կամ արինակելով, մեղայ թողութիւն
խնդրեցէք Յոհանէս քահանային և փսյուն գրչիս և ծնողայ
հորեանց Սրեփանոս քահանային և Խոյանդին, և ջոջ մար
մեր՝ Խութիւն, և ամենայն արեան մերձատրայ մերոց, և
եղբօրորդոյն մերոյ՝ Սրեփանոսին, ու[եր] մերոյ՝ Հռեփսեմին և
որդոյ նորա՝ Գորգուն, նաև կողակցին մերոյ՝ Հռեփսեմին և
ծաղկե[ա]լ զաակին իր՝ Խաչատրուն, կարդայողայ և լսողայդ
և թղթի կոկողայ և խսպողայ, և ամենամեղի գրչիս: Դարձեալ
կրկին աղաչեմ զձեզ զամենեսեան առհասարակ, խոշորութիւն
գրոյս անմեղադիր լերոմ, զի վարդապետի չենք ծառայել, այլ
փափագեսցաք ու գրեսցաք, թէ սղալ լինի ր /// պարտով է,
յօրինակն ենց եղէ կ///

РНБ, Арм. о. к. 1¹ и 1²—70

Շափու, 1394 Գ., վաճառատն Սինան

ա

Ջվերջի[ն] սրայօղ սուրբ մարտնիս, պարոն Սինանն, որ ըստ պատմութեան ի հալալ արդեանց իրոց, ի վայելումն աստուածաբար պատկին իրոյ Արքայապետն, յիշատակ իր և ծնօղաց իրոց: Արդ, որք հանդիպի յայսմ գեղեցկայարմար կրակիս, յիշեսցի ի մահաւիհայլ յաղաթս ձեր պարոն Սինանն, և զհայրն իր վերջաւորայէն, և վմայրն իր վճարալ[ա]թ[ու]նն, և զկենակիցն իր զԷրիմեղիսն, աստուածաբար պատկաւսն իրովք, և վամենայն արեան մերձատրսն, և որք յիշէ յիշեալ լիջի ի Քրիստոսէ Աստուծոյն մերոյ:

Արդ, սրայա գիրգս այս Հայոց յամի ՊԽԳ (843/1394 Գ.), յօգոստոսի ԺԵ (15):

Приписано: Anno Domini 1394. Ишатакаран писан по смыслу тому тексту, его соответствие первоначальной записи может выяснитъ специальное исследование.

18

ԴԶ, ՄՐ 1010—465

**Չեւրօւեանգելիե, 1395 Գ., Օսան,
պատմիչ և արտիստ Սերուս**

ա

Автопортрет Սերուսի և գրութիւն: Սերուսն է ծաղկողն:

ա. 11 ա

Յնչոյ: Սերուսն մեղապարտ գրիչս և ծաղկաւոյ յիշեցէ ի Քրիստոս և Աստուծոյն զձեզ յիշէ:

6

Փառք [...] // Արդ, ի վերայեալ ատուս և ի սպառեալ ժամանակիս, ի թուականիս հայկապեան տումարի ՊԽԳ (744/1395 Գ.) յարեալ ոմն աստուածասէր և բարի շատուղ սրբասնեալ ֆահանա, որո անուն յորջորջիւր Խաչատուր: Եկն առ մեզ և խնդրեաց պատկարանա: Եւ եր Տէր Աստուծոյն վնդիւր նորա ըստ անտարանական հրամանին, թէ որ խնդրէ՝ առնու, և որ հայցէ՝ գրանէ և որ բախէ՝ բացցի նմա (Մփ. 7, 8, Մկ. 11, 10): Եւ եր գրել պատ և ծաղկաւոյ պարգարել՝ յիշատակ իր և ծնողաց իրոց՝ հարն իրոյ Թորանին և մարն Խոնարին, հարեղբարն իրոյ Սարգիս ֆահանային, մարտիրն իրոյ Մէհային և ամենայն արեան մերձատրայն: Ընդ նոսին և Մկրտչին և ծնողացն իրոց՝ հարն իրոյ Սրեփանոսին և մարն Ընտրիտորի, և հարեղբարն իրոյ Սիրադին, կենակցին իրոյ Խոթումէլիֆին և ֆուրցն իրոց: Եւ ես Խաչատուր ֆահանայս երու պատ ընծա ի Սուրբ Աստուծոյն և ի սուրբ Գէորգնի Բաղէ2 ֆաղաֆի վ[ի] կայցէ անդրդուելի ի դրան սուրբ եկեղեցեացն անցինջ յիշատակ

ա. 249 6—
251 ա

իր և ծնողայ իրոց, և ամենայն արեան մերձատրայն և աշխատողի սուրբ Գառնիս: Եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մեր փառք յաիտեանս. ամէն:

Եւ արդ ես, արգրահաւալ խոյրան անպիտան ծառայս սուրանուն Օւերուն տեսի պէր և վիտիագ սորա, որ ունէր առ հոգևորսն, յանձն առի ըստ իմում տկար անձամբս և ամենակարող զօրութեամբն կարարեցի զսուրբ ատարանս ծաղկաւ գարդարեցի և տնարին(?) ակամբն և ցանկաւ և կազմեցի ի յորախոթին տեսողայ և ի պայծառութին սուրբ եկեղեցոյ: Այլ և գրեցաւ սա ի քաղաքս Ուրան, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնին և Սրբոյն Սրտեփաննոսի Եւստակային, ի հայրապետութիւնն Ախթամարա տէր Դաթի և յաշխարհակալութիւնն Լանկ Թամուրի որ երևեցաւ յայսմ ամի ի յարեւելից կողմանէ և տիրեաց ընդ ամենայն տիեզերս, և ով որ հնապանդէր նմա բազում պարզևս պարզևէր նմա, և ով որ ոչ հնապանդէր՝ զնա առ ոյրն հարկանէր և զաշխարհ նորա աւար հարկանէր:

Եւ դո՛ւ հանդիպեալդ սմա պատուական սուրբ քահանայք լիակարար բերանով ասասցիք Քրիստոս Աստուած, ի քո միս անգամ գալըստեանն յորժամ գաս փառաւ հար ի // դարել զամենայն արարածս, ողորմեան սրայոցի սուրբ ատարանիս Մկրտչի և ծնաւոցայ իրոց և ամենայն արեան մերձատրայ իրոց. ամէն: Ընդ նոսին և միջնորդի սորա Խաչարտուր քահանայի, զի յոյժ աշխատեցաւ ի գնալն և ի գալն. Տէր Աստուած տայէ ըստ վաստակոց իրոց:

Դարձեալ աղաչեմ զամենէսեան, որք հանդիպիք սմա աստուածախասս հարք և եղբարք, միով Աստուածողորմի արժանի արարեք զտառապեալ գրիչս ԿՕւերուն և զծնողսն իմ և զկենակիցսն իմ և զվարպետսն իմ. ընդ նոսին և զթղթի կոկաղն, զի յոյժ աշխատեցաւ, և Քրիստոս Աստուած որ առարն է ի տուրս բարեաց տայէ ձեզ զանսպառ ուրախութիւնն, կարդայողայդ եւ լսողայդ առ հասարակ, և նմա փառք յաիտեանս յաիտենից. ամէն:

Ե

Արդ, ես Խաչարտուր քահանայ և Մկրտչի սրայատ սուրբ ատարանիս միաբանեցաւ սիրով հոգոյն սրբոյ և երոմ վսուրբ ատարանս եւ զտարեգիրն ի Սուրբ Աստուածածնին և ի Սուրբ Գ[և.]որն զի կայցէ անդրդուելի ի դրան սուրբ եկեղեցեացն յիշատակ մեզ և ծնողայ մերոց:

На л. 250 б внизу добавлено: ՋԱռախել զանպիտան հոգիս յիշել ի Տէր աղաչեմ

На л. 250 б добавлено крупным шрифтом: Ի թվին Վայոյ ՌԻԸ (1028/1579 г.).

ИВ, В 116—353

**Сборник философских сочинений,
1459 г., Татев, вкладчик Шмавон**

Ջայս իմաստասիրեալ գիրն, որ ի վանիցս Եսափաթի Սուրբ Առաքելոյս, մեծ հրռեպորն Գրոգոր շնորհեալ էր իր աշակերտին՝ Յովաննէս վարդապետին, մականուն Կարմիր. եւ ես, նուաստս ի վարդապետաց Շմաւոն յերնեալս յամենայնի, որ ի թվին ԶԸ (908/1459 ռ.) այլ վերջստին բերաք պգիրն ի վանս. և դո՛ւք րեսանաւոք և կարդայաւոք, միով Աստուած ողորմով գթայե՛ք ի մեզ, և Աստուած իր ողորմութեամբն գթայ ի ձեզ. ամէն: Եւ եղիցի:

ИВ, В 57—295

**Четвероевангелие, 1504 г., новый
владелец рукописи ходжай Хазарбэк**

Փառք[...] Արդ, ես խաւօյ Հապարթէկս, որդի Սարգիսի և Մուղամի, առի սուրբ Աւետարանս ի հալալ և ի քրտնաջան վաստակոց իմոց և իմացայ պունայնութիւն և սկոթիւն և աշխարհիս կենցաղս և ի միտ առի պառակ իմաստունն որ աւել. Երանի ունիցի պաւակ ի Միոն կամ ընդանի Երուսաղէմի (ՄՅ. 31, 9): Նոյնգունակ ես րատապետ ոգիս՝ խաւօյ Հապարթէկս, առ[ի] սուրբ Աւետարանս պաշար երկրնայձիգ ճանապարհին և լուսայրու շառաիդ պայծառ ինձ ի կեանս: Եւ ինն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, որ ընդունող է մեղատրայ և գրից կորոյսելոց և ընդունող է ամենայն նուիրողայ, ընդունի Հապարթէկն և ընկալցի ի ձեռայ նորա սուրբ Աւետարանս որպէս խոյն Աբրահամու և որպէս իւղն սուրբ ի ձեռայ պոռնըկին, և որպէս վերկու լումայն՝ ի ձեռայ այրոյն:

Նոյն աստուածային մարդասիրութեամբն, ողորմութեամբն և գթութեամբն, ողորմեսցէ և գթասցէ ի բարի ծառայն իր խաւօս Հապարթէկն, և թողցէ վամենայն յանցանս և բարի ծնաւոյս նորա՝ խաւօյ Սարգիսն և Մուղամին և եղբարցն իմոց՝ Դաւչիկին, մահդասի Ջանբուղին և կողակցին իմոյ՝ Նաշխունին, և որդոյն իմոց՝ Միրբաբին, Ամիրվալաթին, և եղբարորդոյն իմ՝ խաւօս Բարուղին, խաւօս Նորէկ և Ասանբուղին և քուերայն իմ՝ Դաղամխութլուէ, և որդոյն՝ մահդասի Քաղուրաթին, և ամենայն արեան մերձատրայն՝ կենդանայն // և հանգույնելոյն առհասարակ և այլ ամենայն ապգականայ նորայ:

Արդ, ես խաւօյ Հապարթէկս գնեցի սուրբ Աւետարանս Եղիշայ էպիսկոպոսէն ԻՌ (20 000) դահեկան. իմ սրտի յաժարութեամբ ծախեցի սուրբ Աւետարանս. ոչ ում դաւէ չկայ, ոչ եղբար, ոչ քուեր. ով որ դաւէ անէ՝ Եղիշայ էպիսկոպոսին անէ: Տէր Սարգիս կաթողիկոսին վկայութեամբն. րէր Աբրահամ

վարդապետին վկայություններն. ընայիս Խաչատուրին վկայություններն. խառայ Չարովսին վկայություններն. Կեր Մաթեոսին վկայություններն. Կեր Օրիգորին վկայություններն. Աստուծոյ վկայություններն:

Ես Կեր Եղիշայ էպիսկոպոսս իմ սրտի յաւժարութեամբ ծախեսցի խառայ Հապարբէկին, Աստուծոյ շնատր անէ իրանն թ[վին] ԶԾԳ (953/1504 թ.):

Քրիստոս Աստուծոյ մեր և կոչեսցէ խառայ Հապարբէկն յանուանէ և զծնաւոյն իր, թէ՛ Եկայ արիւնեալ Հայր ինոյ, ժառանգեսցէ Կանըսպառ ուրախութիւն (ՄՓ. 28, 34). ամէն:

Այլ և ցաղն կենարար կողին Քրիստոսի ցաղեսցի յոսկերս նոցայ և բուռուսցէ յարն վերջին, այլ և խաչի յուսոյն, երանաւեր ձայնին Աստուծոյ տեսոյն, յուսեղէն խոնանին* եաթնասարեղան յակին, ամէնառաւ սեղանին, անմահական բաժակին, հաշտարար պարարագին, անթառամ պսակին դասս<սա>կից հառասարակից արասցէ Քրիստոս Աստուծոյ խառայ Հապարբէկն և զամենայն ննջեսցէ իր. ամէն:

Եւ ես՝ տառապեալ, մեղաւոր ոգոյս Առաքեալ արեղէս, գրող սորայ, յիշման արժանի անէ՛ք, և Աստուծոյ զձեզ յիշէ իր արհայութիւն. ամէն: Հայր մեր, որ սուրբ:

21

IB, A 72—185

Послания ап. Павла, 1508 г., д. Кутрашэн, переписчик Карапет Хамашинци

ա. 154 a Փառք [...] Յամի ՉԻԹ–երորդի (729/1280 թ.) թվականի գրեալ էր արիւնակ սորին, և հնայեալ և եղծեալ էր գիրն և ոչ երևէր, և իմ փափաքեալ վասն սիրոյն Քրիստոսի և առաւելոյն Պաղոսի, սկսա գծագրել ըստ իմում կարի, զոր Սուրբ Հոգին շնորհեալ, և ոչ գիրեմք թէ տղայեցաւ, թէ ճշմարիտ գրեսցաւ: Ի թվականիս Հայոց ԶԾԷ–երորդի (957/1508 թ.), ի Խեցգետին կենդանակերայի, մարտի Ժ (10) գրեսցաւ աստուածապարդեալ և արիւնակալ և յուսներանգ և պայծառ լոյս և յուսացոյց ոգոյս և մարմնոց մարդկան սուրբ տառս, վասն զի զսա եր սուրբ առաքեալն

ա. 154 a Պալ/ղոս՝ անաթն ընկրութեան, փողն տարստնայի, հնչեալ ի բարձանց, զանձն ծածկեալ յազարակի և մարգարիւն անգիւր և ցանկալի, ոռկանն ժողովող զբարի բարիսն յառագաստն հար: Ոստի և այսմ բազմերանեան բարութեանցս և առաւելական տառիս, որ ի վեր է քան զամենայն Հին և Նոր Կրակարանս և պարվական, ցանկալող եղէ սմա և սիրող սորին սրբութեան, ես՝ մեղսամած Կարապետս Համաշինցի, ծառայ սուրբ Խաչիկ հարն հոգևորի, և սրայա, և գրեսցի զսա յազարտ հոգոյ ինոյ և ի վարժումն և ի խրատ վաւակայ իմոց:

ա. 155 a Արդ, ես՝ նուաստ և ախմար գրիչս, Կարապետ երէց, յերես անկեալ աղաչեմ զհանդիպողսդ այսմ տառի, զի որք կարդայք կամ ազգրիք ի սմանէ և տեսանէք զսա, յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր սրտի մտաւ զԿարապետ գծողս և վկողակիցն իմ զԻւլիմն, և զաւակն իմ՝ զԱմիրջիհ//անն և զՍտեփանոսն, և

* Вм. խորանին

վՅոհանէսն, և վՅակոբոսն, որ ի գգուանայ Դուպաթ կոչեցաւ, և զծնադսն իմ՝ վԵռքսրակէսն և վԵղիսաբեթն, և վհարեղբայրն իմ՝ վոլէր Յովսէի վվարայեւրն իմ, և վեղբարն իմ և վհարեղբարն իմ և վկողակից նոցին ամեն, և վամենայն արեան մերձատրն իմ յիշման արժանի արարէք, յի աղաթիւք ձերով մեզ և ս ողորմութիւն արասցէ Քրիստոս Աստուած: Եւ թէ սղալ գրանէք, մի խոժոռիք, յի տկար է ամենայն մարդ ի գործ իւր:

Այլ ես ըստ իմում կարի բազում աշխատ եղէ ի գրելն, ի կապմելն. և աարտագրչութիւն սորա եղև ի գեղս Կուրբաշէն, ի յերկիրս Վաշրվանու, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնի և Սուրբ Յովաննու, և Սուրբ Դաթի, և Սուրբ Գրիգորի և Սրբոյն Գէորգեա Ջարավարի, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի պարոնութեան Մզէ Ճապովիկն և յիշխանութեանն Իվանէ:

О месте переписки и об упомянутых в ишатакаране лицах см.: Brosset 1857.

22

ИБ, С 65—444

Четвероевангелие, 1519 г., Тагёв

а

Заказчики переплета Шмавон и Степаннос.

Թվական ՋԿԸ (968/1519 г.):

л. 70 б

Տէր Ըման արեւախկոպոս և պարոն տէր ըՄտրեփաննու տեսին պտորք Աւերարանս, որ հնայեալ էր և փթեալ ի վաղուց ժամանակեան, եւ եր նորոգել և կապմել ի ձեռն սրբայսէր և հեպայիոգի կրտսնաւորին Ալեքսանոս կոչեցեալ յիշարակ իրեանց և ծնադայ իրեանց: Սուրբ Աւերարանս գրած է աղուհայիցն. գրաղն սուրբ է. Աւերարանս՝ մեռեալարոյց, որ մեռեալն յայտնապէս յարոյց:

б

Переплетчик (он же обновитель)

Алексианос. Запись на защитном листе.

Թվական ՋԿԸ (968/1519 г.): Կապմեցալ ի վանս Տարևու: Ալեքսիանոս սուրանուն արեղա մահդասի, աղաչեմ զձեզ մեկ Աստուած ողորմի ասէք, և Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն:

23

ИБ, А 62—175

Псалтырь, 1534 г., Монастырь Сухар (Каджберуник)

а

Переписчик Маргарэ Арчишеци.

Փառք[...]. որ եր կարողութիւն մեղսամած անձինս Մարգարի հասանել ի յաարտ աստուածաշունչ կրակի քարանիս Դաթի ի ՋԶԳ (983/1534 г.) ամի, Կոյս կոչելոյ, ի ԼԸ (32) ամի

л. 252 а

ա. 252 6 բռնակալութեան Կարմիր Գլխոյ, եւ ի հայրապետութեան տեան Գրիգորի, ի յերկիրս Քաջբերունոյ, ի վանս Սուխարայ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնի փաճարիս, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս՝ Կարապետ եպիսկոպոսի և Ստեփանոս եպիսկոպոսի, և Մարգարայ վարդապետի, յընդիմ և ի ճշմարտարբան արինակէ: Եւ քի հոգ փարեալ ստուգի // և բազում աշխատութեամբ գրեցի զսա՝ յիշարակ Գրիգորիս կաթողիկոսին և ծնողաց նորին՝ Մհանդարին և Շահումին, և եղբարցն՝ ամիրայ Գոռօհրէկին, որ անկաւ ի ծովն, և բազում ատուրք որոնելով լալուր աչաւ և ոչ գտան, և միս եղբօրն՝ կանաչասաղարթ բարունակին՝ Սմբատին, որ է սփոփան և ուրախութիւն վշտագնեալ և փրկմեալ սրտի անձին իրոյ, զոր Տէր Աստուած պահեսցէ անփորձ և անսասան. ամէն:

ա. 253 a Այլ և հաւուն իրոյ՝ Սմբատ թագաւորին և Խանոյնբէկի՝ խաթունին, եւ արեանառու հարեղբարցն՝ սրբապան կաթողիկոսացն փրէ Ջահարիեա // նսն, որ ետ նուէր և ընծայ ի դոռն գերահռչակ կրմբեթայարկ և երկնանման Սուրբ Խաչին Արթամարայ, որ է դոռն երկնից և ճանապարհ արհայութեան, հրեղէն հացին՝ սեղան և սփանչելի պասեֆին՝ Վենարան, կարապետ և յառաջընթաց գալուստեան Որդոյն Աստուծոյ:

Եւ դուք, ճվ սրբասէր, հեպահոգի և աստուածակրթօս ընթերցօղք, որք հանդիպիք սրմա սաղմոս երգելով կամ արինակելով, յիշեցէք ի Քրիստոս ՎԳրիգորիս կաթողիկոսն և Վեղբայրն իր ՎՍմբատն և Վմեղաւոր գրիչս՝ ՎՄարգարէ Արճիշեցի, և Աստուած ձեզ ողորմի ի միասնգամ գալստեանն. ամէն:

6

Заказчик католикос Григорис Аітамарци

ա. 253 6 Փառք ճեպ, Կիոնի ճող արեմագոյն, կիսագնդի և Դեմետրի արարիչ: Արինութիւն և փառք, գոհութիւն և փառաբանութիւն, և ամենայն բարեբանութիւն հանդերձ երկրապագութեամբ ամենաբարի, ամենարինեալ, ամենաթագաւոր սուրբ և երկրպագելի Երրորդութեանն և միաստուածութեանն ճշմարտի՝ Հաւր ամենակալի և միածնի Որդոյ նորա և ածելոյ նորա Յիստսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ և Հոգոյ նորա սրբոյ, որոյ ծառայս Գրիգորիս էի և եմ և եղէց, վիճակ և ժառանգութիւն միայն, թէ ընկալցի անարգամեծար Տէրն:

ա. 254 a Որոյ շնորհիւն ցանկացայ աստուածային սուրբ սաղմոսարանիս և ողորմութեամբ և աւգնութեամբ նորին գրի: Արդ, ճվ աստուածասէր սիրելի և [տ]ոբիայող ցանկալի և քան զականս պատուականս Սուրբ Հոգոյն, նուագի բաղձալի բանից մարգարէին Դաւթի, որով ամենայն կեանք մեր սովա բարեաւ աւարտի: Եթէ խաչ արինի, թէ՛ եկեղեցի, և այլ ամենայն քահանայագործութիւն Աստուծոյ եկեղեցոյ սաղմոսիս կալարի: Եւ պատուի բանք մարգարէին Դաւթի ի հրեշտակաց // և ի Տեառնէն հրեշտակաց: Մաւ ամենայն հաւարացեալ մանկունք եկեղեցոյ ի բերան ունին զայս նուագոյ, իբրև ըզստին դիրադիեցուցիչ մար՝ ի քիմս ստղնդիեաց: Եւ ո՞ր բան յայտնի

* Об имени Ханойбэк см. САЛИ, Т. II. С. 459—460 (толкование имени) и № 1.

կարէ կայուցանել պոլվասանութիւն տրին: Այլ որ արբի ի սիրոյ տրին՝ նա իմանայ վճաշակ ֆաղցրութեան տրին: Բայց սաստիկ աղաւաղեալ թիրեցաւ բանք սաղմոսիս ի ձեռն նորուստմն գրչայ և անփոխութեան ուսումնասիրայ և հեղաթիր բառից և լեզուայ և յայլասայիկ սաղմոսայ և յիրահամարձակ ոմանց, որ յանձն ապաստանի ի բերան և ս գրեն առանց արինակի:

Իսկ եւ Գրիգորիս, ծառայս ծառայիցդ Աստուծոյ, ի բազում ամս րենչմամբ րոչորեալ էի ի սէր ուղղաբան Սաղմոսարանի՝ ահա հանդիպեցայ ընտիր և լաւ արինակի, որ էր գրած յիշարակարանին, թէ գրեցաւ սայ յօրինակէ սուրբ վարդապետին Յովաննէս Գառնեցուն՝ ձեռամբ նորին գրեալ և ստուգաբանեալ ճշմարտի // կրկին կրկին, որ և նայ նոյն բաղձմամբ ի խնդիր լեալ էր ուղղաբան Սաղմոսարանի, յորոյ յիշարակարանն գրեալ էր այսպէս. Եւ ապա, սակ, գնացի ի սուրբ ուխտն Հաղբալ և երկրպագեցի Սուրբ Խաչին և սուրբ գերեզմանի մեծի և րեսանող իմաստասիրին Հայոց սուրբ վարդապետին Յոհանիսի մականուն Սարկաւազի, այն, որ բազում ճրգամբ պատմոսն ի թարգմանչագիր Սաղմոսարանէ գաղափարեաց: Ջոր և ի հանդիպեալ նորուն սուրբ վարդապետի Սարկաւազի ձեռագիր Սաղմոսարանին, և իմ առեալ պայն Սաղմոսարանն, համբուրեցի և ինձ ետու գրել պսայ յիրմէն ամենայն ստուգութեամբ՝ պրանն, պգիրն, պհարցուն, պհանգիստն, պտունն, պկէրն, պսորն: Բայց մը ոք իշխեսցէ րգիտարար բան թիրել և կամ գրեալսն չստուգել յարինակէս, որպէս և եւ՝ Յովաննէս Գառնեցի:

ա. 254 6

Ունի հոգէնուագ մատենան գորդայս՝ ԿԴ (64), փոխ ՃԾ (150), րունք ԲՌ ու ՋՃԾԲ (2652) և Է (7) րուն՝ Փոքր էի եւ, ԺԸ (18) րուն՝ Տէր ամենակալն, Ը (8) րուն՝ Մեծայուսցեն, ԺԲ (12) րուն՝ Արինեալ Տէր Աստուած Բարայիդին, Կ (60) րուն՝ Հարցն է: Սաղմոսս Գ (3) պարկեր է և ՃԾ (150) փոխ // Ծ (50) փոխ: Ծ (50) փոխն՝ արինութիւն է մեզ և ամենայն հաւապացելոց, որպէս սակ. Աջ Տեառն ի վերայ արդարոց, և Ծ (50) փոխն՝ աղթթ է, որպէս սակ՝ Խոնարհեցոյ, Տէր, րունկն րո, և Ծ (50) փոխն՝ անէծօք է սատանայի և սատանայայեալ մարդկանց, որպէս սակ՝ Խաւարեցիսն աջ նոցա պիմ:

ա. 255 ա.

В

Пропустив одну строку переписчик продолжает более мелким почерком:

Ով դու մըտավախ դրայիր որ շնորհացես սասընջական թուեալ ըզտարոխ համար և ֆնեալ յոյժ խորհրդարար որ է ի ներմուստն սէ. ի վերստին ո՞ է յանս[ա]իման այսֆան համարովս են թի. ութ կանոն սաղմոսն է ի լրման:

Эти четыре с половиной строки повторены после крупной, красными чернилами выписанной буквы **У** (или **П** ?), но перевернутые на 180°. Далее в обычной манере:

Ա[ր]ին[ութեամ]բ ծանիք հոգևոր որդիք որ սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն մեր յորժամ վճայոց ապու ի հաւաք երեր և կարգ սահմանեաց, և յերկրի ֆահանայս և եպիսկոպոսունս և օրինատր հասկ և խրատք հաստատեաց: Եւ րոր րեսեալ եմք ի //

н. 255 6 Չ[ր]ոյ և ի կանոնայ արբադրամն և թէ վ'ինչ է սրբադրամն ի յամեն տուն: Ա (1) դրամ՝ պոնականն. Ջ (6) կենդան մարադին. <Ջ (6) կենդան մարադին>. Ջ (6) յանկարծամահիյն. Ջ (6) րանդ քահանայիյն և զընդանեայ նոցա:

24

ИВ, В 54—292

Сборник, 1534 г.,
Ерзика, переписчик Алэксанос

н. 250 6 Արդ, րաբունիս մեր Արապիոն վարդապետ Մոկայի փափափեցաւ սուրբ զերեզմանին Քրիստոսի և տնօրինականացն և եհաս ըղձանայն: Եւ անորի դարձեալ եկն ի գաւառս յԵկեղեցայ ի յԷպրնկան. և բնակեցաւ ի վանս Կայիփոսիս: Եւ առաջնորդ վանիցս պարոն րէր Մկրտիչ մեծարանօք պարտեայ րաբունիս մեր աշակերտօք հանդերձ, որպէս զիրեջրակ Աստուծոյ, և հանգոյց զմեզ Աստուած: Հանգչի ի Տէր՝ Մկրտչի հոգին:

Արդ, ես անարժան Ալէքսիանոսս, ծառայ րաբունապետիս մերոյ Արապիոնի, սկիզբն արարի Քարոպոբոցս և ողորմութեամբն Աստուծոյ աարպտեյի ի թվականիս Ջ և ՉԳ (983/1534 ռ.) յիշարակ վարդապետիս մերոյ և ծնողայ նորին՝ Մովսէսին և Ջուլային, և եղբարցն՝ Աղաջանին և Առափէին, և եղբարորդոցն՝ Խըղաթին և Դուպաթին և Յոհաննէս սարկաւագին, և հորեղբարցն՝ Բանարգէսին և Մելիպոնին, և որդոյն՝ Կարապետին և Փախչանին, Յովսէփին և Աւետիսին, և ամենայն արեան մերձատրայ՝ կենդանեայ և հանգուցելոց, ամէն:

Այլ և ես, Արապիոն վարդապետս, երու գրել զՔարոպոբոս մեր հոգևոր որդոյս Ալէքսիանոսիս:

Ինձ յիշարակ անջնջելի,
Ջձեզ աղաչեմ որ հանդիպի,
Տեսանիյէ և կամ ոգրի,
Օրինակէ կամ ուսանի՝
Յիշման առնէ զիս արժանի
Յաղօթն իր սուրբ, ընդունելի:
Այլ և զորդիս իմ հարգելի,
Ջաշակերտեալս Տեսն բանի,
Ջրէր Մկրտիչն հեպահոգի,
Որ է բնական Մեծովեցի
Եւ ի յերկրէն Ջաջբերունի,
Ջրէր Յոհաննէսն Մշեցի,
Եւ զրէր Դապարն // Եպրնկայի,
Ջրէր Պետրոսն Ուրհայեցի,
Եւ զՏիրապոբոսն Կարմիրվանցի,
Ջրէր Յակոբ Կամախեցի,
ՋԱլէքսիանոսս անբարի
Տրոուպ ծառայ եմ ամենի:

н. 251 а

Այլ և վարպետու մեր արի՝
Տէր Թաղէոս անուն բարի:

Այլ և վաշակերտեալ մանկունսն իմ վՅակոբ վարդապետն և վՍրտեփանոս վարդապետն, վԱռաֆել վարդապետն և վՅովսէփ վարդապետն յիշեսցիք առ Տէր, և դոմ յիշեալ յիջիք ի Տեառնէ:

Արդ, գրեցաւ սա ի դառն և ի նեղ ժամանակի, զոր ոչ կարեմ ի միտ ածել կամ գրով արկանել, զի յոյժ պարտեալ է յերկու կողմանց բարկութիւնն, մին՝ ի յԱստուծոյ և երկրորդն՝ ի մարդկանէ: Ի յԱստուծոյ մահ ի վերայ երկրի ցարածեալ և բազում վնասն արար այլազգայ և քրիստոնէից: Ի յԵրուսաղէմայ մինչև ի դոռն Թավրիպո ցարածեցաւ մահ և բազում հարուածս եղև անթընելի, բայց Աստուծոյ ի գիտելի: Եր ի մարդկան կողմանէ ի յայլաստեոց, զոր և յարեալ կրկին Յուլիանոսն, որ կոչի Ուլամայ, և կրկին իստրայոյց զսիրտ թագաւորացն առ միմեանս, զշահին և զխոնդֆարին, և շարժեաց զօրս հոռոմանց զպզգն մահմետական ղէպ յարևելս, մահ և աւար էած աշխարհի: Ջվան և վՈստրան երեք անգամ առ և աւար արարին, գերի և այլ ըստրայոսածս, վՇարափ-Բէկն սպանին և վՔաղէշ և վերկիրն աւերեցին, վՂաթայ գեղորայքն և զհաղաքն այրեցին և աւար և գերի արարին, ի Հալապայ և ի Սեբաստիոյ մինչև ի Տարօն, ի Նոպոլոյ, և ի հարկապահանջութիւն ի բռին առեալ կողթեցին, և ստաւել քան զհնումն ի յԵգիպտոս և ի Բաբելոն: Եր այս ամենայն վասն մեղաց եղև:

Եղբարք և հայրք և որդիք, լուարոմ ինձ, զղջասցոմ և դարձցոմ առ Աստուած օրինապահութեամբ, զի ապրեսցոմ հոգով և մարմնով, և լիցոմ ժառանգ երկնից արքայութեանն. ամէն:

25

ИВ, С 30—410

Четвероевангелие,
1536 г., поздний владелец Саргис

Ջվերջին սրայոդ սուրբ Աւետարանիս՝ սուտանուն Սարգիս л. 256 а
բահանայիս, որ անուամբս եմ և ոչ գործով, որ ով ողորմի աւել: Տէր Թաթոս բահանայ հալալ ընչաց իմոց և ծնողաց իմոց՝ Շահպարհիս, Ճիւրմակիս, Յոհանիս, Սկրպչին, զհորն իմ Գորիմ, Գուլիստրանիս, և կողակից իմ Գուլիստրանն, Ազիկիս, ողորմի աւել, զԱստուած զիր մեղք ոչ յիշէ. ամէն: Ի թվիս Հայոց ՃՁԵ (185)* Թաթոս բահանայս Աւետարանս գնեց Փիրալէ: Խիստ л. 256 б
ղժար գնեցի, նալար ածի(?) ԲՃ (200) թանկայ զվի: // Աստուած

* Дата представляет собой своеобразную тайнопись. Все знаки, относящиеся к дате, находятся между знаками : и изменениям не подвергались. Перед буквой **Ճ** — два значка один над другим, которые обычно ставятся перед ошибочным написанием. Далее точка над строкой ' и буквы **ՁԵ** с конечным знаком :. Сверху один за другим два титла над буквами **ՃՁԵ** :. Эти буквы выражают цифры 100, 80, 5, их сумма составляет 185. Прибавив, как обычно 551, получим 736 г. по Юлианскому календарю. Но эта дата не подходит для написания самой рукописи. Приходится допустить, что буква **Ճ** подменяет по созвучию **Ձ** (900), и датировать рукопись 1536 г. (985+551=1536). Данный ишатакаран вписан после приписки, твердо датируемой 1526 г.

ողորմի Միմաուն իրիցուն, միջնորդ էր Աւելարանիս: Մարեմիս, Մինիս, վԱստուած մեղին ոչ յիշէ: Աստուած ողորմի Մարեմին հոգոյն, Բահայտորին հոգոյն, Բայինտորին հոգոյն, որ Կանճեցաւ ի յանարինայ ձեռն: Աստուած ողորմի իրեանց հոգոյն, որ գին կանկնեցաւ Աւելար[ան]իս Կ (60) թանկայ, վԱստուած իրեանց մեղին ոչ յիշէ վկամայ և յակամայ, վգիտութիւն և անգիտութիւն, թողութիւն շնորհեցէմ: Որ ող[որ]միս ասէ, վԱստուած իր մեղ ոչ յիշէ. ամէն: Հայր մեր: Ով որ դաւ սնէ, յուժով առցէ՝ պարտի մասն ի սաւրանայի առնէ:

26

РНБ, Арм. н. с. 14—26

**Сборник, 1554 г., Марас,
переписчик епископ Степаннос**

ա. 254 а

Փառս[...] Արդ, գրեցաւ քաղցրանուագ և հոգէշունչ մարեանս Դաւթի աստուածիմաստ մարգարէին ձեռամբ անարհեստ և փօցուն գրչիս՝ Ստեփաննոս եպիսկոպոսիս՝ ընդունայնս պանծացեալս, կրանս ընդ հեշտութեան փոխարկեալս, և մարեամբ իմով վմագաղափս քերտի և գրեցի զսայ յիշարակ մեզ և ծնաւոյց մերոց, հարն իմոյ Վրդանիսին և մարն իմոյ Շահրպանին, և եղբարց իմոց Գալուստին, Մաթէոսին, Միմէոնին, Յովանիսին, և փուրցն իմ Ուստիանին և Կանայֆին, եւ հարեղբարցն իմ Ներսէս եպիսկոպոսին և Կոստանդիանոս մահդասուն, և Նանում հաւատոյին, և եղբարորորոցայն Կրդ Պելոքոսին և Դարամ սարկաւագին և Ադամին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց. ամէն:

Արդ, գրեցաւ Կառս ի թվին Հայոց ՌԳ (1003/1554 ր.), յԱդամայ ի հետ ԶԳԾԴ (6754), Քրիստոսէ ՌԵԾԶ (1556 ր.), ի յելից Տաճկայ ՋԺԵ (915), որ գրեցի զսայ ի դուռն հոյակայ և գրիգորաշէն Սուրբ Աթոռոյս Մարասայ և ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնիս և այլ սրբոցն, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեան Աղուանիս տեառն Մարգսի, և արհեպիսկոպոսին Կրդ Ներսէսին, ի թագաւորութեան Շահ/// հմանին, ի /// որ // Կրդոյս Մելիֆայապին, յերկրէս Քոչիպո, ի զեաղաքաղաքս Էրեք:

ա. 254 б

Ով եղբայր, աստ գրեցաք Սաղմոսն Դաւթի և վԱղաթամարոցն բոլոր, և զմեսեղիփս կարգաւ, և վերկոյ ազգի տումարն, և զժամամտերն* զամէն, զհամարն բազմապարիկ: Որ հանդիպիք սմա կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր և յի բերանով ողորմի սասայէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Ի սորա ատուրս խոնդարն** եկաւ ի Նախէջէվան և բազում ատերէած աշխարհին յայնմիկ:

* Вм. Կժամամտերն?

** Титул турецких султанов

ИВ, С 17—397

**Оскэпориқ, 1564 г., Мокс,
переписчик Хэрапет**

Յիշարակարան գրոցս. Փառս[...] որ անբաւագութ շնորհաւ ա. 450 6
 ողորմութեան փո երոտր պարութիւն յամենայնի /// Կկար և
 սարտույեալ անձին, մեղսամարած և եղկելի ափարաճին և
 փրճուն գրչի Հ[է]րապետ արեղայ, անյիշելի և անայիբան փո
 ծառայի, և անձառ ներողութեամբ փոլ բազմապարիկ չարեայ
 իմոց համբերեցեր երկայնամտեալ, հասուցեր զիս ի վերջին
 գիրս: Քրիստոս Սստուած իմ, քեզ անյոելի արհնութիւն,
 մշտնջենատր սրբաբանութիւն, բարեբանութիւն, անդադար
 գովութեամբ գոհութիւն, անհատ փառաբանութիւն, անյաղթելի
 մեծ վայելչութեամբ պարութիւն, բարձրագոյն իշխանութիւն,
 յաւ[ր]ծական պարի և անհանգիստ երկրպագութիւն վեհագոյն
 գիբութեամբ իմաստութեանդ յառաջ քան զամենայն յաիբեանս
 և այժմ և յանըսպառ յաիբենից. ամէն:

Տէր Սստուած Յիսուս Քրիստոս, գառն Սստուծոյ, որ բառնաս
 ըզմեղս աշխարհի, ողորմեան և արձակեան ի կապից մեղայ
 պարայաւոք տրա՝ զՅովանէս եպիսկոպոսն և զծնաւոպոսն՝
 Մարտիրոսին, Թագուիին, եւ եղբարոցն՝ Կարապետին, և կնոջն՝
 Չինարին, և որդոցն Գէորգին, Սիրանին, և կենակցիին Շայումին*
 և դեռաբոյս Ախիջանին, // Յակոբին, Գուլաղին և Ջանաղին ա. 451 a
 [...].

Քանպի ունի սա զամենայն կանոնս առաւելոց և ա. 451 6
 զհայրապետայ, զտանս Կէրունական և սրբոց նորս, զխրատս
 մարգարէից և զբանս իմաստասիրայ, ի քարոզէ վարդապետայ
 և ի հարանց սուրբ ճգնատրայ և յայլ զանապան և սուրբ գրոց՝
 վասն պարտական սուրբ իսաչին Քրիստոսի, և զարանալ կրճիկ
 ազգին, վասն գաղղ փռանգ ազգին և սարակման պիղծ նեռին,
 վասն Կիրելոյ Վիրիոն արմային և գալըստեանն Յիսուսի
 փրկչին: Ջայս ամենայն և այլ բազում բանս շահաւէր և
 խրատականս գոյ ի սմա: Որպէս ոք իմաստուն ի ժամանակս
 գարնանային ի հովիտս լեռանց շրջելով՝ զգեղեցիկ ծաղիկսն
 ժողովէ և մի փունջ կապեայէ, նմանապէս երիցս երանեալ // ա. 452 a
 սուրբ վարդապետն Մովսէս Երպրնկային ի յամենայն սուրբ
 գրոց ժողովեալ զլաւ[ն] և զգեղեցիկն և ի միում Կրքի եղեալ: Եւ
 կոչի անուն սուրբ գրոցս Ոսկիփոր, վասն զի քան զամենայն
 ոսկի և արծաթ և ակունս պարտական է և գեղեցիկ սա:

Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յորժամ հանդիպիք սմա
 կարդալով և կամ արինակելով, յիշեսցիք ի սուրբ և յերկնաբայիկ
 յաղաթս ձեր զստայաւոք սուրբ գրոցս զհեպահոգի Յովանէս
 եպիսկոպոսն և զծնողն ///

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ գիրքս ձեռամբ ամենամեռ և եղկելի, ա. 452 6
 անարհե[ս]լի և փծուն գրչի Հերապետ արեղայի ի թվականիս
 Հայոց ՌԺԳ (1013/1564 թ.), ի յերկիրս Մոկայ, ի վանս որ

* Вм. Савноմին

յորջորջի Սուրբ Վարդան, որ է հանդէպ Նաննից և Կաթանից և առ ուրն Անուսայ. հէրապետութիւն տէր Սահ[ակայ] սկսայ և ի միս ամ[ի տէ]ր Յոհաննէսին աւարտեացաւ:

Տէր Աստուած, փրկ[ից]է յամենայն սաբանայական փորձանայ զնոսա, զի հայրական գթով խնամ արկեցին և եղբայրական [սիր]ով պապուտեցին և մեծարեցին, անտրտունջ կերարկէցին, աննախանձ և անտրտում պահեցին [...].

և. 453 6 Ով հայրք և եղբայրք իմ պապուական, անմեղադիր լերոյ խոշորութեան գրին և սխալանայն, զի կար մեր այս է, զի Աստուած ի կարեաց դարի զմարք:

Ձեռքս փրկի՛ ի հող դառնայ,

Գիրքս յիշարակ առ ձեզ մնայ:

Ով պապուական ընթերցողք սորա,

Դու զմեղատր գծողն յիշեայ,

Եւ որ ըզմեզ յիշման առնէ արժան,

Աստուած ըզիր մեղքն չյիշեայ:

Եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս. ամէն:

28

ИВ, А 25—138

*Шаракноц, 1564—1566 гг.,
монастырь Амирдул, переписчик Йовсэп*

а

և. 44 а Թվին ՌԺԳ (1013/1564 ր.) ի վանքս Ամիրդուլ, ընդ հովանաւ Սուրբ ա[ռաքեալ] Յովաննիսին, և անարժան գրիչս՝ Յովսեփ սուրանուն արեղես յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած ողորմի ասացէք, և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

б

և. 290 6 [...] Գրեցաւ եղանակատր րառս ձեռամբ անիմասր և մեղասաւէր Յովսեփ խաբեղայի, թվական ՌԺԴ (1014/1565 ր.) ամին:

в

և. 185 а Յովսեփ անարժանս, որ գրեցի զսա թվին ՌԺԵ (1015/1566 ր.).

С незначительными изменениями то же на л. 191 а.

29

РНБ, Арм. о. к. 7—76

*Маштоц, 1568 г., Львов,
заказчик хочай ԵСкандар Камахци*

а

և. 114 а Գրեցաւ սակաւ գիծս ի յաշխարհս Իլիխայ, ի քաղաքս Լով, ի թագաւորութեան յայսմ աշխարհիս գրոյ Ժիկմունդ ակուստոսին,

և յեպիսկոպոսութեան Կէր // Գրիգոր վարդապետի Վանեցոյ, *ա. 114 6*
թվին Հայոց ՈՏՆ (1017/1568 ռ.), յուլիս ԼԱ (31) ասարկեցաւ:
Երես անկեալ կու խնդրեմ զգաղափարողսդ, որ
անարհեստութեան և խոշորութեան գրիս անմեղադիր լերոմ
և զմեզ առանց պարսաւ//անայ թողոմ, եւ զԱստուած ողորմին *ա. 115 6*
անխնայ ասցէք և զՀայր մեր յերկինս: Եւ ձեզ յիշողայդ և մեզ
յիշեցելոցս՝ առ հասարակ ողորմեսցի յառարն անեղին, եւ երկնից
արքայութեանն արժանատրս արասցէ. ամէն:

Վաթսունամեայ գոլով գծագրեսցի զգիրս, մարմինս յուծոյ էր՝ *ա. 115 6*
թափեր և աչխ՝ ի լուսոյ, խիստ կաղաչեմ, որ չմեղադրէք և
զԱստուած ողորմին չի խնայէք, զէրա այլոց խնդրուածայ դիրաւ
կողորմի մեղատրայ:

6

Երես անկեալ կաղաչեմ զձեզ՝ թերավարժ գրչակս, որ յորժամ *ա. 235 6*
ընթեռնոմ զգիրս և կամ օրինակէք, զԱստուած ողորմին չի խնայէք
և զՀայր մեր յերկինս, և զՔրիստոս Որդին, և Աստուած //
զձեզ յիշէ յիր միսանգամ գալուստն. ամէն: *ա. 236 6*

Ես առաւել զստայտոյ գրոցս յիշեցէք զԿամախայի հոճայ
Ըսկանդարն, որ բազում փափագանօք գրել եր իր հոգուն համար
և իր ծնօղայն՝ Կարապետին և քոր Խաթունին, եւ հօրեղբարօրն *ա. 236 6*
Ջահաթին, և ամենայն արեան մերձատրայ իմոց: // Եւ եր
յիշարակ ի Կամէնիցոյ Սուրբ Նիկոլայոս եկեղեցին:

Եւ ոչ ով չունի իշխանութիւն, ոչ ի քահանայից և ոչ
յաշխարհականայ, որ հանէ ի դրանէ սորա: Եւ թէ ով ուրյանդնի
գրեալ դաշանցս՝ յահեղ հրապարակին ամօթ կրեսցէ. ամէն:

30

ИБ, А 96—209

Сборник, 1571 г., переписчик и переплетчик Кóзлы

Ով պատուական եղբարք, գրոց աշակերտեալ անձինք, լի *ա. 19 6*
բերանով Աստուած ողորմի ասացէք այս բարեմիտ և
պատուական Միմէոն սարկաւագին, որ ըստայս պայս գիրս ի
հալալ արթեանցն իր և եր վերքսրին նորոգել և կազմել զսա՝
յիշարակ հոգոյ իրոյ և ծընաղայն իր. և եղբարն իր խոճա
Շահամիրին, որ այսմ ամի փոխեսցաւ առ Քրիստոս և բազում
տրտմութիւն էած ի վերայ քրիստոնէից, զի բազում աղքատ
ողորմութեան նորա արժանի լինէին. ի վաղճանելն նորա՝
բանդեալք պատուական և բազում ողորմութեան նորա
արժանացան. և այլ եղբարցն և եղբարց պառակայն իր, և
դեռաբոյս պառակայն իր Մանդարին և Ասաթին: Եւ որ յիշէ և
լի բերանով Աստուած ողորմի ասէ, յիշեալ լինի ի Քրիստոսէ
Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

Կազմեսցաւ սա ձեռամբ մեղատր Կօլլոյի, ի թվին ՌԻ (1020/
1571 ռ.), և Քրիստոսի փառք յափտեան. ամէն:

РНБ, Арм. о. к. 5—74

**Чашоу, 1572 г., Львов,
переписчик Йовханэс**

«. 313 6 [...] Եւ ես յեզնետալ հողս մեղապարտ Յովհանէւ կոչեալ անուամբ և ոչ գործով ի կարգ քրիստոնէութեան, անպարապ անձամբ ձեռնարկեսի ի սա՝ հրամանաւ և իշխանութեամբ խոճա Ամանայէկին Թավրիսցոյ, որ և ինձ՝ թախծեալ ոգոյս, ըստ հոգոյ հայր, ետ ինձ գրել ըզսա անախտան ձեռնալիւ և ամենայն հոգաբարձութեամբ անհանգիստ հոգովք երկնեալ ի քառեակ եղանակս՝ պրի և զգիշեր, ամենայն ազնականութեամբ, և ստաւել աղաթիւք և խնդրածովք, վասն առաւել և ջերմն սիրոյն իւրոյ, զի թերևս տեսցէ վկարարումն սորա՝ ի յիշատակ իւր և մեզ առ Տէր և ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ:

Կարարեսցաւ սա ի թվականութեանս Վայոյ ՌԻԱ ամի (1021/1572 թ.), յամսեանն յունիսի, ի հայրապետութեան տեանն տէր Միքայէլին և յեպիսկոպոսութեան տէր Գրիգոր վարդապետի և ի թագաւորութեան գրող Զիղմունդ ավկուստոսին, ի քաղաք Լով, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնին: Արդ, աղաչեմ պամենեսին պոսաս լուսերամտից, որք հանդիպիք այսմ աստուածային խրախճանութեան, յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր պծնողն իմ, պհայրն իմ՝ զՍարգիս և զմայրն իմ զԵօմէլիք, և զեղբայրն իմ՝ զԼուսիկ, ազգականաւ հանդերձ: Նաև թէ արժանի համարիք, պրկարս անարժան և պիտուն գրիչ զՅովհանէւ՝ ցաակցաբար յիշել ի սուրբ և ի փառաւոր արեանն: Այլ և զհոգևոր ծնաւոսն մեր և զարդինաբան ուսուցիչսն զՄինաս վարպետն իմ՝ զկամեսաղ բարեաց ամենայն մարդկան իւրայօսն հանդերձ: Սրայօղն և ընթերցողն, միաբանեալք ընդ գրչին, յիշեսցին ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր իրեանց. ամէն:

Տէր իմ Յիսուս Աստուած բարի,
Յորժամ փառօք գաս հայրենի,
Ջնջես պանչանս Յովհանէսի,
ի իմոց նախնեաց մերձաւորի[...]

ИВ, В 82—319

**Четвероевангелие,
1574 г., переплетчик Йоханэс**

«. 247 a Փառք[...] Չվերջին սրացող սուրբ գրոցս որ կոչի Աւետարան՝ Բարդողիմէոս քահանայն, որ սրացաւ զսայ հալալ ընչիցն իւրոյ՝ իշատակ իւրն և իւր ծնաւոյացն, հարն իւրոյ՝ Թաղէոս քահանային և մարն՝ Բեկիսաւթանին, և կողակցին իւրոյ՝ Սայիպասաւթանին, և որդոյն իւրոյ՝ Մինասին, և կրսեր որդոյն՝ Թաղէոս սարկաւագին, և հարեղբարորդոյն իւրոյ՝ Դաւիթ քահանային, և մարաւորն՝ Սուրվաթին, և իւր որդոյն՝ Դուլոյն, և հարն՝ Վարդիկին: Դարձեալ իշեսցէք զպարունուրէր Դաւիթ եպիսկոպոսն,

որ բազում աշխատանքն ունի ի վերայ սուրբ Անեպարանիս: Գարձեալ իջեցէ՛ք վՍերսէսն որ այլ աշխատանք ունի վերայ գրոյս, և քվերն իմոյ՝ Գուլիաշին և կողակցին իւրոյ՝ Դուրաթին, և իւր որդոյն՝ Աստուածատրին, և Վասանմուրապին, և աղաթատր սպաշխարողին՝ Գուհարվարդին, և կուսամանուկ Գուլիարին, // և զոհանչին՝ Գուլումին, և հարսին իմոյ՝ Թեպայգուլին:

ա. 247 6

Ի թագատրութիւն Շահ Թահմասին, ի հայրապետութիւն տեսոն Էջմիածնայ տէր Գրիգոր կաթողիկոսին, ի առաջնորդութիւն Փարբու՝ Վասանմուրապին և կողակցին իւրոյ՝ Անթառանին, և մահդասի Աստուածատրին, և ինձ՝ անարժան Յոհանէս կապմողինս. ամէն:

Ով սուրբ մանկունք եկեղէցոյ, որք հանդիպիք այսմ տառիս կարդալով կամ արինակելով, իջեցէ՛ք ի մահրափայլ աղաթս ձեր վԲարդուղիմէոս ֆահանայն հանդերձ ծնօղն. ամէն: Թվին ՌԲԳ (1023/1574 թ.).

33

ИВ, А 5—118

Шаракноу—Дзайнакал, 1583 г.,
Севастия, д. Чанчи, переписчик Минас Себастаци

а

Է սահմանայ անփոխելի՝
Մինչ ի գալուստն Քրիստոսի
Որք ընթեռնոյք, սիրով սրբոյի,
Յիշման արէք զիս արժանի՝
Զմեղաւ մեռեալ Մինաս գերի,
Զեղկելի հողս Սեբաստացի:

ա. 163 а

б

Եղև զրա մեծ տաներիս
Յուրախութիւն զրգում հոգիս.
Եւ երանեմ զիս զեղկելիս,
Յորժամ հասից յաւարտ տառիս:
Է սահմանայ անփոխելի՝
Մինչ ի գալուստն Քրիստոսի.
Որք ընթեռնուք, սիրով սրբոյի
Յիշման առէք զիս արժանի՝
Զմեղաւ մեռեալ Մինաս գերի:

ա. 329 б

в

Փառք...] Արդ, գրեցաւ տառս աստուածային, որ կոչի Չայնաղ, ի լաւ և յընփոխ արինակէ, ձեռամբ մեղաւ յաւարեալ և անարժան Մինաս գրչիս, իր տիրախնամ և յաստուածապահ գաւառս ի Սեբաստիոյ, ի գեղս որ կոչի Ճանճի, ընդ հովանեալ Սրբոյն Յակովբայ և Սրբոյն Պաղոսի առաքելոյն, և այլ բազմահաւաք սրբոցոյս:

ա. 330 а

Բայց գրեցաւ սա ի թրվականիս Հայոց Ռ և ի ԼԲ (1032/1583 ր.) մայիսի ԻԴ (24) արն հինգշաբթի: Արդ, աղաչեմ զդաս լուսերամիցդ, որք ազգիք ի սմանէ կարդալով կամ //
ա. 330 օ արինակելով, անմեղադիր լինել սղալանայս և խոշորութեան գրիս, զի եմք ի հարկայպահանջութին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ սիրպս շըտր է և միպնա՝ մոլոր:

Այլ և յիշեցէք յաղաթս ձեր պանարժան գծող սորա և զուսուցողս իմ՝ զՄարտիրոս քահանայ և զեղբայրն իմ՝ զՄոզոսն, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս, և մեծ մայրն մեր՝ զՄողալն, և զծնադոսն մեր, և զաշխարհոսն, և զայլ ամենայն վերելիւտարսն: Եւ որք զսոսայ յաղաթս յիշէ և լի սրբի Սստուած ողորմի ասէ, նայ միոյն հապարապարիկ առցէ ի Քրիստոսէ՝ յուսոյն մերոյ. որ և արինեալ յսիպեանս. ամէն:

34

ИВ, С 27—407

**Гандзаран, 1584 г., ԹՄштуникъ,
сшиватель рукописи епископ Петрос**

Յիշարակարանք գրոցս

Փռոք[...] Արդ, գրեցաւ Գանձարանս այս յընդիր և ի սրոյզ արինակէ, որ ունի ամբարեալ յինճեան բառանդակ րարոյն անմոլար գնացիւք, սկսեայ յառոր Ծնընդեան և Աւերեայ Յովակիմայ և Աննայի՝ ծնադայ Սստուածածնին, միով նշալ գայ հասանէ ի նոյն ար: Յանկայող եղեալ այսմ աստուածային և պայծառ, վայելոյ բուրաստանիս աստուածասէր միայնակեացս, նայ որ մականունն անուան կոչի, ի միւր էառ պասայեալն յեսայեայ, թէ Երանի որ ունի զառակ ի Միոն և ընդանեակ յերուսաղէմ (Մե. 31, 9), սրացաւ ըզսայ ի հալալ արդեանց իրոց՝ յիշարակ իրն և ծնադայն՝ Միմէոնի և Քրնէշոյ, և եղբարն Յոհվաննիսայ, և այլ ամենայն արեան //
ա. 316 օ մերձատրայն:

Արդ, գրեցօ ցանկալի մարեանս այս յերկիրս Ըռշտունայ և ի հրեշտակայբնակ յարկիս որ կոչի Նկար, ընդ հովանեալ սրբութեանս և Սուրբ Սստուածածնին և Սուրբ Սրեփաննոսին, ի հայրապետութիւն րեանն Դաւթի և յաշխարհակալութիւն Թամուր դանի, և ի րեղայպահոսիւն սուրբ ուխտիս՝ իմաստուն և հեպահոգի րէր Յոհաննիսի, որ կամակից եղև գրելոյ սորայ մարմնատր պիտիւք և այլ ամենայն սպասատրութեամբ, և կան բնակեալ յայսմ անապարիս բազում կրօնատրք. այլ և Սրեփանոս և Թումայ սպասատրեցին մեզ ի պէրս կերակրոյ, այլ և զմեծ հեռեպոր զԳրոզոր վարդապետ՝ զուսուիչն մեր, որ զՏանականն սկսաւ ի գրել, և ես՝ զԳանձարանս ի Մարգայ ամիս, ի մի շաբաթ եղև սկսումն գրոցս:

Ով սուրբ մանկունք եկէ//դեցոյ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զվերնոցն յիշեցեալսն, ուղիղ սրբոյի և լի բերանով ողորմի ասացէք, և դոք ողորմութիւն գրջիք յողորմածէն Սստուծոյ:

Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զրէր Սրեփանոս եպիսկոպոսն, որ վերսրին նորոգեայ զգիրն և

վԳանձարանս: Յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր վՍրեվհանոս
եպիսկոպոսն և զհայրն իւր՝ Մայաբն և զմայրն իւր՝ զԳուլաղէն,
զեղբայրն՝ զՄիրզայջան, զՄուրաբն, զԱղաջան, զբուրն՝
զՋանաղէն, զԽանաղէն: Յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր և
Սստուած ողորմի ասացե՛ք Սրեվհանոս եպիսկոպոսին, հարն՝
Սպարին, մարն՝ Գուլաղին, եղբարն՝ Միրզայջանին,
զՄուրաբնին, Աղաջանին, զբուրերն՝ զՋանաղին, Խանաղին.
յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր, և Սստուած ողորմի ասացե՛ք նմայ.
ամէն:

Դարձեալ յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր զվեր Սրեվհանոս և. 317 6
եպիսկոպոսն, զհարեղբայրն՝ զվեր Մելիսեթ կրաւ[ւ]նատրն,
զեղբայրն զՊապայջան, զորդին՝ զվեր Աբրահամն, զՊարսամն,
զհետ Յուսէփն, զորդին զՅովանէս, յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս
ձեր և Սստուած ողորմի ասացե՛ք նմայ. ամէն: Եւ որ զողորմին
սրբով ասէ, Սստուած ուրն ողորմի յառուրն դարաստանին. ամէն:

Դարձեալ յիշեցե՛ք, ո՛վ սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, ի սուրբ
յաղաթս ձեր զՊետրոս եպիսկոպոսն, զհայրն իւր՝ զՄիրոն,
զմայրն իւր՝ զԽանումն, Սստուած ողորմի ասացե՛ք Պետրոս
եպիսկոպոսին, Միրոնին, Խանումին. ամէն: Կապեցաւ գիրն
ձեռամբ Պետրոս եպիսկոպոսին, ի թվին ՌԼԳ (1034/1584 ր.)*:

35

ИБ, А 38—151

Шаракноц, 1584 г., новый владелец Минас и переpletчик У//

[Փառք] [...] [Եւ Մ]ինաս որդի Սարգսի գն[եցի սուրբ] և. 347 6
Ճարակնոցս ի հալալ [ընչից ի]մոց, յիշատակ ծնա[ւ]րաց իմոց
և հոգոյ իմոյ, հաւ[ր]ն՝ Սարգսին և մարն՝ Ռոմ /// Եւ եւ Ս ///
անայիւրան կապմոզս, որ կա[ւ]մեցի զայս Ճարակնոցս, էր թիւ
[տումար]իս չայոց ՌԼԳ (1033/1584 ր.), ի թագաւորութեան ///
այ պարոն Միմոնին և /// ն պարոն Մանուշարին[...]

Половина листа отсутствует, поврежден также следующий лист с благопожеланиями упомянутым в колофоне лицам.

36

РНБ, Арм. н. с. 6—18

Шаракноц, 1595 г., Ерзэнкай, переписчик Петрос

Փառք[...] Սր[դ], գրեցաւ Ճարակնոցս թվին ՌԽԴ (1044/ և. 337 6
1595 ր.), տանուտէրն Կիշիոն էր, դեկտեմբեր ԺԱ (11),
արն հինգշաբթի // Եկեղեցայց գաւառն Երպրնկայ, ի վանսն և. 338 a
սուրբ Կիրակոսու, ի կաթողիկոսութիւն տէր Գալթի և
հայրապետութիւնն տէր Արիստրագիսի, և վանացս հարն տէր
Ղուկաս եպիսկոպոսին, և կրանատրացն տէր Միմոնին և տէր

* Далее приписка поздним письмом. На л. 179 б, иной рукой: ՋԹուրան սրբալոյ գրոցս յիշեցե՛ք առ Սստուած:

Պաղտասարին, և այլ եղբարս աշխատարայ, և ինձ՝
անարժան և անպիտան մեղայպարտ Պետրոս արեղայս, որ
խիստ դիժարութենով գրեցի, անմեղայդիք լերուք, պի կար մեր
այս էր, եղբարք: Աստուած ողորմի աշխատարայն
երախտարայն հոգոյն. ամէն:

37

ИВ, В 44—282

**Четвероевангелие, 1596 г.,
Астапат, переписчик Йохан**

ա. 168 a Փառք[...] Արդ, զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս՝
հոգիքնկալ, աստուածաւէր և բարեմիտ Միքիջանն, որ ըստապա
զսա սրտի օժարութեամբն ըղձից և բաղձանայ տեսանել սուրբ
Աւետարանիս, փափագեցաւ և ցանկացաւ զսա հալալ արդեանցն
և ընչից իւրոց՝ յիշատակ իւրն և իւր ծնօղայն, հարն՝
Յեարիջանին և մարն՝ Սօլթանմէլիֆին, և եղբարցն՝ Պողոսին,
Եղիային և հանգուցեալ եղբարն՝ Բախշիջանին, և ֆուրն՝
Գօպալին, և կողակցին՝ Սաթիփաշէն, և հանգուցեալ որդիքն՝
Յովանիսին, Դօստումին, և դուստրն՝ Սօլթանմէլիֆին: Դարձեալ
յիշեցէք Պողոսն և կողակցին՝ Գուլըստանն և որդիքն իւր՝
Դօստումն և Դումրիլին: Դարձեալ յիշեցէք բարէմիտ, հեպահոզի
Միքիջանն և ըստ հոգոյ եղբայրն իմ՝ բաներուն և ֆաջ հոնտրին
ա. 168 b տէր Զաֆարիայ բարունապետն, որ առիթ և պատճառ եղև // ի
գութ և ի առն սուրբ Աւետարանիս, որ հաստատեաց սիրտ իմ ի
սէր սուրբ Աւետարանիս, և ոչ ունելով զպատակ իմ ի վերայ
երկրի, այլ ըստ բանին, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի զատակ ի
Միոն և ընդանի Երուսաղէմ (*Իս. 30, 19*): Եւ այլ կոչեսցի մեզ
զատակ և փրկութիւն հոգոյ մերոյ, և տուաք ընձայ, ի դոտն Սուրբ
Վարդանա, ի մէջ գեղիս Աստապատայ՝ յիշատակ հոգոյ մերոյ
և ծնողայ մերոյ. յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք, և
Աստուած ձեզ ողորմեսցի ատուրն դատարանի. ամէն:

Նորոգեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվիս Հայոց ՌևԵ (1045/
1596 թ.) ի գետն Աստապատ, ի վանն Սուրբ Յովանէս, և
առաջնորդ սուրբ ուխտիս Զաֆարիայ վարդապետն և իւր
սրբասնեալ միաբանն՝ պարոն տէր Վարդանն, տէր Մարտիրէն,
տէր Աւետիսն, տէր Յակոբն, տէր Մկրտիչն, տէր Մարգիսն, տէր
Գրիգորն, մալապ տէր Յովանէսն, Սահակ միակէցն, տնտես
ա. 169 a Նսէփն: Դարձեալ յիշեցէք//զՆերմիվանից միաբանն զպարոն
տէր Թումայ եպիսկոպոսն, զտէր Եսայի եպիսկոպոսն, զտէր
Մարտիրոս եպիսկոպոսն, զտէր Կարապետն, զտէր Ովանէսն,
և զայլ միաբանն յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասէք. ամէն:

Ի թագաւորութիւն սօլթան Սահամարին, ի հայրապետութիւն
տեսոն Էջմիածնայ տէր Մելիսէթէն կաթողիկոսին: Ով սուրբ
մանկունք եկեղէցոյ, որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ
արինակելով, յիշեցէք զՄիքիջանն հանդերձ ծնողն և Աստուած
ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն: Եւ ինձ,
մեղօք լցեալ և անարժան յոհան կապմողս և աշակերտն՝ Թումայ
սարկաւագն, ով ոք կարիցէ, լի բերանով Աստուած ողորմի ասէք
մեղաւորիս. ամէն:

РНБ, Арм. н. с. 50—62

**Четвероевангелие, 1597 г.,
переписчик Петрос**

Փառի[...] Արդ, ես՝ նուսար հոգս և անարժան Պետրոս էրեսս, л. 288 6
եւ շնորհին Սստուծոյ և ողորմութեամբ նորին գրեցի վստորք և
վկենատունակ Աւետարանս՝ ի պայծառութիւն մանկանց նորին:
Գրեսսաւ սայ ի թուականութեանս Հայոց ՌԽԶ (1046/1597 թ.)
ձեռամբ անարժան Պետրոս իրէցոյ. ով եղբարք, անմեղադիր
լերոյ տղալանացս, սի կայր մեր այս է:

Արդ, յիշեցէք ի Բրիստոս վանարժան Պետրոս գրիչս և
վծնաղսն իմ, և Սստուծոյ վինն յիշէ իր միսանգամ գալուստեան.
ամէն:

Далее приписка другой рукой, контрагир:

Եւ դարձեալ ծանիք, ով հայրք, եղբայրք, որ յեւոյ տէր Պետրոսին
տղան եկաւ առօ վԱւետարանս, թէ իմ հօրն է. գնացաք մեք գեղով
միաբան, առաք վԱւետարանս, թէ ով ոք երէց լինի, իմ քու շանէ
առնու ընթեռնու. վերայ միաբան գեղացոց ամէն ունէ հաւասար,
այլ տէր Պետրոսնսնս բնաւ լախա չկայ:

Далее рукой переписчика, заметно изменившимся почерком:

Արդ, ես՝ անարժան Պետրոս երէցս, վմբաւ ածի վալյն բան л. 289 a
որ աւէ, թէ՛ Երանի այնոցիկ որ յիշատակ ունի ի Միոն և
ընդանեակ յԵրուսաղէմ (Իս 31, 9), գրեցի ըստ կարեաց իմոց
վստորք և վկեանաստու Աւետարանս և դրի յիշատակ հոգոյ
իմոյ և ծնողաց իմոց, հարս՝ Յովանիսին և մարս Ջմրութին, և
իրիցայկնոչս իմ՝ Կեռսէ և վաակայս՝ Յովանիսին, Միմանին,
Պողոս սարկաւակին, և քու/երցս իմ՝ Խանիմաթին, Ջոհալին, և
եղբարցն իմ, և արեան մերձատրացն իմ, և հոգևոր հարս իմ՝
Հարապետ վարդապետին, և աներոչս՝ Մարգարին, և
վանանչիս իմ՝ Հարիպին, որ բազում աշխատանք ունէին ի
վերա մեր, և հաւասար համարէն ետիքս պորտ ննջեցելոցս իմ՝
հաւասար ամենեցուն. ամէն:

Вторая и третья записи могут быть отделены от первой
значительным промежутком времени.

ИБ, А 122—232

Сборник, 1599 г., переписчик Микайэл

Գրեսսաւ պարմութիւնս Յովասափո ստորք թագատրին և л. 17 a
Բարդամո ստորք ճրգնատրին վասն վարոց և ծընընդեան և
կարարման Յովասափո թվ[ին] // ՌԽԸ (1048/1599 թ.), ի л. 17 6
վայելումն մղտեսի Ամիր Ճիհանին, ձեռամբ անարժան և
անարհեստ գրչի մեղապարտ Միքայելին: Արդ, աղաչեմ, յորժամ
որ կարդայք կամ օրինակէք, յիշեցէք վմեղապարտ գրիչս և
վծընաղսն իմ, և Սստուծոյ պիշոռոդ յիշէ իր միսանգամ
գալուստն. ամէն: Հայր մեր, որ յերկ[ինս]...:

Ով ու գրծողս յիշէ ի կամըս բարի
և լի սրբի սաէ Սստուած ողորմի,
անփորձ կենա յիշողն ի յայսմ յաշխարհի
և յարժանի լիցի տեսուն Յիսուսի:*

Մամեղադիր լերոմ տղային, սի յօրինակն խիստ հին էր և ես
բազում տառապանօք գրեցի:

Արինեալ է Սստուած:

Յովասափու պարմութիւն տունք յ ի դ (324) և փոխերն ի դ
(24) և Քրիստոսի փառք յափտեան. ամէն:

40

ИВ, В 89—326

**Пояснения на соборные послания,
1599 г., переписчик Миккайл**

л. 330 б **Փառք[...]** Գրեցա թվին ՌԽԸ (1599 ր.) ձեռամբ մեղապարտ
Միգալէին: Արդ, աղաչեմ զամենեսեանդ, յորժամ որ կարդայք
կամ օրինակէք, մէկ Հայր մեղայի մի պանարժանս և սկենակիցս
և սծնողսն իմ յիշեցէք, և Սստուած սիշողդ յիշէ իր միսանգամ
զալուարն. ամէն: Հայր մեր, որ յերկինսդ ես սուրբ:

Ով ու գծողս յիշէ ի կամիս բարի,
և լի սրբի սաէ Սստուած ողորմի,
անփորձ կենա յիշողն ի յայսմ յաշխարհի,
արժանօր լինի տեսեանն Յիսուսի:**

Մամեղադիր[ը] լերոմ տղային, սի յօրինակն խիստ հին էր և ես
բազում տառապանօք գրեցի:

41

ИВ, А 55—168

Шаракноц, 1599 г., д. Талиш

а

Переписчик Тиравак.

л. 44 б **Տէր** Սստուած իմ, որպէս փրկեցեր սՆիհնուէացիքն, սոյնպէս
փրրկեա և սիս ի ծովացեալ [մեղայ] իմոց.

л. 110 а

Երանի նաաասարդին,
Յորժամ ելնէ եպր ծովին:
Ի յարութեան սուրբ Միածնին,
Եւ սիս յիշեա, Տէր, ընդ նմին՝

* Последние 4 строки следуют размеру «Повести о Валааме и Иоасафе»,
которой начинается рукопись. В тексте иштатакарана разбивки на строки нет.
Ср. № 40.

** Как и в предыдущем иштатакаране (№ 40) эти 4 строки повторяют размер
«Повести о Валааме и Иоасафе». Переписчик обеих рукописей Миккайл —
одно и то же лицо.

ՋՏիրաաւ մեռեալ ոգին,
Եւ Կմուարս անապարին:
Եւ ակն ունեմ Արարողին՝
Ձմեզ փրկէ ի հրոյ յաիպեան:

6

Заказчик епископ Мекайил.

Մեհայի եպիսկոպոսս սրայայ ի Շարակնոցս ի հալլալ ընչից л. 249 6
իմոյ՝ յիշխարակ հնձ և իմ ծնողայն, հայրն իմ՝ Կէր Մարկոսն,
մայրն իմ՝ Գայիանան, պապն իմ՝ Ճանդարէ, Կապն իմ՝
Ոստիաննէ, հարեղբայրն իմ՝ Միրումնապար, յեղբայրն իմ՝
Դապար, Բորն իմ՝ Հոուպսիմէ ապաշխարող, Մարիամ,
Թրովանդայ, Ոհանէս, Եղիսաբեթ, ի վանս որ կոչի Հռուեկայ
Սսպրուածածին, ի գեղապա Թայիշ:

Արդ, երեսս անկեալ աղաչեմ, յորժամ հանդիպիք սմայ, մեկ
բերան ողորմի ասէք, Սսպրուած ձեզ ողորմի իւր միսանգամ
զալուսին. ամէն: Ի թվին ՌԽԸ (1048/1599 թ.):

Раздел 6 писан другой рукой.

42

ИВ, В 21—259

**Григор Татеваци, Книга вопрошений,
1603 г., Амида, переписчик Барсел**

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն՝ Հօր և Որդոյ և Հոգոյն л. 382 a
Սրբոյ, որոյ շնորհօք և ողորմութեամբն ասարկեցաւ գիրն, որ
կոչի Հարցմունք Գրիգորի: Արարեալ զսա եռամեծի և երիցս
երանելոյ ռաբրունեայ պերի սուրբ վարդապետին Գրիգորի
Տաթևացոյ, աշակերտին եռամեծին Յովհաննու Որոտնեցոյ, ի
մայրաքաղաքն Համիլ, ընդ հովանեալ սուրբ Կիրակոսի և Սրբոյն
Սարգսի Ջօրավարին, ձեռամբ յոգնամեղ Բարսղի պիպականուն
վարդապետի՝ աշակերտի Սրապիոն Բաջ հոեպորի, յերկրէն
Արծրունոյ, ի գեղջէն Մարմանկոյ, ի վանաւեցն Դապարու, որ
յորջորջեալ կոչի Սուրբ Առաքեալք, եւ Կարապետի նորին
աշակերտի ի նոյն վանայն Դապարու, ի յառաջնորդութիւն
մայրաքաղաքիս Համթա Կէր Սրապիոն Բաջ ռաբրունապետին
իմոյ, որ յայսմ ամի, որ էր թուական մերոյ ազգիս ՌԾԲ (1052/
1603 թ.), զնայեալ յերկիրն Արևելից, հրաւիրեալ ի նոցունց
արևելեան եպիսկոպոսայ և վարդապետայ, ձեռնադրեալ եղև
կաթողիկոս ազգիս Հայոց ի սուրբ Էջմիածինն, հաւանութեամբ
ամենայն երկրի և վկայութեամբ ամենայն վարդապետայ: Ի
թուականութեանն հայկապեան Կոնստանտնուպոլսի Կոստանթնուպոլսի
ՌԾԲ (1052/1603 թ.) յորում ամի անօրէն Բարսղի Բարդիշու
նենգութեամբ սպանեալ զպարոն իւրեանց՝ Խալաֆխան
կոչեցեալ, որ էր յոյժ ողորմած և իրաւարար ի վերայ Բարսղիսի,
որ և յայն սակս սպանաւ Բ (2) որդովն՝ Ուրոյսան-Պեկին և
Բարդ-Պեկին: Եւ բապում սուք ածին երկրին Բարդիշու և երկրին
Տարունոյ: Որ և ի սոյն ամի սկսեալ մեր զՀարցմունսն ի սուրբ

եկեղեցին Կիրակոսի, յաւորս քառասնորդայ պահոյ, և աարդեցաւ ի Սուրբ Մարգիս եկեղեցին յաւորս ամռան յինակին, ի սոյն ամի: Բայց ոչ ժամանեցաք կազմելոյ, այլ մնացեալ անկազմ, զի մեր գնացեալ ելաք ի Սուրբ Առաքեալն, որ տեղապահ էաք երկրին, և սպասատր նորին Սուրբ Առաքելոյն: Եւ ի գալ միս ամին՝ ՌԾԳ (1053/1604 ր.) թվին, դարձեալ եկաք ի մայրաքաղաքս Համիթ, ի տեսութիւն տէր Գրիգոր կաթողիկոսին, կազմեցաւ գիրքս և աարդեցաւ: Ջոր արդաստաթոր ակամբ հայցեմ յընթերցողայդ և ի պարահողայդ, յորժամ ընթեռնուք կամ տեսանէք, յիշեսցիք ի // մաքրափայլ յաղօթս ձեր, Աստուած ողորմի ասելով, զպատածեալս մեղօք զվերոյ ասացեալ Բարսեղ վարդապետս հանդերձ ծնողօք և ամենայն արեան մերձաւորօք և այնոխօք, որ ի վերս մեր երախտիք ունին՝ եթէ հոգևոր և եթէ մարմնատր, խնդրես[ցուք] ամենեցուն ողորմութիւն և մեղաց թողութիւն: Նաև զաշակերտն իմ զտէր Կարապետ քարտուղարն, որ աշխարհեցաւ և գրեց զշարք բաժին գրոցս: Յիշեսցիք յաղօթս ձեր և թողութիւն խնդրելով իրն և իրոց. ամէն:

л. 382 б

См. также ПЗ 1621—1640, № 40, 1621 г. — тот же Барселі дарит монастырю другую рукопись.

43

СПбГУ, ВФ, Ms. Cauc. 3—461

**Йоҳаннэс Езрикаци. Толкование грамматики,
1608 г., Аринчк, последующий владелец
Месроб Клайеци**

л. 110 б

Ընդ առաջին աշխարհատրացն յիշեսցիք զվերջին սրացող Քերական կրակիս՝ զՄեսրոք Կրայեցի, որ ըստացաւ զսա ինձ յիշարակ բարի, զի զսա ընկալեալ էր Յակոբ վարդապետն Աղոնցեցի ի Պողոս վարդապետէ: Եւ իմ գնացեալ ՌԾԷ (1057/1608 ր.) թվին ի Սուրբ Էջմիածինս ի Վաղարշապատ, և անտի Երևան, անտից Առինչ, և անդ շնորհեաց ինձ պակասատ//րիս վերոյ ասացեալ Յակոբ վարդապետն և ճգնազգեաց քաջ վարդապետի աշակերտն Պողոս վարդապետն, որոյ յիշարակ նոցին օրհնութիւն եղիցի, և որ յիշէ՝ յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ. ամէն:

л. 111 а

44

ИБ, А 60—173

Заклинания, 1618 г., переписчик Вардан

л. 73 б

Գրեցաւ Կ[ի]պրիանոս ձեռամբ անարժան և անպիպան Վարդան իրիցու որ անուն կայ սուր և գործս ոչ, անմեղայդիք լերուք, իմ եղբայրք, զի խիստ դառն ժամանակ էր, որ մեզ քարան մէջն // Գ(3) թագատր փոխեցաւ՝ սուրբան Սիմաւրն, սուրբան Մուսրաֆէն, սուրբան Ուման: Եղաւ թվին ՌԿԷ (1067/1618 ր.) էր, և Քրիստոսի մարդայսիրին փառք յափտեանս. ամէն:

л. 74 а

РНБ, Арм. н. с. 11—23

**Четвероевангелие, 1635 г., Балэш,
переписчик и художник Сахак Балишеци**

а

Подпись под изображением Иисуса:

Քրիստոս Աստուած, գրած և մարդասէր, խնդրեմ ի քնն, վասն աղաչանայ ծնողի քո, թողութիւն շնորհեան սխարանայ բազմամեղ Մահակ ծառայիս քո, և յիշեան զիս յարհայութեան քում՝ վասն անուան քո: ա. 25 6

б

Подпись под изображением Марии:

Աղաչեմ զքեզ, սուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածին, միշտ բարեխաւսեան առ քոյդ միածին, զի ողորմեսցի ինձ՝ Մահակ մեղսամած գրչի և սրբայրդի: ա. 26 ա

В руках у Марии свиток с записью:

Ձծնեալդ յաղախնոյս զԲանդ Աստուած, աղաչեմ ողորմեան Մահակ գրչի և ըստայրդի:

в

На заставке, золотым еркатагиром:

ՁՄահակ նկարող Բաղիշեցի յիշեան ի Քրիստոս: ա. 37 ա

г

Ձմեղսամած Մահակ գրիչս յիշեցիք քո առ Քրիստոս Աստուած: ա. 230 ա

д

Արդ, գրեսցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղսամած և բազմախալ Մահակ գրչի, ի քաղաքս Բաղէշ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Մարգիս Ջաւրավարին, ի թվականութեանս Արեթական տոհմի ի Ռ և ՉԴ (1084/1635 թ.) ամի, ի հայրապետութեան տեառն տէր Փիլիպոս սրբազան կաթողիկոսի: ա. 286 ա

Արդ, որք հանդիպիք ամայ, յիշեցիք քո Աստուած ողորմի ասելով բազմամեղ գրչիս և ծնողայ իմոց՝ Սրբեփանոսին և Շահումին, և ամենայն արեանառու մերձատրայ մերոց, // և Քրիստոս Աստուած, որ առարն է ի տուրս բարեայ, ձեզ և մեզ ողորմեսցի. ամէն: ա. 286 6

Դարձեալ, յիշեցիք քո առ Քրիստոս Աստուած զաստուածաւոր կինն Մարիամ և զծնողսն իւր, զհայրն՝ զՍափարն և զմայրն իւր՝ զԳոհարն, և զեղբայրն իւր՝ զՀայրապետն և զԱռաքելն, և զԲերթն իւրոյ՝ Մերգրնին, և զաւակայն իւրոց որդոցն և զսարերայն, և ամուսնոյն իւր՝ Սևդինին, և հօրն Նորհաղին և մօրն՝ Հրրիգին, և այլ ամենայն արեանառու մերձատրայն, որ ըստայրս զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոց և ի քրտնաջան վաստակոց, և եղ ի Մաթթու գեղն, ի դոտն Թովսմանուկ

Սուրբ Խաչին՝ անջնջելի յիշատակ, զի միշտ ընթերցյի յունկն լսողսց և մխիթարեսցէ զհոգիս հաւատարացելոյ:

Արդ, որ յանդիպիք սմա յետութեամբ և ազգիւք ինչ իւրիս սմանէ, յիշեսցիք // ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զստարացող զտառիս՝ վՄարիամն, և յի բերանով Սստրուած ողորմի ասացէք իւրն և ծնողաց իրոց՝ Մաֆարին և Գոհարին, և եղբարցն՝ Առաքելին և Հայրապետին և հրերցն՝ Մարգարտին և Գուլվարդին և Մերդնին, և որդոցն և դստերացն և ամենայն ազգականացն, նաև ամուսնոյն իրոց՝ Մեղնին և հարն իրոց՝ Նորիադին և մօրն՝ Հրրիսին, և եղբարն և ամենայն ազգականացն, և Տէր Սստրուածն ամենայնի ձեզ և նոցա, և ամենայնի առհասարակ ողորմեսցի. ամէն:

Գարձեալ կրկին անգամ յիշեցէք առ Քրիստոս Սստրուած վՄարիամն և զծնօղս իւր և զամենայն ազգականս նորա, որ ըստարացաւ զսուրբ Աւետարանս կամակցութեամբ Բարսեղ քաջ ըստրուապետին, առաջնորդի նահանգիս Համթայ, և եղ ի դռնն Թովմանուկ Սուրբ Խաչին, որ է Մաթու գեղ, ի ձեռն քահանայիցն զէր Սստրուածարտուր առագ երիցուն, զէր Գանիկին, զէր Առաքելին, Բ (2) զէր Խաչարտուրիցն, զէր Ղապարին, զի պահեսցեն մեծա խնամով և ընթերցյիս յունկն աստրուածասէր լսողաց, ի վայելումն անձանց իրեանց և որք գայցեն յեւր իրեանց:

Եւ արդ, մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ Սուրբ Խաչին ծախելով կամ գրաւելով, և թէ ոք յանդրգնի, նպովեալ եղիցի, իսկ խնամողն և լաւ պահողն՝ արհնին յՍստրուծոյ և յամենայն սրբոց նորա, ի փառս Քրիստոսի Սստրուծոյ մերոյ. ամէն:

Издание ишатакарана с купюрами: ПЗ 1621—1640, № 911.

46

ИВ, В 3—241

**Книга проповедей Лукаса Лоречи,
1643 г., Львов (?), переписчик Михайэл Сисци**

Փառք[...] Ես՝ մեղաւոր և անարժան Միքայել ծառայն Յիսուսի Քրիստոսի և Սուրբ Նիկոլայոսի սքանչելագործ հայրապետին, որ եւր կարողութիւն անարժան գրցիս* Միքայել որդի Ղապարին Միսայի, որ գրեսցի այս զսուրբ Քարոզգիրգաւ: [...]

Արդ, երես անկեալ աղաչեմ, հայրք և զեառք իմ, խնդրեմ զձեզ շնորհաբերեսցէք զրիս, յերբ սղալ կամ պակաս գրանիցէք այսուն մէջն. կու խնդրեմ օր թողութիւն շնորհեսցէք և պակաս ինչ զեղ կա գրեսցէք և ապարեսցէք սղալութենէ գրչիս. ամէն[...]

Կարարեսցաւ այս ի թվին Հայոց ՌԳԲ (1092/1643 ր.) ղեկարեմբեր ամսոյ ԺԳ (13):

Յորժամ որ կարդայք, յիշեցէք ի սուրբ աղօթս զիս և ծնօղս իմ, և ասացէք, թէ Սստրուած ողորմի:

* Вм. գրչիս

ИВ, А 93—206

**Шаракноц, 1660 г.,
д. Аванданц, переписчик Аветис**

Փառք եռակի աստուածութեանն,
Եւ միակի ամճառ բնութեանն,
Երրորդութեան անհրննական
Եւ միութեանն անսրննական [...]

л. 366 б

Далее воспроизводится ишатакаран рукописи, также *Шаракноца* ИВ, А 46 (№ 159) от 1659 г., переписанной тем же Аветисом годом ранее (ПЗ 1641—1660, № 1347), с небольшими различиями в орфографии. Запись 1659 г. свидетельствует о некоторых изменениях в семье переписчика. Можно думать, что на переписку следующего *Шаракноца* в 377 небольших листов ушел один год.

ИВ, А 37—150

**Сочинения Нерсэса Шнорхали,
1662 г., обновитель Нерсэс**

Ջվերջին նորոգաղ աստուածայնս Յիսուս Որդիս, Սարգիս ահրեայիսկոսոսն ետու նորոգել հալալ ընչից իմոց՝ յիշարակ հոգոյ իմոյ և ծնաւոյսն իմոց, որ է վախմ Սանահնու Սուրբ Աստուածածնին և հրաշափառ Սուրբ Կաթողիկէին: Ոչ ոք իշխեսցէ հանել ի դրանէ սորայ: Ջներսէս դպիրս նորոգեցի թիս ՌՃԺԱ (1111/1662 г.).

л. 253 а

ИВ, С 52—431

**Синаксарь, 1665 г., Карс,
переписчик Атанас**

Յիշարակարանն է.

Փառք[...] որ ետ կարողութիւն Կրկար և անարժան և մեղոք մեռեալ անձինս՝ Աթանաս գրչի, հասեալ յաւարտ յայսմ արեւնի: Քանսի ունի սա վրոյր տարին յինեան հաւաքեալ ըստ Հոռոմոցն ԲԺն (12) ամիսս եւ ըստ Հայոց երկուրասան ամիսս և Ե (5) օր աւելին՝ զամենայն տօնից տէրունականացն և զսրբոց նահապարակացն, զնախահարցն, զմարգարէիցն, զառաքելոցն, զհայրապետացն, զհասանայիցն և զսարկաւազացն, <զառաքելոցն>, զճգնատրացն և զկուսանացն, զկանամբաց, զմարտիրոսաց, զծերոց և զտղայոց, զչափու հասակի, այլ և երկնային զօրացն, զաթոռոցն, զսերովբէիցն և զսերովբէիցն, զօրութեանցն և զիշխանութեանցն, զպետացն և զպետութեանցն, զհրեշտակացն և զհրեշտակապետացն: Պատմութիւն կարծրագոյն տանջանացն և զ[ս]խանչելեաց շնաշխարհ[ի]կ

л. 1 а

վարույ սրբոյն աստի հաւաքեալ կան, որ օրըստօրէ
սրբաբնեցոյնսն և սուկայնէ պոսկերս լըսողայն և
նարձույնսն առ ի յունկնդրութիւնսս սխորթ մտաւորայ: // Ջոր
և սիրաւորաւի տենչմամբ և եռափափաք ըղձմամբ սրբի
ստրայալ պանառիկ մեծութիւնս և պայծառութիւնս սուրբ
եկեղեցոյ և վխրախութիւն մանկանց ուսումնասիրայ,
հաւարարիմ պարոն Միհայել դպիրն՝ յիշատակ իրն և ծնողայն՝
Մետրոք իրիցուն, մօրն՝ Ղեղինարին, կենակցին՝ Վարդիթերին,
որդոյն՝ Մետրոքին, երցն՝ Շաղիկին և Գայիանին, դստերցն՝
միս Գայիանին և Հոռոմսիմին և Աննային:

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս վՄէտրոք էրէցն և զմիս
կենակիցն պառաջինն՝ զԽաթունն, և զորդիսն փոխեցեալսն առ
Քրիստոս: Քանզի այս Մէտրոք էրէցս, հայրն ստրայողի սորին,
երկրորդ անգամ ամուսնացեալ էր, զի յառաջնոյ ամուսնոյ իրմէ
ոչ էր մնացեալ զտակ, և մնացեալ դուստր մի Շաղոսկի անուն
և ինն կայր անոք և անկարևոր: Յետոյ գնացեալ ամուսնացաւ՝
ի բաց դնելով քահանայական կարգ և սահման, զի մի մնացեալ
անժառանգ յայսմ կենցաղոյ: Գնացեալ էառ զՂեղինար անուն,
կին երկիրոյս և աստուածաւէր, զի միշտ և հանապաղ աղօթս
իր առ Աստուած մատուցանէր արտաստալից աշօք, ըստ հանգոյն
Աննայի՝ մօրն Սամուէլի: Որ և բարերարն Աստուած ողորմեցաւ
և զկամս երկիրոյս իրոց կատարեաց՝ ետ արինեալ արու
զտակ և դուստր մի:

Յետ բազում ժամանակայ այս // արինեալ զղայն յարբունս
հասեալ Միհայել դպիր, յետ առ Աստուած փոխելոյ հօրն, վիշտս
բազում կրեաց, զի մայրն մնաց այրի և ինն որք ժամանակ ինչ:
Ջի յետ առ Աստուած փոխելոյ հօրն, սրբազան և բազմերախտ
աստուածամերձ քահանայն տէր Ստեփանոսն առ իր, քանզի
բազում և մերձատր և ս էր: Եւ հայրաբար խնամ արեալ,
բազում աշխատութեամբ պահեաց և կարդայոցս սաղմոս և
շարական և ամենայն ընթերցմունք Գրոց: Ջոր և աստուածային
խնամովն հասեալ երիտասարդական հասակի՝ ուսաւ զամենայն
դպրութիւնս, և արուեստ և ս քաղաքական ուսեալ եղև ժողով
պատրական, ուսեալ ի պատրական կնքախօրէն իրմէ խօճա
Ասլանէն, որ և նա ըստ աշխատանայ իրոց վարձս ի Քրիստոսէ
առցէ: Վասն որոյ աստուածային ողորմութեամբ կամեցաւ մայրն
յԵրուսաղէմ փանիլ. իսկ բարիատեացն աստանայ, որ հանապաղ
կամի զմարդկային բնութիւնս ի կամս իր կորըստական
արկանել, անկաւ զամենայն ստրայուածն իր ի ձեռս արանց
թշուառացելոց, վաճառ առնելով խաբէութեամբ: Ջոր և զրկեցաւ
զինչ որ ի տղայութեան վաստակեալ էր, և ոչ կարաց գնալ ի
սուրբ տնօրինական տեղիսն, այսինքն ի սուրբ քաղաքն
յԵրուսաղէմ: Յետ այսորիկ հայեցեալ ժամանակ ինչ, խղճամտեալ
յաղագս ուխտապանց լինելոյն, ստրայալ զսուրբ գիրքն՝ յիշատակ
իրն և ծնողայն, հօրն՝ Մէտրոք իրիցուն, մօրն՝ Ղեղինարին,
կենակցին՝ Վարդերին, որդոյն՝ Մէտրոքին, և ամենայն արեան
մերձատրայն:

Արդ, և դուք, պատրական և քրիստոսադասան քահանայք և
ժողովուրդք և այլ եկեղեցականք, որք նստիք ի յունկնդրութիւն
սուրբ գրոցս, և այլ կարդայողք և որինակօղք, յիշեցէք զստրայող

սորա՝ պայարուն Միհայել դպիրն և զծնօղսն իւր՝ զվերոյգրեալսն և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն:

Եւ արդ, ես՝ անպարտս ի բարեայ և անկարգս ի կարգաւորայ, սուրանուն Աթանաս քահանայ, տեսի՛ զսէր և զփափափ սորա՝ զՄիհայել դպիրն, զոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով իսկ զկարութեամբս և հոգաբարձութեամբ բազմաւերախոր և աշխատասէր ծերունի և ճգնանէր քահանայի տէր Մարտինոս անի իրիցու, որ և ծեր գոյով աշխատի զհետ մեր ի փոքու հետէ մինչև ցարդ. զի ուսուցիչ և հայր մեր է բազում կերպի: Աստուած զինքն ընդ երկայն ատուրս արասցէ և յետ աստեացս ելանելոյ ընդ սրբոցն մասնակից արասցէ: Որ և կամակցութեամբ հորս մերոյ յանձն առի և կարարեցի ողորմութեամբ Աստուծոյ, բազում աշխատութեամբ հասի յաարդ գրոցս: Որ և յաարարելն զսուրբ զիրքս, եղև նորընծայ արու մանուկ սրապողի սորին՝ Միհայել դպիրն: Արհնեալ է Աստուած, որ տայ պարգևս ողորմածայ իրոց:

Գարձեալ յիշեցիք զիս, անպարտս և փանաբարս, տղմասէր և մեղօք ներկեալ Աթանաս սեթևեթ էրէց, որ և կրկին գաղափարեցի զպարմութիւն սրբոց հնոց և նորոց, յայտ արարեալ աշխատասէր վարդապետայ սրբոց, ի թվիս Տայոց ՌՃԺԴ (1114/1665 թ.), ի մայիս ամսոյ ԼԱ (31), իշխանանիստ բաղաճիս Կարոյ, ի հայրապետութեան Ջոզայեցի տէր Յակոբ սրբապան կաթողիկոսի, եւ ի ժամանակի թագաւորութեանն Կառկայ սուլթան Մահումաւրին: Բայց աղաչեմ ի վայելողայդ յիշել զիս, զփսոյն ծրօղս, եւ զհօրեղբայրն իմ վերոյգրեալ սրբասէր քահանայն զտէր Մարտինոս և զհօրեղբօր որդին Արիստաբա եղբայր մեր, արենասաց մերում նուագի, կարարեալ ուսումնասէր, հանձարեղ և իմաստիւփ լի: Եւ նորընծայ և կրկնաձև, անուշահոյր և դեռահաս Մաղափայ պարանի բերկրեալ, զի վաղուց հետէ փափափ էաք արու մանկան, այժմ Տէր այս արարեալ՝ ընծայեաց մեզ լուսաբեսիլ մանուկ: Ջոր և ինքն տրօղսն և բարերարն Աստուած անփորձ և անսախալն պահեսցէ մինչև ի խորին ծերութիւն: Այլ և հանգուցեալսն ի Քրիստոս հայրն իմ՝ Մկրտիչն և զմայրն իմ՝ Ըաղիկն, երբ սրապողի գրոցս Միհայել դպիրն, զոր դառն աշխատեալ բազում կերպի և այժմ ծերացեալ և անտեսացեալ, կայ ի տան ի փխրութենէ տարտամեալ, յաղագս բազմավիշտ կենցաղոյ: Ջի սա մայրս իմ ևս զրկեցաւ ի յորդոց բազում և դստերայ, այլ ես մնացեալ միայն, և պաշտեաց զիս բազում աշխատութեամբ: Եւ զհօրեղբօր կին զԳայիանէն, որ և նա անցեալ զատուրք ունի որդի մի Արիստաբա սարկաագ, եւ զհարսներ տսցին, զոր այժմ ունին զԴովաթն և զՄարիամն, և այլ մեծ և փոքր դստերք, և ամենայն արեան մերձաւորսն մեր՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն: Ջոր և խնորեմք ի վայելողայդ և ընթերցողայդ և կրկին գաղափարողայդ՝ յիշել միով ողորմայի զսրապող սորին զՄիհայել դպիրն իրայնովն և մեզ՝ զծագրօղս մերայնով: Ջի սրապող սորա և մեք էաք ի յերկրէն Արարապու, ի գեղջէն Թալու, քանպի թվին ՌՁԵ (1085/1636 թ.) եկն սուլթան Մուրադ և էաք զԷրևան, և մեք գեղով մերով և ազգականօք

ա. 26

վըրարանդեալ գնացաք ի սահմանս Կիլիկեցոյ բազում վշրիւք: Եւ անդ աստուածասասար բարկութիւն եհաս ի վերայ մեր, պրկեցաք որդոց և սրայսածոց, եւ եղաք ցիր եւ ցան ի բազում տեղիս: Եւ այժմ եկեալ՝ յարեցեալ ի Կարս քաղաքի մեք և սրայսող սորա՝ տեղին իմ Միհայէ դպիրն: Վասն որոյ խնդրեմք ի վայելողայդ և ընթերցողայդ՝ ներեցէք պակասութեան մերում: *և. 3 a* Ջի բազում աշխարհեցաք ի հետ գրոցս և // փափաքսնոք յանկ հանեալ ասարպեցի ըսար մերում կարի, օգնականութեամբն Աստուծոյ և ամենայն սրբոց նորա: Եւ թէ ինչ ընթեռմամբ սորա օգտիք ի սմանէ՝ Տեառն շնորհիք, եւ թէ ոչ՝ աղաչեմ անմեղադիր լերում, ցի վիշտ և նեղութիւն բազում կայր: Քանպի փոքրագոյն ժամկնիկ կայր Հայոց ի Կարս քաղաքի: Անօրէն կինիկոսք տաճիկ նախանձեցան և առին բազում ասարա, եւ մեք մնացաք առանց ժամապեղաց ամս Բ (2): Եւ յետ Բ (2) ամաց քաղաքի յառաջակայ պարոն Ասլանն և Խօճապապէն և այլ դօլվաթատրք մեծ և փոքր, գնացեալ բազում ծախիւք յամբ բերեալ ի թագատրէն, շինեցին կրկին եկեղեցի ի քաղաքէ դուրս ի կողմանէ հիւսիսոյ, մերձ ի քաղաքի պարբասին ի վերայ Ախտրան գետոյ, յանուն Սուրբ Աստուածածնին, այլ գեղեցիկ քան պառաջինն: Որ և ընդ հովանեալ նորաչէն եկեղեցոյս՝ ծիրեալ ասարպեցաք բազում աշխարհանաւ: Ջոր և մաղթեմ ի սուրբ ընթերցողայ յիշել զվերոյգրեալ սրայսող և աշխարհող սորա և զամենայն երախտատրսն մեր՝ զկենդանին և զհանգուցեալսն: Եւ նա, որ առապն է ի դուրս քարեայ, և ձեզ ողորմեսցի իւր միսանգամ զայլսպեանն, յորժամ զայցէ փառօք Հօր և հրեշտակայ սրբոց. ամէն: Հայր մեր, որ յերկինս...

Ср. № 83, 1694 г., также из Карса, начало которого совершенно идентично началу настоящего ишатакарана.

50

ИВ, В 113—350

Требник, 1665 г.,
переписчик Аракеэл

և. 185 6—
186 a

Յիշարակարան է Մաշտոցի: Փառք[...] որ ետ կարողութիւն անարժան տէր Առաքելին գրչի հասանել յաւարտ գիծ տառիս, որ կոչի Մաշտոց, որ է սա կապարող եթն խորհորդոյ եկեղեցոյ և ունի սա շարժեալ յինձեան զԷ (7) աստիճանաց եկեղեցոյ ի յանկ և ի կապարումն կենաց և մահու:

Արդ, եղև զրաւ սորին թվաբերութիւնս Հայոց ՌՃԺ և Գ (1114/1665 թ.), եւ ի հայրապետութեան Հայոց տեառն Յակոբայ: Գրեցաւ զսա յիշարակ հոգոյ իւրոյ Բինիւթին հայրն՝ Մահակին, մայրն՝ Գահպապին, եղբայրքն՝ Ոհանին, Պարաթին, որդին իւրոյ՝ Անանիին և իւր կողակցին: Դարձեալ յիշեցէք ի Զրիսպոս...

ԳՅ, АР 733—467

**Четвероевангелие, 1665 г.,
анонимный переплетчик и обновитель**

Փառք [...] համագոյ միասնական սուրբ Երրորդութեանն, Հարն ^{և. 272 a}
և Որդոյ և Հոգոյ սրբոյ: Արդ, վկերջինն կապմող և պաշխապող
սորին դեղծած գրերն որ նորոգեայ թվին ՌՃԺԴ (1114/1665 ր.),
ի վայելումն*

ИВ, В 80—317

**Четвероевангелие, 1666 г.,
переписчик Йованэс Шоротци**

[Փ]առք [...] Արդ, ես տէր Աւերիսս ըստպայս վՍուրբ ^{և. 272 a}
Աւերարանս ի հալալ վաստակոյ իմոյ՝ յիշատակ հոգոյ իմոյ
անջնջելի, հորն իմոյ՝ Վարդանին և մօրն իմոյ՝ Արուսին, և միս
մօրն՝ Խանայէկուն, փոխտելոյն ի Քրիստոս Աստուած, եղբարս
իմոյ՝ Խլպաթին, Պապօին, որ փոխտալ է առ Քրիստոս Աստուած,
Միմոնին, Գրիգորին, Հայրապետին, Պարոնշահին և Պարսամին,
ամուսնոյն իմոյ՝ Թորվանդային և որդոյն իմոյ՝ Ղապարին և
եղբօր որդոյն իմոյ՝ Սլրպչին, Վարդանին, Պապօին, Գրիգորին,
և այլ ամենայն առու արեան մերձատրայ իմոյ՝ կենդանեայ և
հանգուցելոյն. յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք. Աստուած
ձեզ և մեզ ողորմեսցի ի միսանգամ գալըստեան իրոյ. ամէն:

Դարձեալ ես տէր Աւերիսս ստպայս // վսուրբ Աւերարանս՝ ^{և. 272 b}
յիշատակ հոգոյ իմոյ և ամենայն ընտանեայ և ազգականայ
իմոյ հասարակ վերոյ գրելոյն. ամէն: Թըլին ՌՃԺԵ-ին (1115/
1666 ր.) գնեցի վԱւերարանս սուրբ:

Ընդ սոսին և զիս՝ զմեղաւոր Յովանէս վարդապետս
Շոռոթցի, զսակաւ յիշատակ գրոթոս յիշեցէք ի Քրիստոս
Աստուած և մեղայ իմոյ ի Տեառնէ թողութիւն խնդրեցէք.
մարդասէրն և ողորմածն Աստուած ամենայն մեղայ ձերոյ
թողութիւն շնորհեսցէ. ամէն:

Далее другой рукой перечисление имен, не связанных с
владельцем или переписчиком.

ИВ, В 170—376

Сборник, 1666 г., переписчик Парсам

Ընորհիւ Տեառն և ողորմութեամբ նորա կարարեցաւ ^{և. 214 b}
սքանչելի Տղայութիւն Քրիստոսի ձեռամբ Պարսամ իրիցու և
անարժանի ի թվին ՌՃԺԵ (1115/1666 ր.) Որ ողորմի ստպանողի
և գծողի մեղասաէր Պարսամի հարն և մարն, նորին կնոջն

* Оставлено пустое место, которое было заполнено от имени Закарии, сына
Даниэла.

Եղսիկին և որդոցն Գրիգորին, Նիկողոսին և դստերայն: Անմեղադիր [լերով] զի կար մեր այս չափ է: Մի բերան ողորմի ասէ. ամէն:

54

ИВ, А 79—192

Четвероевангелие, 1667 г., Балэш

а

Переписчик Петрос Лулткци.

- ա. 322 6 /// [Ո]լարի և Կեսեալ զսորս անձառ փրկագործութեան խորհուրդ, սրբասէր և հաապարհիմ ժառայն Սսպուծոյ՝ Բաղիշեցի Դաւիթ վարդապետ, և ջեռմերանդ սրբի և սերտ հաապարդ և եռափափագ սիրով և յօժար կամօժ եր գրել զսուկալի և զսարսափելի լուսապարար սուրբ Աւետարանն ինձ՝ մեղատր և յողորդ անգէր և յիմար Պետրոս լոկ անուամբ էրէցու, վերկու գլովսն միայն՝ Վուկաս և ՎՅոհաննէս: Որ և կապարեցի վերամանս նորա ըստ իմում կարի, և ծաղկեցի չորս գլովսն ի թուաչափութեան չայոց // ՌՃԺԶ (1116/1667 թ.), ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում կամօ իբրև զծով ծփեալ ալէկանց ի չնչմանէ՝ մահաթոյն բռնասաստիկ հողմոյն այլասեռ խուժամուծ, բարբարոս սարակինուսաց, զոր Տէր Յիսուս այս առնէ, և ի հայրապետութեան Սուրբ Էջմիածնայ Յակոբ սրբական կաթողիկոսի, և յառաջնորդութիւն Բաղիշու ֆաղափս հոգևոր հօր մերոյ Մեսրոպ վարդապետի:

- Յայսմ ժամանակի եր գրել զսուրբ Աւետարանս ֆաջ ըարբունապետն և անյաղթ փիլիսոփայն Բաղիշեցի Դաւիթ վարդապետաց վարդապետն՝ յիշարակ հոգոյ իրոյ և ծնաղայն՝ Ալէֆսիանոսին և Խանադին, փոխեսցելոցն ի Քրիստոս, և մահրասի երբօրն՝ Մելիսեդեկին, և ֆութրն, և ամենայն արեան առու մերձատրայն՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն: Որք ընթեռնուօ // սուրբ Աւետարանս, յիշեցէ ի Յիսուս Բաղիշեցի Դաւիթ վարդապետն, զսրացօղ սուրբ Աւետարանիս, որ վերկու գլովսն ինքն իր ձեռօն գրեաց, և վերկուսն ինձ անարժանիս եր գրել, և լի սրբի Սսպուած ողորմի ասէ իրն և ծնօղայն, և Սսպուած զձեզ և զինքն յիշեացէ յաներեկ ատուրն, յորում ծագէ անմուր արեգակն, և արժանի լինիցիք Կեսսանել զանկեսանելին եղականացս, և մեծաւ հրճուանօժ պարիցէք ի խումբս ձեմարանի արդարոցն. ամէն:

б

Переписчик и заказчик Давитъ Баилишеци.

- ա. 323 6 [Ա]րդ, ես Կրուպս և թշուառականս, յերինս ի սպասատրայ և անարգս ի կարգս բանասիրաց, մեղուցեալ Դաւիթ լոկ անուամբ և եթ վարդապետ գրեցի զՄարթէոս և զՄարկոս գլովսն իմով մեղսամակարթ // մարեամբս և վերկու գլովսն գրել երու

* Вм. ի շնչմանէ

Ղուբկյի Պետրոս երիցուն, յիշատակ հոգո իմոյ և ծնօղայ, հօրս՝ Ալեքսիանտսին և մօրս՝ Խանադին, ննջելոցն ի Քրիստոս, և Մելիսեդեկի երբօրս, և փոերս. նաև երբօրորոյ իմոյ Բասիակ ընթերցասէր գրոց աշակերտի, և ամենայն արեան առու մերձատրայ, կենդանեացն և հանգուցելոցն:

Արդ, աղաչեմ յիշել զմեզ ի մահոյր յաղօթս ձեր և Սստուած ողորմի ասել ինձ եղկելոյս, **հիփոյս** և թշուառականիս, զի միջնորդութեամբ սուրբ Աստուածանիս փրկեսցէ զծառայ ձեր վասն Քրիստոսի ի սաստելի ատոր յահագնաշարժ գալստեան կենարարին մերոյ Յիսուսի. ամէն:

55

ИВ, А 56—169

**Сборник, 1667 г., Шатик, переписчик и автор
некоторых разделов Якоб Джулайеци**

Յիշեցեմ զՋոդայեցի կրանատր մահդասի Յակոբ ա. 245 а
վաճառականս, որ ի ծերութեան իմոյ բապում սիրով և մտածութեամբ աշխատեցայ ի վերայ տօմարիս, որ այս նօր տօմարս յարնեցի: Ոչ թէ ես, այլ ողորմութեամբն Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի յիրաքանչիւր ժամանակի ամիսն վանտուն վերայ կարգեցի: Այս տօմարս է յարաւ գովելի, թեթևայգոյն և դիրահաս քան զամենայն տօմարս: Ով ոք ի սմանէ ուսանի կամ այլ ոք ուսուցանիցէ, նայ Քրիստոսի տեսութեան արժան լինի:

Բ թվականիս Հայոց ՌՃԺԶ (1116/1667 թ.) էր, որ տօմարս յարնեցի, ձեռամբ իմով զայս գրեցի:

Ով ոք ի սմանէ օրինակ առցէ, աղ/աչեմ առ նայ, որ պիշատակս ա. 245 б
իմ գրեսցէ, նայ ի գիրն կենաց յիշեալ լիջի. ամէն:

Գրեցաւ տօմարս Շապրիկոյ յանապատումն: Ով ոք որ ի սմայ հանդիպեսցէ, վասն իմ թէ իմ ծնօղայն մէկ բերան Հայր մեղայ ասէ, հայրն երկնատր նորա մեղայն թողութիւն շնորհեսցէ. ամէն: Հայր մեր:

56

ИВ, А 23—136

**Шаракноц, 1669 г., Гандзасар,
переписчик Йоханэс Хул**

а

Սուրբ Կրօսին բարեխօսութեամբ և ամենայն սրբոց՝ թ. 269 р
ողորմեան, Քրիստոս Սստուած, սուր մահտեսի Յոհանէս
իրիցուկի և իմ ծնադայն՝ հոգեւոր և մարմնատր:

б

Փառք[...] Գրեցաւ եղանակատր տառս շարականայ ի ա. 431 б
թուարբերութեանս Հայոց ՌՃԺԸ (1118/1669 թ.), ի լաւ և ընդիր արինակէ առաջին իմաստնոց և վարժապետայն Սիսույ, զոր էր գրեալ ձեռամբ Յոհանիսի հար Քրիզորի, մականուն Խոյլ

կոչեցելոյ, ի դառն և ի չար ժամանակի, յորում նեղիմք յանարիկաց և յանիրաւ պահանջողաց, ի հայրապետութեան տեսոն Պետրոսի, ի յԱթոռ Սուրբ Գանձալարայ, որ բազում աշխատութեամբ նորոգեաց կարգաւ և կրանի:

ա. 431 6 Ծրեցաւ և գրեցաւ ձեռամբ ամենայմեղ և // թափուրս յամենայն գործոց բարեաց, սուրանուն մահտեսի ի Յոհաննէս երեցս, որ եմ մեղոք այրեալ: Վա՛յ ինձ որերան*, որ պանունս միայն ունիմ և ոչ գործս բարի: Վասն որոյ ա[ղա]լչեմք վամենեսեան, որդիք Սիովնի, որք ազգիք ի սմանէ՝ ուսմամբ կամ արիւնակաւ, յիշեցէք ի Քրիստոսս զծնադն իմ, զհայրն՝ Էվայն և զմայրն իմ՝ Պային, և հարազատ եղբայ[ր]ն իմ՝ Յովսէփն, աւաք տէր Գրիգորն:

ա. 432 a Գարձեալ աղաչեմ յիշէլ ի Քրիստոսս սուրբ Գրիգորն, որ արիւնակն շնորհեց. Սստուած իրն արքայութիւն շնորհի. ամէն: Ընդ նոսին և զիմ անարժանութիւնս իմ յիշ[ա]լակել աղաչեմ և ի մեղաց թողութիւն, և խոշորութեան, տղայանաց անմեղադիր լինել, զի այս չափ էր կար մեր. որ ով յիշողացդ ող/որմեսցի Քրիստոսս Սստուած, և նմա փառք այժ[մ] ու յաիտենիս, և անոր քան վամենայն յաիտեանս. ամէն:

57

ИВ, В 81—318

Четвероевангелие,
1671 г., переписчик Лѹкас

ա. 318 6 Փառք[...] Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվին ՌՃԻ (1120/1671 ր.) ձեռամբ նուասր և անպիտան, մեղոք ի յի և անարժան Դուկաս սարկաւագի, որ միայն անուամբ եմ և ոչ գործով: Աղաչեմ
ա. 319 a զձեզ, որ հանդիպիք այսմ փառի // ** և կամ կարդայք, յիշեցէք ի սուրբ աղօթս ձեր և յի սրտիս Սստուած ողորմի ասացէք, և Սստուած ձեզ յիշէ. ամէն[ն]:

Գարձեալ, յիշեցէք զստուած սուրբ անտարանիս՝ զԳրիգորն և զծնօղսն իր՝ Հախումն և զՇարապն, և զՀիրիխանն, և զեղբարսն իր՝ Նուասարդն, Սարգիսն, Դուկասն, և զկինն իր՝ Հոտումն, որ մեռեալ էր, և զԵթարն, և որդիքն իր՝ Սարտիրոսն, Կիրակոսն, Դաիթ քահանայն, զԴատութձանն և զՊապայձանն, և Յովաննէսն, և զորայր Նապին: Ով հանդիպիք և կամ տեսանէք յի սրտիս Սստուած ողորմի ասացէք, և Սստուած [զձեզ] ողորմեսցի. ամէն:

58

РНВ, арм. н. с. 60—68

Шаракноц, 1673 г., д. Олвердз,
переписчик Епѣрем

ա. 196 6 Շնորհոք ամենազօրին Սստուծոյ և Յիսուսի Քրիստոսի և ողորմութեամբ նորին աւարտեցաւ փառս երածջրական որ կոչի

* Т. е. хшцарբերան

** Продолжение другой рукой.

Շարակնոց ի գեղն Օսվերձ, ընդ հովանեալ սրբոյն Սրեփանոսի նախավկայի և սրբոյն Սստրուածածնին: Ես, նուաստս յամենից և յոգնամեղ տրտմեալ և տարակուսեալ Եփրեմ գրիչս որ անուամբ միայն եմ քահանայ և գործով մոլորեալ վասն բազում պատճառի: Նախ՝ վասն բազմամեղութեան իմոյ, երկրորդ՝ Վիարապար եղբայրն իմ վՄինաս սարկաւագ, որ յայսմ ամի գնացեալ է սուրբ Էջմիածին և անդ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եղաւ ի կարգ միաբանից ի թրփս Վայոց ՌՃԻ և երկու (1122/1673 թ.) ի դիս մանկութեան քանամեալ. և ես ողբս առեալ անմխիթար սփայի և ոչ ունելով այլ եղբայրս որով մխիթարէի. այլ յուսամ առ կենսաբուն մեր վՓրկիչն Յիսուս Քրիստոս, որ և նա տայէ ամենեցուն մխիթարութիւն և զիս սփովիէ և մխիթարէ ի միսանգամ գալստեանն իւրոյ: Սակս գեղեցկին իմոյ Մինասին անմեղադիր լերուք, ճվ եղբարք[...]

59

ИВ, В 79—316

**Книга вопрошений Григора Татевацци,
1673 г., Кесария, переписчик Мартирос**

Արդ, եղև քրաւ բանիս ի ժողովեալ պատմագրիս յամի շրջագայութեան արամապեան // տոհմի, հայկական սեռի, արեթական տումարի ԻԲ (22) յոբելենի քառեակ հնկի և երկրորդի (1122/1673 թ.), մարտ ամսոյ ԻԵ (25), ի աւուրն Գ(3)-շարքի, ի սահմանս Կապաղովկայոց, ի քաղաքն Կեսարիայ, ընդ հովանեալ Սուրբ Սստրուածածնին և այլ ամենայն սրբոց, ձեռամբ մեղսաներկ և անհմուտ, անարժան, անծան և անծող յանարմար գրչի Մարտիրոս* սուրանուն կղերիկոսի որ եմ մեղօք վառածեալս:

л. 430 б
л. 431 а

Արդ, աղաչեմ զձեզ, եղբայրք, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով, աղալանացն անմեղադիր լերուք, զի ոչ եմ ուսեալ ի վարպետի, այլ կրկին աղաչեմ, զի միով Վայր մեղայի յիշեսցիք վանարժան ծառայս ձեր՝ վՄարտիրոսս և ծնօղս իմ, և Սստրուած՝ արարչին երկնի և երկրի, յիշողացդ ողորմի իւր միսանգամ գաստեանն. ամէն:

60

ГЭ, В3 834—463

**Четвероевангелие, 1675 г.,
переписчик Аветис Ереванци**

Փառք[...] Եւ սարի և տեսեալ զսուրբ անձառ փրկագործութեան խորհուրդ, աստրուածաւեր և հաւարարիմ վբարի արմարն, ի բարի շառաւելէ և վրնտրեալն ի դասս իողաբեր կանացն վՄարիամն և վայրն իւր վՄմիրբէկն և վերստին նորոգեցին այս աստրուածաբերան սուրբ Անտարանս, և վարդաւիրթիթ

л. 315 а

* Имя записано криптограммой.

բորաստանս, և անմահական աղբիւրս, և ի միտ առին վրանն ի կայծակնամաքուր Եսայեայ մարգարէն, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի պաակ ի Միոն և վրնդանի յԵրուսաղէմ (ՄՅ. 31, 9) և ջերմեռանդ սրտի նորոգեցին պսա՝ գանձ անկողողապուելի և կրակ անդառնալի, ի հալալ և ի քրտախոնջ վաստակոցն իրեանց, յիշատակ իրն և // ծնողայն տէր Ապարիէն և Ալիպարէն, և եղբարցն տէր Դաթին և Խէրանին, և քրտրցն Աղասօթանին և Վարթայաթունին: Որ և յուսամք յամենապարզ և հոգին Մստուած պահեսցէ վՄարիամն և պայրն իր վԱմիքրէկն մինչ ի խորին ծերութեան, որ ետ նորոգել պսա յիշատակ պատերուն մեծն տէր Ապարիայնն և իր որդի տէր Անանիայն, այլև հանգուցիչն ամենայն նրնջեցելոց Թրիստոս Մստուած յիշեցէ և Մստուած ողորմեսցի [...]

ա. 315 6

Դարձեալ յիշեցէ ի Թրիստոս վՄարիամն և վԱմիքրէկն և պորդիքն իրեանց Մարտրէկն և վԱկոբջանն և վԱպարիսանն, և պոստերնն իրեանց Պարոնիսաթունն, վԱլիպարէն, Արուհայաթն և Բէկպարէն և ամենայն արեան մերձաւորք յիշեցէ [...]

Կրկին անգամ յիշեցէ ի Թրիստոս վՄարիամն և պոստարն իր վՊարոնիսաթունն և պայրն իր վՎարդանն և պորդիքն իր վՄարգարիսն և վՄալիսանն* յիշեցէ ք:

ա. 316 a

Դարձեալ յիշեցէ ի Թրիստոս վՄարիամն և երրորդ դուստրն իր վԲէկպարէն և պայրն իր Բսային և պորդիքն իր վՄարգիսն** յիշեցէ ք:

Կրկին անգամ յիշեցէ ի Թրիստոս վՄարիամն և վեղբայրն իր պտէր Դաթին և վկինն իր վՀովսիսիմէն, որ ի գիշերի գող մտին ի տուն սորա չարաչար դառն մահուամբ, խեղդեցին յինն, և վհարսն իր, և պճառայ մի այր, սոքա **անսօղ** (?) և անյիշատակ մնացին, սոցա յիշատակն եղև այս Մարիամն, որ է նոր տէր Դաթին. գործեսցա այս թվին ՌՃԻԳ (1124/1675 թ.). յիշեցէ ի Թրիստոս [...]

ա. 316 6

Արդ, ես ի յերկնս ի գրչայ և անարժանս սուրա//տուն Աւետրիս երէցս, որ եմ տեղեալ երևանցի, ի հայրապետութեան տեառն Յակոբ կաթողիկոսի, ի թուականիս Հայոց ՌՃԻԳ (1124/1675 թ.):

Արդ, որք ճաշակէ յաստուածային բորաստանէս և յամենալի սեղանոյս, որք հանդիպիք սմա ընթերցմամբ կամ տեսութեամբ, յիշեսցիք երկնագնաց յաղօթս ձեր պառաջ յիշեցեալսն նորոգող սուրբ Աւետարանիս վՄարիամն և պայրն իր վԱմիքրէկն և վգճօղսն և պորդիսն և յամենայն նախնեալիս իրեանց՝ յիշեցէ ի Թրիստոս և յի բերանով և ուղիղ սրտի Մստուած ողորմի ասացէ նոցա, և Մստուած յիշողացդ և յիշեցելոցս ի սմա առ հասարակ ողորմեսցի: Ամէն:

Հայր մեր, որ յերկինս [...]:

Далее иным почерком:

ա. 317 a

Արդ, ես Մարիամն որ եմ թոռն այս մեծ պապերոյս տէր Ապարիային և տէր Անանին, որ այս ատարարանս նոցայ է և նոքա են գրել տուել, սոցա **սօնդ** և յիշատակ չմնաց. սոցա

* Пропущено две с половиной строки.

** Пропущено две с половиной строки.

յիշատակն այս Մարիամն է, որ նոր նորոգել ետուր ի հալալ ընչից իրոց գնոց արծաթոյ Ը (8) ոսկի, ուղիղ սրբիւ նորոգել ետուր. յիշէ [...]

61

РНБ, Арм. н. с 34—46

**Четвероевангелие, 1676 г.,
последующий владелец Балтик**

Վերըստին կազմել ետուր վայս սուրբ յԱնտարանս Բաղդրիկն, իր հօրն հոգուն՝ Սարգսին, մօրն՝ Մեծկան, իր եղբօր՝ Սստրատորին, և որոցոյ՝ Գահանին, Նորիստին, Տիրատուրն, թռռին՝ Յաւաֆին, եղբօրն՝ Յարութին, և ամենայն ննջեցելոց հոգուն, և մեղատր գրչիս՝ Բաղդասաար իրիցուս, և որք ողորմիս աստղացն. ամէն: Հայր մեր: Որ կազմեցաւ թվին ՌՃԻԵ (1125/1676 թ.): Ով ոք ծախէ, ով գնէ, ով գրաւ դնէ, ով **յաճ. փառիճի** լինի, ով լաւ չի նայի, մասն Յուդայ ի պատիժ Կայէնի առցէ և անիծիւք լից[ի]. ամէն:

62

ИБ, С 58—437

**Чашоц, 1676 г., Халбат, переписчик
Григор Джулайеци Агамал**

a

Փառք, պատիւ և երկրպագութիւն և փեսառնառաք ձայնի գոհաբանութիւն իւր միայնոյ սկսբանդ և անսկսբանդ սկսբնատրիդ սկսբանց, երբեակ անձնատրութեանդ՝ Հօր և Որդոյ և Հոգոյդ սրբոյ, այժմ և անդրրոման վամենայն յափտեան, ամէն: Թագաւորին մշտնջենատրի և սրբեղծին ամենայն գոյից, երկնից յօրինօտին և երկրի փրամականս, ի վեհագունից մինչև հոսակ յեփինս յիմանալեացն սեռից և ի վզալեացս համայնից, անհնին ներբողական ձայնի գովեալ: Նախ քան վիինելն արարածոցս, յայտնի էր ամենափայլ գիտութեան նորա, փոր ինչ յապաժամանակս կատարելոց էր յաշխարհի, որպէս արարածապատումն Մովսէս, շարժեալ ի Հոգոյն Սրբոյ, փհանուրց լինելութիւն յոչ էից եղելոցս արարչական հրամանան պատմէր: Յաղագս որոյ և վայս խորհուրդ փրկական, երանելի առաքեալն ուսեալք ի Քրիստոսէ, ևս յայտնագոյնս և պայծառագոյնս քարոզեցին ընդ ոլորտս փիտեպերաց և ուսուցին փհաւարս աստուածաշարժութեան ընդ ամենայն փեղիս: Հաստատեցին եկեղեցիս և վարդարեցին պայծառ կարգօք, արձանապոյսին կանոնս և սահմանադրութիւնս, ողղեցին հովիս և վարդապետս և հոգի շնորհաց պարգևեցին հետևողացն սրբապանից: Յորոց բապումք ընտրեալ գրան և զմարգարէական և զառաքելական մատեանս, ըստ պատրիարքի ատուրց կարգեցին ի վայելումն մանկանց եկեղեցոյ և ամենայն հաւարացելոց ի Քրիստոս: Իսկ ի Յակովբայ եղբօրէ Տեառն կարգեցաւ ի վեցն յունուարի փօն ծննդեան Տեառն մերոյ ութօրեա խորհրդական ընթերցածօք՝ Նոյնպէս և այլ փերունական փօնիցն, որ ականատես և

ա. 507 6

խորհրդագրայ իսկ էր տնօրէնութեանն Քրիստոսի: Նոյնպէս և երանելին Կիրեոզ կարգեաց պաղոնացիս կարգ երախայութեան և այլ վմարտիրոսայն: Ջոր ընկալեալ սուրբ Լուսատրչին մերոյ սրբոյն Գրիգորի և նորին շառաիղի սրբոյն Սահակայ Պարթևի և Մեսրոպայայ վարդապետի աւանդեցին Հայաստանեացս // եկեղեցոյ: Եր այս օրոսսօրէ առաւարայեալք ի շնորհաց Սուրբ Հոգոյն վարդապետք եկեղեցոյ ի ժամանակս յերիսս և ի վերջին դարս, ի սրբոյն Գրիգորիս Վկայաստի և ի նորին շնորհալիցէ հարապարէ սրբոյն Ներսէսէ կաթողիկոսէ՝ սահմանեալ կարգեցաւ Կառս այս անուամբ Տարեգիրք: Ջոր և անթերի մասամբ բովանդակեալ ունի յինքեան պրոյր Կարտոյն պկարգ ընթերցմանց ըստ հոլովման և ըստ շրջագայութեան մեծ արուսեկին օր յօրէ, և ի շաբաթ ի շաբաթէ, ամիս յամսոյ, կարգարեղով պրոյր ատուս ի Կարտոջն՝ պիօնս Կերտունականս և Կրովանդակ սրբոյն ամենայն ըստ պատշաճի ատուց, սկսեալ ի Տննդենէն և աւարտեալ մինչև ի նոյն օրն, ոչ ի կարգէ սխալեալ և ոչ ի նշանէ թիրեալ: Եր արարին զսա ձեռնհաս, անաշխատ և դիրաւ գրանելի, մանկանց եկեղեցոյ և զանձ յաիտենական որդոց Սիօնի և բուրաստան ամենակալի՝ պարդարեալ պանապան կարգօք ի Կառս Տեառն և ի պայծառութիւն եկեղեցոյ: Եր մնալ միջր եղիցի Սարտօյ, ի վարդ և ի պարիս եկեղեցականաց դասուց:

Արդ, եղև Կրա գրչութեան աստուածաշունչ մարենիս ի դրան մեծահռչակ սրբոյ ուխտիս Հաղբարայ, ի թուականութեանն հայկազեան Կումարի ՌՃ և ԲԵ (1125/1676 ր.), ի հայրապետութեան րեառն Յակոբայ ի Վաղարշապատ քաղաքի և թագաւորութեանն Կանս Վրայ Գեօրգի թագաւորին ի քաղաքս Տրփիսիս, ձեռամբ յոքամեղ գրչի՝ Գրիգոր Քուդայեցի, մականուամբ Աղամայ կոչեցելոյ, խնորոյ և արդեամբք րէր Աւերիլիսի արքեպիսկոպոսին Հաղբարայ, և զգիրքս այս եղ յիշատակ անջինջ ի դոռն Հախբարայ աստուածընկալ Սուրբ Նշանին, վասն փրկութեան հոգոյ իրոյ և ծնօղացն Յակոբին և Խանբէկուն, հօրեղբօրն Վերումին և եղբարսն Դաթին, Խաչիկին, Կիրակոսին, Աագին, և եղբօրորդոցն րէր Դապարին, րէր Վարդան կրօնաւորին, Հախնապարին, Ուրվսանին, Ջալինին, Մանվել սարկաւագին, Սաստորին, Սալանին, Ջուրաբին և ամենայն արեան մերձաւորացն: Նաև հոգևոր ծնօղին իրոյ Ալիս ապաշխարողին և հասարակաց ծնօղ, Կար Գայիանէ ապաշխարողին, փակակալ և լուսարար րէր Պետրոսին և րէր Կիրակոսին. ամէն:

6

На нижнем поле, иной рукой:

ա. 32 6—
33 a

Բան բարեկենդանի առաւօտուն կարդա: // Ապա, սիրելի եղբայր, գինի փոքր ճաշակեալ, որ կլինի ի կարդալն աշնդ շամնդաղի:

B

ա. 33 6

Բարեկենդանի կիրակէի ճաշուն կարդա և զգօծոս յիշեալ:

ИВ, С 106—456

Книга проповедей Григора Татеваци,
1676 г., Кафа, переписчик Хасбэк-Хачатур

Յիշարկարան գծողի գրիսու եւ սրայողի

л. 401 б

Որք բարեացն են ցանկացող՝ միշտ յաղթող գրանին ի ներկայինս որպէս աշխարածիր մեղու տալով պէւս յօղոցն, ժողովել զմանրս ծաղկանց յաղագս վեցանկեան բժժացն: Կամ որպէս վխորէջքն որք կամիցին գրանել պրոցափայլ մարգարիւն յորձանուր վայրս զոր ասկըրեայն ծնանի առ ի յընծայց յոգատրայ: Նոյնպէս և ես մեղուցեալ և տառապեալ գրիչս Խասպէկ-Խաչատրոյ* մեղուցեալ երէց գծագրեցի պրոտս աստուածապարտում Գիրս քարոզաց, հրամանաւ և հալալ արդեանց հոգևոր որդոյն իմոյ և սիրելի երբօր պարոն խոճա Աւերիին, ի թուականութեանս Հայոց ՌՃ և ԻԵ (1125/1676 ր.) ամի, ի հայրապետութեանն տեսոն Յակոբայ ամենայն Հայոց կաթողիկոսի և յարիիական իշխանութեան տեսոն Մարտիրոս քաջ քաբունապետի Ղրիմեցոյ, ի մայրաքաղաքս Կափայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին: Քանպի սա է թագ պարծանաց և պսակ փառաց մանկանց Միովնի, և քահափայլ դամբար և ակն յուսարու ի պայծառութիւն սպասատրայ բանի, համալոյս ծաղիկ յոմեքանոց բազմախայրի և յարափօթիք ծառք անծերանալի, տունկս և ճիտս ունելով բարձրածայրեալ սեղան ամենալի, և յոմախորտիկ քաղցրահամ, անուշահոտ բոլորեալ շուրջանակի: Մեղան ոչ ունայնութեան որ լրութեան կա// րօտանայ, այլ յայն անծայր **ենածաւալ**** սեղանոյն զոր Տէրն հրամայեաց ուրել և զմահ ոչ ճաշակել: Յորոյ սեղանոյ ճաշակեցին դասք առաքինի և ճշմարիտ վարդապետացն, որք յարմարեցին զսա պէսպէս աստուածային բանի իմաստիւք պրոտեալս ի Հոգոյն սրբոյ, զոր ի նոցունց գաղափարել մեզ ընծայեցաւ: Քանպի սա է պայծառութիւն րօնից սուրբ եկեղեցոյ և կրակ կենաց, և կարապետ շնորհաց, լոյս խաւարելոյ և առաջնորդ մտորելոյ, հաց կենաց քաղցելոյ և աղբեր ծարաւելոյ, աղ անհամելոյ և դեղ նեխեալ անդամոց: Վասն զի սա իսկ է գերապայծառ մեծ և պատուական երկրորդ հաւոր քարոզի: Մա՛ առաքելոց պարծանք, սա՛ մարգարէից փառք, վարդապետաց քանոն, հայրապետաց հանդիսարան, մարտիրոսաց պսակ, վկայեցելոցն Քրիստոսի քաջալերութիւն, քահանայից ուղղութիւն, սարկաւազաց զգաստութիւն, միանձնացելոց կրօնք, կուսանաց սրբութիւն, մանկանց դաստիարակ, ծերոց իմաստութիւն, ամուսնացելոց զգուշութիւն, անմոլար և անտարակոյս ճանապարհ աստուածասիրաց անձանց և յորդորիչ ի վարս և ի ճգնութիւնս նոցա:

л. 402 а

Արդ, ցանկացող եղեալ յայսմ հոգևոր բուրաստանիս և ծաղկաւէտ դրախտիս հոգևոր որդեակն իմ պարոն խոճա

* Имя Хасбэг, Хасбэк было распространено среди духовных лиц, см. САЛИ, т. II, 1944, с. 500. Необычно, однако, что фигурирует в паре с другим именем, Хачатур.

** Բմ. անծայր և անծաւալ

Աւելորհին և եր գրել զսա յիշատակ և ի վայելումն անձին իւրոյ և կենակցին Մայմէլիհին և ծնօղայն պարոն մահդեսի Խաչատուրին, Խանիպիհային և եղբարցն խոճա Գէորհին և Մելոնին և Ղապարին և Լուսպարոնին: Եւ իւր նորաբողոքօց և արհնետլ պատակայն Պեպրոսին և Պօղոսին և ամենայն արեան մերձատրայն, որ երիպասարդ րիօփ սրայցա զսա ի հալալ ընչից և ի յարդար վաստակոյ՝ յաղագս պարկեշտութեան անձին իւրում ընթեռնելոյ:

Արդ, աղաչեմ զլուսերամ դասս սրբազնամաքոյ քահանայապետիցդ և վերծանող մաքրամիւր և բարձրաբարբառ րաբունապետացդ, քարոզչաց և ըստուգաբան և ճշմարիւր գիր գաղափարողացդ, զի յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր պպարոն խոճա Աւելորհին և զծնօղսն իւր զմահդեսի Խաչատուրն, քանզի ծառ բարի պտուղ բարի առնէ (Մփ. 7, 17), ըստ Տեառն ձայնի: Եւ դարձեալ ըստ առակոյն, թէ ի պտղոյ արդարութեան բուսանի ծառ կենաց (Սրբաբ. 11, 30): Հուսկ յեղոյ իբրև անարգի միոց յիշեսցիք յաստուածամերձ յաղօթս ձեր վխասպէլ մեղսամակարդ քարտուղարս գծագրող և ծաղկող և կազմող սորին և զծնօղսն իմ զմահդեսի Մնորդեան և զմահդեսի Խա/նըմն, և զվաղամեռ որդեակն իմ զՄնորդեան, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, յոյսն ամենեցուն մանուկ րիօփ Ի-Ջ (26) ամաց, և եթող ինձ մեծ սուգ և բազում րորմութիւն, քանզի եհաս մահ նորա ի պանդուխտ երկրին Տամանու, և անդ թաղեցաւ ձեռամբ այլոց, և ես սակս կարօցոյ անմխիթար րորմութեամբ մնայի:

Վասն որոյ խնդրեմ ի ձէնջ, ո՛վ հոգևոր հարբ և եղբարբ, զի թողութիւն խնդրիցէք ինձ մեղատրիս և ծնօղայ իմոց, և վաղամեռ որդոյս, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Սստուծոյ մերոյ, յործամ գայցէ ի նորոգել պպարկեր խոնարհութեան մերոյ: Քանզի սովոր է բնութիւն աստուածպետականին այլոց աղօթիմն այլոց ողորմի, զի քաղցր է և բարերար, և ոչ անպէտ առնէ զգործս ձեռաց իւրոց. նոյն ողորմած և քաղցր և բարերարն Սստուած քաղցրասցի մեզ և լսել րացէ վերանաւէր բարբառն որ ասէ՝ Եկայք արհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զանսպառ ուրախութիւնսն (Մփ. 25, 34) որ և արհնեալ յաիւրեան:

64

IB, B 10—248

**Четвероевангелие, 1676 г.,
владельца Мартирос**

^{а. 66 а} Փառք [...] Ջի կարողացոյ զրկարս և արծանացոյց զի բարեաց յերնեալս ի քահանայից՝ ըզրէր Մարտիրոս անուամբ և եթ քահանայս, զոր ըղձափափաք սիրով ըստրայցս ի հալալ արդեանց իմոց զքառավորակ Աւելորհանս, ըստ բանի մարգարէին, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի վասկ ի Միօն և ընդանի Երուսաղէմ (Կճ. 21, 9), ի յիշատակս հոգոյ իմոյ և ծնօղայ իմոց և բնաւ ամենայն զարմից և զառակաց, որոյ իմոյ՝ Գրիգոր ^{а. 66 б} քահանային, և թոռանցն՝ Մարտիրոս քահանային, // Բէրօին և ի Քրիստոս հանգուցեալ Ղապար քահանային, Պրատին և այլ բնաւ ամենեցուն կենդանեաց և ննջեցելոց, և ի լուսատրութիւն մանկանց նորածնելոց նոր Միօնի: Վասն որոյ երեսս անկեալ

աղաչեմ վիսմագումար սրբազան դասք ֆահանայից, որք վայելիք
և լուսատրիք սովալ ի ժամադեղ և ի պարարագ, յիշեցիք ի
մաքրափայլ աղօթս ձեր պվերոյգրեալ սրայօղ սորա, ասելով ի
խորոց սրտէ, թէ Տէր Աստուած, ողորմեալ սոցա և ջնջեա
վձեռագիր յանցանաց նոցա. որով յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս
ողորմեացի Քրիստոս Աստուած ի միասնեամ գալստեան իրում.
և նմա փառք յաւիտեան. ամէն:

Գրեցաւ թվին ՌՃԻԵ (1125/1676 թ.):

Ишатакаран писан рукой владельца рукописи на специально
оставленном листе.

65

РНБ, Арм. н. с. 48—60

**Четвероевангелие, 1677 г.,
обновитель и переплетчик Влас**

Չվերջին կազմող և նորոգող սուրբ Աւերարանիս յիշեցիք n. 242 a
վՋանդաճեցիք րէր Ոսկանս և վիսնագուցեալ հայրն իր՝ Միրաֆն
և մայրն իր՝ Անախաթունն, և վերայրն իր՝ վՊակունմ, Տէր
ողորմեացի. ամէն: Նաև կենդանիսն յիշել յաղօթս վրէր Ոսկանն
և իր որդիին՝ Միրաֆն, Ախիճանն և իր եղբայրորդիին՝
վԱբրահամն և որդիք նորին՝ Փիրունն, Պակունմ և այլ ամենայն
արեան առու պապգայինսն և վրոհմայինս յիշեցիք, և վԱստուած
ողորմի մի՛ խնայէք: Քանզի պայս Աւերարանս յառաջմէ արծաթով
և ոսկով կոստղած էր, ի գիշերի գող մտեալ եկեղեցին Քանդափո
պամենայն անօթն եկեղեցուն կողոպտեալ էին և վԱւերարանս
վկողմ րախարակայ սորին կտրեալ վասն արծաթոյն, և վթողթն
լոկ մերկ անդամօք րեղ թողեալ: Վասն այս պարճառի րէր
Ոսկանս եկն երեր առ մեզ ի վանս Սուրբ Մրտիմանոս
Նախավկային և ի դրան սորայ կազմեցաք և նորոգեցաք
ի թուականութեան Հայոց ՌՃԻԶ (1126/1677 թ.) և ի
հայրապետութեան Էջմիածնի րէր Յակոբին, ի կաթողիկոսութեան
Աղուանից րէր Սիմեօնին և րէր Երէմիային, որ ոչ ևս են
կարարեալ ընդունելի ժողովրդեան, Կորն Տէր յաջողեցիք ի
բարի ֆաղաֆարութեան, նաև ի յառաջնորդութեան նահանգիս
մերոյ Ալանայ Շամախու և Շրուանայ արհեսպիսկոպոսին՝
Կիրակոս վարդապետին, որ և նայ է ակեօք ծերացեալ ի
պարծանս որդեայց իրոյ: Որ և մաղթեմ արգասու[ա]թօր դիմօք
Տէրն րէրան[ս] րայէ նմայ վարձ ըստ վաստակ[ի] նորին. ամէն:

Եւ ըստ դըմին մաղթանօք յիշել հայցեմ անարհեստս
աշակերտելոց դասուց, Կնորոգո[ղ] վՎլաս լոկ անուամբ
վարդապետս և վհարապատ եղբայրն իմ՝ վՄարտիրոս
վարդապետն, Անտոն վարդապետն, րէր Առաֆել արեղայն, և
Կծերունի դասասած վհայրն մեր վԹումայ վարդապետն, որ ի
մանկանց բազմաց դաստիարակիչ, Տէր պահեսցէք ամէն:

В начале ишатакарана содержится просьба помянуть *тэр*
Оскана Кандакеци как переплетчика и обновителя рукописи,
в действительности же работу проделал Влас, а *тэр* Оскан был
заказчиком, соответственно и новым владельцем.

ԴՅ, АР 730—466

**Служебник, 1677 г.,
переписчик Оноприос**

ա. 1 6 Պալարագամարոյց ըստ Հայաստանեայց եկեղեցոյ օգնականութեամբ աստուածային ի ձեռն աշխատանայ Կէր Օնոփրիոս կրօնատրի պարոն Ասլանին որդոյ յամի Բանին Աստուծոյ ՌՌՀԷ (1677) և իմ Հայկապեան սեռի ՌՃԻԶ (1126/1677 ր.) օգոստոսի Ժ (10) կապարեցաւ:

ИВ, С 59—438

**Исторические сочинения, 1678 г.,
Испахан, владелец Вардан Балишеци**

ա. 121 а Յիշել աղաչեմ վմեղապարտս Վարդան բանի սպասատր վԲաղիշեցիս, Կսրայօղ այսմ պատմագրոցս, որ բազում աշխատութեամբ գրի Կօրինակն և երու գրել ի քաղաքն Իսպահան, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնօղայ ըստ հոգոյ և ըստ մարմնոյ՝ Ղարիպին և Եղիային, և եղբարս իմոյ՝ Խաչատուրին և Խօշխաբարին, և իրեանց որդոցն՝ Սահակին և Ներսէսին և Միմէօնին, եւ ուսուցչին իմոյ՝ Խաչապուր վարդապետին և Յոհանէս և Բարսէղ վարդապետացն մերոց նախնեացն և աշակերտեալ մանկանցն մերոց՝ Արրահամ վարդապետին Ամթեցոյն և Կէր Գրիգոր և Կէր Մարգարէ արեղայիցն և Մարգիս և Ներսէս սարկաւազացն և ամենայն սպգայնոցն մերոց և երախտաւորացն, որոց Տէր Յիսուս ողորմեսցի և մեզ յուսացելոցս և ձեզ յիշողացդ ամէն, և թողութիւն շնորհեսցէ բազում մեղայ մերոց սրբանուէր աղօթիւք հարց և որդոց բարեմիտ պատահողացդ և օգտողացդ, և անդաւապարտ պահեսցէ յաներեկ և ի սոսկալի ահեղ ատորն, յորժամ գայցէ դարել վամենայն արարածս իր. ամէն և եղիցի:

Рукопись — автограф, дата указана на л. 57 а.

ИВ, А 91—204

**Четвероевангелие, 1679 г.,
художник Сахак Ванеци**

а

ա. 17 6 Զրառապեալ Վանեցի Սահակ ծաղկողս յիշեան, և Աստուած վձեզ յիշէ. ամէն:

б

ա. 368 6 Գրեցաւ թվին ՌՃԻԸ (1128/1679 ր.)՝ յիշատակ Թարղոյնեց Մորաբխանին:

Փառք [...] որ եր կարողութիւն անարժանիս հասանել ի ա. 368 6
 յարար սորք Աւերարանիս, որ բազում օրինակ իմն րեսանի
 ի սմա: Ուսրի րեսեալ վտրա անճառ փրկագործութեան //
 խորհուրդ բարեպաշտ և սստուածասէր Թարղուենց ա. 369 a
Մուրադխանն և սրայսալ վսա ի հալալ վաստակոց իրոց՝
 յիշարակ իրն և ծնօղայն՝ հօրն Գազպարին, մօրն Հոիփսիմին,
 կողակցուն, մեծ պապուն Թառղուոնց Խղաթին, մեծ մամուն
 Հոիփսիմին, հօրեղբօրն Միրափն և իր կողակցուն, որոցն՝
 Գրիգորին, Թարղուոն, Բաղդասարին, իր կողակցուն Եղիսին,
 հօր իյր Ջալաբէկուն, որոցն Սաֆարին, մեծ պապուն
 Բօլորկանց Աւերիսին, Թաջումին, Սստուածատրին և
 ամենայն արեան մերձատրայն. յիշեցէք և Սստուած ողորմի
 սասայէք, և Սստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Կարձեալ յիշեցէք և Սստուած ողորմի սասայէք Թարղուոնց
 անարժան Մուրադխանիս, որ երու // վսա ի դուռն Սուրք ա. 369 6
 Սահակայ հայրապետին՝ անջինիջ յիշարակ ինձ և իմ ծնօղայն,
 հօրս Գազպարին և մօրս Հոիփսիմին, կողակցուս* և դստերս
 Նապուխանին, որոցն**:

Եւ արդ, մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել վսա ի դրանէ Սրբոյն
 Սահակայ, ոչ ի մերոց և ոչ յօրարայ, և եթէ ոք յանդգնի, վմասն
 Յուդային առցէ և վխաչհանուայն. և լաւ պահողն և ինամ
 րանօղն արինին յՍստուծոյ և յամենայն սրբոցն. ամէն:

69

ИВ, В 173—379

**Хорѣрдатетр, 1680 г.,
 владелец Эниат.**

Ես, Ընիաթ, սրայսա վսուրք խորհրդարարարս և եղի յիշարակ ա. 19 6
 ի ձեռն Մարգար քահանայի, յիշարակ ինձ և եղբօրն իմոյ
 Մինասին, և կողակցինն սայ Մելիփին և որոցն Մուրադին,
 Անվոնին, Յարութենին և դարձեալ Կարապետին և կողակցին
 Սառային, որոցն Համբարձումին և ամենայն համօրէն
 ննջեցեղոց: Քահանայք, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր:
 Թվականիս Հայոց ՌՃԻԹ (1129/1680 ր.):

70

РНБ, арм. н. с. 18—30

**Евангелие отрочества Иисуса, 1681 г.,
 Атанай, переписчик эСтепаннос**

Փառք[...] Արդ, գրեսցաւ Աւերարանս մանկութեան Տեանն մերոյ ա. 193 a
 Յիսուսի Քրիստոսի Սստուծոյ մերոյ թվին մեծին Հայոց ՌՃԼ
 (1130/1681 ր.) ամին, և եղև սարար սորայ ի յուլիս Ջ (6), ի
 մայրաբնաղանս յԱլանայ, ի հովանին Սուրք Սստուածածին և

* Оставлено место для имени.

** Оставлено место для имени.

Սուրբ Ըստեփաննոսին, ձեռամբ անարհեստը և անիմայ և անարժան Ըստեփաննոս, որ անուամբ էրէց կոչի և գործով ոչ, աւար և հեռի, վարժար ի գործոյ քահանայութեան. և եթ զսա յիշարակ իր հոգոյն և կողակցին Մուղային և որդոյն Հանեսին և իր որդոյն Կարապետին և դստերայն Գշխունին և Պաղտարին, և հարսին՝ Շահպետին, և ծնաւորայն տէր Ըստեփաննոսին, և Մարիամին, և եղբարն Աիտիֆին, և այլ ամենայն ազգաբոհմից մերոյ. // և ով ով որ կարդայ զսա կամ արինակէ և զուարճանայ հոգով և մարմնով, նայ կու խնդրեմ ի ձեզանէ, հայր և եղբայր, յիշէք զիս յի սրտի միով հայրմեղայի, և դուք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ Սստուծոյ մերոյ, և ողորմի ասէ Տէրն Քրիստոս իր յողորմի ի միս անգամ զալստեանն, ի յաւորն դարաստանին, ամէն: Հայր մեր, որ յերկինս ես, սուրբ:

և. 193 6

71

ИВ, А 79—192

**Четвероевангелие,
1682 г., Ван, художник Григор**

Գարձեալ աղաչեմ զձեզ, ով սրբասէր մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յիշել զեղկելի Գրիգոր էրէցս, որ վԱւետարանն ծաղկեցի ոսկով և զանօրինական վարդարեցի ըստ իմում կարեայ. բայց խորանն և թփերն ծաղկագրերովն ի Բաղէշ էին /// ծաղկած, և ես սակաւ ինչ ոսկեցի, բայց կատարեալ ոչ էառ, ա[ռա]ջմէ դեղած էին զամէն, վասն այնորիկ մնայ որպէս տեսանէք. աղաչեմ վասն Սստուծոյ զձեզ, եղբարք, անմեղադիր լերուք, զի որչափ ջանացի, քան զայս ատելի ոչ գծեայ դեղն. խնդրեմ յիշել յաղօթս ձեր, և Սստուած զձեզ յիշէ:

և. 324 6

Եւ այս եղև ի Վան քաղաք, ընդ հովանեալ Սուրբ Պօղոս Առաքելոյն, ի հայրապետութեան տեսոն Եղիապարին, ի թվականիս ՌՃԼԱ (1131/1682 ռ.) ամին, ի վայելումն ընթերցողայ: Ողջ լերուք:

և. 325 a

Եւ արդ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, եղբարք, յիշեցէք և Սստուած ողորմի ասացէք տէր Մինասին, որն տէր Յովանիսին, մօրն Ջամանին, կողակցին Աննային, որդոյն Յոհաննիսին, Մաղափային, Թումին, քերն Հոնիսիսին, որդոյն Աւորէասին, որ սրացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոց և եղ ի դուռն Սուրբ Պօղոս Առաքելոյն: Որք հանդիպիք սմա, ասացէք Սստուած ողորմի տէր Մինասին և իր ծնողին, և Սստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

և. 325 6

Գարձեալ Սստուած ողորմի ասացէք Աննային, որ զսորս կողերն արծաթել երոյր. յիշեցէք // և Սստուած զձեզ յիշէ. ամէն: Գարձեալ Սստուած ողորմի ասացէք Մարութին, կողակցին Գուպային, որդոյն Բէկկպաղին, կողակցին Ջարսիին, որ զոսկէջուրն երէկ կողերուն, այլ և միս որդոյն՝ Գրիգորին, Մելիք աղին. յիշեցէք և Սստուած ողորմի ասացէք, և Սստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Упомянутые в тексте серебряные украшения ныне отсутствуют.

ИВ, А 6—119

**Шаракноц, 1682,
д. Авэнданц, переписчик Вардан**

Եւ արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառն և աստուածաբան կրակս և իսնկայի տուխս և պանապան ծաղկաւէր բորաստանս և պըրդայի դրախտս և քաղցրաճաշակ հոգեշէն կերակուրս, որ կոչի Շարակնոց՝ ի լաւ և յընտիր արինակէ, որ է Խշիկ կոչեցեալ, ձեռամբ յուզնայմեղ և անիմաստ գրչի՝ մեղաւոր Վարդանի: Ընորհիւ Տեառն սկսաւ և ողորմութեամբ նորին կարարեցի ի թվականիս Հայոց ՌՃԼԱ (1131/1682 թ.), ի գիտս որ կոչի Արնդանց, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Պետրոսի և Պատոսի և Սուրբ Գէորգա Ջարավարին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում նեղիմք ի հարկապահանջութենէ յանարինաց, քանսի և ս և քան վև սաստկանա բռնութիւն և նեղութիւն ի վերա աշխարհիս, և ս առաւել ազգիս Հայոց վասըն ծովայեալ մեղայ:

Արդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր պան//արժան գծողս՝ վՎարդան քահանայս, և ըզծնողսն իմ՝ պղէր Աւետիս, և վմայրն իմ Ջառիհան, և պապան՝ պղէր Վարդան և վեղբարն իմ վժումէկ և վվարպետն իմ պղէր Աւետիս, որ բազում աշխատանք ած, և ի հանդերձելումն վերկնից արքայութիւն պապրաստեցէ նոցա հոգոյն. ամէն:

ИВ, С 6—386

**Чашоц, 1684 г.,
Ереван, переписчик Аветис**

Փառք [...] Որոյ շնորհով և ողորմութեամբն եղև աստուածունս ապրուածաշունչ գրոցս որ կոչի Ճաշոց, որ ունի պարունակեալ առ ինն պամենայն տօնս տերունականս, յաւետեաց սուրբ Աստուածածնէն մինչև սգալուստ Շոգոյն Սրբոյ մարմնաւոր տնօրէնութեամբ, նաև տօն Աստուածածնին և Խաչի, և եկեղեցոյ պահոց և Յարութեան, այլ և նահապետաց և մարգարէից, թագաւորաց և առաքելոց, հայրապետաց և ձգնաւորաց, կուսանաց և համօրէն մարտիրոսաց՝ սկիզբն տարւոյն մինչև սկստաւորումն նորոյն, գեղեցիկ և յարմար շարադրութեամբ:

Արդ, եղև տրաւ գրչութեանս սորա ի յերկիրս Արարապետան, ի քաղաքս Երևան, ձեռամբ յոգնամեղ և տրուպ Աւետիս գծող(ի)ս, ընդ հովանեաւ Սուրբ Կաթողիկէին և Սուրբ Երկու երեսին, Սուրբ Յակոբին և Սուրբ Մարգիս Ջորաւարին, ի թուարբերութեանս Հայկապետան տօմարի ՌՃ և ԼԳ (1133/1684 թ.) թուի, ի թագաւորութեանն Պարսից Շահ Սուլէյմանին, ի բռնակալութեան տանս Արարապետան Ջոյխանին, ի հայրապետութեան սուրբ Էջմիածնայ տեառն Եղիապարո սրբապան հեղինակի և յաջորդութեան սուրբ ուխտիս մերոյ Ոհանավանից Սուրբ Կարապետին՝ Մարգիս քաջ հոտեորի, ահրի և պանծալի եպիսկոպոսի և ջապագով վարդապետի:

Արդ, աղաչեմք պամենեսեանն, որք հանդիպիք այսմ հոգիանորոգ, լուսերանգ, վարդափթիթ, անուշահուր բուրաստանիս և աստուածաշունչ Ճաշոցիս՝ յիշեցէք ի Քրիստոս պապարոն Մարգարէն և եղբայրն իր՝ զտէր Անդրիասն և ծնօղն իր՝ Ուղոլոլուն և Մայրանն, որ սրայան զշար մարգարտա և պանառիկ մեծութին և պայծառութին սրբոյ եկեղեցոյ՝ յիշատակ իրեանց և ծնօղաց իրոց, ի միտ ամեալ սրանն որ ասէ. Երանի որ ունիցի պաակ ի Միօն և ընդանեակք իցեն նորա յԵրուսաղէմ (Մե. 31, 9): Ըստ այսմ բանի ետ գրել գտորք գիրքս վասն փրկութեան հոգոց իրեանց:

Արդ, ցանկացօղ եղև յայսմ րատի՝ պապարոն Մարգարէն և // *ս. 469 6* եղբայրն իր զտէր Անդրիասն մեծաւ փափագմամբ և յօժար սրտի, յետ թողեալ պամենայն հոգս մարմնականս, և ետ գրել զգիրքս յիշատակ հոգոյ իրեանց և բազմերախտ ծնօղացն՝ Ուղոլոլուն և Մայրանին, և կենակցին՝ Մարգարտին, և որդոցն՝ Թամրապին և Ուղոլոլուն, և ամենայն նախնեալն իմ յիշեցէք, և Աստուած ողորմի զձեզ:

Կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զտէր Անդրիասն և կենակցին իր չեղինէն, և որդիքն իր՝ զտիրացու Ավան, Դաթին, Մարոն, Պելորոսն և ամենայն արեան մերձատրոն յիշեցէք և Աստուած ողորմի աս[ացէք]:

Վասն որոյ յերեսս անկեալ աղաչեմք պամենեսեանդ զի որք վայելէք ընթերցմամբ կամ օրինակելով յիշմամբ արժանի առնէք պանարժան Մարգարէն և ասալ եղբայրն իմ Անդրիաս քահանայն, և ետոր Աստուածաշունչ Ճաշոցս մեր Կարբու Սուրբ Կիրակոս անուն եկեղեցոյն յիշատակ մեզ և ծնօղաց մերոց: Եւ պայս ինչ անէծս կարդամ որք չարիս ինչ արասցեն յիշատակաց իմոց՝ որք գողանան ընդ չափարայ րուծեսցին, որք վաճառեն ապարարար արինն Քրիստոսի մի գնեսցէ փոզիս նոցա, որք գրանեն՝ փոզիս նոցա գրանեալ լիցի ի ձեռն Բեղիսարայ, իսկ որ խնամով և պատուով պահեն՝ պատուեալ լիցին ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

Դարձեալ և ես Մարգարէն և եղբայր իմ տէր Անդրիասն սրայանք զսա ի հալալ արդեանց մերոց և ետոր գրել զ[ս]ա յիշատակ ծնօղաց և փրկութեան հոգոց մերոց և ամենայն նախնեաց իմոց: Եւ ի մերում ժամանակի էին քահանայք Սուրբ Կիրակոսի եկեղեցոյն՝ ես, վերոյգրեալ տէր Անդրիասս, տէր Ազարիէն, տէր Խաչատուրն, տէր Էվանէսն, տէր Մինասն, տէր Դանիէն, Տէր Աստուած անփորձ և անսասան պահեսցէ. ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյ գրեալս ի սմա առհասարակ և ընդ սոցին զիս՝ պանարժան րորայ Աւետիս գծող: Տերեսս անկեալ աղաչեմք պաստուածաւէր հոգիք, որք հանդիպիք յայ/սըմ աստուածային րատիս՝ ծաղկաւէր բուրաստանիս, յիշեսցիք ի Քրիստոս սրայամեղս և զծնօղն իմ՝ զԳրիգորն և զՇոնիսիմէն, և զորդին իմ զՊելորոսն, և ամենայն մերձատրոն:

Запись сохранилась по-видимому без заключительной части.

ИВ, В 171—377

**Маштоу, 1685 г.,
д. Гулестан, переписчик Давит**

Փառք [...] որ եր կարողութիւն րկար ոգոյ Բաիք իրից և. 229 a
անպիտանի մեղօք վառայեալ և շարեօք ի յի սղալագիր և
վանարուեստ գրչի, հասանել ի ասարս սուրբ գրոցս, որ կոչի
Մաշտոյ, որ ունի բովանդակ վէ (7) խորհուրդ սուրբ եկեղեցոյ,
ի երկիրս Բարդայ, ի գեօղս Գոսրստան, ընդ հովանեալ Սուրբ
Սաբուածածնին և Սրբոյն Մինասայ, ի հայրապետութեան վանս
Աղավանից րեառն Միմօնի և Երեմիայ, իշխանութիւն Պարտոյ
երկրիս ապառեալ Ղուիխանն: Որ յայսմ ժամանակի Հաճիայի
խանն ելալ Թարիպոյ բազում ցօրօք և եկեալ նսրալ Գանջայ ի
թվիս Հայոց ՌՃԼԳ (1685), ի խնդրոյ աստուածասէր և
բարեպաշտ կնոջն Շահումին յիշապակ իր և ծնօղայ իրոց:

ИВ, В 84—321

**Книга вопрошений Григора Татеваци.
1686 г., переписчик Маргар**

Գրեցալ Հարցմանց և պատասխանագիրս ձեռամբ Մարգար և. 120 b
իրիցուէ, ի թվականիս Հայոց ՌՃԼԵ-ին (1135/1686 ր.),
հոկտեմբերի ամսոյ Ե-ին (5), Ե-շաբթի (5) օրն ասարկեցալ:
Սաբուած բարով վայելել րայէ* խոճայ Աւետիքին մինչ ի խորին
ծերութեան եւ իր ծնողայն արհայութիւն պարգևէ Քրիստոս
Սաբուած մեր: Ով եղբայրք, ով ոք կարդալով կամ օրինակելով
յիշէ և կամ ի մէջ սուրբ պատարագին յիշէ, ինքն և իր ննջեցեալսն
յիշեալ լինի առաջի Սաբուծոյ մերոյ. ամէն:

Հայր մեր որ յերկինս...

ИВ, В 73—310

**Книга вопрошений Григора Татеваци,
1687 г., Истанпол, отец переписчика Еремиа**

Յիշապակարան սրայսողիս. Որդի Երեմիայի որդոյ և. 480 b
Մարտիրոս իրիցու Կոստանդնուպօլսեցոյ Գրիգորիս
վարդապետ ԺԹ (19) ամսայ լեալ էառ վկարգ կրօնատրութեան
և ԻԴ (24) ամսայ լեալ՝ րան վիշխանութիւն վարդապետական:
Որ և հայեալ յԷջմիածին վերելիայրի բեմբասացութիւնսն առաջի
պարոյ եպիսկոպոսայ և ռաբունապետայն հնոց և նորոց:
Ապա ի Սուրբ Կարապետ անցեալ վԿարնով և բազում հաղսօք
իբրև դիմեալ գայր յԻսպրանայօ: Եւ մեր ոչ պգայեալ պգալուստ
նորին կրսերալ իմով Մարտիրայի հասալ յԷջմիածին եւ Գրիգորիս
ռաբունիս մրանէլ յԻսպրանայոյ ոչ հանդիպելով միմեանց: Եւ

* Оставлено пустое место.

կայեալ մեր անդ ի պարճառէ Աստուածաշնչի միոյ ծաղկելոյ, արգելեալ մնացի և ես ընդ Մաղափայլի վասն վճարեաց: Եւ երբ եկաք յԲսպրանայոյ, դարձեալ ոչ գտաք զԳրիգորիս վարդապետ, զի գնացեալ էր յԵրուսաղէմ:

Որ և ճանապարհին սուր քրիստոնէայ կոչեալ դուրսան փռանկ անողորմաբար և խսրասրտութեամբ աւարեալ վնասն և ԼԳ (33) օր գերի ևս պահեալ Գրիգորիս ընդ կղզիսն մերկ և չհաւոր, անօգնական և պանդուխտ. յորոյ հասի վերծեալ, այնպիսի դատարկաձեռն ոչ ախորժէ գնալ յԵրուսաղէմ, այլ դառնայ յԱյմալի և ի Սպարթա՝ բազում վշտով յեղանակս ձմերան ցրտոյ սաստկութեան մինչև պշունչ առեալ յԲկոնիոն: Որ վրոն փրկարար պսակի կենարարին մերոյ արարեալ մխիթարութեամբ, առաւել և ի Գաղապիա: Յեր Վարագայ Սրբոյ Խաչին Գրիգորիս եհաս յԲսպրանայոյ՝ լցով խնդրութեամբ հասեալ ըղձանայ մերոյ ՌՃԼԶ (1136/1687 ռ.) թվականիս, որ ՌՃԻԸ-ին (1128/1679 ռ.) էր ի մէնջ հեռացեալ ի կրօնատրութիւն և դարձեալ լնոյր պեկեղեցիսն մշտաբար զվարդապետութեամբն՝ ի մխիթարութիւն ամենեցուն բարիոք քաղաքավարութեամբ: Եւ ուր ուրեք սրայեալն էր զգիրք ի հալալ արդեանց յաշխարհանայ քաղաքութեան իրոյ, խնդրեաց ի մէնջ վամենիցն իրախանչիրոց ըստ արժանեաց՝ յաարար նոցին գրել պիշարակս իւր, զոր և կարարեցաք իսկ և իսկ: Որպէս և Կրտսնի սրայեալս կոչեցեալ Գիրք հարցմանց ի Գրիգոր Տաթևացոյ պարտաբերեալ:

Արդ, որք հանդիպիք ի սիրելութիւն վերոյ յիշեցեալ գրոց սրայօղի Կրտսնի Գրիգորիս ընթերցելով Կրտսնն // *n. 481 a* լով և օգտելով ի սմանէ, յիշեսցիք ի հեշտալոր յաղօթս ձեր, զի ընդ երկայնատրութեամբք և բարոք կենցաղավարութեամբ վայելեսցէլ զսա ի հաճոյս Տեառն եւ ընդ արթուն ծառայիցն և ընդ բարի մշակացն առցէ զվարձս փոխարինի առափնութեան իրոյ յամենակալ Տեառնէ, որ խոստացաւ սիրելեաց իրոց պապրի ուրախութեան մտօմանել ի փառս յանուագական յաւանութիւն, զորոյ զովութիւն խորոցն անձառից հաստղն և յաիշտակեալն յերրորդ յերկինս ոչ կարաց ձառել գրեթէ միայն յայսմ եպերեաց զբանս իւր, թէ զոր ակն ոչ երես, և ունկն ոչ լուս, և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պարտաստեաց Աստուած սիրելեաց իրոց [1 Կոր. 2, 9]: Որում և դուք յիշեցեալ լիջիք յարմայութեան Տեառն ըստ բաղձման երանելի առաքակին յաջակողման Տեառն, յորժամ զայցէ փառատր լինի և փառատրել զսիրելիս իւր ամէնօրինեալ Կրտսնամբն քաղաքանալով ամենայն ուղղափառ հաւարայեցելովք. ամէն:

Գրեցաւ յԵրեմիայէ՝ հօր Կրտսնի Գրիգորիս վարդապետի:

77

ՊԵ, A 24—137

Шаракноу, 1687 г.

n. 142 b Իշարակ է Նորիսաթունին և որդուն նորայ՝ սարկաարք Խաչայորին, և հորըն նորայ՝ Ակորին, և որդուն նորայ՝ Միլոնին, և մորըն նորայ՝ Կուվարդին, Կէր Խաչայորին, և հորըն՝ Գրիգորին, ի թիվս Վառոյ ՌՃԼԶ (1136/1687 ռ.).

РНБ, арм. н. с. 1—13

**Четвероевангелие, 1688 г., [Нор Джулай],
переписчик Хочик, владелец Гаспар Джулайеци**

а

ԶԽՈՃԻԿ, րէր Խաչատուրի որդի, մեղապարտ գրչիս յիշել ի ա. 87 6
Տէր, և Աստուած զձեզ յիշէ ի միասնգամ գալստեան. ամէն:

б

[Յ]իշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, ով սուրբ ընթերցող, ա. 88 а
զսրայող սուրբ Անտարանիս՝ Յուդայեցի պարոն Գասպարն,
որ եր իր վաստակոյն և սրայալ զսուրբ Անտարանս յիշատակ
իր հոգուն, և պարոն Սիմոնին, և Գասպարին կենակցուն և
իրեանց դեռաբոյս և նորաբողբոջ դստերայն՝ Սառային,
Սիրմային և Մանանային, և այլ ամենայն արեան մերձատրայ
իրեանց:

Արդ, երես անկեալ աղաչեմ զձեզ, որ հանդիպիք սմա
կարդալով և կամ օրինակելով, յիշեսցիք յաղօթս ձեր զվերոյգրեալ
պարոն Սիմոն, և զպարոն Գասպարն և զկենակիցն իր՝
զԱննան, և զդստերան իրեանց, և դուք յիշեալ լիջիք յԱստուծոյ
մերմէ. ամէն: Հայր մեր, որ յերկինս:

Ով եղբարք իմ նազելի և պարտելի, ով ոք կամեսցի ծախել
զսա կամ գրաւ դնել և կամ զպարդարանքն՝ զխաչն և զարծաթն՝
վրայէն հանել, նա մասն Յուդայի առնու և պարիծն Կայենի
կրեսցէ. ամէն:

Թվին ՌՃԼԷ (1137/1688 ր.) ամին սրայալ զսուրբ
Անտարանս պարոն Գասպարն, և եր իր հալալ վաստակոյն
և սրայալ զհոգելից բորաստանս. ամէն:

Упомянутые в записи крест и серебро утрачены вместе с
переплетом.

79

РНБ, арм. н. с. 10—22

**Четвероевангелие, 1688 г.,
Шош (Аспахан), переписчик Йовханнэс.**

Փառք [...] // Արդ, գրեսցալ սուրբ Անտարանս յերկիրն Շօշ, ա. 333 6-
334 а
որ է Սապահան, ի դուն Սուրբ Ամենափրկչի, ձեռամբ հոգնամեղ
և անարժան Յովհաննէս քահանայի. անմեղադիր լինիք կամ
սխալանաց, կամ խռոբանաց, զի այս էր կար մեր: Ոչ էի արժան
զսա գրել, սակս ձրի գրեցի, թողութիւն շնորհեցէք մեղատրիս: Ի
թագատրութեան Պարսից շահ Սուլէյմանին և ի հայրապե-
տութեան րեառն Եղիապար խարսպնասպգեաց կաթողիկոսի և
հովտապետութեան ահրի քաջ բարունասպետի, հեզահոգի և
բարեուսուց րէր Յոհաննի. Աստուած զինքն անփորձ պահեսցէ.
ամէն:

Ի թվականութեանս Հայոց ՌՃԼԷ (1137/1688 ր.) և ապրիլի ամսի ԺԲ-ումն (12): Արդ, ի խնդրոյ բարեմիտ և երկիտայ անն Սստուծոյ պարոն Ակորջանի, որ ըս/տայսալ պտորք Անտարանս ի հալալ վաստակոյ իրոյ և յիշատակ իրն և իր ծնողայրն. յիշեցէք և Սստուած ողորմի):

л. 334 б

Գարձեալ, յիշեցէք պարոն Յակորջանն և պհայ//րըն՝ Բաղդասարն, մայրն Մարի տաւոն, և կողակիցն Խանումն, որդին իր Բաղդասարն, Բաղդասարի կողակիցն Մարամ տաւոնիկին, հանգուցեալ որդին իր Գրիգորն, դուստրն Մարամ տաւոնիկն, եղբայրն Սահրաւոն, Սահրաւոնի կողակիցն Մարիամ խանումն, որդին Գրիգորն, Հէրապետն, միիւս եղբայրն Մարգիսն և կողակիցն Սիմէն, և դստրն Նորջիանն և հանգուցեալ դուստրն Նորմիսիւն, փորն Սինախաթունն, կողակիցն Պօղոսն, որդին Գալուստն, դուստրն Բէկկատէն, միոս փորն Խանումաղէն, կողակիցն Յովանէսն, որդին Ջանբաբէն, հորեղբայրն Յովանէսն, կողակիցն Եղսաբերթն, հանգուցեալ որդին Մանուկն, Յեարին, Մնայականն, դստրն Վարթախաթունն, Բէկլումն, Խաթունն [...]

Конец записи отсутствует.

80

ИВ, А 50—163

**Сборник, 1688 г., Лори,
д. Ованис, переписчик священник Григор**

л. 52 а

Ի թուականիս Հայոց ՌՃԼԷ (1137/1688 ր.) գրեցաւ տերտրս ձեռամբ տէր Գրիգոր քահանայիս ի երկիրն Լորուն, ի գիւղն Ովանիս, Հայոց տեառն Եղիսպար և մերոյ տիրեալիսկոպոս Սանահնու՝ Բարսեղ. ամէն:

81

ИВ, В 113—350

**Маштоу, 1689 г.,
последующий владелец Петрос**

л. 186 б

Շնորհիւ ամենապօրին Սստուծոյ, ես նուստր տէր Պետրոս առա պՄաշտոցս ի հալալ ընչից իմոց. հայրն իմ՝ Պային և մայրն իմ՝ Թաճումն, և կողակիցն իմ՝ Մարիամն, և որդին իմ՝ տէր Եսային, Պակլարն, Պօղոսն, Պային, և դուստրն իմ՝ կուսակրօն Եփրեմսիմային և Մաշան, և Ակուլն, և Հուռումն: Վասն որոյ, ո՛վ հարք և եղբարք, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ [ի]լարևանցի ինչ, յիշեցէք յաղօթս ձեր պվերոյգրեալսս և մի բերան ողորմի ասացէք տէր Պետրոսին և այլ ննջեցեալսն. ամէն:

Գրեցաւ թուին ՌՃԼԸ-ն (1138/1689 ր.):

л. 187 а

Գարձեալ յիշեցէք պտէր Եսային և իր լծակիցն՝ Ակուլին և որդին՝ Սինասն*
Այլ և յիշեցէք Պեակլարն և իր կողակիցն՝ Աղախանն, և որդին՝ Չալին:

* Пропущена строка.

РНБ, Дорн 641—11

**Сборник, 1693 или 1694 г., Шóш (Аспахан),
переписчик Астуацатур Фахратаци**

Շնորհոփ, Կորութեամբ, կարօղութեամբ և ապոմամբ ա. 362 ժ
ամենատարբ Երրորդութեանն՝ Հօր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ,
ես՝ թշուառ անձին Աստուածաբոյր արեղայս, խօթայեալ հոգովս
թէպէտ եմս ժիր մարմնով // սկզբնատրեցի մեղսաներկ ա. 363 ժ
մարամբ զգիրս արդափնոյ, որ է յոյժ պիպանի, քսջ և իմաստուն
տրամաբանողական ճարտասանայ, ի թուին Փրկչին ՌՉՃԳԴ
(1694 ր.), իսկ ի թուահաշտութեանս Հայոց Մեծայ ՌՃԽԲ (1142/
1693 ր.) ամին, ի վայելումն անձին իմոյ, ի յարժանիստ
մայրաբաղափս Շօշ կոչեցելոյ, որ այժմ Ասպահան վերաձայնի
և ի գիտաբաղափս Նոր Քուղայոյ ընդ հովանեալ Սուրբ
Մեննապիլի վանայս, ի հայրապետութեան // Տեառն Նահա-
պետի երիցս երանեալ կաթողիկոսի Մեննայն Հայոց և ա. 363 ժ
առաջնորդութեան Նոր Քուղայոյ Սրեփաննոսի աստուածաբան
և երջանիկ վարդապետի, ի թագաւորութեանն շահ Սուլէիմանին:

Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ զբազանսդ, որք հանդիպիք ամա
կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի մահրափայլ յաղօթս ձեր
վկերոյգրեալ եղկելիս, որ եմ Ֆահրապալոյի, և զծնօղն իմ: Եր
դուք, յիշօղք, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ յատրն
որոտընդոսս գարնանային յարութեանն, որ գալոյ է դարել
վկենդանիս և զմեռեալս: Եր նմա փառք յափտեանս. ամէն: Հայր
մեր [...]: Ամեղադիր լերոք գրոյս խոշորութեան, զի կար մեր
այսֆան էր:

ИВ, А 13—126

**Сборник, 1693 г.,
правщик *вардапет* Закариай Испаханаци**

а

Ստարրեցալ դուպնափեայ Քերականութեանս արիեսպ ա. 88 ժ
յոխամեղ իմա//սրակէ Յովանէս յանարժան վարդապետէրկ ա. 89 ժ
Բսպահանայոյ, ի գեղջէ Քուղայոյ, ի թվայրերութեան Հայոց
Մեծայ ՌՃԽԲ (1142/1693 ր.), յամսեանն յունվարի ԻԴ (24):
Եթէ հաճոյ թուեսցի սրբազանիցրդ, միով Հայրմերով յիշեսցիք,
զի և դուք յիշեալ լիջիք ի գիրն կենայ:

б

Ով բարեմիտ ընթերցօղք, յիշեցէք ի մահրափայլ յաղօթս ձեր
ըպսրբագրող տառիս Չափարիայ վարդապետըն, և դուք յիշեալ
լիջիք առաջի Քրիստոսի. ամէն:

Имя переписчика Չափարիայ было стерто, и восстановлено
уже К. Костанянцем, в коллекции которого оказалась рукопись.

ИВ, С 39—419

Синаксарь, 1694 г., Карс,
переписчик Еремиай

л. 474 а

Յիշարակարանն է.

Փառք[...] Որ եր կարողութիւն Կրկար և անարժան և մեղօք մեռեալ անձինս՝ Երեմիայ գրչի, հասեալ յաւարտ յայսմ արենի, քանզի ունի սա վրոյր Կարին յինեան հաւաքեալ Հոռոմոյն բաժան ամիսս եւ ըստ Հայոց երկուրասան ամիսս և Ե (5) օր աւելին՝ զամենայն Կոնից Կրկրոնականացն և զսրբոց նահա- Կրակացն, վնախահարցն, վմարգարէիցն, զառաքելոցն, զհայրա- պետրացն, զհահանայիցն և զսարկաւագացն, <զառաքելոցն>, զճգնատրացն և զկուսանացն, զկանամբաց, զմարտիրոսացն, զժերոց և զվրդայոց, զչափու հասակի, այլ և երկնային զօրացն, զաթոռոցն, զսերոբէիցն և զսերոբէիցն, զօրութեանցն և զիշխանութեանցն, զպետրացն և զպետրութեանցն, զհրեշտա- կացն և զհրեշտակապետրացն: Պատմութիւն կարծրագոյն Կանջանացն և սքանչելեացն անաշխարհիկ վարույ սրբոցն սար հաւաքեալ կան, որ օրըստօրէ սրտընդուցանէ և սոսկացնէ զոսկերս լսողացն և դարձուցանէ առ ի յունկնդրութիւն ախորժ մտաւորաց, զոր և սիրաւորփ տենչմամբ և եռափափագ ըղձմամբ սրտի սրացաւ զանառիկ մեծութիւնս և զպայծա- ռութիւնս սրբոյ եկեղեցոյ և զխրախութիւնս մանկանց ուսու- մնասիրաց, հաւատարիմ պարոն Յակոբն՝ յիշարակ իւրն և ծնողացն՝ Յովսասիին, մօրն Մանուշակին, կենակցին Բաղդարին, որդոցն Թովսմանին, Սարգիսին և Յոհանին, և թոռին Մնացականին, և հարսներն իւր Հերիֆին և Հայպաթին, և հարսպար երբարցն իւր Յոհանին, Կիրակոսին, Պերրոսին և Պողոսին, ուրն Դօլվաթին, և այլ ամենայն արեան մերձա- տրացն:

Արդ և դոք պատուական և քիստոսադաւան քահանայք և ժողովուրդք և այլ եկեղեցականք, որք նարիք ի յունկնդրութիւն սուրբ գրոցս, և այլ կարդայողք և օրինակողք, յիշեցէք զստրայող սորա՝ զպարոն Յակոբ և զծնօղսն իւր զվերայգրեալսն և զայլ ամենայն մերձատրոսն՝ զկենդանին և հանգուցեալսն: Եւ արդ, ես անպտուտս ի բարեաց և անկարգս ի կարգատրաց, սուրանուն Երեմիայ քահանայ, Կեսի զսէր և զփափաք սորա զպարոն Յակոբին, զոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով իսկ Կրկարութեամբս յանձն առի և կարարեցի ողորմութեամբն Սպտուծոյ, բազում աշխարհութեամբն հասի յաւարտ սուրբ գրոցս: Դարձեալ յիշեցէք զիս՝ անպիտան և փանաքբան, Կղմասէր և մեղօք ներկեալ Երեմիայ սէթևէթ էրէց, որ բազում Կառապանօք յանկ ելեալ կարարեցի զսա ի թվիս Հայոց ՌՃԽԳ (1143/1694 թ.), ի մարտի ԻԳ (26), իշխանանիստ քաղաքիս Կարույ, ի հայրապետութեան Որֆայեցի Կրկր Նահապետ սրբազան կաթուրիկոսին, եւ ի ժամանակի թագաւորութեան Տաճկաց Սուլթան*: Բայց աղաչեմ ի վայելողացդ յիշել զիս՝ զփծուն ծրօղս և զուսուցիչ և հայրն իմ

* Пропуск

ԿԿԵՐ Աթանասն, որ հան[գ]ույեալ է առ Քրիստոս, և զմայրն իմ՝ Դօլփաթն, և զկենակիցն իմ՝ ԿՎիմաթն, և զամենայն մերձաորսն մեր՝ զկենդանին և զհանգույեալսն: Ջոր և խնդրեմ // ի վայելողացդ և ընթերցողացդ և կրկին գաղափարողացդ յիշել միով ողորմայիս զստրայոջ սորին՝ զպարոն Յակոբն՝ իրայնովն և մեզ զծագրոցս՝ մերայնով: Ջի ի ծրելն ստրա շար Վիշր և րատապանս կրեցաք վասն միայն յինելով և անօգրակար, զի հայրն իմ հանգեալ առ Քրիստոս և ես միայն եղբարքս իմով կայաք ի մեջ երկրի խեղճ և անպէր. և ես ուրախ յինէի ի վերայ եղբօրն իմոյ, զի էր Ժ (10) րարոյ Թորոս անուն. զի դեռևս նորահաս եղեալ էր ի դպրութեան ժամաւրեղաց, և նա իւր րդայութեամբն զնայեալ ընդ րդայսն ի խաղալ ի ձորն, որ է բերթին* յեփևն, և վասն ապոմանէ չարին և վասն ծովայեալ մեղաց իմոյ, անկեալ ի քարն ի վայր և մեռաւ: Ջի և անվերծանելի սոսի հասոյց մօրն իւրոյ և ինձ ծաղր և նախաբիհն արար թշնամեաց իմոյ: Միայն յոյս ունիմ առ Քրիստոս և զՄարիամ մայր Աստուածածին, որ բարեխոս է ամենայն մեղատրայ որ փրկեալ ապարեացէ զիս զմեղատր և ամենեցուն ուրաց կոխան Վերեմիայս ի սաղանայական որոգայթից և ի գեհ[են]եան հրոյն փրկեսցէ: Ոչ թէ միայն զիս, այլև դասակից եղեալ քահանայն՝ զԿԵՐ Թորոս ալեօժ ծերայեալ և րէր Միմէռնն և րէր Ներսէսն և րէր Դուկասն և զԿԵՐ Եսայի եղբայր մեր: Ջոր և յառաջմէ յեկեղեցիսն փոքր գովով շար նեղութիւն ունեալ վասն փոքրութեան ժամաւրեղաց: Յեւոյ Աստուծոյ ողորմութեամբն և յաջողութեամբն զնայեալ Ալվալ շէլէպին բազում աշխատութեամբ փաշայիցն և աղաներոյն հրաման և բոյրութիւն առեալ, շինեցին մեծ և հռչակատր եկեղեցիս յանուն Սուրբ Աստուածածնի, որ յառաջմէ մեծ խորան կայր. և այս Գ (3) խորան ձևայեալ գոհութիւն Քրիստոսին, որ այսպիսի դառն և ի նեղ ժամանակիս այսպիսի լուսափայլ եկեղեցի շինեցաւ ի մերումս ժամանակի, ի վերայ Ախուրան գեղոյ. և յեր ստրայ զկամութիւն նորոգեցաւ: Դարձեալ րեղիս հովիւ և առաջնորդ Դանիէլ վարդապետ, որ է ի յերկրէն Ամթայ, եկեալ բնակեցաւ ի վանսն Հոռոմոսի, որ այժմ ասի Դօշափան, որ ի վաղուց ժամանակէ աներեալ և քայքայեալ էր. հովիւ և յաշինք բնակէին ի միջի նորա: Որ և սա Դանիէլ վարդապետս րեսեալ այնպիսի հռչակատր եկեղեցիսն, արարասուս հարեալ և յանձն ի մահ մարմնեալ, շինեալ հասարակեաց զլուսայարկ զեկեղեցիսն. Աստուած հասարակութիւն պահեսցէ: Ջոր և մաղթեմ ի սուրբ ընթերցողացդ՝ անմեղադիր յինել սղախանայ մերոյ և սակս խոշորութեանն ստրա թողութիւն շնորհեցէք, զի կար մեր այս էր:

Դարձեալ մաղթեմ եղբարցդ իմոյ յիշել զվերոյգրեալ զստրայոջ և աշխատող ստրա և զամենայն երախտատրսն մեր՝ զկենդանին և զհանգույեալսն: Եր նա որ առաւրն է ի րտրս բարեաց և ձեզ ողորմեսցի իւր միսանգամ գալստեանն, յորժամ գայցէ փառօք Հօր և հրեշտակայ սրբոյ. ամէն:

Հայր մեր որ յերկինս:

Ср. примечание ** к № 49.

* Просторечная форма слова բերդ (крепость), но возможен и топоним, как полагал О. Еганян.

ИВ, В 98—335

**Сборник, 1697 г., Стамбóл (Константинополь),
переписчики Барсел-Басилиос и Аганас**

а

- л. 200 а Եւ ընդ սմին զիս ամենաեղեռ սուրանուն Բարսեղ պաշ//
 л. 200 б րեակս ծրօղ աղօթիցս, նաև զսրբասէր րարունի վԱթանաս
 եղբայր վարդապետս, որ ի միասին գնացինք Երուսաղէմ, աղաչեմ
 ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր յիշեսցիք և զվեալ աղօթումն, որոյ և
 ձեզ մասն ի Քրիստոսէ լիցի սրբոցն ի լոյս: Աւարտեցաւ
 ծաղկափաղ փարոսս ի Ստամբոլ արհնեալ մայրափաղափի, ի
 ժամուն Սուրբ Լուսաւորչին, յորում նախախնամօղն ամենայնի
 Քրիստոս հասարակուն պահեսցէ զփահանայսն և զիշխանն և
 առհասարակ մեծ և փոքր ժողովուրդին: Մեք բազում փարպեցաք
 և նոքայ սիրով ընկալան Քրիստոսի սիրոյն և մեզ լաւ հարկիս
 արարին, Աստուած արհնէ զիւրեանք, աստի կենացս անփորձ
 կենօք պահեսցէ և հանդերձեալն արհայութեան արժանացուցէ:
 Գրեցաւ ի Հայկապեան ՌՃԽԶ (1146/1697 ր.) թոռք, յունիս ամսոյ
 Դ (4) վրաւ եղև:

б

- л. 261 б Զկապմող և կապող ժողովածոյ փարոս մարտնոյս յիշեսցիք
 յԱնապատոցի վՄԻՖայել շնորհապարդ և հեցահոգի, աղբարասէր,
 մարդասէր, հիւրասէր ծաղկարար և պարկերահան փրկացուն
 հանդերձ մարմնատր ծնօղովք և հոգևոր վարպետօք և ուսուցչօք
 և ամենայն արեան առու մերձատրօք: յիշողք թարց
 ձանձրանալոյ յիշեցեալք լիցիք ի Քրիստոսէ Յիսուսէ յԱստուծոյն
 մերոյ, որ է արհնելոյն յաիւրեանս. ամէն:

Դարձեալ, ո՛վ ընթերձողք, երկակի հարապարացս բանի
 պաշտարտեկացս Բասիլիոսի և Աթանասի բազում աշխատանս
 արար և մանաւանդ կերակրօք և ըմպելօք, վասն որոյ փոխարէնն
 միտոյն հապարապարիկ և բիրապարիկ ժրեմք վրայ ի նմա և
 հատուցանել Քրիստոսի յուսոյն մերոյ ներկայս աստի
 աշխարհիս և հանդերձեալ կեանսն. ամէն:

Գրեցաւ ՌՃԽԶ (1146/1697 ր.) թուին ի սուրբ Երուսաղէմ
 ճանապարհին, ի մայրափաղափին Կոստանդնուպոլսի. ամէն:

ИВ, А 78—191

Симэон Джулайеци, Грамматика, 1701 г.

л. 109

Թի գրգուկիս աարքեցման՝
 զոյգ շրջանիկ, եզ յոքելեան,
 և մակեռակ ֆառապարկեան,
 ֆառիկ դարձեալ և մո ֆլսան:

Игра в числа с определением даты $(2 \times 532) + 50 + (3 \times 4) + 4 + 420 = 1150$. 1150 г. армянской эры соответствует 1701 г. нашего счисления (О. Еганян).

87

ИВ, А 111—224

**Псалтырь, 1701 г.,
Нор Джулай, переписчик Авет**

Փառ՛խ[...] Արդ, գրեցաւ այսմ հոգելի գիրքս, որ կոչի *ա. 288 a*
Սաղմոսարան, ի դռն Ամենափրկչի սուրբ վանացն որ է Նոր
Ջողայոյ, ի թուականութեանս Հայոց Մեծայ ՌՃԾ-ումն (1150/
1701 ր.) յամսեանն արամ* ԻԲ (22), զորս յիշատակեցաւ այս
սուրբ գիրքս խօջայ Խաչիկին, ևս կողակցին իր Խաթունմամէն,
և զորդիսն իր խօջայ Աղածափորն ևս կողակցին իր
Խաթունոսկումն և զորդիս նորին պարոն Աղայմալն և
վկողակիցն իր Վէլիդա խանումն // և զորդիսն իր խօջայ *ա. 288 b*
Նապարն և վխօջայ Աղածափորն, ևս Դուսլիմսի և զդստրոսն
իւր Մէրփափ խանումն, զոր և հայցեմք ըստ իրեանսն Տէրն
Քրիստոս ընդ երկար ամօք պահեսցէ անփորձ և անսասան և
փրկեսցէ ամենայն որոգայթից սափանայի: Մանաւանդ
վհանգույցեալսն ի Քրիստոսս վծնողսն վխօջայ Խաչիկն և
վխաթուն մամէն ևս խօջայ Աղածափորն և վնսկումն խաթունն
և վիրեանսն ինքն Քրիստոս արժանատրեսցէ անթառամ
պսակացն և ընդ երանելեաց սրբոցն դասեսցէ և իր զեսոյնն
արժանի արասցէ և հանդերձելոց բարեացն հասուցէ. ամէն:

Դարձեալ կրկին անգամ յիշեցիք ի Քրիստոսս վխօջայ պարոն *ա. 289 a*
Աղամալն որ ցանկացաւ ի հալալ վաստակէ իրմէ և եր գրել
վՍաղմոսարանս որ իր հոգոյն և իր հանգույցեալ ծնողացն
յիշատակ, մանաւանդ և իր որդոցն: Այլև հայցեմք ի Քրիստոսէ
վկենդանին անփորձ պահեսցէ և յերկար ամօք պահեսցէ և
հանգույցեալսն ի Քրիստոսս ընդ դասս աջակողմեանն դասեսցէ ի
հանդերձեալ կատարածի ատորն. ամէն:

Արդ, և ես սուտանուն Աւերս երես անկեալ աղաչեմ
ընթերցողացդ, զի փոխ[ը] հասակաւ և արամբ շաղախեալ բազկօք
կատարեսցի մարգարէութիւն անյաղթ // փիլիսոփային Դաթի, *ա. 289 b*
այլև անմեղադիր լերոմ ի սխալմանէ և գրչին խոշոր և մանր
գրոցն. զի անկատար դիտատրութեամբ գրեսցի: Եթէ հաճեսցիք
միով հայրմեղայի յիշել ի Քրիստոսս և դոմ յիշեալ լիջիք ի
Քրիստոսէ. ամէն: Հայր մեր որ յերկ[ինս]:

88

ИВ, А 64—177

**Молитвы и заклинания, 1704 г., Ван,
переписчик Йару́тюн**

Փառ՛խ[...] որ եր կարողութիւն փկար և անիմաստ սուտանուն *ա. 147 b-*
Յարութեան հասանել ի յաւարտ յայսմ փառիս, որ կոչի *148 a*

* Յամսեանն Արամ ան. Արսու ? Переписчик мог спутать название шестого месяца армянского календаря Արսու с третьим днем месяца Արամ.

Ուրբաթագիրք, լաւ և ընտիր օրինակէ: Որք հանդիպիք սմայ
ա. 148 6 կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի // մաքրափայլ յարօթս
ձեր պանարժան գրօօղս՝ Յարութեն, և զիմ ծնօղ վարպետր
վժումա էրէցն, և մայրն իմ, և ամենայն արեան մերձատրքս
մեր. ամէն:

Գրեցաւ սայ ի քաղաքն Վան, ընդ հովանեաւ Սուրբ Էջմիածնայ
ա. 149 a և Սուրբ Գէորգայ Զօրավարի, և Սուրբ Սանդրը//խտոյ կուսին և
Թաթէնս Սուրբ Առաքելոյն, և Թովսմանուկ սուրբ աներարանին,
և ամենայն սրբոց, որք աստ կան հաւաքեալ և ի պահպանութիւն
ամենայն հաւաքացելոցն. ամէն:

Արդ, աւարտեցաւ տառս, որ կոչուաւ Ու[ր]բաթագիրք ի
թվականիս Հայոց ՌՃԾԳ (1153/1704 ր.) ամին, ի մայիսի ԻԳ
ա. 149 6 (23), և Ստեղծ// ողին փառք յափտեանս յափտենից. ամէն:

Գարձեալ յիշեցէք և Սստուած ողորմի ասացէք աստուածատր
կնոջն Գօլային և իւր ծնօղացն, հօր Հայրապետին, մօր՝
Շամամին, կողակցին Բարսղին, մօր Զնուշին, որդոյն
ա. 150 a Յովանիսին, դստերացն Ըռիխանին և Դօստաղին, քուր//ացն
Սառին և Մահմուտին, և ամենայն արեան մերձատրացն: Լի
սրբիւ և բոլոր հաւաքով ասէք Սստուած ողորմի իրեանցն.
ամէն:

Ես Գօլայս գնեցի զսուրբ Ուրբաթագիրքս հալալ ընչից իմոց
և ռիսի արի ի դուռ ընձայից Սուրբ Սստուածածնին՝ յիշ[ար]յակ
հոգոյ իմոյ և ծնօղայս ///

Нижняя половина листа оборвана, на л. 150 б (верхняя
половина) благопожелания повторяются.

Вторая часть записи выполнена по-видимому другой рукой.

ИВ, В 21—259

**Книга вопрошений Григора Татеваци,
Константинополь, 1710 г., владелец тэр Саргис**

Գարձեալ աղաչեմ զձեզ, սուրբ հայրապետք և վարդապետք,
ա. 381 6 հայրք և եղբայրք իմ, անմեղադ[ր]ելի լինել մեզ, զի ես Սարգիս
վարդապետս, որ եմ յերկրէն Կասիկիոյ, ի գիտաբարաքէ Հաճընոյ.
ՌՃԾԹ (1159/1710 ր.) էր թվական Հայոց, և տեսի զայս Հարցմամ
գիրքս որպէս գերի անկեալ ի մեծ քաղաքն Կոստանդինուպոլիս,
ի Մեծ Վելիք Խանին, ի ձեռն ըրաճկայ, և սիրտ իմ դալարեցաւ
վասն այս գրիս, և ես էի ի մէջ նեղութեանն, ապա Սստուած
ապաւինեցայ և առի զայս Տաթևայու Հարցման գիրքս Ի [20]
մառչիլ՝ ի վայելումն անձին իմոյ և յիշատակ հոգոյ իմոյ և
ծնողայ իմոյ, և ամենայն զարմից իմոյ, և ամենայն յարեանառու
մերձատրայ իմոյ, և զուսուցիչն իմ՝ զտէր Սահակն, զվ[ե]ին
իմ՝ զՈվանէս կաթողիկոսն, ի նոյն գիտաբարաքէն Հաճընոյ և
Տանն Արսա, յիշել մաղթեմ և հայցեմ ի ձեպանից, որք հանդիպիք
կարդալով կամ տեսանելով կամ օրինակելով, յիշատակելով,
աղաչեմ զձեզ Սստուած ողորմի ասէլ և մի խնայել: Սստուածն

ամենայնի, որ առաջին է ձեռք և մեզ ողորմեսցի իր միասնգամ գալարեան. ամէն:

90

РНБ, Арм. о. к. 1¹ и 12—70

Չափու, Каменец-Подольский, 1711 г.

Ճաշու գիրգու այս է յիշարակ եկեղեցւոյն Սրբոյն Նիկողայոսի սփանչելագործ հայրապետին ի Կամէնից քաղաքի, որ գրեցաւ ի թվին Հայոց ՉՂԸ (798/1349 թ.) և յամի Տեանն 1349, յերկիրն Ղրիմայ, ի քաղաքն Սուրխաթ, ձեռամբ տէր Ստեփաննոսի իրիցու: Իսկ յետ ԽԵ (45) տարւոյ գրելոյն գնեաց պառ կամենցի պարոն Սինանն, որդի Խորթուպէյի, և ետ յիշարակ վերոյասացեալ եկեղեցւոյն Սրբոյն Նիկողայոսի ի թվին ՊԽԳ (843/1394 թ.) և յամի Տեանն 1394 օգոստոսի ԺԵ (15): Այս պարոն Սինանն իր յարուկ դրամովն շինեաց վնոյն եկեղեցին Սուրբ Նիկողայոսի ի թվին Հայոց ՊԽԸ (847/1398 թ.) և Տեանն 1398, որպէս յայտ է ի կոնարակէ շինելութեան նորին եկեղեցւոյ, որ ի *նաղուշն* մեր պահի, և սկսանի այսպէս. Այս իմ կամաց և հասարակութեան անձին ձեռագիր է՝ Սինանի որդոյ Խորթուպէյի [...]*

Իսկ ի թվին Հայոց ՌՃԿ (1160/1711 թ.) և յամի Տեանն 1711 գիրգու այս կազմեցաւ, բաժանեցեալ յերկուս հարորս վասն դիրագոյն տանիւնոյ և բերելոյ, ձեռամբ տեանն Ստեփաննոսի Ստեփաննեան Կամէնցայոյ, տէրանի Կամէնիցու, Ստանիսաւ-վոյվոյ և այլոց քաղաքաց, որ և յաւել զԸնթերցուածս և զԱնտարանս կարգատրեալս ըստ արարողութեան ողորմիտ եկեղեցւոյն Հայոց:

Ի վառս մեծագոյնս Աստուծոյ և Ե. Կ. Ս.**

91

РНБ, Дорн 638—8

Календарь, 1715 г., переписчик Давит

Յիշարակ է լուսայիտոյ Խոջամալի որդի Սափարին թվին ՌՃԿԳ (1164/1715 թ.) մարդի Բ (2), ձեռամբ մեղավոր էրէց Դավթիս: Եւ արդ, եղև սկիսքն գրոյս թիւն ՌՃԿԳ (1163/1714 թ.) դեկտեմբերի Ը-ումն (8), զծայգրեցի և զՌՃԿԳ (1164/1715 թ.) թվին մարդի Բ (2) հասուցի յավարտ: Ազնեա, Հոգի Սուրբ Աստուած:

92

ИБ, В 104—341

**Толкование Игнатия на Евангелие от Луки,
Сис, переписчик священник Лазарос**

Փառք [...] Գրեցաւ պայս Սեկնութիւնս ի Տիկրանակերտ քաղաքի ի ձեռամբ տէր Դաւարոս քահանայի արհեստար

* Далее следует запись 1394 г., см. № 17.

** Далее лат. перевод. Иштатакаран повторен в части 1², л. 11 а.

գրչի, որոյոյ ւրէր Կիրակոս ֆահանայի, որ և մեք ի նոյն ուղիղ գեղեցիք օրինակէն, և սրբագրուցեալ որոց ոչ աւելի և ոչ պակաս էր, և էր գրեցեալ յերկիրն Կիլիկիոյ, ի <ի> սահմանս Տանն Սիսոյ, ի հապար հարիր վաճառն և վեց Հայոց թիւ, հայկապեան րօմարի ՌՃԿԶ (1166/1717 ր.), ի հովապետութեան փրայկառոյց, արփիպսնցուղ Աթօռոյ Սրբոյ Էջմիածնի, արիական գրվխոյն և սրբապան հայրապետին րեանն Աստուածապրոյ գերերջանիկ կաթօղիկօսին Ամենայն Հայոց:

1717 г. относится к ишатакарану и не является датой рукописи.

ИВ, В 26—264

**Толкование Григора Та́тевацци на Евангелие
от Матфея, 1722 г., Балу, переписчик Саргис**

ա. 318 6 [...] /// Նոյնպէս և Սուրբ Հոգոյն րողութեամբն արարեալ Քաղուածոյ մեկնութեան Աւետարանին Մարտէոսի՝ սուրբ վարդապետն մեր Գրիգոր Տաթևային Զ (6) հապար իր ՎԴ (4) գեղոցն Եղեմարփս բաղրապտօրին առ ի յուսումն վկնի եկելոցն հաւառեալ ֆաղուածո մեկնութեան: Վասն որոյ փափագող եղև յայսմ մարտնիս հեպահոգի և բանիրուն ֆաջ հոտերոն Բսահակ վարդապետն: Եւ գրեալ եղև սա ի ֆաղափն Բալուայ, ընդ հովանեալ Սրբոյն Գրիգորի Լուսատրչին մեծ եկեղեցոյն, ձեռնպտօրեամբ և հոգաբարձութեամբ մեծ իշխանին Ասնատրին և եղբօրն իրոյ՝ պարոն Գրիգորին:

Արդ, եղև րբաւ սորայ ի թվաբերութեանս յարեղական րօմարիս սեռիցս Հայկայ, ըստ Մովսէսի դրութեանն ՌՃՀԱ (1171/1722 ր.) ամին, սկիսքն եղև ի յունիս ամայ Թ (9) և ի սեպտեմբերի Ժ և Ե-ին (15) աւարտեցաւ շնորհիւ Տեանն *ա. 319 a* Աստուծոյ, ի վայելումն նոյնոյ Բսահ/ակ աստուածաբանութեան վարդապետի, աշակերտի րեանն Վարդանայ սրբոյն մեծի հանգուցելոյ Բաղիշեցի, որ և Աստուած վնա ընդ բաժին վարդապետս դասեսցէ. ամէն: Ի հայրապետութեան րեանն Աստուածապրոյ կաթօղիկոսին, որ ի Վաղարշապատ, եւ ի պապրիարգութեան սրբոյ Երուսաղեմի րեանն Գրիգորի երանաշնորհ վարդապետի, երկրորդ Լուսատրչի, որ և Բաղիշեցի, ի նոյնոյ շառափղէ, րիեցերալոյս մեծ վարդապետին Վարդանայ, որ և աջն անեղին Աստուծոյ պահեսցէ պպապուական հայրապետն մեր, վախոյեանն ճշմարտութեան վկերոյգրեցեալ ըպրէրդ մեր ի պարծանասս րառապեալ ազգիս մեր Արամեան. ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս վկերոյ գրեցեալ խօճայ Ասնատրին և յիր եղբայրն՝ վխօճայ Գրիգորին, և յիրեանց արինեալ որդիին՝ վՄարտիրոսն, պրիրապոս Ասլանն, և զՈվաննէսն, և զՅոհաննէսն, և զՄիրպան, որ յոյժ երախարատր եղեն մեզ և օգնական յամենայն կողմանցն, և Աստուած զձեզ յիշէ իր արֆայութիւնն. ամէն: Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս

վմիահաղոյն ուխտ սուրբ եկեղեցոյն՝ պահանայք և պժողովուրդն, որ յոյժ սէր և բարեկամութիւն արարին ընդ մեզ: Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ կողկողագին պաղապանօք, որք հանդիպիք այսմ սուրբ գրոցս կարդալով կամ օրինակելով և կամ վմայիք անծայրածաւալ ծովէս և փարթամանայք յանծախելի գանձուս՝ յիշեսցիք ի մահրափայլ յաղօթս ձեր պարագայս և պնօզևոր եղբայրն իմ պրէր Աւետիք հեգահոզի և սրբակրօն ֆահանայն և պիս՝ պետրնեալ և զանայիկան ծառայս զփօնս Մարգիս Էրէցս, որ պանունս միայն ունիմ և զ//գործն ոչ: Որ յոյժ աշխատութեամբ և. 319 6 գրեցի պայս սուրբ գիրքս ի տարաշխարհ՝ ի յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Կարապետին և Խանումին. և դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

Դարձեալ, կրկին աղաչեմ, վերստին յիշեսցիք ի սուրբ յաղօթս ձեր պուտուցիչն իմ զգրիգոր եպիսկոպոսն միով հայրմեղայիս, և դուք յիշեալ լինիք ի միայնոյն Աստուծոյ. ամէն: Հայր մեր:

94

ИВ, А 38—151

Шаракноц, 1724 г., Тіхис, заказчик переплета Минас

Ով տեսարք իմ և եղպարք, յիշեցէ առ Տէր մեղաոր Մինաս Էրէցս և ծնօղս իմ, վասն զի տեսի այս սուրբ Շարակնոցս վաղուց հին թագաւորաց, որ ոչ ճանաչեմք յայժմ, և ես վերստին կապմել ելոյ ի ժամանակս օսմանցոց, որ կալեալ ունին ֆաղաֆս Տիխիսիս, և կաթուղիկոսութեան Աստուածավորին, և դառն ժամանակի, թ[ուին] ՌՃՀԳ (1173/1724 ր.): և. 332 6

95

ГЭ, V3 834—463

Четвероевангелие, 1725 г., Эрзерум, автор записи Мурат, сын Пилоса Тагошенци

Յիշատակ է սուրբ անտարանս արարումցի Թագոշենց և. 246 a Փիլոսի որդի Սուրավին և մորն* ի դուռն Մարտրկո Սուրբ Լուսաւորչի վանքին. ով ոք որ պայս անտարանս արջտակէ կամ գողանայ, մասն ի Յուդայէ առնու. թվին ՌՃՀԳ (1174/1725 ր.)

96

ИВ, В 58—296

Новый Завет, 1736 г., Энкиври, переписчик Елиазар

Լուսփուտ վէ մերհամէթի իլէ Էփէնտիմիս Յիսուս Քրիստոսն և. 411 a եպարոյրայ թէմամ օղոտ պու Եոր Կրակարան Էրմէնի վէ թիւրֆի տեղիլ Ալլահիմիս Յիսուս Քրիստոսըն միւրվէթինէ վէ կենտի պաֆիր վալիտէսի կոյս Մարիամըն իսկէթինէ վէ ձեմի ֆիլիսս

* Пропуск

Էվկարդերինին լազիմէթինէ (խառուսա Էնկիւրի իւրէ) վէ փաֆ ու ապիւ, սալէի, վէ Էմին խաւրամը Քրիստոս Էփէնպիմիպին՝ րէր Կարապետին թալապ Էդիպ իսրէմէսի հասէպիլիէ, ֆի եապորըրը կէնրի հալալ մալընրան, վէ պէն խաֆր Եդիապար րախի պայիփ մֆուրիմէ կէորէ րուճ Էրմէիպ, եապորմ իֆի շէրիգ րիիլիէ: Ի-մրի րէճա իսրէրիմ ճիւմլէնիպէ, ֆի պու րէփարիգի օգոյուպ նէմրիսին կէօրուրսունձուպ, պիֆր Էրէսիպ սէպէպի րէր Կարապետի վէ խուրպամը Եդիապարը, պիֆր Հայր մեր իլէ. սիպլէր րախի պիֆր օլաւըպ օմրլէր րէփրէրինրէ. վէ թաֆսիրաթիմէպէ մէղփուրլէթ գլաւըպ: Մապուր օլա. սաղ օլուկ:

Մէնէ 1736, նոյեմբերի 1, շէրի Էնկիւրի իշրէ:

Текст на тур. яз. арм. графикой.

97

ИВ, А 117—А 118—228

**Сочинения Налаша Йовнатана, 1736—1737 гг.,
Астапат, переписчик Абрахам Астапатечи**

Գրեցաւ Նաղաշ Յովնաթանի ասացեալ ուրախութեանն և սիրոյ րաղերս ի ՌՃՁԶ (1186/1737 ր.) թուին և յամսեանն սեպտեմբերի ԺԴ (14) ի գեօղաֆաղաֆն Ասրապապը, ձեռամբ Խաչապուրի որդի վարպետ եպիօքի Արքահամին և ի վայելումն էլ Արքահամուն: Տէր Աստուածն ուրախութեան և երկայն աուրփ վայելումն րացէ. ամէն:

Դարձեալ պայս վայելուչ րաղերս ով ոֆ խնամով պահեսցէ, վարձս ի Քրիստոսէ առչէ: Նաև խնդրեմ ընթերցողի՝ յորժամ եղանակեն իւրախութեանն րաղերս, ի մի բերան ողորմի ասասցիֆ հանգույեալ հօրն իմոյ վարպետ Խաչապուրին և պիս գօնոյ Արքահամս յիշեմ, և դուֆ յիշեալ լիջիֆ ի միսանգամ գալստեանն Քրիստոսի, որ է օրինեալ միշտ յաիտեանս. ամէն: Հայր մեր, որ յերկինս...

98

РНБ, Арм. н. с. 40—52

**Книга о сотворении мира,
1743 г., Астапат, обновитель Абрахам**

Արդ, նորոգեցաւ գիրքս վերսրին հրամանաւ րեառն Յովնէիլայ գիտնական վարդապետի և առաջնորդի վանիցս Սրբոյն Սրտիաննուսի Նախավկայի, որ յԱսրապապը, ձեռամբ րէր Արքահամ արեղային՝ նորին աշակերտի, իսկ կապմեցաւ ձեռամբ Սողոմոն սարկաազի՝ նոյն վանից միաբանի, ոսրի մաղթեմ ի պա[րա]լիողայոյ, պի յիշման արժանի առնիպէֆ պաշխապօղ սորին. ողջ լերուֆ:

Ի ՌՃԴԸ (1192/1743 ր.) թվոջ հոկտեմբերի Ժ (10) նորոգմանն եղև րրաւ:

РНБ, Арм. н. с. 10—22

**Четвероевангелие, 1747 г.,
Нор Джулай, владелица Анна**

[...] Ըն[դ] վերջնոյ կրկնակի յիշարակարանիս: Յիշեսցիք ա. 335
վվերջին ստացող սրբոյ Անտարանիս՝ զբարեգոհիմ և
վեհասնուիի աստուածաւէր Աննային և ցհանգուցեալ զայր իւր՝
զհեպահոգի և ողորմածաւէր զպարոն Գրիգորն և Աստուծով
զօրացեալ զվորդիսն իւր՝ զպարոն Պետրոսն, զՊօղոսն,
զՅոհաննէսն և զՍէթ աղայն, և զղշխուիի դուստր իւր զՇէպարէն,
և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Տէր վնոյն զբարեսէր և զբարեպաշտօն ա. 335 6
Աննային, որ ըստացաւ զսուրբ Անտարանս, վասն զի ցանկացաւ
ընդ մարմնականի զառակացն ունիլ եւս՝ զհոգևոր զառակ ի
սրբոյ յեկեղեցոջ Կանն Աստուծոյ, յորում կայցէ յիշարակ
մշտնջենական:

Քանզի լուեալ էր զվերանական բանս մարգարէին Եսայեայ,
զոր ասէ. Երանի որ ունիցին զառակ ի Միօնի և յընդանի
յԵրուսաղէմ (Իս., 31, 9): Եւ այս յիրաւի գոյ, զի զառակք
մարմնական ոչ են յաիտենականք, իսկ հոգևոր զառակս այս է
մշտնջենատր և յաիտենական մինչ ի կալարած աշխարհիս:
Վասն որոյ բազում փափաքանոք ստացաւ զաստուածաւանդ
Կանն և զՅիսուսեան կրակս զողորմածաւէր Աննայն և իւրոյ
ամենայոժար կամօքն եր վաղմ և յիշարակ ի հանրահոչակ
յեկեղեցին Սրբուհոյ Աստուածածնի, որ ի Նորոյ Զուղայս
յաստուածակերպեալ գոյ, զի լիցի յիշարակ յաիտենական առ
յապայս և հանդերձելումն:

Եւ դուք, արժանածառանգ սրբոյ եկեղեցոյ սրբապնագործ
բահանայք և սպասաւորք սրբոյ // Կաճարի Տեառն Աստուծոյ, ա. 336 ա
զերիսս զայս և եթ մարթի ձեզ առնել ըստ *քրնտսւնայ* (?), նախ՝
սիրով ընդունիլ զգանձս աստուածային և յա իմն խնամով պահել
յամենայն վնասէ: Երկրորդ՝ զգուշանալ ի յանտղայիցի՝ մի լիցի
զի հանցեն ի յիշարակագրութենէն վաճառելով կամ այլ իմն
վնասի Կարով: Երրորդ՝ ըստ պարահմանն ամին յորժամ հանդիպիք,
յիշեսցիք ի Տէր Յիսուս վկերոգրեալ յիշարակակաւոր զԱննայն
հանդերձ իրայնօքն, զորս գրեցաք և յիշեցաք Եւ դուք յիշեալ լիջիք
միշտ առաջի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ամէն:

Ի թուականի Հայոց ՌՃՂԶ (1196/1747 թ.), ի հայրապետու-
թեան Կրեառն Դապարոյ սրբապան կաթողիկոսի և ի
թագաւորութեան Պարսից Աղոշահի բարեարար արքայի նորոյ:

Начало записи утрачено.

РНБ, Арм. о. к. 19—88

**Служебник, 1755 г., Каменец-Подольский,
переписчик Оксэнтиос**

Յիշարակարան
ԹՎին հապառ հարիւր քառսուն ինն

ա. 57 6

Մարիի ինն ի սուրբ Ջարկինն
 Ծղնայ վարմէն ի Խոսրովեանս,
 Գրիգոր, Մարիամ ծնողայ հայեանս
 Եւ ի նախնեայ Կամէնիցայ,
Օֆուէրիոս անուանեցայ:
 Ամս ինն ոսայ գրոց և կրօնին
 Ի դրպրապանն սրբապնոյ վապին,
 Աշակերտեալ առաջնորդին՝
Վարդան բարուն վարդապետին:
 Նորընծայ ամս չորս ֆարոպիչ
Կամէնցում առ Լուսաւորիչ:

ИВ, А 27—140

Прокл Диадох, Богословские элементы
 1757 г., переписчик Яару́т юн Полосеан

- ա. 185 a* Փառմ[...] Արդ, ի ՌՄԶ (1206/1757 ր.) թուականիս Հայոց, ես՝
 արուպս և պիտակս, Ղայթմապեանս փեր Փիլիպպոսս, պի կարի
 ցանկացօղ և փափակօղ եղէ պայս գրոյս՝ Պրոկղի Շաղկապիս,
 ֆանպի ոչ գոյր ի ֆաղափս մերում ոչ դաս ասող, ոչ հեղինակ,
ա. 185 b մինչև ի գալն սրբապան հօր մերոյ և բանիբուն // փիլիսօփայի
Ճահովեցի Աւերիս ծայրագոյն եպիսկոպոսի: Յորժամ եկն ի
 ֆաղափս նուիրակ և յառաջնորդ, ոչ ինչ փոյթ ունէր, բայ
 ֆաղպրածորան ֆարոպելոյ աստուածաբանութեան և հեպարեր
 դաս ասելոյ: Վասն որոյ և իմ յօժարեալ և յարիպեալ ի
 ծերութեան [ժ]ամանակի պի յիսունամեայ գոլով՝ աշակերտեցայ
 առն Սստուծոյ, և նա հեշտալոր ոճիս, փուարթ սրփիս սկսաւ դաս
 ասել ինձ միայն փրամաբանութեանս, որպէս պի փարակուսանս
 լուծանելով անդուստր համարձակեալ իմ և ապառինեալ յոյսն
 բնաից, ըսկսայ թարգմանել ի վրայ ֆերականութիւնս՝
 թախանձմամբ Վրայ կաթողիկոսի Աւերոնի, և յորդորմամբ և
 օրհնութեամբ սորին աւարտ հասաք որքան կարն մեր
 վերաբերեաց: Յեք այնորիկ Պերի սրմենիասն, հանդերձ
Գրիգորի դեռաբուն աշակերտի նորին: Եւ յեք վախճանելոյ
 լուսահոգի Գրիգորի, սկսաք պայս Շաղկապս, Օրբելեան Բանն
 դիւանբեգի, Նիկողայոս ֆահանայի և Գէորգ դիակօնի: Եւ յեք
 ուսանելոյ, փաժանմամբ գրել ետու հեպարարոյ աշակերտի
Պողոսեան գերիմաստ Յարութեան դպրի, որոյ յիշտապակն
 յաիտենական եղիցի և վարձն ի Քրիստոսէ առնուցու. փոք
 բապում ջանիւք և աշխատութեամբ գրել ետու պայտսիկ՝ ի հալալ
 արդեանս իմոյ, առ ի վայելումն ինձ թարմապարիս, յիշտապակ
 իմ հոգոյս:
- ա. 186 a* Յաղագս որոյ աղերսանօք հայցեմ // և խնդրեմ հարցդ
 սրբապանից եւ եղբարցդ մաքրագունից, պի յորում աւուր և ժամու
 պարակեսցիք յայս մարենիս՝ րեսութեամբ, գաղափարութեամբ
 եւ կամ ընթեռնելով, յիշեսցիք միով հայրմեղայիս պիս՝ փթեալ
 ծերունիս հանդերձ ծնողիւք իմով և որդով և վերոյ յիշեցեալ

վեր Պետրոսի որդի Յարութենի և ամենայն ապագադոհմիսն՝
վնջեցեալսն և վկենդանիս մեր: Իսկ որ առաքն է ի Կոստա
բարեայ՝ Քրիստոս Մսրուածն մեր, ձեզ յիշողացդ եւ զմեզ
յիշեցելոցդ ողորմեսցի իւր միսանգամ գալստեանն եւ
արժանատրս արասցէ Կիւր երանական քաղցր ձայնին, որ ասէ-
Եկեալք օրհնեալ էք իմոյ (Մֆ. 25, 34) և այլն: Որ է օրհնեալ
անսրաւ յաիտեանս յաիտենից. ամէն: Հայր մեր որ յերկինս
հրամայեցէ:

102

ИВ, А 35—148

**Прокл Диадох, Богословские элементы,
1764 г., пύстынь Лим, переписчик Йованнэс**

Փառք [...] Գրեցաւ գիրս, որ կոչի Պրոկղի Շաղկապ, ձեռամբ ա. 216 6
սուրանուն և մեղապա[ր]յր Յովաննէս քահանային, անուամբ
միայն եմ, գործովս՝ ոչ, թիւն ՌՄԺԳ (1213/1764 ր.), որ եմք
երկրէն Գաաշու, ի գեղչէն, որ կոչի Բարականց և ի մէջ Լիմայ
սուրբ անապարին, ընդ հովանեալ Սրբոյն Գէորգայ Ջօրավարին:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ով հայրք և եղբայրք, որ հանդիպիք մա
կարդալով կամ օրհնակելով, յի սրբի ողորմի ասէք, և Մսրուած
ձեզ ողորմի այնմ ժամու, որ ասէ. Եկալք օրհնեալ Հօր իմոյ
(Մֆ. 25, 34): Ամենադադիր լերով գրոյս. ամէն:

103

ИВ, В 82—319

**Четвероевангелие, 1766 г., Баку,
поздний владелец Киракос Гапанци**

Փառք [...] Ջվերջին սրացող սուրբ գրոցս, որ կոչի ա. 250 a
Սւեարարանս, առայ Ղափանցի պարոն Կիրակոս ի հալալ
արդեանց իմոց, յիշարակ ծնողաց իմոց հայրն իմ՝ Պաղտասարն,
մայրն իմ՝ Կովնապն, կողակիցին՝ Նապլուին, և որդոցն իմոյ
Պաղտասարին, Գասպարին, դստերն՝ Անթատամին, Ոհանէսին,
հանգուցեալ որդոցն՝ Մելիումին, և ամենայն արեան մերձա-
[ր]ոցս. որ երու յիշարակ, Գանջեցի վեր Դաւիթին որդի վեր
Խաչարտորին. և որք հանդիպիք կարդալով կամ օրհնակելով,
վերոյգրեալ պարոն Կիրակոսին հանդերձ ծնողն յիշեցէք. յիշեալ
յիջիք առաջի արեանին Քրիստոսի. ամէն:

Թվին Հայոց ՌՄԺԵ-ին (1215/1766 ր.) գրեցաւ փերովարի
ԻԴ-ումն (24), Բաբու:

104

РНБ, Арм. о. к. 12—70

1767 г., Каменец-Подольский

Յամի Տեառն 1756, օրն յունիսի 20, սկսաւ շինութիւն ա. 1 6
յեկեղեցոյս Կամենիցոյ Հայոց Սուրբ Նիկողայոսի և աաարտեցաւ

յամի Տեան 1757, օրն առաջին յուլիսի շինութեան նոյնոյ
յեկեղեցոյն:

Յամի Տեան 1767, օրն 22 օգոստոսի, եղև բերումն թափօրով
հրաշագործ պարկերին Երանտոյ կուսին ի նոյն եկեղեցին:

Выше та же запись на польск. яз.

105

ИВ, А 56—169

**Сборник, 1767 г., монастырь св. Карапета
в Ернджаке, сын Тамраза Ананиас**

1766-ումն, Հայոց ՌՄԺԵ-ումն (1215/1766 ր.), ես Հաշրա-
րխանսի Թամրասի որդի տէր Անանիաս եկի Երնջակայ Սուրբ
Կարապետն և թվին ՌՄԺԶ (1216/1767 ր.) և մարտի Ժ-ումն
(10) Նախջիվան Երեմ խորանումն ձեռնադրվեցայ անարժանս
բահանայ՝ ձեռամբ տեռան Կարապետ երանաշնորհի և ծերագոյտր
վարդապետի: Սպրուած վայելումն տայէ ի բարին. ամէն:

106

ИВ, В 11—249

Сборник, 1773 г., покупатель Аракем

а

Այս քարոյի գիրն, որ է մեծաբար[ոյ] Վարդան վարդապետին,
ես տէր Առափըրս տեսի որ գողայեալ էին ժողովորդն կու ծախէին
և ես առի առանց գնոյ թվին ՌՄԻԲ-ին (1222/1773 ր.)

б

Ես անարժան տէր Առափ յոյժ անառակ,
Նաև չեմ առեալ վարժումն, գիտութեան եմ խակ,
Կարդացող գրոյս, յիջեցեմ քիս, որ եմ գործով տարդակ,
Խնդրեմ ի Քրիստոսէ, որ ահեղ արեւնին չառնէ
քիս խայտառակ:

Почерк второй записи отличается от первого. На л. 01 а и
95 б криптограммы: Տէր Առափըրս գրոյ է и др.

107

ИВ, С 29—409

**Библия, 1778 г.,
Ахркалак, даритель Маргар**

Յիշատակ է Սպրուածաշունչ սուրբ տառս Մարգարին և իր
կողակցոյն, և որդոյն Յովսէփին, որ ետ իր հալալ արդեանսն
յիշատակ իր հոգոյն ի դուռն Այրբայաբայ Սուրբ Սպրուածածնայ
եկեղեցին՝ ձեռամբն աւաք տէր Աբրահամին, թվին ՌՄԻԷ-ին
(1227/1778 ր.). Սպրուած լուսաւորէ իր առ հասարակ
ննջեցելոյն հոգոյն. ամէն:

ИВ, С 29—409

Библия, 1783 г., монах
Й[о]всэи

а

Յօվ որ հարցանէ, թէ այս Աստուածաշնչիս գրօղի անուն, *ա. 220 6*
Գրիգոր աստուածաբան վարդապետն է գրել, Հախապարայ Սուրբ
Նշանին յիշարակ ա տվել: Օվ [ո]ր կարդա, ամենայն բերան
ողորմի ասէ, Աստուած ողորմի ասողայ հոգոյն. ամէն:

Գրվեցաւ ՌՄԼԲ (1232/1783 ր.) օգօստոսի ԻԳ (23), ի ձեռամբն
սոսկ տէր Յ[ո]վսէւհին վանական վեղբարն իվր յ[ի]շէցէ, և դոմ
յիշայլ լինիջի գալստայն իվրոմ. ամէն:

6

Օման խանն, որ էկավ Լօղի բերթի թվին ՌՄԼԲ (1232/1783 ր.)
մախի մուրն

ИВ, В 29—267

Степанос Шахумеан, История Давит-бэка,
1787 г., Змюрин переписчик Даниэл

ա. 69 6
Սակաաօին ճառս վիպական
Վիպէ պարարս քաջին Դաթեան
Որ ի յԱբանդ տան Սինական
Վասն հաապոյ քիստոսական,
Դօղեալ ելով ի խորշ անկեան
Ի տան մեծի քաջապարմեան
Աստուածապրոյ մեծ Ապրօեան
Յորմէ առաք պապաճէն սորայն՝
Ձեռամբ Դանիէլ չնչին դրարի
Յօրինակեալ գծագրի
Ի ծովեպրեայ մեծ քաղաքի,
Որ է Ջմիլիին անուամբ հրճուի:
Եռամ բառիկս առ քեզ կալեալ,
Ջգայարանդ վեցապարկեալ
Երբ թին Հայոց տեսցես յայտնեալ
Լեր ի յաղօթադ սիկզս յիշեալ:

Եւ Քրիստոսի յուսոյն մերոյ փառք յաւիտեանս. ամէն:

Расшифровка даты: 5+1000+1+200+(5×6)+551=1787 г.
(О. Еганян).

ИВ, В 48—286

Сборник, 1791 г., Гаре

և 18 6 Յիշարակ է մարտանս որ գոչի Կրակ Յիսեան, պարոն առ Տէր գնացե[ալ] ///

Արդ եղև զվար փարին,
 ՌՄԽ-ին (1240/1791 ր.), յունվարին թվին,
 Ի ժամանակս մահ փարածամին,
 Ջոր Աստուած ապարէ Գարս փառափին:
 Տաճկաց Ճ (100) սարակէին,
 Հայից Լ (30) մեռանէին,
 Մինչև սրբոյ Աթոռէն Գ (4) մասունք բերին:
 Աստուծով փարարեցաւ. ամէն:

ИВ, А 9—122

История Александра Македонского,
1792 г., Карин, автор записи Йоханнэс

և 85 Ե Աշխարհակալ արքային Աղէֆանորի Մակեդոնացոյ պարմագիրն, որոյ սթերին լրացուցեալ մարուցաւ ի հրճուանս մեծարգոյ իշխանապետ Ալլան աղայի, բարեժառանգ որդի շեղաշոք Կարապետ աղային, յորմէ այժմս պարգևեցաւ Բասենոյ Պաշտիտի բարեհամբաւ մահտեսի Գէորգ մեծի և գիտնական դարի, որպէս զի ի յընթեռնող և ի յըսբունողն իր՝ սովաւ մշտապէս աղօթս արասցէ վասն կենաց վերոգրեալ յարգելեաց, ընդ որոց, եթէ դէպ և արժան համարիցի, յիշեացէ և զիս՝ պետնեալ ծառայս նոյն պարուելեացն պաշտօնեալ Յոհաննէս չպէտ նօսարս, որ սոյն բան գրեցի ի ՌՄԽԱ (1241/1792 ր.) թոռոցս և յոլիսի Ե (5), ի փառափ Կարին:

Издание текста: Симонян 1989, с. 89.

РНБ, Дорн 31—1

Шаракноу, 1814 г., Санкт-Петербург,
даритель Йарутюн Валаршапатци

և 402 Ե Ընծայեցի սոյն Շարականս ի Հասարակաց գրքարունս Ռոստրաց կայսերութեան ի թագաւորութեանն ամենայն Ռոստրաց Աղէֆանոր յառաջին և հայրապետութեանն Հայոց Եփրեմ յառաջին, որ եմ Յարութին Վաղարշապատցի, ՌՄԳԳ (1263/1814 ր.) թվին:

Записи с приблизительной
или сомнительной датировкой

113

ИВ, С 29—409

Библия, 1298 г. (?), Млиц,
заказчик Григор Аревелци

а

Բարեխաւութեամբ սուրբ և ընտրեալ սնահապարկացն որ կապարեցան վասն Բո, Քրիստոս Սստուած իմ, ողորմեան ստացողի մարտնիս Գրիգոր անարժան արեղայի և ծնաւոյս իրոց և եղբարց և ամենայն պարմից իրոց, և սիրելի եղբարց իմոց Վանական վարդապետի և Բարսեղի սրբասնեալ քահանայի: Ով եղբայր, յայսմ ատուր անարին ազգն Հազարո, որ կոչի Ղարաման, Կոր վանեսց[է] և կործանեսցէ սնա Կէր Սստուած մեր, եկն այրեաց Կսուրբ ուխտն Միքի և գերեաց Կաշխարհն ամենայն և Կարաւ. որոց Կրկեսցէ Կնոսա Կէր Սստուած մեր, և Կմեզ ի սստանայէ և Կձեզ, որք ոգտիք ի սմանէ. ամէն, եղիցի:

ա. 205 6

6

Ընտրիւ Տեանն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կապարեցի Կգիրս Կայստսիկ՝ յիշարակ ինձ և ծնողայ իմոց: Մրդ, որք ընթեռնոյք կամ արինակ առնոյք, յիշեսցիք ԿԳրիգոր Կանարժան արեղայ ի մաքրափայլ և յարժանատու յաղաթս ձեր, ընդ նմ[ին] և Կերջանիկ վարդապետն ԿՎանականն և Կբարեբարոյ Կեղբայրն իմ՝ ԿԲասիլիոս և Կծնաւոսն իրեանց յիշեսցէք ի Քրիստոս, և Կխոշորութիւն գրոյս թողութիւն շնորհեսցէք, Կի այսչափ էր կար մեր:

ա. 220 a

Ձոր արինակ նա խոռվեալ փութա ի նաահանգիստ, նոյնպէս և գրիչն ի վերջին գիծն: Յայսմ ամսոյ նահապարեցաւ թագորդին պարոն Թորոս և սպանաւ յեղբարէ իրմէ, որոց ողորմեսցի Քրիստոս Սստուած և հանգուսցէ յերկնիցն արհայութիւն և Կվերջին մնացեալքն ի խաղաղութիւն պահեսցէ. ամէն:

В

Արինեալ է Սստուծոյ անչափ մարդասիրութիւն, որ ներեաց ամենաթշուառի յանդգնութեան, և վայ է ինձ, որ Կյոյժ Կիւրանին ինձ ի բաց եմ թողեալ՝ Կխոստովանել մեղացն և Կողորմել աղաբարին, և Կսիրելն Կընկերն, և Կոչ բարկանալն Կարապարոյ, և Կջերմեռանդ արդաստաւ աղաթն, և միայն Կգերեղոյս Կփոյթն ունիմ և ոչ Կգիրս հրամանացն կապարումն. և կարի վրանգիմ ի յաւարտութիւնս և ի պանդխտութիւնս, Կի ի գործոյս իսկ երևի, Կի խիստ ճարտար կու գրի, թէ Սստուած ճանապարհի Կա, որ երթամ առ իմ ծնողսն: Այլ վառեալ իմ ի յայս յոյս, թէ որք հանդիպիք գրոցս, ազնուի յիշէք սրտի մտաւ Կանարժան աշխատողիկս, որ այսպիսի բազում Կառապանաւ վասն Կկարութեան և Կպանդխտութեանս, և Կիցուն գրով ձաբարեցի:

ա. 341 a

Այլ թէպէտր և է խոշորապէս գիրս, այլ արինակն լաւ է, զի ի Գորգ պարդապետին* արինակէն է, և նա յոյժ աշխարհեցաւ ի բովանդակ Սստրուածաշունչ գիրս և պայծառապայտյս նախադրութեամբ և զլխահամարով, զի դիրաւ գրանիցեն բանի խնդրաղին զինչ կամիցին:

Արդ, աղաչեմ զհանդիպեալսդ, յիշեցէք սրտի մտաւ Կորգ վարդապետ և զգոյն երիցանց զարինակիս շնորհադա: Այլ և զիմ անարժանութիւնս Կորիզոր Արևելցիս, ծնադաւոն իմով և ամենայն զարմիւք, և որք աշխարհեալ են ի յիս ուսմամբ և խրապոս, և Սստրուած իւր շնորհէ ողորմութիւն՝ որ մեզ խնդրէ ողորմութիւն ի Քրիստոսէ. ամէն:

Как было отмечено в описании рукописи (№ 409), возможно, что данный иштатакаран воспроизводит частично или полностью записи 1298 г.

114

ԴԶ, ԱՐ—1011—468

**Библия, кон. XIII—нач. XIV в.,
Киликия, переписчик и художник Йусэп**

ա. 30 6 Չսստրուածաւէր պարոն Սմբաւր զորդի ի Քրիստոս հանգուցեալ սպարապետին Հայոց Աւոնի աղաչեմ ի մեղաց թողութիւն իւր և ծնողաց իւրոց. ընդ նմին և զանարժան գրիչս Յուսէվի աղաչեմ թողութիւն մեղաց հայցել յՍստրուծոյ ինձ և ծնողացն իմոց և տուողն թողութեան թողցէ և ձեզ պանսանս ձեր. ամէն:

ա. 122 6 Տէր Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա՛ անարժան ծառայի և սուտանուն քահանայի և փսուն գրչի Յուսէվիս և ծնողաց և զարմից իւրոց, ամէն, և Տէր ձեզ ողորմեսցի և խոշորութեանս անմեղադիր լերուք, զի շրապով կու գրէի վասն արինակին որ չէին ի թողուք:

Записи переписчика см. также л. 49 а, 50 б, 63 б, 82 а, 98 б, 110 а, 151 б, 166 а, 276 а, 427 а/69 а, 446 а/88 а, 457 б/99 б, 475 б/117 б.

115

ИВ, В 60—298

**Йовханнэс Ванакан. Толкование на кн. Иова,
XIV в. (до 1387 г.), переписчик Йакоб**

а

ա. 107 а Ջմեծ նեւրապալիւրն** և զբաշ քարունապետն, զառապա-
ձեռն և զառապամիւրն և զթարգմանող Հին և Նոր կրակա-
րանաց պղերն Արեւիհաննու յիշեցէք ի Տէր Յիսուս, ո՛վ ոք որ
հանդիպիք այսմ տառիս:

* Եմ. վարդապետին.

** Եմ. մեւրապալիւրն.

6

Չանարժան և գտուրանուն գրչակս վՅակորս աղաչեմ յիշել ի Տէր Յիսուս, ո՛վ ընթերցողք: ա. 286 6

В

Աղաչեմ վամենեսեան ով որ հանդիպիք այսմ գրի ընթեռնուկամ արինակել՝ չմեղադրել գրոյս և սղալանայս, ևս առաւել վարհիական գլուխք: ա. 278 а

116

ИВ, В 11—249

Сборник, XIV в., заказчик ԹՐԵՏԱԿԵՅ

Քրիստոս Աստուած, սուրբ առաքեալս և անգարանչիս Յոհաննու սիրելոյն և Պրոխորոնի բարեխաւսութեամբ թողութին շնորհեան սրայողի գրոյս Ընտրակիսի քահանայի և ծնողայ իրոյ, և ամենայն արեան մերձատրայ, ազգականայ, և ինձ՝ նուաստ, թարմատար գրչի, և կարդայողայ, և լսողայ, և հաւատով ունկնդրողայ, և քեզ փառք յամենայն սպանք: ա. 271 6

Ближкие по содержанию записи см. также на л. 21 а, 40 а, 97 б, 108 а, 116 б, 148 б. и др.

117

ИВ, А 37—150

Сочинения Нерсеса Шворхали, XIV в.

Չամենայն արհնութեանց արժանատրսն վԱվաք պարուն՝ վայելող գրոյս, և վիրսն ամենայն, նաև վարդարամիտ և վրնութեամբ բարին վՄիսիթար <ս>աղա մուղղասին և վպարտեալ ծերունին վՖրերն, որ սօրինակն շնորհեցին, նայև վիս՝ վողորմելի և վեղկելի ծերս, վփրցվրցուն գծողս և վանարհեստ կազմողս յիշեսցիք ի Տէր, վի և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյն մերոք: ա. 103 6

118

ГЭ, АР—1011—468

**Библия, первая половина XV в.,
Киликия, последующий владелец Карапет**

а

Ով սուրբ ընթերցողք, յիշեսցիք յաղաթս ձեր վվերջին սրայող վԿարապետ վարդապետն և Վժնողսն իր և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ: ա. 6 6

б

ՉԿարապետ վարդապետն և Վժնողսն իր յիշեսցիք ի Քրիստոս և դուք յիշեալ լիջիք և վՄարտիրոս բանի սիրող որ վգիրս գրեցի: ա. 175 6

См. также л. 6 б, 82 а, 98 б, 110 а, 151 б, 166 а, 179 б, 276 а, 343 а, 427 б/69 б, 446 б/88 б, 488 б/130 б., записи от имени Карапета выполнены Мартиросом.

119

ИВ, А 16—129

Шаракноц, XV—XVI вв., переписчик Нерсэс

а

л. 116 а

Ի Յարութեան կիրակիս,
Եւ հրաշափառ սուրբ Ջարկիս,
Տեսողի յաւորքս պարճառիս,
Ջիս յիշեցիք պողորմելիս.
ՋՆԵՐԱԿԷ վանարժան դարիս,
Ջգծագրող սուրբ Կառիս՝
Ջըսրբարոյս Շարակնոցիս:

Եւ զծնաւոյն մեր արժանի արասցէ մասին սըրբոյ. ամէն:

б

л. 263 а

Ջրառասպելալ զգրիչս՝ վՆԵՐԱԿԷ սարկաւազս և զծնաւոյն իմ յիշեալ:

В первой записи переписчик представляется чтецом, во второй дьяконом.

120

ИВ, А 17—130

**Шаракноц, XV—XVI вв.,
поздний переплетчик Григор**

л. 334 а

Ջվերջին կապմոզս զԳրիգոր սուրանուն արեղան աղաչեն յիշել ի Տէր, և Սսրուած զձեզ յիշէ յիւր միասնգամ գալուարն. ամէն:

121

ИВ, В 47—285

**Книга вопрошений Григора Тагёваци,
XV—XVI вв., переписчик Горг, заказчик Бардулимэос**

л. 391 б

Փառք [...] Գրեցաւ ասրուածային զանձարանս որ կոչի Հարցմունք Գրիգորի, վեհիմաստր հեռեպորի և քաջ իմաստասիրի և վարդապետի Հայոց, մանաւանդ ախոյեանի ուղղադասանիցն և ընդդիմի հարկանող շարափառացն դասուց, առ դուրս Սուրբ Սսրուածածնիս և Նախավկայիս Սուրբ Սլրեփանոսի, ձեռամբ բազմամեղ անձին Գորգի, ի վայելումն մանկանց Սիոնի:

Արդ, ո՛վ դասք լուսերամից, որք հանդիպիք ի սմայ Կեստութեամբ կամ գաղափարելով և կամ ընթերցմամբ, յիշեցիք ի մեղսաբաւիչ

յաղաթա ձեր սրայցող սորայ՝ վճարդոյիմէն արեղայ և վեռին սորայ՝ վՍստրուածապոյր հէրայերն Սուրբ Առաքելոցս և վրծնաւոյ սորայ՝ վճուրթէլ և վմայրն Մըթլայիալ և վեղբայրն վճարունակ և վոյրն վՍսանխաթլուն և վիւր որդիին՝ վճարապետ և վճայրապետ սարկաւագն և Սստրուած ողորմի ասայէք, և Սստրուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Այլ արդ, անարգս ի սեռս մարդկային ազգի, անպիտանս և անարժանս ի մանկունս եկեղեցոյ, ոչ թէ վասն գրչութեան արհեստից և կամ յարագութեան մտայ և յորդորումն մարանց բունս հարաք ի հանճարիմաստ և ի բազմահեղ մատեանս, այլ վասն սիրոյ և հրամանաց, գերապայծ և երանաշնորհ և պանծալի բարունապետիս մերոյ՝ Թումայի քաջ հոգեպորհի, վի բազում անգամ թղթով և պարզամաւ առաքէր, և մեք հարկեցաք ըստ րգէր և ըստ փանափ անպորութեան մերում ասարկեցաք:

Այլ և համշիրաք եղբայրս մեր Գրիգոր, և սայ ևս առաւել խնդրէր, վասն վի Գ (3) հեկոյ այլ ոք եր և ոչ առին յանձն. և մեք վասն եղբայրական գոյ սորայ և սրբասէր և մաքուր անձին և բաղձանաց սրտին կատարեցաք վհայցելիս սորա:

Դարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեսեան, թէ պարահմամբ և թէ ընթերցմամբ՝ անմեղադի[ր] լինիք սխալանաց գրիս և խռորութեան. այլ և աղաչեմ զձեզ խնդրել ի Տեառնէ վրայսումն անլուանալի բազում մեղաց // իմոց. և դոք յիջեալ լիջիք առաջի ահեղ արեւնին Քրիստոսի, որ ասէ. Եկաք առ իս ամենայն աշխարհոյք և բեռնատրք, և ես հանգուցից զձեզ (ՄՓ. 11, 29):

Դարձեալ, աղաչեմ զամենեսեան, որք ընթեռնոք կամ արինակէք յիջեցէք ի սուրբ յաղաթոս ձեր զառաջ յիջեցեալ սրայցող սուրբ գրոցս՝ վճար[դոյ]իմէն արեղայ և վՍստրու-ծապոյր հէրապետ և զծնող սոցայ, և վեղբայրն և զպագն ամենայն առհասարակ. ընդ նմին և վեռուոր հայրն սոցայ և զուսուցիչն՝ վճարապետ արեղայ. և ինքն որ զուողն է բարեաց, րայէ ձեզ զուր երկնից արեւոյթին. ամէն: Եւ ինձ մեղաւոր Յոհաննիսիս Սստրուած ողորմի ասայէք, և ձեզ ողորմեսցի Քրիստոս Սստրուած:

Записи на л. 77 а и 77 б сделаны рукой заказчика Бардулимэоса, на л. 224 б — переписчика Горга. Его же рукой написан и данный иштатакаран, но строки, относящиеся к заказчику, отличаются и почерком, и цветом чернил. Возможно, эти части вписаны Йоҳанэсом, который просит помянуть его в самом конце записи.

ԶՍարգիս անարժան քահանայ և վհանգուցեալ ծնողսն իմ և վոյրն իմ՝ զգնապետսն առ Քրիստոս, աղաչեմ յիջել և մեղաց մերոց թողութիւն խնդրել, և որ յիջէ սրտի մտաւք, Քրիստոս Սստրուած վիմ յիջէ, վի ծաղկի վարդարեցի վսուրբ վառս վայս:

СПбГУ, Ms. Сaus. 3—461

**Йовханнэс Ерзкаци, Толкование грамматики,
XVI в., переписчик Кюракос**

- л. 6 б* Ոհ, աղաչեմ, ւմեղուցեալ սորին գրող յիշեալ:
- л. 10 б* Ոհ, ւմեղաւք ւրառապեալ հոգիս Կիրակ[նս] աղաչեմ յիշել ի Տէր:
- л. 119 а* Ոհ, ոհ, ընդ որս և ես աղաչեմ աղերսանաւք, գրող սորին, յիշել ւմեկ հանդերձ ծնողաւք մերալք ի մեղայ թողութիւն, և յիշողայդ գլանել յՄստութոյ ւրողորմութիւն: Եւ սխաղանայ և պակասութիւն ւրո ինչ ի գիրս, աղաչեմ չիւնել մեղադրելի, ւի միւրս յոյժ շփոթեալ էր, նաև չէր խելկունս ի վերայս:

ИБ, В 1—239

**Ветхий Завет, XVI—XVII вв.,
переписчик Костандин, заказчик Костандин**

- л. 306 б* Ջսրայատ սորք մարենիսս՝ ւարբաւէր եպիսկոպոսն ւրեր Կոստանդին և ւծնատսն իւր յիշեսջիք ի Տէր. ընդ նոսին և ւիս՝ ւերկելի գծադս ւ Կոստանդին անարժան քահանայ, և որ յիշէ՝ և ինն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ Մստութոյ մերոյ. որ է արինեալ յաիւրեանս. ամէն:

Та же запись в сжатой редакции на л. 235 б.

ИБ, В 1—239

**Ветхий Завет, XVI—XVII вв.,
последующий владелец Йовханнэс.**

- л. 478 а* [Յ]աշխարհէս ըսգայական,
մարդ մի եղէ ես անայիւրան,
Որ բնաւ չունիմ գործ փրկութեան,
քան թէ ամենն ամաթական:
Շոգոց մարդկան բժշկարան՝
գիւրեմ ւայս գիրքս պատուական,
Մոնոլ ծաղիկս ւանաւան,
խառնել ի պէրս փրկութեան:
Նախնի սրայատն արիական՝
ւրէր Կոստանդին այր պատուական,
Նախ գնացեալ յադենական.
Ճանապարհաւ մեծ փրկութեան,
Էական հայրն ի նման,
մեկ մի ունի ես ազգական,

Միրյան լայն վանց գիտութեան,
 պամէն էր գրոց ասպնջական,
 Վարդապետ էր փաղարքան
 եպիսկոպոս յոյժ սրբական,
Անդրիասանցս ի մենաստան
 էր առաջնորդ հաճոյական,
 Բամից խմբիցն անմարմնական,
 հոգովն երգէ սաղմոսարան,
 Դամբարան որ գերեզման,
 մարմնովն է աստի ի պատիկման:
 Արդ, ես ծառայս քո անպիտան,
 Քրիստոս փրկիչ ազգի մարդկան,
 Պետր կոչեցայ խիստ անարժան,
Յոհաննէս անուն ըստ մանգութեան:
 Եւ կու ըղձամ ընթերցման,
 կարաւոր յաներ միջտ գիտութեան,
 Տունալ զգանձս մարմնական՝
 ստացայ զգիրս ինձ վարժարան:
 Մեղան հոգոց անծախական՝
 ինձ և իմոցն որ յերոյ գան,
 Գրել ի սիրտս հոգեկան,
 բուժել վխաւար անգիտութեան:
 Բամեալ բոլորք ամենեւեան,
 որք հանդիպիք այսմ յիշման,
 Եթէ կարգաւ կայք յաստիճան,
 թէ ի ճանապարհս իմաստութեան,
 Յույժք ինձ գութ ողորմութեան,
 եւ վայելաղ գրոցս ըստ պատահման,
 Անտղ շընորհըս թողութեան,
 ի Յիսուսէ Աստուածն բան,
 Դատիլ գործոց մեր չարութեան,
 ծածկել մեղաց մեր վապրութեան,
 Անտղ ըզփառս երանական,
 զտեսութիւն աստուածութեան,
 Զմոռանալ խիստ է արժան,
 կու աւանդեմ՝ որ հետ մեր գան
 Աղաթս առնել անձանձրական,
 Կէր Սրբեփանի որ մեր հօրեղբայր և ազգական
 Նաև ծնադայ մեր մարմնական
 ննջեցելոց ու որք այժմ կան:
 Քրիստոսի որ վմեզ սրեղծ ձեռօքն արարչական,
 Նմա փառք, պարիս, գովութիւն և գոհութիւն ի յափտեանն
 անսրտական. ամէն:

Начальные буквы нечетных строк образуют акrostих:
 ՅՈՂԱՆՆԵՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏՍ ԳՐԵՑ ԱՂԱԶՆԵՔ:

ИВ, А 37—150

**Сочинения Нерсеса Шнорхали, после 1662 г.,
сын Мэрайба, вызволивший рукопись из «плена»**

- л. 164 б Ես, Արարի որդիս, այիս գիրս գերի էր /// առայ Շուխ վայ[ն]ին դրգէցի իմ զոգուս համայ:

ИВ, А 33—146

**Псалтырь, XVI—XVII вв.,
переписчик Мкртыч**

- л. 150 б Ջմեղատր և վանայիտան, հող և մոխիր վմկրպիչ անուն յիշեցէի ի Տէր:

ИВ, А 49—162

XVII в.

а

Переписчик Срапион.

- л. 365 б Ջմեղատր քարտողարս և վմեղս[ա]թաւալ գծայգրողս Արապիոն արեղայն յիշեցէի ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, ո՛վ եղանակատրբ:
- л. 314 а Ասմեղադիր լերոմ սխալանայս, ծարսալ է միտնս ի ջորն է. միտնս ի հետր փողին չէր, վմիջին փուն մոռայս: Ոհ, վղարիբութիւն, թէ ինչ դատն է ամենայն. մալափու չեմ կէրեր, ասէր, թէ ջոր բեր:

б

Художник Йованнэс.

- л. 26 а Ջասկալ ծաղկող սորայ՝ Յովաննէս էրէցս յիշեցէի և Աստուած ողորմի ասացէի վասն Աստուծոյ սիրուն. ամէն:

ИВ, А 58—171

**Четвероевангелие, 1756 г. (?), Эчмиадзин,
переписчик Маргар**

- л. 272 а ... Վայ, ես ամենաթշուառս և բիր պարտատր, մեղօք վառածեալս իմով մեղսամած ձեռօքս ծրեցի ի թվականութեանս մերոյ Հայկապեան *ՌՄԵ (1205/1756 ր.) թվին, ի Սրբոյ Աթոռն Էջմիածնի,* ի բազմավիշտ, ի յօգնավարանգ, ի դժնարեր և ի բանտակաղկոճ ժամանակի աւարտ հասուցի յաջողութեամբ Տեան:

* Слова между звездочками приписаны на полях.

Ի հայ//րապետության Տեանն Յակովբայ գերերջանիկ և ա. 272 6
սրբապան կաթողիկոսին Մրբոյ Էջմիածնի և ի յաջորդության
Մրբոյն (Երուսաղիմայ) տեանն Թեոդորոս պարոխարզին, և ի
իշխանութեանն դաճկաս, որք տիրեալ էին յարևելականայ և
յարևմտականայ, բայց երկիրս արևելեան ոչ գոյր թագաւոր, և
ամենայն ոք ինքնագլուխ թագաւորէր. իսկ ազգին քրիստոնէից
գային ի մէջ մեծի եղութեան, վրանգի և պէտպէս փորձութեան.
պաղատակն, ողբն, տաճնապն և պշարչարանսն ո՛վ կարէ գրով
ճատել, քանզի գրէթէ ուրից մինչև ցզուխ չիք առողջութիւն, սի
աշխարհս ամենայն կայր ի մէջ նեղութեան և վշտակութեան:

Աստուծոյ մատթեմ սիրելի և ի բարի պաշտօն վայելողայոց
այսր վայելուչ և ի հոգեպարոյ տեաննաւանդ վՄուրք Աւետարանս,
յիշել ի ջերմեանդագոյն աղօթս ձեր պատասպեալ և զմեղամած
Մարգարայ իբրու և եթ վարդապետ, որ անուամբ միայն եմ և
գործովս ունայն և վաւր//թարագոյն, և ևս առաւել պիանգու- ա. 273 a
յեալն առ Քրիստոս ծնողայս՝ հորն իմոյ Լալային և մօրս՝
Թարճանին, սի և դուք յիշեալ լիջիք ի մեծի փիւղեպական ահեղ
արեւնին Քրիստոսի. ամէն.*

130

ИВ, А 39—152

XVIII в., обновитель Григор

Յիշատակ է տառս Յոհանու Որոտնեսցուն և մշտահոս ա. 1 6
աղբիւր շնորհաց գիտութեանն աստուածաբան ընտիր
Քարոպգիրս և վերջին նորոգող տէր Գրիգորն և իւր որդի տէր
Հոսէփին, եղբարսն՝ Պողոսին, Պետրոսին, Օվանէսին, որդոյն՝
Ռհանէսն, Աւետիսն, Իսրաւելըն, հանկույեալ Հակոբեանն,
հանգույեալ մայր Հորիսաղըն, հարսն՝ Հերիմասն, Վառվա-
ռեանն, Մարիեանն, Մարմարիսն, Մալվարն և հանգույեալ
որդոյն և տատերայսն, որ ի Քրիստոս ն[ն]ճեսելոյ և ամենայն
արու արեան** ընթերցողայ և որք ողորմի ասողայ՝ Աստուած
ողորմեսցի:

Արդ, խնդրեմք ի ձէնք, օվ ընթերցող, կարդ[ալով] խնդրեմք ի ա. 1 a
ձէնք, օվ ընթերցողք սրբալուս հեմից, որք հանդիպիք սմա
գարդալով, մէ լիաբերան ողորմի ասէք, Աստուած զձեպ ողորմեսցի
ի միւս անկամ գալստեանն ուրոյ, ուր անճառ ցնձութիւն է և
ամպարում ուրախութիւն, որ է օրինեալ յաւիտեանս յաւիտենից.
ամէն:

Переписчик явно списывал колофон с образца, лежащего перед его глазами, отсюда повторы во второй части текста.

* В хронологии заметно некоторое противоречие. Согласно приведенному ишатакарану, рукопись переписана в 1205/1756 г., при католикосе Якобе V Шемахеци, который занял престол в 1759 г., тогда как упомянутый здесь же иерусалимский армянский патриарх Теодорос I Хоренаци занимал престол в 1752—1761 гг.

** Вм. արեան

Указатель имен к Приложению

- Արրահամ, сын Синана, которому отец подарил приобретенную им рук. 17
Արրահամ, *варданет*, свидетель при продаже рук. 20
Արրահամ Ամթնյի, *варданет*, учитель «наших юнцов» 67
Արրահամ, վարպետ եպիսկոպի, переписчик 97
Արրահամ, արեղայ, обновитель рук. 98
Արրահամ, փէր, принял рук. от дарителя 107
Ազիկ ապաշխարող և հաւատարկաց ծնօղ, духовный отец переписчика 62 а
Ազնատուր, մեծ իշխան, покровитель переписчика 93
Աթանաս, переписчик 49
Աթանաս, *варданет*, переписчик 85
Աթանաս, отец и наставник переписчика 84
Ալեհիանոս, обновитель и вторичный переплетчик рук. 22 а, б
Ալեհիանոս, переписчик 24
Ալիծ, дочь киликийского царя Костандина 14
Ալիծ, тетка по матери Костандина, сына Վերոնոս ջամրոյայն-а, брата Ճուփրի 14
Ակորջան, Յակորջան, заказчик рук. 79
Ահմար, султан 44
Ադամայ, խօջայ, պարոն, заказчик рук. 87
Ադրուպայ, պարոն, իշխան 15
Ադեմանդր, ամենայն Ռուսարայ թագաւոր, царь Александр I 112
Ադեմանդր Մակեդոնայի 111
Ադլան, Պարսիս բարեարար արքայ 99
Ամանպէկ Թավրիպպի, խոճայ, заказчик рук. 31
Ամիրբէկ, вместе с супругой Мариам оплатил обновление рук. 60
Ամիր Ճիհան, մղպետի, заказчик рук. 39
Այվազ, շէլէպի, добился разрешения на строительство церкви 84
Անանիաս, Վաշտարիանյի Թամրապի որդի, փէր, автор записи 105
Աննա, որ սորայ կողերն արծաթել եկուր 71
Աննա, последующая владелица рук. 99
Անդրէաս, заказчик рук., передавший ее монастырю 71
Անդրիաս, заказчик рук. 73
Անտոն, отшельник, побудивший переписчика (также иллюстратора) приступить к работе 7
Անտոն, կաթողիկոս Վրայ (1757 г.) 101
Առանայ, արեղայ, записавший акт о покупке рук. 20
Առաֆել, автор приписки 18
Առաֆել, վարդապետ, соученик (?) переписчика 24
Առաֆել, փէր, участник передачи рук. монастырю 45 д
Առաֆել, купивший украденную рук. 106 а, б
Առաֆել, переписчик 50

Ասլան, առաջակալ Կարս 49
 Ասլան, աղա, прежний владелец рук. с утраченными листами 111
 Ասրուածափոր, переписчик-иллюстратор, священник 7 а, б
 Ասրուածափոր, առաջ երէյ, участник передачи рук. монастырю 45 д
 Ասրուածափոր, католикос (1717, 1722, 1724 гг.) 92, 93, 94
 Ասրուածափոր Ասրօեան, предоставил образец рук. 109
 Ասրուածափոր Ֆահրապապուհի, արեղալ, переписчик 82
 Ասրուածափոր, հէրաբեր Սուրբ Առաքելոյ 121
 Ավաբ, պարոն, վայելող գրոյս 117
 Արիստրագէս, հայրապետ 36
 Արիստրագէս եղբայր մեր (переписчика), արեւնասալ մերոմ նուագի,
 կարարեալ ուսումնասէր, հանձարեղ և իմաստիւի լի 49
 Ասագ, *варданет*, переписчик 13
 Աներ, переписчик рук. 87
 Աներիս, րէր, получатель рук. 52
 Աներիս երէյս, որ եմ րեղեալ երևանյի 60
 Աներիս, արեպիսկոպոս Հաղբապալ, заказчик рук. 62 а
 Աներիս, учитель в мастерстве переписчика 72
 Աներիս, переписчик 73
 Աներիս Ճահուկեյի, բանիբոն ֆիլիսօֆալ, ծայրագոյն եպիսկոպոս, учи-
 тель переписчика 101
 Աներիբ, խոճա, պարոն, заказчик рук. 63
 Աներիբ, խոճալ, заказчик рук. 75
 Աղին, отец царя Лёвона 8

 Բագարապ, царь 15
 Բաղրաաաթ, автор и переписчик поздней записи 61
 Բաղրիկ, обеспечил вторичное переплетение рук. 61
 Բադր-Պեկ 42
 Բապունի, պարոն 14
 Բարդրդիմէն, священник, заказчик переплета 32
 Բարդրդիմէն, արեղալ, заказчик рук. 121
 Բարսեղ, переписчик 1
 Բարսեղ, обновитель рук. 3
 Բարսեղ, վարդապետ, переписчик 42
 Բարսեղ, բաջ բարոնապետ, առաջնորդ նահանգի, посредник при за-
 казе рук. 45 д
 Բարսեղ, սիրեպիսկոպոս Սանահնու 80
 Բարսեղ-Բասիլիոս, переписчик 85 а, б
 Բէկի խաթոն 23

 Գասապար Ջուղայեյի, պարոն, заказчик рук. 78 б
 Գէորգ, դիակօն, участвовал в переписке рук. 101
 Գէորգ, թագաաոր րանս Վրաս (1676 г.) 62 а
 Գէորգ Պաշգիղոյի, մահրետի, գիւրնական դաիր, новый владелец рук.,
 утраченные листы которой восполнил переписчик 111
 Գէորգէ, сын царя Багарата 15
 Գորգ, *варданет*, владелец образца рук. 113 в
 Գորգ, переписчик 121
 Գորգիբէկ, ամիրալ 23 а

Գրիգոր, получатель рук. 6
 Գրիգոր Տաթևապի 19, 42, 76, 93, 121
 Գրիգոր, свидетель при продаже рук. 20
 Գրիգոր Բաննյի, վարդապետ, епископ 29 а, 31
 Գրիգոր, католикос 32
 Գրիգոր, Գրիգորիս, հայրապետ, католикос 23 а
 Գրիգոր Լուսառնիչ 23 б, 62 а
 Գրիգոր, վարդապետ, учитель переписчика 34
 Գրիգոր, католикос (1604 г.) 42
 Գրիգոր, получатель рук. 57
 Գրիգոր, предоставивший образец рук. 56 б
 Գրիգոր Ջուղայեյի, մակախոսամբ Աղամալ կոչեյեալ, переписчик 62 а
 Գրիգոր, էրեյ, художник 71
 Գրիգոր, священник, переписчик 80
 Գրիգոր, армянский патриарх в Иерусалиме 93
 Գրիգոր, епископ, учитель переписчика 93
 Գրիգոր, ученик грузинского католикоса Антона, участвовал в переписке рук. 101
 Գրիգոր, արեղայ, заказчик рук. 113 а, б
 Գրիգոր Արևելյի, переписчик 113 в
 Գրիգոր, поздний переплетчик 120
 Գրիգոր, брат переписчика, побуждал его к переписке рук. 121
 Գրիգոր, обновитель рук. 130
 Գրիգորիս, переписчик 2 а
 Գրիգորիս, կաթողիկոս (1508 г.) 23 а, б
 Գրիգորիս Վկայապետ 62 а
 Գրիգորիս, *варданет*, заказчик рук. 76
 Գրիգոր, աստուածաբան վարդապետ, переписчик 108 а
 Գուշալ, приобрела рук. и даровала монастырю 89
 Դանիել, րէր, участник передачи рук. монастырю 45 д
 Դանիել, *варданет*, восстановил церковь в монастыре Հոռոմոս 84
 Դանիել, դպիր, переписчик 109
 Դավիթ, էրեյ, переписчик 91
 Դավիթ, հայրապետ Ալաթամարայ 18
 Դավիթ, հայրապետ 34
 Դավիթ, епископ, много поработавший над рук. 32
 Դավիթ, католикос 36
 Դավիթ Բաղիշեյի, *варданет*, заказчик рук. 54 а, б
 Դավիթ, священник, переписчик 74
 Դավիթ-(բէկ), герой истории 109
 Եղիապար, հայրապետ Էջմիածնայ (1682, 1684, 1688 гг.) 71, 73, 79, 80
 Եղիապար, переписчик 96
 Եղիշայ Էպիսկոպոս, продавший рук. 20
 Եսայի (Նշեյի), մեծ վարժապետ 11
 Երեմիայ, отец заказчика рук., автор ишатакарана 76
 Երեմիայ, переписчик 84
 Երեմիայ, կաթողիկոս Ադուանիս (1676 г.) 65

- Երեմիայ, հայրապետ Կանու Աղավանիս 74
Եփրեմ, переписчик 11
Եփրեմ, Բահանայ, переписчик 58
Եփրեմ, армянский католикос (1814 г.) 112
- Ջ**
Ջապուն, сурруга Վերուն ջամբուլայն-ա 14
Ջարիի, որ Կոսկէջուրն երէր կողերուն 71
Ջաֆահեանսն, սրբապան կաթողիկոսայն Կէր 23
Ջաֆարիայ, ըարունապետ, побудил переписчика взяться за перо 37
Ջաֆարիայ, настоятель монастыря 37
Ջաֆարիայ, սրբագրող Կաթիս, *варданет* 83 6
Ջուլիսան, բնակալ Կանու Արարապետան (1684 г.) 73
- Է**
Էնիաթ, заказчик рук. 69
- Ը**
Ընուրակէս, Բահանայ, владелец рук. 116
Ըսկանդար Կամախսի, հոճայ, заказчик 29 6
- Թ**
Թադէնու, վարպետ, учитель переписчика 24
Թաթնու, священник, посредник (?) при покупке рук. 25
Թահմազ, շահ 32
Թամուր դան 34
Թէրդորու, иерусалимский армянский патриарх (1752—1761 гг.) 129
Թմոն, священник, свидетель при покупке рук. 15
Թորու, արեղա, у которого нашел приют переписчик-иллюстратор, его племянник Астуаѓатур, и которому он вверил рук. 7 а, 6
Թորու, епископ, автор колофона 14
Թորու, брат переписчика, погибший в десятилетнем возрасте 84
Թորու, соученик переписчика 84
Թորու, թագորդի (1298 г.?) 113 6
Թունայ, обеспечивал питание переписчика 34
Թունայ, дьякон, ученик переписчика (?) 37
Թունայ վարդապետ, դասաւաճ, որ ի մանկանս բազմայ դաստիարակիչ, отец обновителя 65
Թունայ, Բաջ հեղոր, ըարունապետ մեր, устно и в посланиях побуждал переписчика к переписке рук. 121
Թորան, поздний владелец рук. 34
- Ժ**
Ժիկմունդ, Ջիդմունդ, գրու, ակոսադու 29 а, 31
- Ի**
Իսահակ, ընթերցասէր գրու աշակերտ, ученик переписчика 54 6
Իսահակ, *варданет*, заказчик рук. 93
Իվանէ, որ կողոր (յիշխանութեանն) была переписана рук. 21
Իանէ Օրբելեան, դիւանբեգ, участвовал в переписке рук. 101
Լանկ Թամուր 18 6
Լևոն, царь, сын Авшина 8, 9, 10
Լևոն, սարոն 14
Լևոն, սպարապետ Վայոս 114
- Խ**
Խալաֆիսան, парон Балэша 42
Խանդերէլ, յաթուն 23 а
Խաչադոր, священник, посредник при заказе рук. 18 а, 6, в

Խաչափոր, ընայիս, свидетель при продаже рук. 20
 Խաչափոր, *варданет*, учитель заказчика рук. 67
 Խաչափորիիս Բ, двое Хачатуров, участники передачи рук. монастырю 45 д
 Խաչիկ, духовный отец переписчика Карапета Хамашинци 21
 Խաապէկ-Խաչափոր, переписчик 63
 Խոճիկ, переписчик 78 а
 Խոսրով, автор Толкования литургии 10
 Խօճապապ, առաջակայ պարոն Карса 49
 Ծերուն, переписчик и художник 18 а, б
 Կարապետ, որ մականուն Վայրի կոչի, священник, переписчик 9
 Կարապետ Համաշինյի, переписчик 21
 Կարապետ, առաջնորդ ուխտի, епископ 23 а
 Կարապետ, փարպուղար, ученик переписчика 42
 Կարապետ, *варданет*, рукоположивший переписчика в священники 105
 Կարապետ, *варданет*, последующий владделец рук. 118 а, б
 Կարապետ, արեղայ, духовный отец и учитель переписчика 121
 Կարմիր Գուլս, բնակալ 23 а
 Կիրակոս, настоятель монастыря 1
 Կիրակոս, վարդապետ, առաջնորդ նահանգի Ալանայ Շամախու և Շրուանայ 65
 Կիրակոս Ղափանյի, պարոն, поздний владделец рук. 103
 Կիրակոս, переписчик 123
 Կիրեղ (Кирилл Александрийский) 62 а
 Կոստանդին, киликийский царь 14
 Կոստանդին Պէհեսնյի, получатель рук. 4
 Կոստանդին, владделец рук. 8
 Կոստանդին, царь, сын Հեթում ջամբուլայն-а, брат Ճուֆրի 14
 Կոստանդին, сын Հեթում ջամբուլայն-а 14
 Կոստանդին, епископ, заказчик рук. 124
 Կոստանդին, переписчик 124
 Կոստանդին, փէր, прежний владделец рук. 125
 Կոստանդին, католикос (1244 г.) 2 б
 Կօպու, переплетчик 30
 Հապարբէկ, խոջայ 20
 Հայկ, прародитель армян 93
 Հաճիալի, хан (1685 г.) 74
 Հասաննորապ, Փարբու առաջնորդ 32
 Հարապետ, վարդապետ, духовный отец переписчика 38
 Հեթում, ջամբուլայն 14
 Հէրապետ, արեղայ, переписчик 27
 Ղապար Եղնկայի 24
 Ղապար, փէր, участник передачи рук. монастырю 45 д
 Ղապար, католикос (1747 г.) 99
 Ղապարոս, переписчик 92

- Դուլիսան, իշխան Պարպոյ երկրի 74
 Դուկաս, епископ, настоятель монастыря 36
 Դուկաս, սարկաւազ, переписчик 57
 Դուկաս, соученик переписчика 84
Ճուֆրի, Ճուֆրէ, сын Վերում ջամբդայն-а 14
 Մաթէոս, свидетель при продаже рук. 20
 Մահամազ, սօլթան 37
 Մահումազ, սուլթան թագաւորութեանն փաճկաւ 49
 Մանգաւար, священник, свидетель при покупке рук. 15
 Մարգար, վարդապետ 23 а
 Մարգար, священник, при посредничестве которого заказчик передал рук. церкви 69
 Մարգար, переписчик 75
 Մարգար, даритель рук. 107
 Մարգար, *варданет*, переписчик 129
 Մարգարէ Արճիշեցի, переписчик 23 а
 Մարգարէ, заказчик рук. 73
 Մարիամ, заказчица рук. 45 д
 Մարիամ, вместе с супругом Амирбэком оплатила обновление рук. 60
 Մարտիրոս, священник, приютивший переписчика-иллюстратора Астуацатура и помогавший при брошюровке рук. 7 а
 Մարտիրոս, священник, учитель переписчика 33 в
 Մարտիրոս, սուրանուն կղերիկոս 59
 Մարտիրոս, քաջ ըսարունապետ Դրիմեցի 63
 Մարտիրոս, տէր, владелец рук. 64
 Մարտիրոս, բանի սիրող, переписчик 118
 Մելիսպապ 26
 Մետրոբ Կլայեցի, последний владелец рук. 43
 Մետրոպ, *варданет*, епископ, духовный отец переписчика 54 а
 Մետրովա վարդապետ (Маштоц) 62 а
 Մեմայի, епископ, заказчик 41 б
 Մզէ Ճապով, при котором (ի սարունութեան) была переписана рук. 21
 Մլիսեալթեկ, католикос 37
 Մէրաբի որդի, вызволил рук. из плена 126
 Մինաս, վարպետ, учитель переписчика 31
 Մինաս Սերապապետ, переписчик 33 а, б, в
 Մինաս, новый владелец рук. 35
 Մինաս, երէս, заказчик нового переплета рук. 94
 Միրիջան, новый владелец рук. 37
 Միսայէ, հայրապետ, տէր (1572 г.) 31
 Միսայէ, переписчик 39, 40
 Միսայէ Միսայի, переписчик 46
 Միսայէ, դպիր, заказчик рук. 49
 Միսայէ Անապապետի, сшиватель и переплетчик 85 б
 Միսիթար, католикос (1349 г.) 12
 Միսիթար, աղա, մուղղաւի, предоставил переписчику образец рук. 117

Մկրտիչ, заказчик рук. 18 6, в
 Մկրտիչ Անծովեսի, настоятель монастыря 24
 Մկրտիչ, переписчик 127
 Մովսէս Երզնկայի, վարդապետ 27
 Մուրադ, султан 49
 Մուրադ, արքունի Թագոշնյ Փիլոսի քրդի, которому посвящена позд-
 няя запись 95
 Մուրադխան Թարղունյ, заказчик рук. 68 6, в
 Յակոբ, переписчик 6
 Յակոբ, католикос (1331 г.) 9
 Յակոբ Կամախեսի 24
 Յակոբ, *варданет* соученик (?) переписчика 24
 Յակոբ Աորնջեսի, *варданет* промежуточный владелец рук. 43
 Յակոբ Ջուղայեսի, католикос 49, 50, 54 а, 60, 62 а, 63, 65
 Յակոբ Ջուղայեսի, կրանատր մահդաւի, վաճառական, переписчик и
 автор некоторых разделов рук. 55
 Յակոբ, արքուն, заказчик рук. 84
 Յակոբ, անարծան և փութանուն գրչակ, переписчик 115 6
 Յակովր, армянский католикос (1759—1763 гг.) 129
 Յարութին, переписчик 88
 Յարութին Պողոսեան, գերիմաստ դպիր, ученик переписчика 101
 Յարութին Վաղարշապատյի (Артемий Араратский) 112
 Յոհան, переплетчик 37
 Յոհան, հովուապետ, ահրի քաջ ըարունապետ 79
 Յոհանէս, переписчик 4
 Յոհանէս, священник, переписчик 9
 Յոհանէս, переплетчик 32
 Յոհանէս, մականուն Խոյ կոչեսեալ, իրիցուն, переписчик 56 а, 6
 Յոհանէս վարդապետ, մականուն Սարկաազ 23 6
 Յոհանիս, возможный автор части записи 121
 Յոհաննէս Մշեսի 24
 Յոհաննէս, եպիսկոպոս 27
 Յոհաննէս, ղէր, րեղապահ ովարի, поддерживал переписчика матери-
 ально 34
 Յոհաննէս, поздний владелец рук. 125
 Յովանէս Շոռթյի, *варданет*, переписчик 52
 Յովանէս Իսապահանայի, *варданет*, автор грамматики 83 а
 Յոհաննէս, ղէր, հէրապետ (?) 27
 Յովաննէս, получатель рук. 1
 Յովաննէս, получатель рук. 9
 Յովաննէս վարդապետ, մականուն Կարմիր 19
 Յովաննէս Գառնեսի, *варданет* 23 6
 Յովաննէս, քահանայ, переписчик 102
 Յովաննէս, էրէս, ծաղկող, художник 128 6
 Յովհանէս, переписчик 31
 Յովհաննէս, переписчик 79
 Յովհաննէս, մականուն կոչեսեալ Սամադար, священник, получатель
 рук. 11, 13

Յովհաննէս Յօհան Որորնեցի, даритель рук. переписчику 14, 42, 130
 Յօհաննէս, չպէր նօսրար, переписчик 111
 Յովսէփ, արեղայ, переписчик 28 а, б, в
 Յովսէր, переписчик 5
 Յովսէփ, священник, наставник (վարպետ) переписчика 21
 Յովսէփ, գիրնական վարդապետ, առաջնորի վանից, повелел обновить рук. 98
 Յովսէփ, վարդապետ соученик (?) переписчика 24
 Յ[ո]վսէփ, րէր, автор записи 108 а
 Յովհաննոս որ կոչի Ուամայ 24
 Յուսէփ, переписчик 114 а, б
 Յօհաննէս, չպէր նօսրար, восполнил отсутствующие листы рук., автор записи 111

 Նահապետ Ուրֆայեցի, католикос (1694 г.) 84
 Ներսէս, переписчик 10
 Ներսէս, արհեստիսկոպոս (Աղոանից) 26
 Ներսէս, поработавший над рук. 32
 Ներսէս, դպիր, обновитель рук. 48
 Ներսէս (Շնորհալի) 62 а
 Ներսէս, соученик переписчика 84
 Ներսէս, переписчик 119 а, б
 Նիկողայոս, священник, участвовал в переписке рук. 101

 Շահամիր, брат переплетчика, щедрый благотворитель 30
 Շահում, заказчица рук. 74
 Շարաֆ-Բէկ 24
 Շմատն, вкладчик рук. в монастырь 19
 Շմատն, архиепископ, заказчик обновления и вторичного переплетения рук. 22 а

 Ոսկան Բանդախեցի, րէր, обновитель рук. и переплетчик 65
 Ոսկանշ րէր, доставивший в монастырь рук. 65
 Ոսման, султан 44
 Ովանէս, католикос (1710 г.) 89
 Ոլոխան-Պեկ 42

 Չարոլիս, խաջայ, свидетель при продаже рук. 20

 Պարսամ, երէց, переписчик 53
 Պետրոս, священник, переписчик 16
 Պետրոս Ուրահայեցի 24
 Պետրոս, епископ, сшил рук. 34
 Պետրոս, արեղայ, переписчик 36
 Պետրոս, էրեց, переписчик 38
 Պետրոս Դութկցի, էրէց, переписчик и художник 54 а, б
 Պետրոս, հայրապետ Գանձաւարայ 56 б
 Պետրոս, священник, поздний владелец рук. 81
 Պրոկղ (Прокл Диадох) 101, 102
 Պօղոս, *вардапет*, промежуточный владелец рук. 43

Ջանջան, священник, свидетель при покупке рук. 15
 Ջեսур, *ишхан*, отец заказчика рук. 11
 Սահակ, փէր, հէրապետ 27
 Սահակ Բաղիշեցի, переписчик и художник 45 а—д
 Սահակ Պարթև 62 а
 Սահակ Վանեցի, художник 68 а
 Սահակ, учитель переписчика 89
 Սարգիս, брат переписчика Астуацатура, которому он вверил рук. 7 а
 Սարգիս, священник, получатель рук. 15
 Սարգիս, поздний владделец рук. 25
 Սարգիս, հայրապետ Աղուանիս (1554 г.) 26
 Սարգիս, կաթողիկոս, свидетель при продаже рук. (1504 г.) 20
 Սարգիս, *սիրեպիսկոպոս*, заказчик обновления рук. 48
 Սարգիս, епископ, настоятель монастыря Оханаванк՝ 73
 Սարգիս, *варданет*, вызволил рук. из плена 89
 Սարգիս, էրէս, переписчик 93
 Սարգիս, ֆահիսայ, художник 122
 Սաֆար, Խօջամալի քրոյի, в память которого переписана рук. 91
 Միմառն, священник, посредник при покупке рук. 25
 Միմէռն, սարկապազ, покупатель рук. 30
 Միմէօն, католикос Ալյуанќа (1677 г.) 65, Միմօն, հայրապետ Վանս Աղավանիս (1685 г.) 74
 Միմէռն, соученик переписчика 84
 Մինան, փարոն, получатель рук. 17, 90
 Մմբար, թագաւոր 23 а
 Մմբար, сын покойного *спаранета* Лев она (кон. XIII—нач. XIV в.) 114
 Մողոմոն, переплетчик 98
 Մուլէման, персидский шах (1684, 1688, 1693 гг.) 73, 79, 82
 Մրեփաննոս, Մրեփաննոս, переписчик 12 а, б
 Մրեփաննոս, отец анонимного заказчика рук. (?) 12
 Մրեփաննոս, епископ, переписчик 26
 Մրեփաննոս, առաջնորդ Նորո Ջոդայոյ 82
 Մրեփաննոս, փէր, թարգմանող Հին և Նոր կրակարանայ 115 а
 Մրեփաննոս, обеспечивал питание переписчика 34
 Մրեփաննոս, փէր, усыновил заказчика рук. 49
 Մրեփաննոս, епископ, обновил рук. 34
 Մրեփաննոս, учитель заказчика рук. 49
 ըՄրեփաննոս, փարոն, заказчик обновления и вторичного переплетения рук. 22
 ըՄրեփաննոս, էրէս, переписчик 70, 90
 Մրեփաննոս Մրեփանեան Կամէնյայի, փէֆան Կամէնիսոյ 90
 Մրեփաննոս, епископ 23 а
 Մրեփաննոս, վարդապետ соученик (?) переписчика 24
 Մրապիոն վարդապետ Մոկայի, րարոնի, заказчик рук. 24
 Մրապիոն, քաջ հոնվոր 42
 Մրապիոն, արեղայ, переписчик 128 а
 Վահրամ Ըշվեցի, продавший принадлежавшую ему рук. 15

Վանիկ, священник, свидетель при покупке рук. 15
Վարդան, երէց, переписчик 44
Վարդան Բաղիշեցի, заказчик рук. 67, 93
Վարդան, переписчик 72
Վարդան, րարոն վարդապետը глава духовного училища 100
Վարդան, վարդապետը, автор 106 а
Վէլիք Խան Մեծ 89
Վիրին, արքայ 27
Վլաս, *варданет*, последующий обновитель рук. 65

Տիրապոյր Կարմիրվանյի 24
Տիրաաթ, переписчик 41 а

Փիլիպոս, католикос (1635 г.) 45 д
Փիլիպոս Ղայթնապետնյ, заказчик рук. 101
Փիրալ, продавший рук. 25

Օման, խան (1783 г.) 108 б
Օնոֆրիոս, переписчик 66
Օսէնպիոս Խոսրովեանյ, переписчик 100

Ֆրէր, предоставил переписчику образец рук. 117

**Указатель
этно-географических названий к Приложению**

Ալանայ Շամախու և Շրուանայ նահանգ 65, 74

Ալմալի 76

Ախթամար, Աղթամար 18 6, 23 a

Ախուրան, река 49, 84

Ախրբալախ 107

Աղավանիս փուն, см. Աղուան

Աղբեր, որ մակագրեալ կոչի Պաձոր 11

Աղուան 26, 65, 74

Ամիթ, см. Համիս

Ամիրդու, վան 28

Այրարափ, երկիր 49

Անարպարայ 14

Անդրեսասնս, пύстынь 9, 125

Արնդանս, деревня 72

Առինչ 43

Առնու 27

Ասպահան, см. Շօշ

Աստրապար 37, 98, գետաբաղախ 97

Ատանայ, մայրաբաղախ 70

Արամեան ապգ 93

Արարափեան երկիր, փուն 73

Արնելիս երկիր 42

Արժրունայ երկիր 42

Արբայկաղին 9

Արանդ, собств. Հարանդ 109

Բարելուն 24

Բալու, город 93

Բաղէշ 16, 18 6, 24, 42, 45 д, 54 a, 71

Բասեն 111

Բաղականս գիւղ 102

Բարդայ, Պարփոյ երկիր 74

Բաբու 103

Պաղարփա 76

Պանձայսարայ Աթոռ Մուրթ 56 6

Պանջայ 74

Պառաշ, երկիր 102

Պաձոր, см. Աղբեր

Պուրպարան, деревня 74

Եգիպփոս 24

Եկեղեայ, գաւառ 24, 36

Երեւան 15, 43, 73, Էրևան 49
 Երնջակ 105
 Երուսաղէմ 7 a, 24, 49, 76, 85 a, 6, 93, 129
 Եստրաթէի վանք (Տաթև) 19
 Զմիռնի (Смирна) 109
 Էրզրնկա 24, 36
 Էնկիթի 96
 Էջեւանն (Բջեւան) 15
 Էջմիածին 32, 37, 42, 43, 54 a, 58, 65, 73, 76, 92, 129
 Էիեթ, գիտարադար 26
 Ըռչրունայ երկիր 34
 Թագուր, շէն 8
 Թալին, деревня 49
 Թալիշ, деревня 41 6
 Թավրիզ, Թարիզ 24, 74
 Թեոդոյպոլիս, նահանգ 7 6
 Թովսմանուկ, որ է Սաթու գեղ 45 д
 Իլախայ աշխարհ 29 a
 Իկոնիոն 76
 Իսպահան, քաղաք 67
 Իսրայնայօլ, Իսրանայու, Սրամբօլ, Կոստանդնուպօլիս 76, 85 a, 6, 89
 Լիմ, սուրբ անապատ 102
 Լոռուն երկիր 80, Լոռի 108 6
 Լոկ, քաղաք 29 a, 31
 Խանաբամբույ, անապատ 1
 Խոռին, անապատ 8
 Կամէնիյ, Կամենիյ 29 6, 90, 100, 104
 Կայիփոսիս, монастырь 24
 Կապադոկացոյ սահմանք 59
 Կարբի 73
 Կարին 1, 76, 111
 Կարս, Կարոյ քաղաք 49, իշխանանիստ քաղաք 84, Ղարս 110
 Կաթնանք (Կաթնանիյ հանդէպ?) 27
 Կաֆայ 63
 Կելիկիոյ աշխարհ 14, Կիլիկեոյ սահմանք 49, 92, Կալիկիոյ երկիր 89
 Կեսարիայ 59
 Կուրբաշէն, ի յերկիրս Վաշըլվանու 21
 Կոստանդնուպօլիս, см Իսրանայօլ и др.
 Ղազարու ապգն, որ կոչի Ղարաման 113 a
 Ղալէպ 24
 Ղաղբար, սուրբ ուխտ 23 6, 62 a, Ղախապատ 108 a
 Ղաճըն, գիտաքաղաք 89
 Ղամիզ, մայրաքաղաք 42, Ղամիթ 45 д
 Ղայոյ ապգ 23 в, 72

Հայք 84, 110, 114
 Հայք Մեծ 82, 83 a, 87
 Հոնայ աշխարհ 12
 Հոռոմոսի վանքն , որ այժմ ասի Ղօշավանք 84
 Հոռոմք 84
 Հոռոմեայ Աստրոսածածին, монастырь 41 б
 Հոռոմ, գլուխ աշխարհայ 7 a
 Ղարաման, см. Հազարու ազգն
 Ղարու, см. Կարու
 Ղկաթ 24
 Ղրիմ, երկիր 12, 90
 Ղօշավանք, см. Հոռոմոսի վանք
 Ճանճի, деревня 33 в
 Ճէն город в стране франков (Генуя) 7 a
 Մալուրկու Մուրք Լուսաուրչի վանք 95
 Մարաս 26
 Մարմանր, деревня 42
 Միս Կիսարիա 7 a
 Մլիճ 113 a
 Մոկայ երկիր 27
 Յարանդ 109
 Նախիջուան, մայրաքաղաք 5, Նախեջէվան 26, Նախջիվան Երեւ
 յառան 105
 Նանենք (Նանենից հանդէպ?) 27
 Ներքիվանք 37
 Նկար, հրեշտակայրնակ յարկ 34 a
 Նոր Ջուղայ, գիղաքաղաք 82, 875 99
 Նօպուլ 24
 Շամախ, см. Ալանայ Շամախու և Շրունայ նահանգ
 Շարիկ, пύстынь 55
 Շուլիս, монастырь 126
 Շրուան, см. Ալանայ Շամախու և Շրունայ նահանգ
 Շօշ, որ է Ասպահան 79, արքայանիստ մայրաքաղաք 82
 Ռհանավանք 73
 Ովանիս, деревня 80
 Ուրան 18 б, 24
 Ումնէկ, монастырь 13
 Պաշգիղ 111
 Պարսք 99
 Պարսոյ երկիր, см. Բարդայ
 Ջուղաուց գիղ 83 a
 Ռուսրայ կայսերութիւն 112
 Մաթու, деревня, см. Թուխմանուկ 45 д
 Մանահին, 48 (վախմ), 80

Մարակինոս 54 a
Մերաստիա 24, 33 a
Միս 56 6, 92, մայրաֆաղաֆ 2 6, Սըսա Կոն 89
Միոնական Կոն 109
Մկևոայ, святая обитель 4
Մոլխար, վանք 23 a
Մորխաթ, մայրաֆաղաֆ 12, 90
Սպարթա 76
Սպեր, գաւառ 7 6
Մրամբոլ, см. Բսփանայոլ, Բսփանայոլ
Մդանիսլավոլ 90

Վ
Վան 24, 71, 88
Վաղարշապատ 43, 62 a, 93
Վաշըլվանո երկիր 21
Վրայ Կոն 62 a, Վրայ կաթողիկոս 101

Տ
Տաթև 22 6
Տաճիկ 26, 27, 49, 84, 89, 110, 129
Տամանո երկրի 63
Տարոն 24, 42
Տիկրանակերտ 92
Տփլիս 13, 62 a, 94

Փ
Փարբի 32

Ք
Քանանո սպգ 1
Քանդաֆ 65
Քաջբերունի, Քաջբերունյ երկիր 23 a, 24
Քոչիկո երկիր 26

Օ
Օղվերձ, деревня 58
Օսմանյիք 94

Ֆ
Ֆոանկայ աշխարհ 7 a, որ մականուն կոչի Լափինայոյ 7 6, Ֆոանգ
սպգ 27, փոանկ 76

Список сокращений

ВВ	— Византийский Временник
ВМ	— Вестник Матенадарана, Ереван
ГПБ	— Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина
САЛИ	— Словарь армянских личных имен
СГЭ	— Сообщения Государственного Эрмитажа
ТГЭ	— Труды Государственного Эрмитажа
Մր.	— Մրրրրրր, Эчмиадзин
ՀՄ	— Հանդիս Ամսօրեայ, Вена
LeM	— Le Muséon, Louvain
REArm	— Revue des Etudes Arméniennes, Nouvelle série Paris

Библиография*

- Абрамян 1973 — *Абрамян А. Г.* Армянское письмо и письменность. Ереван, 1973 [арм.].
- Аганян 1894 — Աղանեան Գրիգ. Դիան չայոս պարմութեան. Գիրք Գ. Թիֆլիս, 1894. Стб. 845—852.
- Агафангел 1909 — Ագափանգելայ Պարմութիւն չայոս. Աշխատութեամբ Գ. Տէր-Սլրպրեան եւ Սր. Կանայեան. Տիֆլիս, 1909.
- Адонц 1915 — *Адонц Н.* Армения в эпоху Юстиниана. Политическое состояние на основе нахаарарского строя. СПб., 1908. Переиздание — Ереван, 1971.
- Амалян 1966 — *Амалян Г. М.* Лексикографические памятники средневековой Армении (V—XV вв.), Ереван, 1966 [арм.].
- Анасян, Библиология — *Анасян А. С.* Армянская библиология V—XVIII вв. Т. 1—2. Ереван, 1959—1976 [арм.].
- Антабян 1962 — *Антабян П. П.* «География» Вардана Аревелци и ее четвертое издание // ВМ. Вып. 6. 1962 [арм.].
- Аревшатыан 1956 — *Аревшатыан С.* Трактат Зенона Стоика «О природе» и его древнеармянский перевод // ВМ. Вып. 3. 1956.
- Аристокэс Ластивертци 1963 — Повествование Аристокэса Ластивертци / Текст подгот. и снабдил предисл. К. Н. Юзбашян. Ереван, 1963 [арм.].
- Арутюнян 1971 — *Арутюнян Э.* Гукас Лореци и его «Книга проповедей» // ВМ. Вып. 10. 1971 [арм.].
- Ачарян, Рукописи Тавриза — *Adjarian H.* Katalog der armenischen Handschriften in Tabris. Wien, 1910. [арм.].
- Берберян 1960 — Պերպերեան Շ. Աշխարհայոյս Վարդանայ Վարդապետի. Բարից, 1960.
- Газикян — Չայկական նոր մարենագիտութիւն և հանրագիտարան: Կազմեց Շ. Ղապարոս Արսէն Ղազիկեան, մխիթարեանց Շ. Ա. Ա—Ս, Վենեւրիկ, 1909—1912.
- Григор Магистр 1910 — Գրիգոր Մագիստրոսի Թղթերը. Բնագիրն յառաջարանով և ծանօթութիւններով առաջին անգամ լոյս ընծայեց Կ. Կոստանեանց. Աղէֆանդրապոլ, 1910.
- Джаукян 1954 — *Джаукян Г.* Грамматические и орфографические труды в древней и средневековой Армении (V—XV вв.). Ереван, 1954 [арм.].
- Егише 1957. — *Егише.* О Вардане и армянской войне / Подгот. к печати и предисл. Е. Тер-Минасяна. Ереван, 1957 [арм.].
- Измайлова 1961 — *Измайлова Т. А.* Армянская рукопись, написанная в Генуе в 1325 г. и ее серебряный оклад 1347 г. // ВВ. Т. 20. 1961.

* Библиография охватывает работы, названные во всех разделах каталога, за исключением Введения. Работы на арм. яз., имеющие контр-тителы на рус. яз., цитируются по последним.

- Измайлова 1962 — *Измайлова Т. А.* Киликийская рукопись 1290 года и ее мастер Торос Философ // СГЭ. Т. 23. 1962. С. 45—49.
- Измайлова 1969 — *Измайлова Т. А.* Армянские иллюстрированные рукописи Государственного Эрмитажа // ТГЭ. Т. 10. 1969. С. 110—141.
- История Агван 1861 — История Агван Мойсея Каганкатваца / Пер. К. Патканьян. СПб., 1861.
- Каталог Матенадарана — Каталог рукописей Матенадарана им. Маштоца. Т. 1—2 / Сост. О. Еганян и др. Ереван, 1966—1970 [арм.].
- Киракос Гандзакец 1961 — *Киракос Гандзакец*. История Армении / Текст подгот. и снабдил предисл. К. А. Мелик-Оганджян. Ереван, 1961 [арм.].
- Картлис Цховреба 1953 — Древнеармянский перевод грузинских исторических хроник («Картлис Цховреба») / Груз. оригинал и древнеарм. пер. с исслед. и вокабулярием издал И. В. Абуладзе. Тбилиси, 1953 [груз.].
- Книга канонов — Армянская книга канонов. I—II / Предисл., научно-критический текст и примеч. Вазгена Акопяна. Ереван, 1964—1971 [арм.].
- Костанянц 1885 — *Կոստանյանց Կ. Մտերևաննուի Օրպէլեանի ողբ ի Ս. Կաթողիկէի շքմիածնի. Թիֆլիս, 1885.*
- Костанянц 1903 — *Կոստանյանց Կ. Նոր ժողովածու. Դ պրակ. Վաղարշապատ, 1903.*
- Лалаян 1915 — *Լալայեան Ե. Տուրակ հայերէն ձեռագրայ Վասպուրականի. Թիֆլիս, 1915.*
- Левонд, 1862 — История халифов вардапета Гевонда, писателя VIII века / Пер. с арм. [К. П. Патканова]. СПб., 1862.
- Магакия 1870 — *Մաղախայ արեղայի Պարմութին վան ազգին ներդրու. ի լոյս ընծայեայ Զ[երոզրէ] Պ[արկանեան]. Ս. Պետերբուրգ, 1870.*
- Магакия 1871 — История монголов инока Магакии, писателя XIII века / Пер. и объяснения К. П. Патканова. СПб., 1871 г.
- Март 1892 — *Մարտ. Հայկական ձեռագիրք Ճեմարանի Արևելեան Լեզուի Պետերբուրգ. ՀԱ, 1892. С. 45—54, 80—85, 111—117.*
- Март 1895 — *Մարտ Н. Я.* Сказание о католикосе Петре и ученом Иоанне Козерне. СПб. 1895.
- Март, Притчи Вардана — *Մարտ Н. Я.* Сборники притч Вардана. Материалы для истории средневековой армянской литературы. Ч. 1. Исследование. СПб., 1899; Ч. 2. Тексты; Ч. 3. Приложения. СПб., 1894.
- Март, Список рукописей Севанского монастыря — *Մարտ Ն. Տուրակ համալուր ձեռագրայ վանույ Աւանայ. Յամանային ՌՅԼԹ ք. ի Հայաստան Ճանաչարհորհրդութենէ. Սոսկուտ, ՌՅԽԱ.*
- Мелик-Оганджян 1966 — Повесть о Париже и Вене / Текст подгот. и снабдил предисл. К. А. Мелик-Оганджян. Ереван, 1966 [арм.].
- Мехитар Айриванский 1869 — Хронографическая история, составленная отцом Мехитаром, вардапетом Айриванским / [издал К. П. Патканов] // Труды восточного отделения Императорского русского археологического общества. Ч. XIV. СПб., 1869. С. 224—418.

- Минас Хамдеци 1870 — Մինաս փարիզացիի Համդեյույ ազգրախնարին Հայնու. Բ Վաղարշապատ, 1870.
- Мирзоян 2001 — *Мирзоян А. С.* Армянская рукопись XIV в. в собрании Государственного Эрмитажа (новое поступление) // Государственный Эрмитаж. Культура и искусство христиан-негреков. Тезисы докладов. СПб., 2001.
- Мовсес Каланкатуаци 1983 — *Мовсес Каланкатуаци.* История страны Алуанк / Критич. текст и предисл. В. Д. Аракеляна. Ереван, 1983 [арм.].
- Мовсес Хоренаци 1991 — *Мовсес Хоренаци.* История Армении / Критич. текст и предисл. М. Абеяна и С. Арутюняна. Факсимильное изд., с доп. А. Б. Саргсяна. Ереван, 1991 [арм.].
- Мурадян—Юзбашян 1974 — *Мурадян П. М., Юзбашян К. Н.* Новоткрытый фрагмент «Истории» Лазара Парбеци // ВМ. № 11. 1974 [арм.].
- Назарян 1955 — *Назарян Ш.* Неопубликованная поэма Гевонда Пиргалемяна // Известия АН Армянской ССР, 1955. № 1 [арм.].
- Назарян 1957 — Պաշտմութիւն Ֆարման մանկան. Հրատարակութեան փաշարարներու Տրուանիկ Նապարշանը. Երևան, 1957.
- Новые армянские мученики — Հայնու նոր վկաներ. Վաղարշապատ. 1903.
- Отчет 1814 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1814 г. СПб., 1815.
- Отчет 1815 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1815 г. СПб., 1816.
- Отчет 1852 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1852 г. СПб., 1853.
- Отчет 1857 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1857 г. СПб., 1858.
- Отчет 1878 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1878 г. СПб., 1879.
- Отчет 1882 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1882 г. СПб., 1884.
- Отчет 1887 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1887 г. СПб., 1890.
- Отчет 1891 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1891 г. СПб., 1897.
- Отчет 1899 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1899 г. СПб., 1903.
- Отчет 1914—1938 — Краткий отчет рукописного отдела за 1914—1938 гг. Л., ГПБ. 1940.
- Отчет 1950—1951 — Труды Отдела рукописей. Краткий отчет о новых поступлениях 1950—1951 гг. Л.: ГПБ, 1953.
- ПЗ V—XII — Памятные записи армянских рукописей V—XII веков / Сост. А. С. Матевосян. Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1988 [арм.].
- ПЗ 1401—1550 — Памятные записи армянских рукописей XV века. Часть 1 (1401—1450 гг.) / Сост. Л. С. Хачикян. Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1955 [арм.].

- Ք3 1451—1580 — Памятные записи армянских рукописей XV века. Часть 2 (1451—1480 гг.) / Сост. Л. С. Хачикян. Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1958 [арм.].
- Ք3 1481—1500 — Памятные записи армянских рукописей XV века. Часть 3 (1481—1500 гг.) / Сост. Л. С. Хачикян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1967 [арм.].
- Ք3 1601—1620 — Памятные записи армянских рукописей XVII века. Т. 1. 1601—1620 гг. / Сост. Вазген Акопян, Ашот Иоаннисян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1974 [арм.].
- Ք3 1621—1640 — Памятные записи армянских рукописей XVII века. Т. 2. 1621—1640 гг. / Сост. Вазген Акопян, Ашот Иоаннисян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1978 [арм.].
- Ք3 1641—1660 — Памятные записи армянских рукописей XVII века. Т. 3. 1621—1640 гг. / Сост. Вазген Акопян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1984 [арм.].
- Рукописи Алеппо — Ցույակ հայերէն ձեռագրայ Վալէպի Ս. Քառասուն մանկունք եկեղեցւոյ և մասնատրայ. Կազմեց Արտաւազը արեւախնայոց Միւրմէան, առաջնորդ Վայոյ Վալէպի. Վ. Ա-Բ. Երուսաղէմ, 1935—1936.
- Рукописи Венеции, I — Մայր ցույակ հայերէն ձեռագրայ Մարենադարանին Մխիթարեանցի Վենետիկ. Վալոր առաջին. Յօրինեց Վ. Բարսեղ վ. Սարգիսեան, Մխիթարեան ուխտէն. Վենետիկ, 1914.
- Рукописи семинарии Нерсисян — Ցույակ հայերէն ձեռագրների Թիֆլիսի Ներսիսեան հոգևոր դպրոցների. Կազմեց Սրբեման Կանայեանց. Թիֆլիս, 1893.
- Рукописи Тавриза — Ցույակ հայերէն ձեռագրագ Թարիզի. Կազմեց Հր Աճառեան. Վանդէս Ամսօրեայ, 1910.
- САЛИ — *Р. Ачарян*. Словарь армянских личных имен. Ереван, 1942—1962. Т. 1—5 [арм.].
- Себэос 1862 — История императора Иракла. Сочинение епископа Себеоса, писателя VII в. / Пер. с арм. [К. П. Патканова]. СПб., 1862.
- Себэос 1879 — Պարմութիւն Մերէնոսի եպիսկոպոսի ի Վերակն և սկիզբն նորագիւր պարմութեան Մխիթարայ Անեցոյ. Ս. Պետրերբուրգ, 1879.
- Себэос 1979 — История Себеоса. Сводный критич. текст, предисл. и коммент. Г. В. Абгаряна. Ереван, 1979 [арм.].
- Симонян 1989 — Повесть об Александре Македонском. Армянские редакции / Подгот. текстов, исслед. и коммент. Асмик Симонян. Ереван, 1989 [арм.].
- Стасов 1887 — *Стасов В. В.* Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени. Атлас. СПб., 1887.
- Ташьян — Ցույակ հայերէն ձեռագրայ Մարենադարանին Մխիթարեանցի Վենետիկ. Կազմեց Վ. Յակոբբոս վ. Տաշեան, Մխիթ. ուխտէն. Վենետիկ, 1895.
- Тер-Давтян 1994 — *Степанос Лехацци*. Великое зеркало / Критич. текст, исслед. и коммент. К. Тер-Давтян. Ереван, изд-во ААН, 1994.
- Тигранян, Книга канонів — *Тигранян, Сиракан*. Древнеармянская книга канонів. Очерки описания и исследования памятника. I.

- Описательная часть. Отдельный оттиск из Записок Российской Академии наук. VIII серия. Т. 13. Пг., 1918.
- Торосян 1975 — *Мхитар Гош*. Судебник / Сводный критич. текст, предисл. и коммент. Хосрова Торосяна. Ереван, 1975 [арм.].
- Философские труды — Философские труды в армянских рукописях Матенадарана (Краткий библиографический указатель) // ВМ. Вып. 3. 1956.
- Хачикян 1949 — *Хачикян Л. С.* Армянский перевод сочинения Зенона «О природе» // Сборник научных материалов Государственного Матенадарана. Вып. 2. 1949. [Арм.].
- Хачикян 1956 — *Хачикян Л.* Жизнь и творчество Матеоса Джугаеци // ВМ. Вып. 3. 1956. [Арм.].
- Хачикян 1959 — *Хачикян Л.* Назидательное послание Костандина Бардзрбердци, отправленное в Восточную Армению в 1251 г. // ВМ. Вып. 4. 1958. [Арм.].
- Юзбашян 1971 — *Юзбашян К. Н.* Анийская рукопись 1298 г. // Вестник Ереванского университета. Вып. 2 (14). 1971.
- Brosset 1838 — *Brosset M.* Notice des manuscrits arméniens appartenant à la Bibliothèque de l'Institut Asiatique établi près le Ministère des affaires étrangères, lu le 29 sept. 1837 // Bulletin scientifique, publié par l'Académie impériale des Sciences de St.Pétersbourg, 1838. Т. 3.
- Brosset 1839 — *Brosset M.* Notice d'un manuscrit arménien offert à l'Académie par S.E.M. le Baron de Hahn // Bulletin scientifique, publié par l'Académie impériale des Sciences de St.Pétersbourg, 1839. Т. 5, N 8.
- Brosset 1840 — *Brosset M.* Explications de diverses inscriptions géorgiennes, arméniennes et grecques // Mémoires de l'Académie impériale des Sciences de St.Pétersbourg. Classe historico-philologique, 1840. Т. 4.
- Brosset 1844 — *Brosset M.* Lettre de M. Korganof, procureur du Synode arméno-géorgien, à l'Académie des Sciences // Bulletin de la classe historico-philologique de l'Académie impériale des Sciences de St.Pétersbourg, 1844. Т.1, col. 59—64.
- Brosset 1851 — *Brosset M.* Additions et éclaircissement à l'histoire de la Géorgie depuis l'antiquité jusqu'en 1469 de J-C. SPb, 1851.
- Brosset 1857 — *Brosset M.* Notice sur un manuscrit arménien des Epîtres de S. Paul // Mélanges Asiatiques tirés du Bulletin historico-philologique de l'Académie Impériale des Sciences de St-Pétersbourg. Т. 3, 1er livraison, SPb, 1857.
- Brosset 1860—1861 — *Brosset M.* Les ruines d'Ani, capitale d'Arménie sous les rois Bagratides, aux Xe et XIe s. SPb, 1860 [Кн. 1 — исследование]; 1861 [Кн. 2 — атлас].
- Brosset 1870—1871 — *Brosset M.* Deux historiens arméniens: Kiracos de Gantzak, XIIIe s., Histoire d'Arménie; Oukhtanès d'Ourha, Xe s., Histoire en trois parties; traduits par M. Brosset. 1re livraison. SPb, 1870; 2e livraison. SPb, 1871.
- Brosset 1873 — *Brosset M.* Samuel d'Ani, revue générale de sa chronologie. Bull. de l'Acad. Т. XVIII. 1873.
- Brosset, 1874—1876 — *Brosset M.* Collection d'historiens arméniens. Т. I—II. SPb, 1874—1876.

- Brosset 1878 — *Brosset M.* Notice sur un manuscrit arménien nouvellement acquis pour la Bibliothèque Impériale Publique // *Mélanges Asiatiques*. T. VIII. 1878.
- Bruns-Sachau 1880 — K. A. Bruns und E. Sachau, *Syrisch-römisches Rechtsbuch aus dem fünften Jahrhundert*, Leipzig, I Teil, 1880 (также стереотипическое издание, Scientia Aalen, 1961).
- Conybeare — *Conybeare F. C.* A Catalogue of the armenian manuscripts in the British Museum. London, 1913.
- Dédéyan 1980 — La chronique attribuée au connétable Smbat. Introduction, traduction et notes par Gérard Dédéyan / Documents relatifs à l'histoire des croisades publiés par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. XIII. Paris, 1980.
- Der Nersessian 1959 — Sirarpie Der Nersessian, *The Armenian Chronicle of the Constable Smpad or of the Royal Historian*. *Dumbarton Oaks Papers*, XIII. 1959.
- Dorn — *Dorn B.* Catalogue des manuscrits et xylographes orientaux de la Bibliothèque Impériale publique de St. Pétersbourg. St. Pétersbourg, 1852.
- Dowsett 1976 — *Dowsett C. J. F.* The newly discovered fragment of Lazar of P'arp's History. *LeM*, 1976. T. 89, fasc. 1—2.
- Izmailova 1971 — *Izmailova T. A.* Le manuscrit enluminé d'Ani de 1298. *REArm.*, 1971. T. VIII.
- Karamianz 1888 — *Karamianz N.* Verzeichniss der armenischen Handschriften in Königlichem Bibliothek zu Berlin. Berlin, 1888.
- Langlois 1863 — *Langlois Victor*. Le Trésors des chartes d'Arménie ou Cartulaire de la chancellerie royale des Roupeeniens... Venise, 1863.
- Mkhithar d'Aïrivank 1869 — Histoire chronologique par Mkhithar d'Aïrivank, XIIIe s., traduite de l'arménien, sur le manuscrit du Musée asiatique par M. Brosset. St-Pétersbourg, 1869 (Mémoires de l'Académie impériale des Sciences de St.-Pétersbourg, VIIe série. T. XIII, N 5).
- Macler — *Macler F.* Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens de la Bibliothèque Nationale. Paris, 1908.
- Notitiae — Manuscrits, Correspondance et Ouvrages de feu Mr. M. Brosset // *Musei Asiatici Petropolitani Notitiae* IV. V. VI. Curante C. Salemann. *Известия императорской Академии наук*, 1904, июнь. Т. XXI, N 1.
- Patkanof, Manuscrits arméniens — Les manuscrits arabes (non compris dans le N 1), karchounis, grecs, coptes, éthiopiens, arméniens, géorgiens et babys de l'Institut des Langues Orientales, décrits par MM. D. Günzberg, V. Rosen, B. Dorn, K. Patkanof, J. Tchoubinof // Collections scientifiques de l'Institut des Langues Orientales du Ministère des affaires étrangères, 2e fascicule. SPb, 1891. P. 260—266.

SUMMARY

The present catalogue seeks to introduce to readers the collections of Armenian manuscripts held at the National Library of Russia (113 items), at the St. Petersburg Branch of the Institute of Oriental Studies (410 items), the St. Petersburg State University (5 items), the State Hermitage (8 items), the St. Petersburg Branch of the Russian Academy of Science Archive (1 item), and the Institute of Russian Literature (1 item), 537 items in all. After the collections in Matenadaran (Erevan), Venice, Vienna and Jerusalem, the Petersburg collections make up one of the largest in the world.

A significant part of the Armenian manuscripts in St. Petersburg collections are miscellanies and their thematic description would greatly obfuscate any general sense of the manuscripts. And thematic division of the material is, at best, formal. In the catalogue of the Armenian manuscripts it was considered expedient to take as the basic unit of description the manuscript book as such (rather than the individual work) and to follow the order in which the manuscripts are listed and stored. The description structure is as follows:

1. Description number (running total).
2. Call number of the item.
3. Heading of the description in accordance with the content of the copy.
4. Heading of the work according to the copy. If there is no heading, it is reproduced from other sources and noted as such. The work's heading is given according to the colophon or other remarks in the manuscript.
5. Definition of the work — descriptive or with a translation of the heading (in parentheses), with references to catalogues, specialized literature, editions, etc. In some cases, the definition is contained in the heading of the description. Works are described in the order of their appearance in the copy and are indicated with Roman numerals; linked works are listed with Arabic numerals.
6. Information of the manuscript's artistic merits: illustrations, illumination, marginalia, etc.
7. Information of the time and place of the copy's creation, names of copyists, receivers (clients), binders and other persons who had a hand in the manuscript's appearance and its subsequent history.
8. External description of the manuscript in the following order: collection; dimensions in cm; number of folios; columns of text; number of lines per folio; material; writing; binding. Defects are noted only for heavily damaged manuscripts.
9. Bibliography for the copy (not the work).

In reproducing text, *titlo* abbreviations are explained and ideograms are conveyed with letters. The orthography of the original is retained in all cas-

es. In some instances of distortion, correct readings are given to clarify the meaning. Punctuation in Armenian texts has been adjusted in accordance with contemporary practice, as has the use of upper- and lower-case letters.

Following in long-standing tradition of describing Armenian manuscripts, the catalogue reproduces all more or less significant colophons, added comments, and annotations (Arm. *yishchatakaran* and *yishchatak-agrutiun*, that is memorial annotations and comments; the term *ishatakaran* has been adopted in Russian scholarly practice). Such appendices are a characteristic feature of most Armenian manuscripts. The annotations could arise not only at the time of the manuscripts creation, but also much later. In Armenian book culture, they exhibit a literary genre of their own and are sometimes of greater interest than the manuscripts actual content. The text of the annotation is given in the catalogue in full, with the exception of formulaic glorification, which is usually omitted after the title word. The catalogue also provides all annotations for any scholarly interests. The only exceptions are those *ishatakarans* already published in the well-known series *Pamiatnye zapisi armianskikh rukopisei* (Memorial Annotations in Armenian Manuscripts).

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	3
Описание рукописей	17
Указатель имен	210
Указатель этно-географических названий	227

ПРИЛОЖЕНИЕ

Памятные записи армянских рукописей	232
в петербургских собраниях	
Указатель имен к приложению	320
Указатель этно-географических названий к приложению	330
Список сокращений	334
Библиография	335
Summary	341

К. Н. ЮЗБАШЯН
АРМЯНСКИЕ РУКОПИСИ В ПЕТЕРБУРГСКИХ СОБРАНИЯХ
Каталог

ПРАВОСЛАВНЫЙ ПАЛЕСТИНСКИЙ СБОРНИК
Выпуск 104

Редактор *Е. А. Гольдич*
Корректор *Е. А. Гольдич*
Компьютерная верстка *И. Р. Нордстрем*

Издательство «Дмитрий Буланин»

**Налоговая льгота — общероссийский классификатор
продукции ОК-005-93; 95 3001 — книги,
95 3150 — литература по истории и историческим наукам.**

Подписано к печати 25.10.05.
Формат 70×100¹/₁₆. Гарнитура SchoolBook. Бумага офсетная.
Печать офсетная. Уч. изд. л. 20.
Тир. 500. Заказ № 1484

**Отпечатано с готовых диапозитивов
в ГУП «Типография «Наука»
199034, Санкт-Петербург, 9 линия, 12**

Заказы присылать по адресу:
ДМИТРИЙ БУЛАНИН
199034, С.-Петербург, наб. Макарова, 4
Институт русской литературы (Пушкинский Дом)
Российской Академии наук
Телефон/телефакс: (812) 542 52 23
Е-mail: dbulanin@sp.ru
<http://www.dbulanin.ru>

ISBN 5-86007-457-3

9 785860 074576